The background is a complex, abstract composition. It features a dense pattern of yellow and blue splatters and brushstrokes. Overlaid on this are several circular and oval shapes, some of which appear to be cutouts or holes in a dark, textured surface. The overall effect is one of dynamic energy and depth.

KOLENDAR

1993

GORIŠKA
MOHORJEVA
DRUŽBA

8414 / 1993.

ŠO N 7 19.2.81 / 1993.

Izdala Goriška Mohorjeva družba
Katoliško tiskovno društvo
Gorica 1993

Koledar uredil dr. Jože Markuža
Platnice in koledarski del opremil Franko Žerjal

Natisnila tiskarna Budin v Gorici

KRATICE ZA KALENDARIJ:

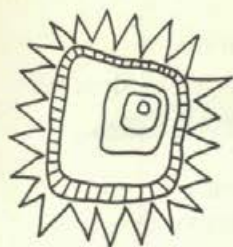
ap: apostol; cs: cesar(ica); c. uč: cerkveni učitelj; ev: evangelist;
dh: duhovnik; dk: diakon; dv: devica; kn: knez; kg: kneginja; km:
kmet; kr: kralj(ca); oč: očak; pr: prerok; op: opat(inja); mč: mu-
čen(ec)ka; mh: menih; pp: papež; pr: prerok; rd: redovni(k)ca; sv: sve-
topisemski (mož, žena); sp: spokorni(k)ca; šk: škof; pšč: puščavni(k)ca;
us: ustanovitelj(ica); vd: vdova; ž: žena.

ZAVOD Sv. DRUŽINE

GORICA

Ul. Don Bosco, 66

Koledar

1993

- ☾ 1 P **Novo leto - Marija, sveta Mati božja**
Našli so Marijo, Jožefa in Dete in mu dali ime Jezus (Lk 2, 16-21)
- 2 S Bazilij Veliki in Gregor Nacijanški šk c. uč
- 3 N **2. ned. po Božiču; Genovefa Pariška dv**
Beseda se je učlovečila in se naselila med nami (Jn, 1-18)
- 4 P Angela Fol. rd; Benedikta mč
- 5 T Emilijana (Milena) dv; Simeon mč
- 6 S **Gospodovo razglašenje - Sv. Trije kralji**
Z Vzhoda smo se prišli poklonit kralju (Mt 2, 1-12)
- 7 Č Rajmund Penjaf. dh; Lucijan Ant. mč
- ☺ 8 P Severin Noriški op; Erhard šk
- 9 S Julijan in Bazilisa mč; Hadrijan op
- 10 N **Jezusov krst; Viljem šk; Gregor Niški šk c. uč**
Jezus ob krstu vidi Svetega Duha (Mt 3, 13-17)
- 11 P Pavlin Oglejski šk; Teodozij op
- 12 T Tatjana mč; Alfred op; Ernest mč
- 13 S Hilarij (Radovan) šk c. uč; Veronika dv
- 14 Č Feliks (Srečko) Nolanski dh
- ☾ 15 P Pavel pšč; Maver op
- 16 S Marcel pp; Berard, Oton in Peter mč
- 17 N **2. nav. nedelja; Anton (Zvonko) op; Marijan mč**
Jagnje božje odjemlje greh sveta (Jn 1, 29-34)
- 18 P Marjeta Ogrska rd; *začetek molitvene osmine*
- 19 T Knut kr; Marij in drugi mč
- 20 S Fabijan pp in Sebastijan (Boštjan) mč
- 21 Č Neža (Janja) dv mč; Epifanij, šk
- ☺ 22 P Vincenc (Vinko) dk mč; Anastazij mč
- 23 S Emerencijana mč; Ildefonz šk
- 24 N **3. nav. nedelja; Francišek Saleški šk c. uč; Ksenija mč**
Jezus izpolnjuje Izaijevo prerokbo (Mt 4, 12-23)
- 25 P Spreobrnitev sv. Pavla; Ananija mč
- 26 T Timotej šk in Tit šk; Pavla sp
- 27 S Angela Merici dv; Julijan mč
- 28 Č Tomaž Akvinski rd c. uč; Peter Nolasco rd
- 29 P Valerij šk; Julijan Ubogi sp
- 30 S Martina dv mč; Hijacinta rd
- ☾ 31 N **4. nav. nedelja; Janez Bosco rd us; Marcela vd**
Jezus oznanja, kaj prinaša blagoslov (Mt 5, 1-12a)

Prvi krajec 1. ob 4.38 in 31. ob 00.20 - Ščip (polna luna) 8. ob 13.37
Zadnji krajec 15. ob 5.01 - Mlaj (nova luna) 22. ob 19.27

»Življenje se je razodelo« (1 Jn 1, 2)

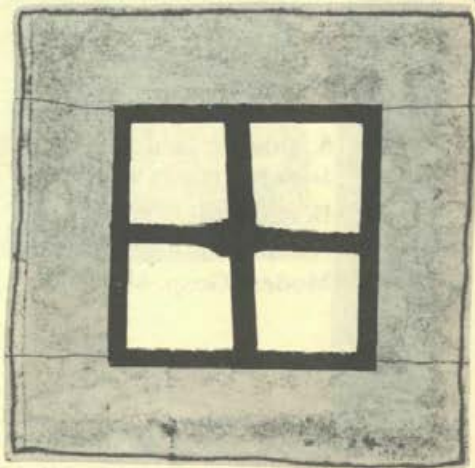
- 1 P Brigida Irska dv; Pionij mč
- 2 T Svečnica - Gospodovo darovanje
- 3 S Blaž šk mč; Oskar (Ansgar) šk
- 4 Č Andrej Corsini šk; Janez de Britto dh
- 5 P Agata dv mč
- 6 S Pavel Miki in tov. mč; Teofil mč; Amand šk
- ☺ 7 N **5. nav. nedelja; Rihard kr**
Kristjani so sol in luč sveta (Mt 5, 13-16);
- 8 P Hieronim Emiliani rd; Janez de Matha rd
- 9 T Apolonija dv mč; Nikefor mč
- 10 S Sholastika dv; Viljem Veliki pšč
- 11 Č Lurška Mati božja; Saturnin mč
- 12 P Evlalija mč; Benedikt A. op
- ☺ 13 S Katarina de Ricci rd; Ermelinda rd
- 14 N **6. nav. nedelja; Ciril in Metod, slov. ap**
Jezus daje novo postavo (Mt 5, 17-37)
- 15 P Jordan Saški rd; Sigfrid (Zmago) šk
- 16 T Julijana mč; Onezim šk
- 17 S Aleš in tov. us. servitov; Silvin šk
- 18 Č Simeon Jeruz. šk mč; Flavijan šk
- 19 P Konrad sp; Barbat šk
- 20 S Sadot in tov. mč; Leon Sicilski šk
- ☺ 21 N **7. nav. nedelja; Peter Damiani šk c. uč; Irena dv mč**
Kristus naroča ljubiti sovražnike (Mt 5, 38-48)
- 22 P Sedež ap. Petra; Marjeta Kortonska sp
- 23 T Polikarp šk mč; Romana sp
- 24 S *Pepehnica*; Lucij mč; Sergij mč (v Sloveniji: Matija ap)
- 25 Č Valburga dv
- 26 P Aleksander šk; Matilda dv
- 27 S Gabrijel Žal. Matere božje rd; Baldomir sp
- 28 N **1. postna nedelja; Roman op; Hilarij pp**
Jezus se postí, hudč ga skuša (Mt 4, 1-11)

Ščip 7. ob 00.55 - Zadnji krajec 13. ob 15.57
Mlaj 21. ob 14.05

»Jaz sem glas vpijočega v puščavi« (Jn 1, 23)

IHS

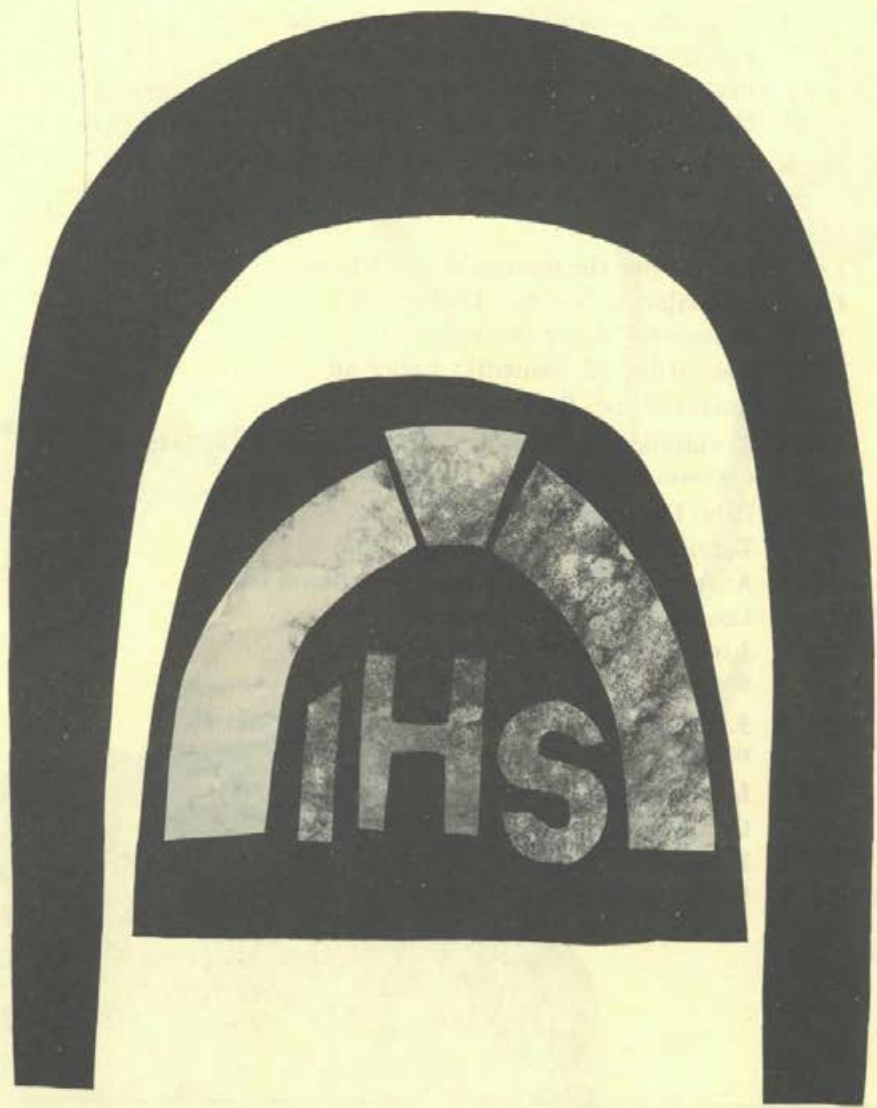

- 1 P Albin šk; Antonina mč
 2 T Neža Praška rd; Henrik rd
 3 S Kunigunda cs; Marin mč
 4 Č Kazimir, poljski kraljevič
 5 P Janez od Križa rd; Hadrijan mč
 6 S Fridolin sp; Koleta (Nika) rd
 7 N **2. postna nedelja; Perpetua in Felicita mč; Gaudioz šk**
Jezusov obraz se je zasvetil kot sonce (Mt 17, 1-9)
- 8 P Janez od Boga rd us; Beata mč
 9 T Frančiška Rimska vd; Gregor Niški šk
 10 S 40 mučencev; Makarij mč
 11 Č Sofronij šk; Konstantin sp
 12 P Doroteja (Dora) mč; Maksimilijan mč
 13 S Teodora mč; Nikefor šk
 14 N **3. postna nedelja; Matilda kr; Florentina op**
Iz Kristusa izvira voda za večno življenje (Mt 4, 5-42)
- 15 P Klemen (Milko) Dvorak rd; Ludovika rd
 16 T Hilarij šk mč in Tacijan dk mč; Herbert šk
 17 S Patricij (Patrik) šk; Jedert (Jerica) dv
 18 Č Ciril Jeruzalemski šk c. uč, Edvard mč
 19 P *Jožef, Jezusov rednik; Sibilina dv.*
 20 S Klavdija in tov. mč; Martin iz Brage šk
 21 N **4. postna nedelja; Nikolaj iz Flüe pšč; Filemon mč**
Jezus odpre oči sleporojenemu (Jn 9, 1-41)
- 22 P Lea sp; Zaharija pp
 23 T Turibij šk; Frumencij (Žitko) mč
 24 S Dionizij Palestinski mč; Katarina Švedska rd
 25 Č *Gospodovo oznanjenje; Dizma des. razbojnik*
 26 P Ludgar šk; Lara Krimska mč
 27 S Lidija mč; Rupert Salzburški šk
 28 N **5. postna nedelja; Bojan kn mč; Sikst III. pp**
Jezus je vstajenje in življenje (Jn 11, 1-45)
- 29 P Bertold rd; Ciril dk
 30 T Amedej Savojski kn; Janez Klimak op
 31 S Modest Gosp. šk; Gvido op

Prvi krajec 1. ob 16.47 in 31. ob 5.10 - Ščip 8. ob 10.46
 Zadnji krajec 15. ob 5.17 - Mlaj 23. ob 8.14

»Jaz govorim svetu to, kar sem slišal od Očeta« (Jn 8, 26)

1874

1874

- 1 Č Hugo šk; Venancij šk mč
- 2 P Frančišek Paolski rd us; Marija Egiptovska sp
- 3 S Sikst I. pp; Rihard šk
- 4 N **6. postna nedelja - cvetna; Izidor Seviljski šk**
Trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa (Mt 26, 14-75; 27, 1-66)
- 5 P Vincenc Ferrer dh; Julijana rd
- 6 T Irenej Sirmijski šk; Marcelin mč
- 7 S Janez de la Salle rd us; Herman Jožef rd
- 8 Č *Veliki četrtek*; Tomaž Tolent. mč
- 9 P *Veliki petek*; Albert šk mč; Valter op
- 10 S *Velika sobota*; Ezekijel pr; Apolonij in tov. mč
- 11 N **Velika noč - Gospodovo vstajenje; Stanislav šk mč**
Potrebno je bilo, da je Kristus vstal od mrtvih (Jn 20, 1 - 9)
- 12 P Zeno šk
- 13 T Martin pp; Hermenegild mč; Ida sp
- 14 S Valerijan in tov. mč; Lidvina dv
- 15 Č Milena kg; Peter Gonzales rd
- 16 P Bernardka rd; Benedikt Labre sp
- 17 S Fortunat mč; Rudolf mč
- 18 N **2. velikonočna nedelja - bela; Elevation Ilirski mč**
Čez osem dni je prišel Jezus (Jn 20, 19 -31)
- 19 P Leon IX. pp; Ema rd
- 20 T Teotim šk; Hilda dv; Sulpicij mč
- 21 S Anzelm šk c. uč; Konrad iz Parzhama rd
- 22 Č Leonid mč; Alexander (Saša) mč
- 23 P Jurij mč; Adalbert (Vojteh) šk mč
- 24 S Fidelis iz Sigmanringena rd
- 25 N **3. velikonočna nedelja; Marko ev; Ermin šk**
Učenca spoznata Jezusa po lomljenju kruha (Lk 24, 13-35)
- 26 P Mati dobrega sveta; Pashazji op
- 27 T Cita dv; Hozana Kotorska dv
- 28 S Peter Chanel dh mč; Vital mč
- 29 Č Katarina Sienska dv c. uč; Peter Veronski mč
- 30 P Pij V. pp; Jožef Cottolengo rd us

Ščip 6. ob 19.43 - Zadnji krajec 13. ob 20.39
Mlaj 22. ob 00.49 - Prvi krajec 29. ob 13.40

»Jezus se jima je približal in šel z njima« (Lk 24, 15)

1 S Jožef Delavec, mož Marije Device - *Praznik dela*

2 N **4. velikonočna nedelja; Anastazij šk c. uč**

Jezus je pastir in vrta k ovcam (Jn 10, 1-10)

3 P Filip (Zdenko) in Jakob ap

4 T Lazar tržaški mč; Florijan (Cvetko) mč

5 S Gotard šk; Angel mč

☺ 6 Č Dominik Savio, dijak

7 P Gizela op; Boris Bolgarski kn

8 S Viktor mč; Dezider (Željko) šk

9 N **5. velikonočna nedelja; Herma, učenec ap Pavla**

Kristus je pot, resnica in življenje (Jn 14, 1-12)

10 P Antonin šk; Trsatska Mati božja

11 T Mamert šk; Sigismund (Žiga) kr

12 S Leopold Bogdan Mandić rd

☺ 13 Č Marija Mazzarello rd; Servacij šk

14 P Matija ap; Justina mč

15 S Zofija (Sonja) mč; Izidor km

16 N **6. velikonočna nedelja; Janez Nepomuk dh mč**

Na Jezusovo prošnjo prejmemo Svetega Duha (Jn 14, 15 - 21)

17 P Pashal Baylon rd; Jošt op

18 T Janez I. pp mč; Erik kr

19 S Peter Celestin rd; Ivo dh

20 Č Bernardin Sienski rd

☺ 21 P Krispin, rd; Teobald šk

22 S Rita rd; Renata sp

23 N **Gospodov vnebohod; Leon Rostovski šk**

Jezus ima vso oblast v nebesih in na zemlji (Mt 28, 16 - 20)

24 P Marija, Pomočnica kristjanov

25 T Beda Častitljivi dh c. uč; Gregor VII. pp

26 S Filip Neri dh

27 Č Avguštin Canterburyski šk; Julij mč

☺ 28 P German Pariški šk

29 S Teodozija dv; Maksim Emonski šk

30 N **Binkošti; Kancij in tov. oglej. mč**

Kakor me je Oče poslal, vas jaz pošljem in dajem Svetega Duha
(Jn 20, 19 - 23)

31 P Marijino obiskanje - Petronila dv

Ščip 6. ob 4.34 - Zadnji krajec 13. ob 13.20

Mlaj 21. ob 15.07 - Prvi krajec 28. ob 19.21

»Zgodi se tvoja volja kakor v nebesih, tako na zemlji« (Mt 6, 10)

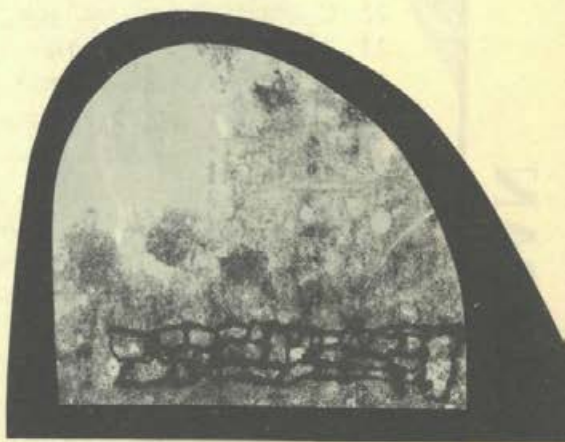
- 1 T Justin mč; Klavdij op
- 2 S Marcellin in Peter mč
- 3 Č Karel Lwanga in tov. mč; Klotilda kr
- 4 P Frančišek Caracciolo rd us
- 5 S Bonifacij šk mč; Svetko mč
- 6 N **Sv. Trojica; Bertrand Oglejski šk**
Oče je poslal Sina za rešitev sveta (Jn 3, 16-18)
- 7 P Prvi mučenci tržaške Cerkve; Robert op
- 8 T Medard šk; Viljem šk
- 9 S Efrem Sirski dk c. uč; Primož in Felicijan, mč
- 10 Č Bogomil šk; Janez Dominici šk
- 11 P Barnaba ap; Feliks in Fortunat mč
- 12 S Janez Fak. rd; Adela dv
- 13 N **Praznik Rešnjega Telesa in Gospodove Krvi**
Jezus naša hrana in pijača (Jn 6, 51-58)
- 14 P Elizej pr; Valerij mč
- 15 T Vid (Vitomir) mč; Prot oglejski mč
- 16 S Gvido Kortonski rd; Beno šk
- 17 Č Gregor Barbarigo šk; Adolf šk
- 18 P *Jezusovo Srce*; Marcelijan in Marko mč; Marina dv
- 19 S *Brezmadežno Marijino srce*; *Svetogorska Mati božja*
- 20 N **12. nav. ned.; Mihelina sp; Silverij I. pp. mč**
Jezus nam daje poguma (Mt 10, 26-33)
- 21 P Alojzij Gonzaga (Vekoslav) rd
- 22 T Tomaž More in Janez Fisher mč; Niceta oglejski šk
- 23 S Agripina dv mč; Jožef Cafasso dh
- 24 Č Rojstvo Janeza Krstnika
- 25 P Eleonora kr; Doroteja dv
- 26 S Vigilij (Stojan) šk; Janez in Pavel mč
- 27 N **13. nav. ned.; Ema Krška kg, Ladislav kr**
Kristusa bomo vredni, če nosimo svoj križ (Mt 10, 37-42)
- 28 P Irenej (Hotimir) šk mč; Marcela mč
- 29 T *Peter in Pavel ap*
- 30 S Prvi rimski mč; Emilijana mč

Ščip 4. ob 14.02 - Zadnji krajec 12. ob 6.36

Mlaj 20. ob 2.52 - Prvi krajec 26. ob 23.43

»Prostorna je pot, ki drži v pogubo« (Mt 7, 13)

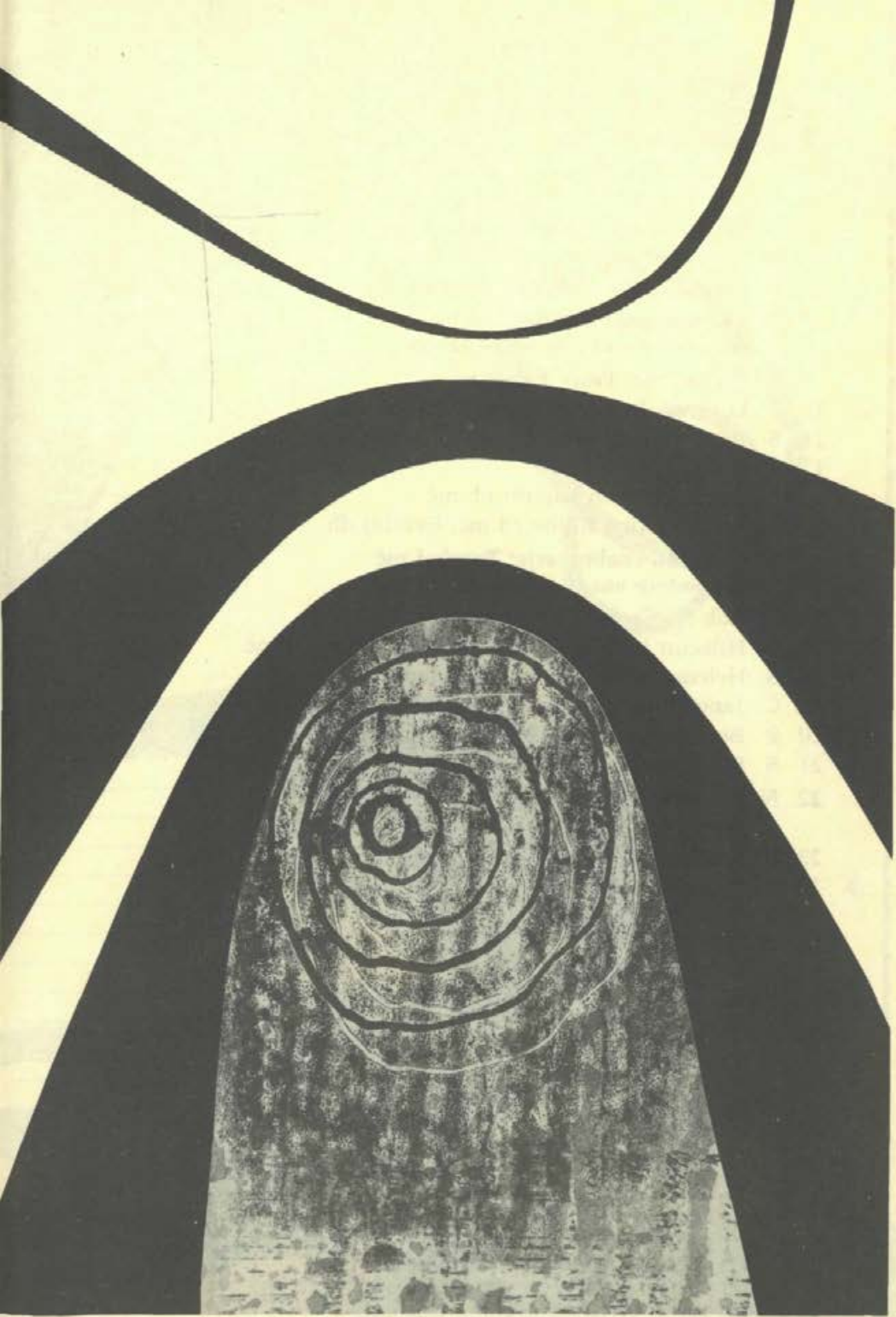
- 1 Č Teobald pšč; Estera sv ž
- 2 P Oton Bamberški šk; Vital (Živko) mč
- 3 S Tomaž ap; Heliodor šk
- ☺ 4 N **14. nav. ned.; Urh šk; Elizabeta Portugalska kr**
Jezus je krotak in ponižen (Mt 11, 25-30)
- 5 P Ciril in Metod ap Slovanov (v slov. škof.) Anton dh
- 6 T Marija Goretti dv mč; Bogomila sp
- 7 S Izaija pr; Vilibald šk
- 8 Č Kilijan šk mč; Prokop mč
- 9 P Veronika Giuliani op; Brikcij šk
- 10 S Amalija (Ljuba) rd; Rufina mč
- ☼ 11 N **15. nav. ned.; Benedikt op; Olga Kijevska kg**
Sejavec seje božje seme (Mt 13, 1-33)
- 12 P Mohor šk in Fortunat dk mučenca
- 13 T Henrik (Hinko) II. kr; Evgen šk
- 14 S Kamil de Lellis rd us; Frančišek Solan rd
- 15 Č Bonaventura šk c. uč; Vladimir Kijev. kn
- 16 P Karmelska Mati božja; Elvira op
- 17 S Aleš (Aleksij) sp; Marcelina dv
- 18 N **16. nav. ned. Friderik (Miroslav) šk mč; Arnold šk**
V božjem kraljestvu so dobri in slabi (Mt 13, 24-43)
- ☼ 19 P Avrea (Zlatka) dv; Arsen dk mč
- 20 T Marjeta Antiohijska dv mč; Elija pr
- 21 S Lovrenc iz Brindisija dh uč; Danijel (Danilo) pr
- 22 Č Marija Magdalena (Magda, Majda) sp
- 23 P Brigita Švedska rd; Apolinarij šk mč
- 24 S Kristina dv mč; Boris in Gleb kn mč
- 25 N **17. nav. ned. Jakob starejši ap; Krištof mč**
Božje kraljestvo je vredno žrtve (Mt 13, 44-52)
- ☼ 26 P Joahim in Ana, starša Device Marije
- 27 T Kliment Ohridski, Gorazd, Sava, Naum, Angelar
- 28 S Viktor I. pp; Samson (Samo) šk
- 29 Č Marta iz Betanije sv ž; Olaf kr
- 30 P Peter Krizolog šk c. uč; Abdon in Senen mč
- 31 S Ignacij Lojolski rd us; Helena Švedska mč

Ščip 4. ob 00.45 - Zadnji krajec 11. ob 23.49

Mlaj 19. ob 12.24 - Prvi krajec 26. ob 4.25

»Če kdo hoče priti za menoj, naj vzame svoj križ!« (Mt 16, 24)

1 N **18. nav. ned.; Alfonz de Liguori šk c. uč**
Jezus nasiti vso množico s kruhom (Mt 14, 13-24)

2 P Evzebij iz Vercellija šk; Štefan I. pp

3 T Lidija sv ž; Avguštin Kazotić šk

4 S Janez M. Vianney dh

5 Č Marija Snežna (Nives); Ožbalt kr

6 P *Jezusova spremenitev na gori*

7 S Sikst II. pp in tov. mč; Kajetan dh

8 N **19. nav. ned.; Dominik rd us**

Jezus vabi Petra k sebi (Mt 14, 22 - 33)

9 P Roman mč; Peter Faber rd

10 T Lovrenc dk mč; Asterija (Zvezdana) mč

11 S Klara (Jasna) dv; Tiburcij in Suzana mč

12 Č Hilarija mč

13 P Poncijan pp in Hipolit dh mč

14 S Maksimilijan Kolbe rd mč; Evzebij dh

15 N **Marijino vnebovzetje; Tarcizij mč**

Bog povišuje nizke (Lk 1, 39-56)

16 P Rok sp; Štefan Ogrski kr

17 T Hijacint Poljski rd; Liberat (Svobodan) op mč

18 S Helena (Jelka, Alenka) cs; Agapit mč

19 Č Janez Eudes rd us; Boleslav mč

20 P Bernard op c. uč; Samuel (Samo) pr

21 S Pij X. pp; Sidonij (Zdenko) šk

22 N **21. nav. ned; Devica Marija Kraljica**

Kristus obljudi Petru ključne kraljestva (Mt 16, 13-30)

23 P Roza iz Lime dv; Filip Benizzi dh

24 T Jernej (Bartolomej) ap; Emilija de Vialar rd

25 S Jožef Kalasanc dh; Ludvik IX. kr

26 Č Rufin šk; Ivana E. Bichier rd us

27 P Monika ž; Cezarij šk

28 S Avguštin šk c. uč; Pelagij mč

29 N **22. nav. ned.; Mučeništvo Janeza Krstnika; Sabina mč**

Odpoved nas privede k Kristusu (16, 21-27)

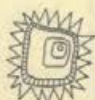
30 P Feliks (Srečko) mč; Gaudencija mč

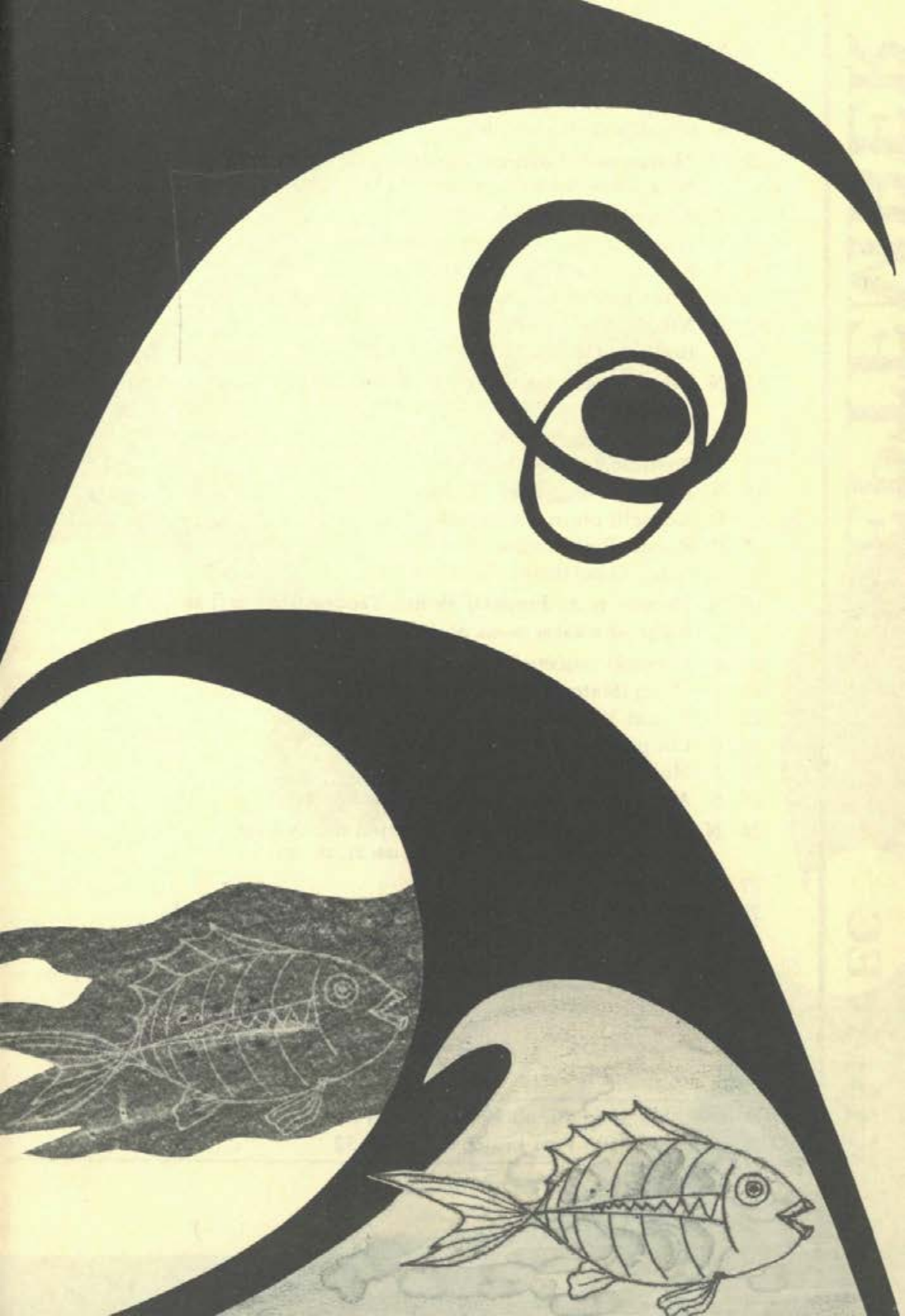
31 T Rajmund Nonat (Rajko) rd; Pavlin šk

Ščip 2. ob 13.10 - Zadnji krajec 10. ob 16.19

Mlaj 17. ob 20.28 - Prvi krajec 24. ob 10.57

»Če hočeš priti v življenje, spolnuj zapovedi« (Mt 19, 17)

- ☺ 1 S Egidij (Tilen) op; Verena dv
 2 Č Maksima mč; Emerik kn
 3 P Gregor Veliki pp c. uč; Masvet šk
 4 S Rozalija (Zalka) dv; Ida sp
 5 N **23. nav. ned.; Lovrenc Giustiniani šk; Viktorin šk mč**
 Brata je treba klicati k spreobrnitvi (Mt 18, 15 - 20)
 6 P Petronij šk; Evelina mč
 7 T Regina dv mč; Bronislava rd
 8 S *Rojstvo Device Marije*; Hadrijan mč
 ☺ 9 Č Peter Klaver rd; Dorotej in Gorgonij mč
 10 P Nikolaj Tolentinski sp; Pulherija cs
 11 S Emilijan (Milko, Milan) šk; Nada op
 12 N **24. nav. ned.; Gvido sp; Tacijan (Tihomil) mč**
 Odpuščanje nima meje (Mt 18, 21 - 35)
 13 P Janez Krizostom šk c. uč
 14 T *Povišanje sv. Križa*; Notburga dv
 15 S Žalostna Mati božja (Dolores)
 ☺ 16 Č Kornelij pp in Ciprijan šk mč; Ljudmila kr
 17 P Robert Bellarmino, šk c. uč; Lambert šk
 18 S Jožef Kupertinski dh; Irena mč
 19 N **25. nav. ned.; Januarij šk mč; Teodor (Božidar) šk**
 Bog je boljši kakor človek (Mt 20, 1 - 16a)
 20 P Korejski mučenci; Suzana mč
 21 T Matej (Matevž) ap ev; Jona pr
 ☺ 22 S Tomaž Villanovski šk; Mavricij in tov. mč
 23 Č Lin pp; Marta Perzijska dv mč
 24 P Marija Devica, rešiteljica jetnikov
 25 S Avrelija (Zlata) dv; Sergij Radoneški op
 26 N **26. nav. ned.; Kozma in Damijan mč; Nil op**
 Grešniki pridejo v božje kraljestvo (Mt 21, 28 - 32)
 27 P Vincencij Pavelski dh
 28 T Venčeslav (Vaclav) kn mč; Lavrencij Ruiz in tov. mč
 29 S Mihael, Gabrijel in Rafael, nadangeli
 ☺ 30 Č Hieronim dh c. uč; Zofija sp

Ščip 1. ob 3.33 in 30. ob 19.54 - Zadnji krajec 9. ob 7.26
 Mlaj 16. ob 4.10 - Prvi krajec 22. ob 20.32

»Vsakemu, kdor te prosi, dajaj!« (LK 6, 30)

OK

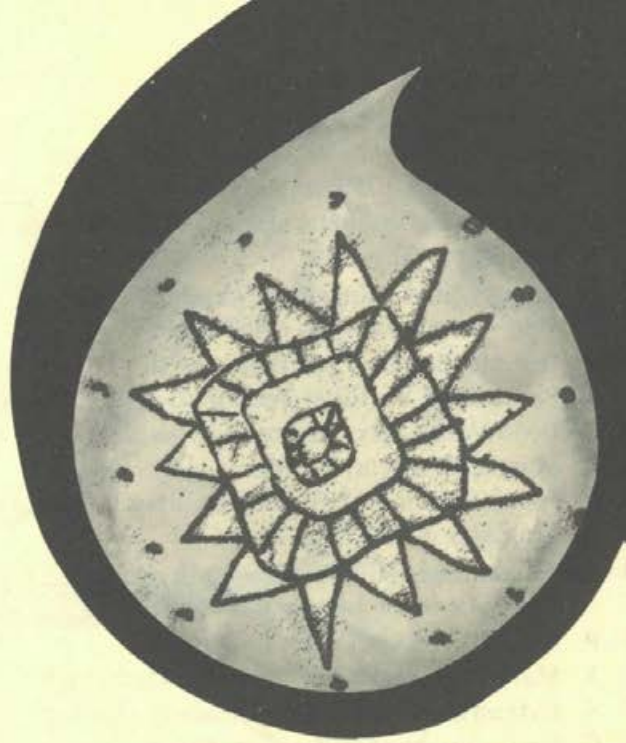
- 1 P Terezija D. Jezusa dv; Remigij šk
- 2 S Angeli varuhi; Teofil sp
- 3 N **27. nav. ned.; Kandid (Žarko) mč; Evald mč**
Prvi izvoljeni bodo zavrženi (Mt 21, 33-43)
- 4 P Frančišek Asiški rd us; Petronij šk
- 5 T Marcelin šk; Flavija mč
- 6 S Bruno rd us; Renato šk
- 7 Č Rožnovenska Mati božja; Marko I. pp
- 8 P Sergij mč; Pelagija sp; Demetrij (Mitja) sol. mč
- 9 S Janez Leonardi rd; Dioniz šk in tov. mč
- 10 N **28. nav. ned.; Sergij trž. mč; Frančišek Borgia rd**
Vsi so povabljeni v božje kraljestvo (Mt 22, 1-14)
- 11 P German šk; Aleksander Sauli šk
- 12 T Maksimilijan Celjski šk mč; Serafin rd
- 13 S Edvard kr; Koloman pšč
- 14 Č Kalist I. pp mč; Gaudencij (Veselko)
- 15 P Terezija Velika Avilska rd c. uč; Aurelija dv
- 16 S Hedvika rd; Marjeta Alakok dv
- 17 N **29. nav. ned.; Ignacij Antiohijski šk mč; Viktor šk**
Imamo dolžnosti do Boga in sveta (Mt 22, 15-21)
- 18 P Luka ev; Julijan pšč
- 19 T Izak Jogues in tov. kanadski mč; Pavel od Križa dh
- 20 S Irena (Mira) mč; Vendelin op
- 21 Č Uršula mč; Celina sp
- 22 P Marija Saloma sv ž; Bertila rd
- 23 S Janez Kapistran rd; Roman šk; Severin mč
- 24 N **30. nav. ned.; Anton M. Claret šk rd us; Martin op**
Ljubi Boga in svojega bližnjega (Mt 22, 34-40)
- 25 P Krizant in Darija mč; Krišpin šk mč
- 26 T Lucijan mč; Florij mč
- 27 Č Sabina Avilska mč; Vincenc mč
- 28 S Simon in Juda Tadej ap; Cirila dv mč
- 29 P Mihael Rua rd; Narcis šk
- 30 S Marcel mč; Doroteja ž
- 31 N **31. nav. ned.; Volfgang (Volbenk) šk; Alfonz Rodriguez rd**
Jezus vabi k delom po veri (Mt 23, 1-12)

Zadnji krajec 8. ob 20.35 - Mlaj 15. ob 12.36

Prvi krajec 22. ob 9.52 - Ščip 30. ob 13.38

»Tvoja vera te je rešila, pojdi v miru!« (Lk 7, 50)

DA501211

- 1 P Vsi Sveti
Veliko je plačilo v nebesih (Mt 5, 1-12a)
- 2 T Spomin vseh vernih rajnih
- 3 S Just Tržaški mč; Viktorin Ptujski šk mč
- 4 Č Karel (Drago) Boromejski šk
- 5 P Zaharija in Elizabeta, starša J. Krstnika; Oglejski mč
- 6 S Lenart op; Sever šk
- ☾ 7 N 32. nav. ned.; Engelbert šk mč; Ernest mč
Čuječnost za božji prihod (Mt 25, 1-13)
- 8 P Deodat (Bogdan) pp; Bogomir šk
- 9 T Posv. later. bazilike; Teodor (Božidar, Darko)
- 10 S Leon Veliki pp c; Andrej Avelinski dh
- 11 Č Martin (Davorin) šk; Menas pšč
- 12 P Jozafat Kunčević šk mč; Emilijan (Milan) sp
- ☼ 13 S Stanislav Kostka rd; Bric šk
- 14 N 33. nav. ned.; Nikolaj Tavelić dh mč; Didak (Diego) rd
Zvestoba v malem bo nagrajena (Mt 25, 14-30)
- 15 P Albert Veliki šk c. uč; Leopold kn
- 16 T Marjeta Škotska kr; Gertruda (Jedrt) rd
- 17 S Evfemija in Tekla mč; Elizabeta Ogrska rd
- 18 Č Posv. rim. bazilik Petra in Pavla
- 19 P Matilda rd; Barlam mč
- 20 S Edmund kr mč; Feliks Valois rd
- ☾ 21 N Kristus Kralj - kralj vesoljstva; Marijino darovanje
Kristus pride sodit v slavi (Mt 25, 31-46)
- 22 P Cecilja mč
- 23 T Klemen I. pp. mč (Milivoj, Milko); Kolumban op
- 24 S Krizogon Oglej. mč; Flora (Cvetka) mč
- 25 Č Katarina Aleks. dv mč; Erazem mč
- 26 P Leonard rd; Silvo op
- 27 S Valerijan Oglejski šk; Virgil šk
- 28 N 1. adventna nedelja; Katarina Labourè dv
Čujmo, ker ne vemo, kdaj pride hišni gospodar (Mr 13, 33-37)
- ☼ 29 P Saturnin mč; Radogost šk
- 30 T Andrej ap; Justina dv mč

Zadnji krajec 7. ob 7.36 - Mlaj 13. ob 22.34

Prvi krajec 21. ob 3.08 - Ščip 29 ob 7.31

»Moje kraljestvo ni od tega sveta« (Jn 18, 36)

- 1 S Eligij šk; Natalija (Božena) sp
- 2 Č Kromacij šk; Bibijana (Vivijana, Živa) dv mč
- 3 P Frančišek Ksaver rd
- 4 S Barbara dv mč; Janez Damaščan dh c. uč
- 5 N **2. adventna nedelja; Saba (Sava) op; Krispina mč**
Izravnajmo steze za Gospoda (Mr 1, 1-8)
- ☉ 6 P Nikolaj (Miklavž) šk; Apolinarij mč
- 7 T Ambrož šk. c. uč.; Agaton pp
- 8 S **Brezmadežno spočetje Device Marije (Brezmadežna)**
Zdrava, milosti polna, Gospod je s teboj (Lk 1, 26-38)
- 9 Č Valerija mč; Peter Fourier rd
- 10 P Loretska Mati božja; Melkijad pp
- 11 S Damaz I. pp; Danijel Stilit pšč
- 12 N **3. adventna nedelja; Ivana Frančiška de Chantal rd**
Sredi med vami stoji, a vi ga ne poznate (Jn 1, 6-8, 19-28)
- ☉ 13 P Lucija dv mč; Otilija op
- 14 T Janez od Križa dh c. uč.; Dušan šk
- 15 S Kristina dv; Marija K. de Rosa rd
- 16 Č Albina dv mč; Adelajda (Adela) cs
- 17 P Lazar iz Betanije; Vivina dv
- 18 S Teotim in Baziljan mč; Gracijan šk
- 19 N **4. adventna nedelja; Urban V. pp; Favsta sp**
Glej, spočela boš in rodila Sina (Lk 1, 26-38)
- ☉ 20 P Evgen in Makarij mč; Dominik Sil. op
- 21 T Peter Kanizij dh c. uč.; Severin šk
- 22 S Demetrij Afriški (Mitja) mč; Frančiška Cabrini rd.
- 23 Č Janez Kancij dh; Viktorija mč
- 24 P *Božična vigilija - Sveti večer - prastarša Adam in Eva*
- 25 S **Božič - Gospodovo rojstvo; Anastazija mč**
Beseda se je učlovečila in se naselila med nami (Jn 1, 1-18)
- 26 N **Sveta Družina; Štefan prvi mč**
Dete je rastle in bilo bolj in bolj modro (Lk 2, 22-40)
- 27 P Janez Evangelist ap; Fabiola sp
- 28 T Nedolžni otroci, mučenci
- ☉ 29 S Tomaž Becket šk mč; David kr
- 30 Č Evgen šk; Liberij šk
- 31 P Silvester (Silvo) I. pp

Zadnji krajec 6. ob 16.49 - Mlaj 13. ob 10.27

Prvi krajec 20. ob 23.26 - Ščip 29. ob 00.05

»Pri Bogu je en dan kakor tisoč let« (2 Pet 3, 8)

Leto 1993

je navado leto, ima 365 dni, tj. 52 tednov in en dan. Začne se in konča s petkom.

1. januar 1993 po našem gregorijanskem koledarju je:

19. december 1992 po julijanskem koledarju

23. keihak 1709 po koptskem koledarju

8. tébeth 5753 po judovskem koledarju

7. radjab 1413 po muslimanskem koledarju

LETNI ČASI

Začetek pomladi 20. marca ob 15.41; poletje 21. junija ob 10.00; jesen 23. septembra ob 1.22 in zima 21. decembra ob 21.26

SONČNI MRKI

21. maja delen mrk, opazili ga bodo v Severni Ameriki, Sibiriji in v severovzhodnem delu Evrope. Začetek ob 13.19, maksimum ob 15.19 in konec ob 17.20. Delen mrk bo tudi 13. novembra, opazili ga bodo na Antarktiki, skrajnem delu Južne Amerike in južnem delu Avstralije. Začetek ob 20.47, maksimum ob 22.45 in konec ob 24.43

LUNINA MRKA

4. junija poln mrk, opazili ga bodo v vzhodnem delu Azije, v Avstraliji in na zahodnem delu obeh Amerik. Začetek polsence ob 11.12, maksimum ob 14.00 in konec polsence ob 16.49.

29. novembra popoln mrk, bodo ga opazili v Evropi, Afriki, obeh Amerikah in na vzhodnem delu Azije. Začetek polsence ob 4.29, maksimum ob 7.26 in konec ob 10.23

N.B. - Vsi podatki so po srednjeevropskem času; ko je v veljavi poletni čas, dodaj eno uro!

S. ČUK

SVETI OČE JANEZ PAVEL II. MED NAMI

OGLEJ: IZ STAREGA MISIJONSKEGA ŽARIŠČA KLIC PO NOVI EVANGELIZACIJI

Papežev štiridnevni pastirski obisk štirim škofijam dežele Furlanija Julijska krajina je potekal (kot vsa njegova potovanja) po vnaprej določenem redu. V četrtek, 30. aprila 1992 ob pol petih popoldne je pristal na letališču v Ronkah. Njegova prva postaja je bil Oglej. »Vesel sem, da ta svoj pastirski obisk začnem prav v zgodovinskem in slavnem mestu Ogleju«, je dejal papež v svojem odgovoru na dobrodošlico krajevnih oblasti pred

Sv. oče Janez Pavel II.
vodi bogoslužje pred
cerkvijo sv. Ignacija
v Gorici

vhodom v starodavno baziliko. »Oglej je bil od svojega nastanka kraj srečevanja ljudstev, križišče narodov, ki so znali složno živeti skupaj in se skladno razvijati. V naših dneh čutimo silno potrebo, da se ta nekdanja duhovna enotnost znova utrdi!« Oglejska Cerkev je bila mati številnih krajevnih Cerkev na ozemlju severnega Jadrana, zato so bili v Oglej k somaševanju s Petrovim naslednikom povabljeni škofje iz severovzhodne Italije (Triveneta), Slovenije, Koroške, Istre in z Reke. Od slovenskih škofov so bili navzoči: ljubljanski nadškof in metropolit Alojzij Šuštar, mariborski škof Franc Kramberger, koprski škof Metod Piriš, upokojeni koprski škof Janez Jenko in ljubljanski pomožni škof Jožef Kvas. Starokrščansko baziliko, ki se ponaša s čudovitim mozaičnim tlakom, so napolnili člani škofijskih pastoralnih in duhovniških svetov iz vseh štirih škofij dežele (nabrlo se jih je okoli 2000, približno toliko ljudi pa je evharistično slavje spremljalo od zunaj). Med somaševalci je bilo tudi nekaj duhovnikov iz Slovenije. Ob vstopu dolge procesije škofov (vseh je bilo blizu 40) s papežem so združeni zbori pod vodstvom goriškega duhovnika prof. Stanka Jericija prvič izvedli njegovo skladbo 'Ti si Peter-skala'. Med slavljem so zapeli tudi dve slovenski pesmi: pri darovanju 'Oče večni, na oltar' in pri obhajilu 'Mogočno se dvigni'. Slovenska beseda se je oglasila že pri papeževem pozdravu na začetku maše: »Mir Vstalega bodi z vami!«, pri drugem berilu (prebral ga je goriški študent Damjan Hlede) in priprošnjah za vse potrebe (prvi dve sta bili v italijanščini, tretja v slovenščini, četrta v furlanščini, peta in hrvaščini in šesta v nemščini). Po latinskem evangeliju, ki ga je v častljivem oglejskem napevu oznanil diakon, je spregovoril papež.

Svojo homilijo je 'uglasil' na besede preroka Izaija: 'Kako lepe so noge tistih, ki prinašajo veselo oznanilo o dobrem!' Smer je bila zelo posrečeno izbrana za Oglej, ki je bil eno prvih žarišč, odkoder se je evangelij širil po okoliških pokrajinah. »Od tu so odšli številni glasniki veselega oznanila in ljudstvom v okolici prinašali žar evangeljske besede.« Povedal je, da je bil oglejski patriarh na višku svoje slave metropolit kar 25 škofij. Pod oglejski patriarhat je spadalo tudi vse sedanje slovensko ozemlje južno od Drave. V osmem in devetem stoletju, je omenil papež, ko je bil na oglejskem sedežu patriarhat sv. Pavlin, so od tod odšli krščanski blagoslovestniki med Slovence. »Spomin na preteklost, tako bogato z apostolskimi sadovi, spodbuja vaše občestvo k novemu in pogumnemu mi-

**Papež v Trstu:
Slovensko berilo
bere Jožko Gerdol**

sijonskemu poletu... Delež verujočih, zakoreninjenih v živi veri v Jezusa Boga-Človeka, je nujno potreben, da Evropa odkrije svojo pravo podobo in svojo edinost.«

Sveti oče je še isti večer poletel v 70 km oddaljeni Pordenon. Tam je imel naslednji dan več srečanj. Najpomembnejše je bilo dopoldansko evharistično slavlje na mestnem razstavišču, popoldne pa se je srečal z delavci in podjetniki ob veliki tovarni gospodinj-skih strojev Zanussi. Sklicevaje se na svojo lansko socialno okrožnico 'Centesimus An-nus', je spregovoril o dostojanstvu človekovega dela in poudaril, da je prvi maj, ki je bil ta dan, praznik človeka-delavca.

TRST: NE BOJTE SE! PODRITE PREGRADE NEZAUPANJA

V petek, 1. maja, ob šestih zvečer je papež že pristal na vojaškem letališču nad Trstom. Na poti v mesto se je ustavil v Marijinem svetišču na Vejni. »Ne skrivam veselja, ki ga čutim vsakokrat, ko se morem v molitvi pomuditi v marijanskih svetiščih kjerkoli po sve-tu. Vsako je 'Marijina hiša', kjer romarji najdejo Mater, ki jih sprejema, tolaži, podpira, usmerja k Bogu in bližnjemu, jim pomaga spet odkriti pravi smisel življenja«, je izpove-dal v kratkem nagovoru. Tržaški škof Lorenzo Bellomi mu je izpred svetišča razkazal me-sto in okolico (tudi Slovenska Istra je od tam lepo vidna).

Tržaški nacionalistični prenapeteži so zadnje tedne pred papeževim obiskom zastrupl-jali ozračje v mestu in hoteli z raznimi grožnjami doseči, da bi se ob srečanju s svetim očetom slovenskega beseda ne oglasila. Že v odgovoru na dobrodošlico mestnih oblasti pred stolnico sv. Justa jim je papež jasno povedal, da se kristjan ne sme pustiti zavesti skušnjavi, da se 'ljubezen do domovine sprevrže v pretirani nacionalizem', da svojo la-stno identiteto brani tako, da drugemu ne priznava obstoja. Z nasiljem, z zanikanjem drugih

Slovenske tržaške narodne noše med papeževim obiskom na Velikem trgu v Trstu

se nič ne doseže. »Trst, bodi domovina dialoga, brez strahu, svobodnega duha pospešuj zlahatnega in ustvarjalnega duha dialoga!«

To misel je večkrat ponovil tudi pri svojih srečanjih naslednji dan, v soboto, 2. maja: z izobraženci in znanstveniki na univerzi, s politiki in mestnimi upravitelji v gledališču Verdi. Močno 'cepivo' zoper bolezenske strahove nacionalističnih skrajnežev je bila njegova homilija med somaševanjem na Velikem trgu (Piazza Unità). To je bil tudi osrednji 'trenutek' papeževega obiska na Tržaškem

Računajo, da se je na Velikem trgu zbralo okoli 20.000 ljudi, nekaj tudi iz Slovenije. Prišlo bi jih precej več, če se ne bi bali neredov, s katerimi so grozili nacionalisti. Pa je bilo vse mirno, čeprav ni bilo tistega sproščenega veselja, kot bi se za to dogajanje spodobilo. Maša se je začela s polurno zamudo, po vstopni pesmi je tržaški škof Bellomi pozdravil papeža in mu orisal stvarnost tržaškega mesta. Omenil je tudi slovensko manjšino, ki pa je ni pozdravil v njenem jeziku, kot je bilo prvotno predvideno.

Dragi slovensko govoreči bratje in sestre! Iskreno pozdravljam vas, ki imate tu svoje stalno prebivališče in ste skupaj z italijansko govorečimi verniki ena sama cerkvena skupnost, ene vere v Jezusa Kristusa. »Zakaj on je naš mir, on, ki je iz obeh napravil en sam narod« (Ef 2,14). Iskreno pozdravljam tudi vas iz bližnje Republike Slovenije, ki ste se tu zbrali, da bi se udeležili evharistične daritve, ki jo obhaja rimski škof, Petrov naslednik. Naj vas vse spremlja božji blagoslov in varstvo deviške Matere Marije.

Na Velikem trgu v Trstu, 2. maja 1992

Pač pa je bila slovenščina 'vgrajena' v bogoslužje: petje, molitve in berila. V združenih zborih je bilo precej slovenskih pevcev, ki so se pod taktirko Edija Raceta lepo izkazali: zapeli so darovanjsko 'Oče večni, na oltar', obhajilno 'Blagoslovi nas, Zveličar' in na koncu 'Marija skoz' življenje' - 'narodno himno slovenske vernosti'. Jožko Gerdol je prebral drugo berilo, Lilijana Filipič in Tomaž Simčič sta 'povedala' prošnji za vse potrebe. Pri darovanju sta v narodnih nošah nastopila Jolanda Jakopič in Peter Močnik, ki sta svetemu očetu izročila dar tržaških Slovencev: škedenjski kruh in kraški teran.

S pozdravom v slovenščini (pa še v nemščini in hrvaščini) je papež zaključil svojo homilijo, ki jo je začel z Jezusovimi besedami iz Janezovega evangelija, s katerimi je pomiril učence, ko so ga ponoči videli hoditi po morju: »Jaz sem. Ne bojte se!« Ta 'ne bojte se' je v svoji homiliji ponovil dvanajskrat. »Prišel sem med vas, da vam prinesem mir in radost Kristusa, ki nas je odrešil s svojo krvjo in z vstajenjem napravil za eno ljudstvo z različnostjo darov...« Pohvalil je tržaško kulturo, ki jo oblikuje ljubezen do svobode in domovine, strpnost in gostoljubnost. Trst je bil 'po neki naravni poklicanosti most med latinskim, germanskim in slovanskim svetom', kar danes mnogi pozabljajo. »Odločno se uprite vsemu, kar skuša sejati razdor med vami in ovirati sožitje med različnimi narodnostnimi skupnostmi. Vaša zvestoba evangeliju naj bo vir sloge in medsebojnega sodelovanja.«

GORICA: MESTO OB MEJI, VIDNO ZNAMENJE POVEZOVANJA

Po kosilu v samostanu strogih redovnic benediktink je papež imel še nekaj srečanj v tržaškem pristanišču, potem pa je nadaljeval pot proti Gorici. Na glavnem mestnem trgu Travniku (ital. Piazza della Vittoria - Trg zmage), kjer je bil pred cerkvijo sv. Ignacija postavljen mogočen oltar, ga je pričakovalo okoli 10.000 ljudi, med njimi zelo veliko Sloven-

cev iz zamejstva in iz države Slovenije. Vzdušje je bilo - 'slovensko': domače, prisrčno. Bogatila ga je pesem združenih zborov (700 pevcev in pevk), ki jih je vodil prof. Stanko Jericijo. Papež se je pripeljal na trg v svojem belem 'papamobilu'. V kratki zahvali na pozdrav goriškega župana Tuzzija je Gorici prisodil 'posebno poslanstvo... vrat, ki se odpirajo proti Vzhodni in Srednji Evropi'.

Po tem nagovoru so papeža pozdravili razni deželni politiki, nato pa je sveti oče z veliko pozornostjo šel k bolnikom na invalidskih vozičkih (nekateri so bili tudi na ležiščih) ob vznožju stopnišča, ki je vodilo k oltarju. Nato se je v cerkvi sv. Ignacija srečal z duhovniki, nekateri so bili tudi iz Slovenije.

Iskreno pozdravljam slovensko govoreče vernike tukajšnje cerkvene skupnosti in vse, ki ste se tu zbrali ob tej priložnosti. Vse vas, dragi bratje in sestre, spodbujam: zvesto ohranite verske vrednote in nenehno črpajte iz evangelija navdih za solidarno sodelovanje, ki ga vsi želijo in ki si ga prizadevate skupno uresničiti. Iskren blagoslov vam in vašim družinam!

Na Travniku v Gorici, 2. maja 1992

Med mašo sta bila na papeževi desnici nadškof Antonio Vitale Bommarco, na levisi pa koprski škof Metod Pirih, ki je bil povabljen v Gorico skupaj s svetogorsko Materijo božjo. Milostno podoba so iz svetogorske bazilike 27. aprila prepeljali v goriško stolnico in pred njo je papež kasneje zvečer vodil molitev rožnega venca. To je omenil nadškof Bommarco v svojem pozdravu ob začetku maše. Zbrano množico vernikov in svetega očeta je nagovoril v treh jezikih - italijanskem, slovenskem in furlanskem, ki jih govorijo prebivalci goriške nadškofije. Ti trije jeziki so se prepletali pri bogoslužju. V slovenščini je bilo nekaj pesmi: 'Ti, o Marija', ko smo čakali na papežev prihod, pri darovanju 'Oče večni, na oltar', pri obhajilu 'Mogočno se dvigni', na koncu maše pa 'Najvišji, vsemogočni Bog'. Pri slovenskem petju je z zborom poprijela vsa množica in tudi po tem se je videlo, da je slovenskih vernikov zelo veliko. V slovenskem jeziku je bilo drugo berilo ter dve prošnji za vse potrebe. Slovenski par je bil tudi med prinašalci darov.

Srečanje sv. očeta
z mladino v Vidmu

Papež je v svojem nagovoru - za izhodišče je vzel misel iz Prvega pisma apostola Janeza: 'Pri Očetu imamo zagovornika' - poudaril, da je vstali Kristus naš mir, nam pa je zaupana naloga, njegov mir prinašati svetu. »V tej luči,« je dejal, »ima Gorica, ki stoji na križišču številnih ljudstev in kultur posebno poslanstvo, da je vidno znamenje edinosti in dialoga. Vaše mesto je mesto ob meji: meja pa, kot vemo, lahko spodbuja k strpnosti, razumevanju in odprtosti, lahko pa vodi tudi k zaprtosti in zavračanju drugega.« Pohvalil je pastoralni načrt goriške nadškofije, ki si je za prvenstveno nalogo postavil prenovo družin. Svoj nagovor je končal s pozdravom v slovenščini.

Vsako prvo soboto v mesecu papež vodi molitev rožnega venca, ki jo ob pol devetih zvečer prenaša vatikanski radio. 2. maja 1992 je to pobožnost opravil pred milostno podobo Svetogorske Matere božje, ki je bila 'gostja' goriške stolnice od 27. aprila do 4. maja, ko se je vrnila nazaj na Sveto goro, glavno božjo pot Primorske. Med molivci v stolnici je bilo zelo veliko redovnic; poleg domačega nadškofa je bil tudi koprski škof Metod Pirih, 'varuh' Svete gore. Papež je po rožnem vencu zmolil še oglejske litanije Matere božje, ki so jih odkrili v nekem starem rokopisu, katerega hrani Državna knjižnica v Parizu; te litanije so bogatejše od znanih lavretanskih. Pristrčno pobožnost je zaključil pevski zbor iz Šandreža s pesmijo 'Marija, skoz' življenje'. Sveti oče se je pozdravil s prisotnimi, potem pa je odšel k počitku v škofijski dom, da si okrepi moči za nov naporen dan.

VIDEM: 'MILOSTNI TRENUTEK' ZA MLADE IN ZA SLOVENCE

Nedelja, 3. maja 1992, zadnji dan papeževega obiska v deželi, je bila namenjena predvsem Vidmu, glavnemu mestu Furlanije. Od številnih papeževih srečanj se bomo nekoliko ustavili le ob treh: z mladimi na Trgu prvega maja, z zastopniki Beneških Slovencev v videmski stolnici in ob veličastnem sklepu 4. škofijskega evharističnega kongresa s somaševanjem na nogometnem stadionu Friuli.

Janez Pavel II. je iz Gorice poletel v Humin, kjer se je srečal z župniki, župani in drugimi odgovornimi iz krajev, ki jih je opustošil potres leta 1976. Od tam se mu je mudilo v Videm, kjer ga je na trgu 1. maja nestrpno pričakovalo 30.000 mladih, 'oboroženih' z rutami petih različnih barv, predvsem pa z radostjo v srcih. Prišli so iz vseh štirih škofij dežele. Ob papeževem prihodu se je iz vseh src utrgal krik veselja. Srečanje se je pričelo s slovensko Pesmijo o miru: prvo kitico so pela tri dekleta, potem pa se jim je pridružil zbor. Papeža so pozdravili v italijanščini, furlanščini, slovenščini in nemščini. »Dobrodošli med nami, da bi prehodili z nami en del življenjske poti,« je po slovensko povedala Tržačanka Giorgina Pisani. Ob koncu pozdravnih besed v italijanščini je rekla: »Zahvaljujemo se vam, da ste prišli med nas in da ste nas poslušali.« Mladi so s plesom ponazorili vsebino gesla tega srečanja s papežem: »Po cestah sveta pojemo o življenju«.

Navdušenje mladih je papeža 'okužilo'. Marlenka Žerjal, ki je bila ena od mladih na videmskem Trgu prvega maja, je o tem doživetju napisala za tednik Katoliški glas: »Papež se nam je smehljajal, a še posebno so se mu zaiskrile oči, ko je iz naših rok dobil v dar sinjemodro ruto, ki si jo je zavezal okoli vratu. Ganjen od naših vzklikov in ploskanja je opustil uradni govor in se prepustil razmišljanju in improviziranju. Ravno v tem je bila lepota tega srečanja. Ko smo ga dan prej opazovali v Trstu in Gorici utrujenega in napetega, smo še čutili

veseli in počaščeni, da se je med nami dobro počutil in sproščeno govoril. Z enostavnimi in nam razumljivimi besedami se je dotakni verskih skrivnosti. Govoril nam je o milosti, ki se razodene človeku, o Bogu, ki nam stalno govori... Trenutek milosti je lahko tudi mladina za tega starega papeža, kot je sveti oče dejal, a tudi ta stari papež je lahko trenutek milosti za mladino. Bog nas nagovarja. Nikoli mu ne smemo reči: 'Pusti me pri miru!', ampak vedno: 'Glej, tukaj sem, pripravljen sem!«

Pozdravim prisrčno vse slovienske viernike videmske nadškofije. Veseli me, da ste ohranili v vaših srcih viero, ki vam je bila oznanjena v starih časih oglejskega patriarhata.

Na stadionu Friuli v Vidmu, 3. maja 1992

Po 'voznem redu' je bil opoldne na sporedu papežev zasebni obisk videmske stolnice in v to 'točko' so vključili srečanje delegacije beneških duhovnikov in laikov s papežem Janezom Pavlom II. Podobno srečanje je bilo predvideno tudi v Trstu in Gorici, pa je iz neznanih razlogov odpadlo. Delegacijo Beneških Slovencev je vodil dr. Marino Qualizza, profesor na teološkem inštitutu za laike v Vidmu in urednik štirinajstdnevnika Dom. Papež je osebno pozdravil vse člane. »Dobrodošli, sveti oče, Slovenci vas pozdravljamo,« je dejal Qualizza. »Od kod ste?« je vprašal papež. »Mi smo daljni potomci tistih slovenskih rodov, ki so se pred 1300 let naselili na tem ozemlju. Smo najbolj zahodni rob slovanskega sveta. V nelahki tisočletni zgodovini smo ohranili katoliško vero in svoj materin jezik.« To srečanje, čeprav za medije skorajda neopazno (navzoči so bili samo beneški in slovenski časnikarji), je bilo nadvse pomembno. Veliko zaslugo zanj ima izredno odprti videmski nadškof Alfredo Battisti, ki je tudi v svojem uradnem

**Sveti oče se sreča
z predstavniki
Beneških Slovencev**

pozdravu svetemu očetu na zaključnem slavlju na stadoinu Friuli poudaril misel, da bi morala italijanska država do nekaterih svojih državljanov izpolniti 6. člen svoje ustave.

Popoldansko somaševanje na stadionu Friuli ob zaključku škofijskega evharističnega kongresa je potekalo v znamenju družine: 'fogolar furlan' (furlansko ognjišče) je za verne ljudi teh krajev nedotakljivo svetišče. Papež je s svojem dolgem nagovoru vernike, ki se jih je zbralo nad 40.000, spodbujal, naj to vrednoto ohranijo in iz nje živijo. Pri maši je bila (ob italijanščini, furlanščini in nemščini) polnopravno zastopana tudi slovenščina: v petju, branju (drugo berilo) in v molitvah (prošnja za vse potrebe po slovensko in rezijansko). Papež je svoj govor sklenil s pozdravom v furlanščini in (beneški) slovenščini. Pred vrnitvijo v Rim se je ustavil v Sredipolju (Redipuglia), kjer je velikansko pokopališče italijanskih vojakov, ki so izgubili življenje v prvi svetovni vojni. Po tihi molitvi je izrekel voščilo miru 'za to deželo, za ljubljeni italijanski narod, za Evropo in za ves svet'.

Obisk svetega očeta je izpolnil pričakovanja naših ljudi. »Zdaj je čas za uresničitev vsega, kar je bilo vsejano v teh svetih in prelepih dneh,« je v listu Dom zapisal dr. Marino Qualizza. »Kar smo tako slovesno praznovali, mora zdaj postati vsakdanje življenje ter vsakdanji napor in trud.«

Del slovenskih pevcev na goriškem Travniku ob obisku sv. očeta v Gorici (2. maja 1992)

Pastirski obiski prvega goriškega nadškofa

Karlu Mihaelu Attems (1711-1774) je ob imenovanju za prvega goriškega nadškofa Sveti sedež naložil tudi dolžnost, naj čimprej opravi vizitacijo celotnega ozemlja goriške nadškofije in naj o tem pripravi poročilo. Ker je bila ta v prvem stoletju svojega obstoja tako razsežna kakor pozneje nikoli več, je moral prepotovati prostrano ozemlje od Jadrana do gornjega toka Drave in od Bele Krajine do Slovenskih goric. Obiskal jih je tudi po večkrat. Vsako leto je preživel dva do tri mesece na pastirskih obiskih, navadno v pozni pomladi ali poleti, ko so bile vremenske razmere ugodnejše. Temu opravilu je posvetil veliko svojih moči, saj so bile vizitacije, zlasti ko je bilo treba obiskati oddaljene kraje in se iz dneva v dan

seliti drugam, zelo naporne. Iz zelo natančnih vizitacijskih zapisnikov je razvidno, da ni spregledal nobenega kraja. Seznanjal se je s težavami in duhovnimi potrebami duhovščine in vernikov, opazil pa je tudi pomanjkljivosti in napake. Večkrat si je preskrbel sodelavce in jih s posebnim dekretom delegiral, da so mu pomagali ali celo sami opravili vizitacijo. To se je dogajalo zlasti takrat, ko sam zaradi oslabelega zdravja in utrujenosti ni bil več kos velikim naporom.

Na pastirskih obiskih je bila velika pozornost posvečena bogoslužnim prostorom (oltar, prižnica, spovednice, krstni kamen, predmeti za sveto daritev, liturgična oblačila). Prav tako službi božji, katezezi, spovedi in obhajilu, romanjem,

Prvi goriški nadškof
Karel Mihael d'Attems

pobožnim ustanovam, skrbi za bolnike in previdevanju, številu duhovnikov in njihovim dohodkom, redovnikom itn. Ob vizitacijah je nadškof tudi birmal, posvečeval klerike, cerkve in oratorije. Pred mašno daritvijo je sam pridigal, v slovenskih krajih redno v slovenščini. Delil je tudi obhajila, včasih po več tisoč na dan.

Škofijski arhiv v Gorici hrani v latinščini pisane zapisnike vseh Attemsovih pastirskih obiskov, skupno 24 rokopisnih zvezkov velikega formata z okrog 4000 stranmi. Nekaj odlomkov iz zapisnikov, ki zadevajo primorske kraje, je izšlo v zborniku **Doberdob včeraj in danes** (1988). Objavil jih je dolgoletni doberdobski župnik Anton Lazar v članku **Prispevek k zgodovini župnije sv. Martina v Doberdobu** (str. 180-200), delno v latinškem izvirniku in slovenskem prevodu, delno samo v prevodu. Odlomki so iz vizitacijskih zapisnikov štivansko-devinskega arhidiakonata, kateremu je v Attemsovem času pripadal Doberdob, in se nanašajo na pastirske obiske v letih 1753, 1758, 1764 in 1772. Gre za eno prvih objav iz Attemsovih vizitacijskih zapisnikov. Kot primer navajamo in objavljениh odlomkov del besedila za leto 1758:

Dne 7.maja ob 4^h popoldne je imel Presvetli in Prečastiti najprej govor za ljudstvo v slovenskem jeziku, dal blagoslov z Najsvetejšim in podelil zakrament sv. birme ter nato odpotoval s Proseka.

Ob 6^h je dospel v Sesljan k Presvetlemu gospodu Jožefu grofu Thurnu, da bi pri njem prenočil. Tu je vizitiral javno kapelo, ki je njegova last in je posvečena sv. Jožefu, našel je vse v lepem redu z lepimi paramenti.

Dne 8. maja ob 7^h zjutraj je odpotoval iz Sesljana, ob 8^h je daroval mašo v župnijski cerkvi sv. Janeza Krstnika v Devinu, ob deseti uri je dospel do podružne cerkve sv. Martina v Doberdobu. Cerkev je posvetil in vzdal v veliki oltar relikvije sv. Celestina in drugih mučencev... Cerkev sv. Martina v Doberdobu ima: dva

oltarja, veliki oltar, posvečen istemu sv. Martinu, na listni (desni) strani oltar sv. Urha s privilegiranim oltarjem za vsak petek. V stolpu sta dva mala zvana. V zakristiji dva keliha, kupo enega od teh je treba pozlatiti. Spovednica je ena brez seznama pridržanih grehov in svetih podob...

Ob štirih popoldne istega dne 8. maja je Prevzvišeni in Prečastiti Gospod odpotoval iz kraja Doberdob in dospel ob pol šestih do župnijske cerkve v Mirnu.

V poročilu o obisku leta 1772 je bilo dne 26. junija v Štivanu zapisano, da se je nadškof ta dan iz Topoljana odpravil v Štivan, tam po opravljenem obredu v cerkvi in na pokopališču »pregledal, kar je bilo treba pregledati, in ni našel omembe vrednih napak«. Izprašani župnik in arhidiakon mu je med drugim poročal, da je »ljudstvo dobro, da ljubi službo božjo in da pogostoma prejema zakramente«. To so samo drobci iz obsežnega gradiva, vendarle nakazujejo obliko in vsebino Attemsovih vizitacijskih zapiskov.

Zanimanje za prvega goriškega nadškofa je sredi 80. let pobudil goriški Inštitut za družbeno in versko zgodovino (Istituto di storia sociale e religiosa). Takrat je bilo zbrano in pregledano arhivsko gradivo in leta 1988 je že izšel prvi zbornik z uvodnimi študijami v italijanščini, slovenščini in nemščini in s popisom gradiva. V istem letu sta bila v Gorici dva mednarodna simpozija o Attemsju in njegovem času. Leta 1990 je izšel drugi, še zajetnejši zbornik z referati drugega simpozija. Tudi Koledar GMD je objavil dva članka o Attemsju, in sicer v izdajah za leto 1987 in 1989.

Velik del arhivskega gradiva zadeva Attemsove pastirske obiske. Glede na pomembnost tega gradiva se je mednarodni znanstveni odbor, ki v okviru omenjenega inštituta usmerja raziskovalno delo v zvezi z Attemsom ter skrbi za zadevne publikacije, odločil, da vizitacijske obiske objavi v celoti. Pri tem široko zasnovanem načrtu sodelujejo slovenski, italijanski in avstrijski strokovnjaki, vsak za

svoje področje. Ker pa so goriško nadškofijo v 18. stoletju sestavljale večidel slovenske pokrajine, bodo imeli pri tem delu levji delež slovenski sodelavci.

Prva knjiga načrtovane zbirke je izšla v Ljubljani leta 1991 z naslovom **Carlo M. d'Attems — Vizitacijski zapisniki savinjskega arhidiaconata (1751-1773)**. Obsega 992 strani in je v svojem prvem delu z uvodno študijo trojezična. Vse ostalo so v latinščini pisani zapisniki, ki se tičejo petih vizitacij v letih 1751, 1756, 1760, 1766 in 1773. Čeprav je knjiga v časovnem zaporedju prva, je označena s številko 2, ker so prvo, ki je še v pripravi, namenili Gorici kot sedežu nadškofije. Naslednje knjige vizitacij bodo izhajale, kakor bodo sproti pripravljene. Zapisnike štajerskih vizitacij je uredil France M. Dolinar za objavo pa jih je pripravil Anton Ožinger, ki je napisal tudi uvodno študijo. V italijanščino in nemščino sta jo prevedla Drago Butkovič oz. Mira Šumrada.

Zapisniki so natančen in nadroben popis vizitacije, stanja in razmer v posameznih krajih; napisani so stvarno in zgoščeno. V njih se v podrobnostih odra-

ža takratno življenje na slovenskem Štajerskem, z dobrimi in slabimi stranmi, z navadami in razvadami. Natanko so za- beleženi dnevi in kraji pastirskih obiskov, imena cerkva in podružnic, cerkvena oprema itd.

Čeprav so bili pastirski obiski namenjeni cerkvenim zadevam in verske- mu življenju, je v zapisnikih mogoče najti podatke o demografskem stanju v posameznih krajih, o gospodarstvu, kmetijstvu, družbenih vprašanjih itn. Prav zaradi tega so zanimivi in koristni tudi za proučevalce krajevne zgodovine. Zraven tega so izraz vestnosti in pa- stirske gorečnosti nadškofa Attemsa, kakor tudi njegovih prizadevanj za ver- sko prenovo v duhu tridentinskega koncila in za moralno življenje zaupane- ga mu ljudstva.

Ko bodo objavljeni vsi vizitacijski za- pisniki goriške nadškofije v Attemsovem času, se bo iz tega dragocenega vira izo- blikovala zaokrožena podoba verskega, pa tudi siceršnjega življenja na tem obsež- nem in z raznorodnim prebivalstvom na- seljenem ozemlju.

Mladinski zbor iz Doberdoba na Mali Ceciljanki (8. dec. 1992) v Katoliškem domu v Gorici

150 let torontske nadškofije

Leta gredo naprej in to, kar se je zgodilo, kar je bilo, kar je kdo naredil, se zapiše v zgodovino.

Torontska nadškofija praznuje 150 letnico svojega obstoja. V primeri z evropsko zgodovino je to prav kratka doba, za Kanado je pa to že lepo število let. Kajti v Kanadi se je naseljevanje začelo šele s prihodom Francozov tam v 17. stoletju. Tako je na tej celini vse bolj mlado.

V Torontu je bila ustanovljena škofija šele l. 1841. V začetku je bila v tem kraju samo ena katoliška cerkev sv. Pavla. V to cerkev je spadalo tri tisoč vernikov. Prvi torontski škof se je takrat odločil za gradnjo druge cerkve. Njegova zamisel je bila katedrala in to se je tudi uresničilo. Toronto je dobil katedralo sv. Mihaela. Ljudje so bili takrat mnenja, da je preveč oddaljena, preveč na severu in predaleč od obale. Ljudje so bili pač naseljeni ob jezeru. Danes je slika popolnoma drugačna, ker se je mesto razširilo na vse strani in katedrala sv. Mihaela je prav v »downtown-u«, kar pomeni, da je sredi trgovskega in glavnega predela v spodnjem delu mesta. Toronto je že precej obsežno mesto, kajti dva milijona in pol prebivalcev ni majhno število. Pred 150 leti je v takratnem naselju živel le trinajst tisoč ljudi. Katoličanov med njimi je bilo pa kaj malo, komaj do tri tisoč. Danes je slika popolnoma drugačna. Iz majhnega naselja ob jezeru Ontario je zrastle mesto, ki ga sestavljajo ljudje vseh mogočih narodnosti in ver. Število katoličanov se je zelo pomnožilo. S prihodom ljudi po drugi svetovni vojni je katoliško prebivalstvo v mestu zelo naraslo. Tako ima torontska nadškofija več kot milijon vernikov. Tistih začetnih tri tisoč se je res dostikrat pomnožilo v teh stopetdesetih letih.

Ljudje v nadškofiji so od vsepovsod. Duhovniki mašujejo in pridigajo kar v enaindvajsetih jezikih. To je res nekaj edinstvenega. Slovenci imamo kar dve župniji v nadškofiji. Tako nič ne zaostajamo za drugimi narodnostmi.

Mihael Power je bil prvi torontski škof, ki je pa kaj kmalu umrl za posledicami tifusa in to že leta 1847, po petih letih škofovske službe.

Drugi škof je bil francoskega rodu. Posvetil ga je papež Pij IX. 26. maja 1850 v Sikstinski kapeli. Njegovo ime je bilo **Armand Françoise Marie de Charbonnel**. Umrl je v Franciji v kapucinskem samostanu v Crest leta 1891.

Škof John Joseph Jynch, C.M. je začel kot pomožni škof že leta 1859 in po odstopu prejšnjega škofa je leta 1870 prevzel škofijo in jo vodil vse do svoje smrti leta 1888.

Nadškof **John Walsh** je bil četrti po vrsti od 13. avgusta 1889 do 30. julija 1898. K večnemu počitku so ga položili kar na vrtu za katedralo.

Nadškof **Denis T. O'Connor** je bil pa prvi domačin. Rojen je bil prav blizu Toronta, v Pickeringu in je vodil nadškofijo od 7. januarja 1899 do 4. maja 1908 leta.

Njegov naslednik nadškof **Fergus McE-vay**, po rodu Kanadčan, je bil zelo malo časa v tej nadškofiji. Po treh letih službovanja je umrl.

Nadškof **Neil McNeil** je pa preživel kar lepo število let kot torontski nadškof. Vse od l. 1912 do l. 1934 je bil za krmilom nadškofije, ki se je precej povečala v tem času.

James Charles McGuigan je bil svoj čas najmlajši kardinal v Kanadi in po letu 1934 je vodil nadškofijo vse do 30. marca 1971.

Njegov naslednik **Philip Francis Pocock** pa ni imel tako dolge dobe, kajti že l. 1978 je predal nadškofijo svojemu nasledniku.

Torontsko nadškofijo je odslej vodil kardinal **Gerald Emmett Carter** vse do 17. marca 1990.

Sedanji torontski nadškof **Alojzij Ambrožič** (rojen 1930 v Gabrjah, v Sloveniji) je pa Slovenec po rodu. Že leta 1976 (27. maja) ga je nadškof Pocock posvetil za pomožnega škofa in čez deset let je bil že nadškofov pomočnik in od 1990 vodi nadškofijo.

Na dan sv. Mihaela 29. septembra 1991 je bila v katedrali slovesna maša ob poltreh popoldne kot uvod v praznovanje 150. letnice nadškofije. Katedrala je bila polna ljudi od vseh koncev nadškofije. Navzočnost škofov in duhovnikov iz vseh župnij je slovesnost še posebej povečala. Praznovanje 150 obletnice nadškofije je trajalo še celo leto vse do praznika nadangela Mihaela. Naj jo še naprej sveti zavetnik vodi v rasti in poglobitvi katoliške vere med tem tako raznolikim prebivalstvom.

Torontski nadškof dr. Alojzij Ambrožič z ljubljanskim nadškofom dr. A. Šuštarjem in slovenskimi duhovniki (9. maja 1990)

STANKO JANEŽIČ

Lestvica vrednot

In zopet bomo vzpostavili lestvico vrednot, kot je bilo od pradavnine, po božji in človeški postavi.

In zopet bo vsaka beseda imela svoj stari pomen

in bo temelj sožitja, zaupanja in miru.

In zopet bo narod stal na svojih nogah, trden in zdrav, zavzet za vse dobro.

In zopet bo pesem donela čez našo deželo, in zopet bomo vsi skupaj eno samo slovensko srce.

Napotnikov simpozij v Rimu

Mariborski škof dr. Mihael Napotnik (1889 - 1922)

Slovenska teološka akademija v Rimu vsako leto prireja znanstveni simpozij, posvečen obravnavanju ene od vidnih osebnosti Cerkve na Slovenskem. Nizu obravnavanih osebnosti — med drugimi Slomšek, Sedej, Missia, Jeglič, Mahnič, Krek, Trinko in Gnidovec — se je letos pridružil škof dr. Mihael Napotnik, ki je vodil mariborsko škofijo med leti 1889 in 1922. Ta simpozij o drugem nasledniku škofa A.M. Slomška se je odvijal v papeškem zavodu Sloveniku od 15. do 18. septembra 1992.

Referati so bili po naslednjem vrstnem redu: dr. Vasilij Melik je govoril o političnih razmerah na Štajerskem; dr. Franc Rozman o socialnih demokratih in nem-

škem nacionalizmu, Anton Ožinger je pripravil referat o takratnih cerkvenih razmerah, dr. Bruno Hartman je orisal mesto škofijskega sedeža, Maribor.

Dr. Metod Benedikt je obravnaval Napotnikovo osebnost, Ivan Pajk je orisal Napotnikovo mladost in pot do duhovništva; dr. Walter Lukan njegovo dunajsko dobo, ko je bil najprej med gojenci, pozneje pa v vodstvu zavoda Avguštineja, dr. Vinko Rajšp, kako je prišlo do njegovega škofovega imenovanja, kanonik Viljem Pangerl pa ga je primerjal z njegovim prednikom Slomškom in Stepišnikom.

O liturgičnem gibanju ali bolje o liturgičnem delovanju je govoril mag. Ivan Likar, o pripravah na mednarodno evharistično leto 1912 mag. Julka Nežič, o odnosu do cerkvene umetnosti mag. Andrej Krojepej, o razvoju cerkvene glasbe pa dr. Edo Škulj.

O škofovih sinodah je govoril dr. Metod Benedik, o njegovem pravnem vidiku mag. Stanislav Slatinek. Dr. Vinko Potočnik je prikazal njegova pastirska pisma, dr. Marijan Peklaj pa njegovo delo na bibličnem področju.

Dr. Ivanka Tadina je govorila o misijonski misli, mag. Marijan Drnovšek je predaval o skrbi za izseljence. Mag. Darko Friš o problematiki izseljevanja, Vlasta Stavbar pa o deklaracijskem gibanju.

Dr. Anton Trstenjak je poslal referat o Napotnikovi osebnosti, mag. Bogdan Kolar je prikazal odnos med Napotnikom in njegovim ljubljanskim kolegom škofom Jegličem, dr. Jože Rajhman je ocenil Napotnikovo pisateljevanje in govorništvo, dr. Janez Marolt njegovo zgodovinarstvo in razpravo o Viktorinu Ptujškemu.

Udeleženci simpozija smo imeli vtis, da imamo pred seboj zelo razgledanega moža, aristokrata, neutrudnega delavca za Boga in Cerkev, nadaljevalca dela škofa

Slomška, zavednega Slovenca v razburjenih časih (predvojnih, vojnih in povojnih), plodnega pisatelja (latinsko, slovensko in nemško), govornika. Škof dr. Franc Kramberger, pokrovitelj simpozija, ga je primerjal mozaiku, ki je vršil svoje delo v časih, ki so bili tudi kakor mozaik.

V sredo 16. septembra 1992 nas je v Castelgandolfu sprejel v skupni avdijenci sveti oče, ki nas je pozdravil v slovenščini:

»Spoštovani udeleženci simpozija o škofu Napotniku, ki ga vodi njegov naslednik monsinjor Franc Kramberger. Škof Mihael Napotnik je bil vsestransko izobražen in aktiven. V obdobju prve svetovne vojne je utrjeval življenje Cerkve v svoji mariborski škofiji kot tudi drugje

bodisi s poglobitvijo filozofskih temeljev kot tudi s pravnimi navodili, kar je razvidno iz njegovih petih škofijskih sinod, tiskanih v latinščini. Očetovsko blagoslavljam Vaše delo in vaše zaključke.«

Apostolski nuncij v Sloveniji msgr. Celata se je opravičil, da se simpozija ne more udeležiti. Obiskal pa nas je dr. Štefan Falež, veleposlanik Slovenije pri Svetem sedežu.

Simpozij sta pripravila in vodila ravnatelj Slovenika dr. Maksimiljan Jezernik in dr. Vinko Potočnik, prodekan mariborskega oddelka Teološke fakultete v Ljubljani. Prihodnji simpozij bo posvečen ljubljanskemu škofu dr. Antonu Alojziju Wolfu.

STANKO SIVEC

800 - letnica župnije Bovec (1192 - 1992)

Vsaka država bi bila ponosna, če bi mogla praznovati 800 — letnico svojega obstoja. Bovška župnija je praznovala ta visoki jubilej v znamenju veselja in hvaležnosti Bogu, da so naši predniki v tej dolgi zgodovini ohranili pravo vero, da so vztrajali tudi v zelo težkih časih in da so nam vso bogato dediščino vere, izkušenj in običajev posredovali do današnjih dni. Vse leto smo v župniji živeli v zavesti velike božje navzočnosti v življenju naših očetov, četudi se je velikokrat, zlasti v prelomnih časih, zdelo, da je Bog daleč od človeškega trpljenja. Ta zvestoba nam je dajala poguma v naših vsakodnevnih naporih in nam vlila več veselja do prihodnosti.

LANSKO PRAZNOVANJE

Pred poldrugim letom smo ugotovili, da poteka 800 let od bule papeža Celestina III., s katero je 24. novembra 1192 potrdil štiridesetletne pravice čedadškega kapitlja do naše župnije ter še do 15 drugih (Volče in Šentviška gora v Slove-

Vniji in 13 župniji v Furlaniji). V manjšem krogu župljanov smo sklenili, da bi ta pomemben datum praznovali le z bolj slovesno mašo in še z izdajo knjižice, ki bi prinesla nekaj zgodovinskih podatkov. Ustanovili smo odbor in sproti ugotavljali, da bo treba vse razširiti in poglobiti. Odbor se je sestajal tedensko (nad 30 sej smo imeli), se krepil, program prireditev se je pomnožil in morali smo omejiti nastop še drugih umetnikov, ki bi radi sodelovali pri naši praznovanjih. Začeli smo po Božiču z »Zimskimi glasbenimi večeri«. Februarja smo na zvonik namestili velik svetleči napis »800«, pred Bovcem in župnijsko cerkvijo razobesili tri velike transparente z napisom »Župnija Bovec 1192 — 1992«. Ti napisi so noč in dan »govorili« turistom in drugim, kaj se dogaja pri nas. Isti namen so imele visoke piramide, ki jih je vsak lahko videl na pomembnih mestih Bovca. Vrhunec našega »propagandnega« prizadevanja je bila tiskovna konferenca, ki smo jo 19. februarja sklicali v Bovcu in na katero smo

povabili časnikarje in TV reporterje vseh pomembnih slovenskih dnevnikov in tednikov doma in v zamejstvu. Na konferenco jih je prišlo 11. Od tedaj se je o našem jubileju veliko pisalo v Sloveniji in zamejstvu, konkretno in objektivno. Konferenca je sprožila val člankov po časopisih in vrsto televizijskih sporočil. V župniji pa smo dosledno izvajali načrtovani program, ki nas je duhovno pripravljal k osrednji slovesnosti. Pol drugo leto smo vsak dan pred delavniško mašo molili rožni venec za uspeh naše 800 - letnice in vsak mesec imeli uro češčenja v ta namen. Izdelali smo spominsko panjsko končnico (akad. Slikar Rene Čopi iz Čezsoče), na veliki petek smo namestili reflektor, ki ponoči razsvetljuje zvonik, izdelali spominske sveče z znakom in sloganom naše 800 - letnice, pred cerkvijo posadili tri lipe in jih na veliko noč blagoslovili: za našo 800 - letnico, osamosvojitvev in v spomin našim prednikom. Sredi maja je pri nas gostovalo 5 pritrkovalskih skupin, ki so dve uri izvajali najrazličnejše viže pritrkovanja. Na dan pred birmo je škof Metod Pirih posvetil nov marmorni oltar proti ljudstvu in nov ambon, na začetku junija je bil tradicionalni nastop dekanijskih cerkvenih zborov s 199 pev-

ci. Prepleskali smo notranjost podružne cerkve Device Marije pod Bovcem, kjer smo postavili razstavo «Sledovi bovške preteklosti», na kateri so bile na ogled od 20. junija do 6. septembra vse pomembne sakralne umetnine na Bovškem in nabožni predmeti, ki so jih domačini imeli po domovih. Razstavo si je ogledalo nad 3000 obsiskovalcev iz Slovenije in turisti iz raznih delov Evrope. 21. junija je cerkveni pevski zbor Sv. Ignacija iz Gorice pel mašo Andrea Gabrieli - ja pod vodstvom profesorja in skladatelja Stanka Jericija. Pri koncertu po maši so izvajali skladbe raznih umetnikov od Palestrine, Di Lassa, Gallusa, Brahmsa, Jericija, do Kadalja - ja in drugih. Takoj zatem se je zbor preselil v cerkev Device Marije, kjer nas je presenetil še z vrsto odlično izvajanih pesmi, katere je poslušalstvo nagradilo z dolgotrajnim ploskanjem. Žene iz kraja so smiselno in okusno pripravile razstavo «Iz babičine skrinje», na kateri so prikazale razna ročna dela, ki so krasila naše domove in so služila pri verskih obredih in običajih doma. Izdali smo razglednice s petimi verskimi motivi, poseben zemljevid župnije, v katerega smo vnesli zgodovinske, sakralne in druge podatke kraja.

Nekdanja cerkev
Sv. Trojice v Bovcu

Spominsko znamenje za 800-letnico bovške župnije

Vse naše dejavnosti so bile usmerjene k enemu samemu cilju: da bi ob umetninah, zgodovini, nastopih dojeli lepoto naše vere in jo še bolj veselo živeli. Zlasti smo se trudili za osrednjo slovesnost, ki je bila na soboto 11. julija 1992. Nanjo smo povabili pet škofov: domačega škofa Metoda Piriha, ljubljanskega metropolita Alojzija Šuštarja, goriškega nadškofa A. V. Bommarca, videmskega nadškofa Alfreda Battistija in celovškega škofa Egona Kapellarija. Na proslavi so bili tudi zastopniki iz predsedstva in vlade Republike Slovenije, razni ministri, parlamentarci ter predstavniki iz zamejstva. Škofje je somaševalo še 23 duhovnikov iz dekanije, drugih slovenskih škofij in iz zamejstva. Domači mešani zbor je izvajal na novo naštudirano mašo, ki je v nabito polni in akustični cerkvi dala slovesnosti rajске razsežnosti. Tako so bili v cerkvi svetega Urha zbrani predstavniki svetne in cerkvene oblasti Slovenije in Videmske province ter Koroške dežele. Pred cerkvijo jih je pozdravil domači župnik, pred mašo pa koprski škof Metod Pirih. Pri slavnostnem govoru je dr. Alojzij Šuštar razpletal misli ob 800 - letnici, poudaril

potrebo po spravi med narodi, ki živijo v našem sosedstvu in smo bili večkrat v zgodovini z njimi sprti, ter o sodelovanju, ki je edina pot v boljšo prihodnost.

Civilni del proslave se je nadaljeval pred kulturnim domom, kjer so pred številnim občinstvom spregovorili predsednik Bovca, občine Tolmin, član predsedstva Republike Slovenije Ciril Zlobec, minister za kulturno Borut Škulje in drugi parlamentarci. Nato smo odprli «Slikarsko kolonijo Rudija Kogejja» s sakralno tematiko. Domači moški pevski zbor ISKRE pa je vse povezoval z izbranimi slovenskimi pesmini. Popoldne si je večina povabljenih ogledala razstavo «Sledovi bovške preteklosti» in občudovala nova slikana okna akad. slikarke Veselke Šorli Puc. Tako je minil dan, na

Sedanja župnijska cerkev Sv. Trojice v Bovcu

katerega smo se dolgo pripravljali in na katerega bomo dolgo mislili, saj je bil poln vsebine in sporočil, ki so jih ob koncu bogoslužja povedali škofje.

ZAKLAD, KI GA ODKRIVAMO, NAŠA PRETEKLOST

Pred sedmimi leti smo začeli izdajati župnijsko GLASILO, ki vedno prinaša tudi prispevek iz zgodovine župnije. Ta naša pozornost na preteklost nam je izostrila čut za dogodke, ki so oblikovali naše ljudi. Ta preteklost nas je «okužila», da si ne damo pokoja in brskamo desno levo, da kaj odkrijemo: pri zgodovinarjih, po arhivih, knjižnicah in še kje. Marsikaj že vemo, toda zavedamo se, da dobimo pravo podobo naše župnije v teku stoletij. Že kar vemo, je precej in vredno našega razmišljanja.

Prof. dr. Giancarlo Menis, ki dobro pozna zgodovino naših škofij, pravi, da je župnija Bovec obstajala že 100 ali celo 150 let pred listino papeža Celestina III. iz l. 1192, ki je končno le prvi pomembnejši dokument za našo župnijo.

Skozi naš kraj je šla že rimska cesta in vsa stoletja je bila iz Italije-Furlanije na Norik-Koroško najbližja pot, to pomeni, da so to pot izbirali tako vojskovodje, osvajačji, drugi nepridipravi kot trgovci. Ti oboroženi ljudje niso prinašali brezskrbnih dni, ampak krivice, nasilja, smrt. Kaj vse so morali naši kraji prestati, to lahko domnevamo, ker o tem nimamo nič zapisanega; prva svetovna vojna nam je uničila arhiv in kroniko, rešili so le temeljne župnijske knjige. Ljudem je prodrla do globin duše prošnja: Kuge, lakote in vojske in šibe potresa, reši nas, o Gospod. Poglejmo, zakaj:

Madžari privihrajo na Bovško l. 862;

Turki plenijo Bovško 1478 in še večkrat pozneje;

Francozi se na Bovškem vojskujejo l. 1797 in 1808.

Kuge na Bovškem: 1348, ko je pomrlo dve tretjini ljudi, 1445, 1499, 1467, 1532: takrat so Bovško zaprli proti Koroški za-

radi razsežnosti kuge, 1598/99.

Potresi: 1348, 1511 in 1976.

Požari: 1808 in 1903: pri obeh je velik del Bovca pogorel.

Kobilice: 1309 in 1388.

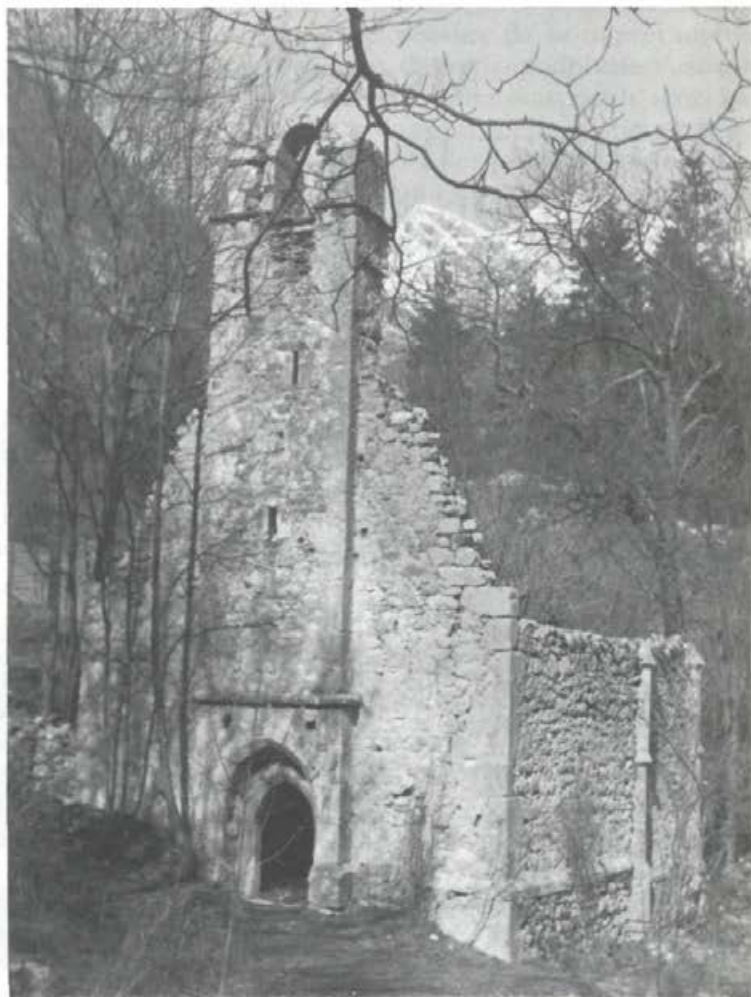
Prva svetovna vojna je prišla nad Bovško kot strela z jasnega. Dekan Janez Vidmar je moral na Binkošti 24. maja 1915 pri maši na ukaz avstrijskih oblasti oznaniti, da morajo naslednji dan vsi nemudoma zapustiti domači kraj, ker je Italija napovedala vojno Avstriji. S seboj naj ne sejo najnujnejše in hrano za tri-štiri dni, «ker se bodo kmalu vrnili». Tako so morali duhovniki v teh krajih oznaniti. Vsak se je znašel kakor je vedel in znal. Niso vedeli, ne kako ne kam. Napatili so se v neznanu, kakor Judje, ki so morali v babilonsko sužnost. Šli so čez Predel in Vršič in od tam se razkropili po Gorenjski, Štrajerski, Koroški in dobili zatočišče tako na kmetijah kakor v taboriščih. Največ jih je bilo v Brucku ob Litvi, Primorci od Bovca do Krasa, kjer so živeli v barakah, dobivali toliko hrane, da so za silo preživeli, zlasti proti koncu vojne je bila stiska. Iz taborišča so lahko hodili delat na kmetije ali v bližnjo tovarno sladkorne pese. V taborišču so imeli kapelo, duhovnika Frantona Černigoja, ki je skrbel za duhovno in materialno plat svojih varovancev, imel nauk, delil zakramente. Tudi šolski pouk so imeli. Dopisovali so se s svojci, ki so bili drugod, z možmi in fanti na fronti in dobivali obvestila, kdo je padel na fronti. Mučile so jih stenice in uši in mnogi so noči prespali kar zunaj zaradi nadležnega mrčesa. V taborišče je posijal tudi svetel žarek: z vlakom je prišla podoba svetogorske Matere božje. Od postaje do taborišča so jo spremljali v procesiji z navdušenim petjem. Tako je bila tudi Mati božja v teh barakah in jim dajala poguma in upanje, da se bodo kmalu vrnili domov. In res so se spomladi 1918 začeli vračati, za seboj so pustili žalostne spomine, mnogi so v letih begustva pomrli, zlasti otroci zaradi podhranjenosti, boleznii in drugega. Ven-

dar življenje zahteva svoje, prišli so domov, našli so skoraj same razvaline, ne toliko zaradi granat in ognja. Vojaki so za utrdbe rabili gradbeni material in ta je bil pri roki: hiše so odkrivali, pobrali ves uporabni les in hiše so postale v treh letih same podrtije. Ljudje so se lotili obnove, počasi so uspevali in hude rane so se z leti celile. Nujhuj v zgodovini Bovške je bilo mimo.

Ti podakti zadostujejo, da se zamislimo, koliko gorja so prestali naši predniki. Kuge, potresi, vojske, zlasti 1. svetovna, so jim izpred oči pobirale svoje, zgodovinski spomin je prodril v podzavest in se ulegel v mišljenje in

čustvovanje našega človeka in zdaj bolj razumemo, da v teh krajih ljudje radi obiskujejo pokopališče in naročajo maše za pokojne.

Toda ne smemo pozabiti, da ima župnija tudi drugo, svetlo plat. Srečni narodi nimajo zgodovine, je nekdo zapisal. Prikazali smo trpljenje, ki se je zgrinjalo v teku zgodovine nad naše ljudi. O tem je precej zapisanega. Niso pa zapisani veseli dogodki, ki jih ima veliko vsaka župnija. In prav zaradi teh jasnih dni, lepih doživetijev so mogli župljani prenesti neizmerno trpljenje in jih je znova in znova vleklo nazaj, nazaj domov, kjer so toliko lepega doživeli v družini, v župniji.

**Porušena cerkvice
sv. Lenarta v bovški
župniji**

Pravzaprav se je vse leto doma in v cerkvi nekaj dogajalo: rojstva, krsti, prva sveta obhajila, birme, poroke, Božič, koledovanje, velika noč, pirhi, praznovanje svetega Urha, sejmi, ki so bili včasih pravi ljudski prazniki, kjer se je pelo, igralo, plesalo, vse v senci cerkvenih praznikov, ljudski običaji, miklavževanje, ki je buri- lo otroške glavice, da niso mogli spati in veselo in s strahom pričakovali Miklavža in parkeljna. Nič se ne smemo čuditi, da so župnije najbolj trdožive ustanove, saj imajo najbolj zdrave korenine v Jezusovem nauku in v zdravih ljudskih običajih. Ko sem bil v zaporu v preiskavi, mi

je zasliševalec v uniformi nekoč rekel: «Vi imate na stotine mitingov na nedeljo». Mislil je na nedeljsko sveto mašo. To priznanje mi je bilo v veliko zadoščenje in oporo. Na stotine svetih maš se že stoletja opravlja na slovenskih tleh in se jih bo opravljal. Zato naše župnije preživljajo stoletja, države, režime in vse hudo. Po njih se prenaša od nedelje do nedelje Jezusovo sporočilo: «Jaz sem z vami vse dni do konca sveta. Ljubite se med seboj kakor sem vas jaz ljubil». To oznanjamo in bomo oznanjali, ker je potrebno za naš čas, potrebno za našo prihodnost, to nalogo opravlja naše župnije, tudi naša.

T.C.

Msgr. Jožef Keréc

Misijonar na Kitajskem (1921 - 1952)

Ob stoletnici rojstva

Ob stoletnici rojstva slovitega slovenskega misijonarja msgr. Jožefa Keréca na Kitajskem so slovenski salezijanci izdali pomembno knjigo o tem misijonarju in pripravili Misijonski študijski dan.

KRATEK ŽIVLJENJEPIS

Msgr. Keréc je bil sin Slovenske krajine, Prekmurja. Rodil se je 15. oktobra 1892 v Prosečki vasi v župniji sv. Sebeščana na Goričkem. V družini je bilo sedem otrok. Revščino so premagovali s sezonskim delom, ki ga je okusil tudi Jožef. Želel je študirati, vendar je kljub nadarjenosti, doma komaj končal pet razredov osnove šole. Šele leta 1909 jeseni mu je s pomočjo Klekla uspelo priti v Ljubljano, in sicer za hlapca, vendar se mu je že januarja 1910 odprla možnost študija za zapoznele poklice v Italiji, kjer je končal malo maturo.

Noviciat je opravil v Veržeju in 19. marca 1915 izpovedal prve zaobljube. Med vojno je obiskoval gimnazijo v Veržeju, bil na vzgojni praksi na Rakovniku in na Radni ter leta 1919 odšel na študij teolo-

gije v Foglizzo v Italijo. Tam je tudi izpovedal večne zaobljube. V januarju 1921. se je javil za misijone na Kitajskem, kamor je odpotoval 4. julija 1921. V Makau je končal teologijo, se vmes učil kitajščine in pomagal misijonarjem na terenu. V duhovnika je bil posvečen 16. maja 1923 v Makau.

Od 1923 - 1928 je bil potujoči župnik za razbojnike, pravi misijonar v težavnem zaledju Makaa, kjer pa se je izredno znašel, krstil veliko poganov in zgradil nujna poslopja za uspešno oznanjevanje evangelija. V letih 1928 - 1933 je bil v Hongkongu zadolžen za gradnjo cerkve sv. Antona in za vodstvo strokovnih šol. Bil je zelo cenjen duhovni voditelj sester. Leta 1932 je prišel v domovino in 5. junija imel ponovitev nove maše. Sicer je pa ves čas do jeseni 1933, ko se je vrnil

na Kitajsko, misijonaril po vsej Sloveniji.

Med tem je bil premeščen za ravnatelja salezijanskega zavoda v Šiučovu, kjer je ostal do pomladi 1935. V njem so namreč že spoznali misijonarja, ki mu lahko zaupajo najtežje naloge.

Tako je 18. aprila 1935 prišel v Kunming in začel salezijansko delo v notranjosti Kitajske; Začel je iz nič in v kratkem času ustvaril sijajen misijonski center, v središču s Šolo modrosti, ki jo je zgradil po svojih načrtih. Komaj je delo dobro zacvetelo, je bil 1939 imenovan za apostolskega administratorja v Čaotungu, kjer je opravljal dolžnosti škofa do leta 1952. Razvil je čudovito misijonsko dejavnost, v katero je pritegnil sestre frančiškanke Brezmadežne iz Slovenske Bistrice, pridobil kamilijance, zdravnika dr. Janeza Janeža in druge. Tu se je tudi potrdil kot izvrsten arhitekt.

Po zmagi komunistične revolucije (1949) se je tudi zanj začel veliki petek. Dve leti je trpel muke zapora in zasliševanja, dokler ni bil 14. aprila 1952 izgnan. Po kratkem bivanju v Hongkongu se je napotil v Francijo, kjer je živel do leta 1960. Potem se je vrnil v domovino. Bil je ves čas dejaven, zlasti na Rakovniku, Kodeljevem, v Veržeju in Križevcih, predv-

sem pa kot misijonar. Njegovo življenje se je izteklo 27. junija 1974 v Veržeju, kjer je tudi pokopan.

PISMO MATERI

Kunming, 15. oktobra 1937

Predraga mati,

danes je minilo 45 let, kar ste me rodili. Moj patron sv. Jožef me je zares varoval vse življenje. Dobro vem, da ste dosti pretrpeli z menoj; posebno so Vas mučile skrbi med šolanjem. Za vse to sem Vam iz srca hvaležen in Vam zagotavljam, da sem vedno za Vas molil in se Vas še danes spominjam, posebno pri daritvi svete maše. Dobro vem, da tudi Vi vsak dan zvesto molite zame, svojega sina misijonarja. Ko se Vam za to pristrčno zahvaljujem, Vas prosim, da še naprej molite zame. Vem, da so me podpirale Vaše goreče molitve v vseh nevarnostih, skozi katere me je do sedaj vodila misijonska pot.

Mislím, da v šestnajstletnem misijonskem delovanju še nobeno leto ni bilo tako težavno kakor prav letošnje. Na kolikih nevarnih dolгих potovanjih sem prebil letos, po kakšnih gorah sem plezal in po kako razburkanem morju sem se vozil med bojnimi ladjami. Toda Božja previdnost me je do sedaj še vedno ohranjala

Msgr. J. Keréc, dr. J. Janež in redovne sestre kot izgnanci 1952

zdravega, da sem se lahko vrnil na svojo osrednjo postajo v Kunming.

Danes, ko sem se ob tej obletnici nekoliko zamislil, koliko dobrot sem prejel od Boga, mi prihaja na misel tisti čuden in smešen dogodek, ki se je v naši družini zgodil na dan mojega rojstva, namreč, da je istočasno z menoj prišel na svet v hlevu teliček. Vsi so mi potem govorili, da iz mene ne bo nikdar nič, ker bom zabiti kot vol. Vi pa ste me tolažili, ko ste govorili, da bo ta vol tako mukal, da ga bodo daleč slišali.

Glejte, kako se je danes vse to uresničilo. Preljuba mati, le še naprej molite zame, da bi moje mukanje moglo rešiti mnogo, mnogo duš. Vsa moja sreča je v tem, če morem reševati duše in si na tej zemlji nič drugega ne želim.

Ne mislite pa, da je moje življenje samo posuto z rožicami. O ne! Mnogo je trpljenja in težav, rekel bi, včasih nečloveških. Saj se spominjate preganjanja v Taomunu, v Šekiju in v Šiučovu, pa komunistične nevarnosti v Yunnanu. Poleg tega tolika potovanja med nevarnostmi pred roparji in sovražniki doma in povsod, kamor nas nesejo naše apostolske noge. Koliko premagovanja in trpljenja med potovanji in koliko boleznin in ljubeznin do drugih si mora misijonar nakopati pri takšnem napornem delu. In kaj naj rečem o pomanjkanju, stradanju, lakoti, mrazu in vročini, koliko vsega tega moram prestati. Če imamo svoje srce pri Bogu in mislimo na trpljenje Božjega Zveličarja, je vse zares nekaj sladkega za misijonarja. Nikakor ne pišem zato, da bi se potožil, pišem Vam to zaradi tega, da s tem naštejemo premnoge dobrote, ki mi jih je naklonil ljubi Bog pri mojem šestnajstletnem misijonskem delu. Vem, da me čaka še mnogo hujšega trpljenja, vendar upam, da sem že tudi pripravljen vse to z veseljem in velikodušno sprejeti. Že naprej se tega veselim, da bi lahko bil podoban drugim apostolom in oznanjevalcem Kristusovega evangelija. Kakor

veste, sta uboštvo in nevšečnosti moja velika dota na tem svetu.

Pa si nikar ne mislite, da me to spravlja v slabo voljo. O ne, to mi vedno znova da moči za nova dejanja. Rad hodim raztrgan in samo z napol polnim želodcem, če le morem s tem kaj dobrega storiti za druge, ki so še večji reveži kot jaz. Kako srečen sem, če morem komu kaj pomagati. Niti si ne morete misliti, koliko je tu zapuščene in nevedne mladine, od katere bodo prav gotovo mnogi postali tudi gorski razbojniki, če ji ne bomo velikodušno pomagali z dobro vzgojo. Za te reveže sem se že veliko žrtvoval in zanje zidam to hišo, zavod, kamor jih bom lahko sprejel na stotine, da jih vzgojimo.

Pri veliki zgradbi ni od nikoder pomoči, vse si moramo sami z velikimi trudi pridobiti. Betonska dela so dokončana, s čimer pa sem zapadel v velike dolgove, skoraj milijon dinarjev. Vse to je veliko breme zame, malega človeka, a Vam lahko zagotovim, da je to breme zame tudi lahko in sladko, čeprav sem zelo osamljen in ne vem, kam naj se obrnem po pomoč. Vse to pa še ni uspelo pobeliti moje dolge brade in moj duh je vedno vesel v Gospodu, ker vem, da delam samo v božjo čast.

Tako vidite, draga mati, da se Vam ni treba bati zame, temveč samo goreče molite za sina misijonarja, da me bo ljub Bog še naprej varoval in vodil v svojo čast in rešenje moje duše in duš drugih.

Prisrčno Vas pozdravljam in vedno ostajam Vaš ljubeči sin in misijonar Jožef.

SMRTNA OBSODBA

Kunming 1952

Verige se vedno bolj stiskajo okoli mene in potrebna je prava mučeniška potrpežljivost in svetniška volja, da prenašata križ. Zaupam Vam zelo prisrčno, da je ob moralnem trpljenju tisto telesno še veliko hujše.

Veliki petek. Ko sem premišljeval Jezusovo trpljenje in molil zase, dr. Janeža, za

sestre redovnice, ki smo že več mesecev živeli v istem zaporu strogo ločeni, naglo odpre vojak vrata moje sobe in slovesno in resno vstopi in pove: »Pojdite z menoj v drugo nadstropje!« Pelje me v sobo sestre prednice, s. Konstantine. Odpre mi vrata njene sobe in me porine noter. Najprej zagledam nekaj policijskih oficirjev, dr. Janeža z brado in vseh pet sester. Me ne so porinili blizu dr. Janeža in že slišim zapovedovalni glas: »Ne glejte se, ne govorite med seboj! Glejte samo v mene in poslušajte!« Iz žepa je potegnil papir in začel brati: »Ji Lizhi - Jožef Keréc, apostolski administrator v Čaotungu, je obdolžen, da je zlorabil škofovsko oblast in

je namesto, da bi oznanjal Kristusov evangelij, prišel vohunit, pomagat sovražnikom naše dežele, imel skrivaj radioodajnik in pošiljal naše skrivnosti sovražnikom na Taiwan in ameriški policiji. Preprečil je svoji duhovščini ustanovitev narodne Cerkve in jo še vedno drži pod papeževo oblastjo...

Dr. Janež, s. prednica, vsi zaslužite smrtno kazen, a ljudska oblast je milosrčna in kot tujcem vam oprostí smrtno kazen ter jo spremeni v kazen izgona. Nobeden se nikdar več ne sme vrniti na Kitajsko. Čez pet dni morate zapustiti zapor in čez 24 dni prestopiti kitajsko mejo.«

(Iz Salezijanskega vestnika 1992, št. 3)

MARIJA MARKEŠ

Marijina božja pot Notre Dame Du Cape

Severovzhodno od Montreala je zelo znana božja pot Notre Dame du Cap. Že ime samo pove, da je ta Marijina božja pot sredi francoskega prebivalstva v Kanadi.

Kdaj in kdo je začel z gradnjo te Marijine božje poti? Razumljivo je, da se je to začelo šele s prihodom francoskih ljudi v pokrajino ob reki Sv. Lovrenca.

Že leta 1662 so zgradili prvo kapelico, ki ima sedaj skoraj že 330 let zgodovine. Zemlja, na kateri so gradili kapelico, se je imenovala po angleško »Blessed Mary fief«, po slovensko je to Marijina zemlja.

Po nekaj letih je iz te kapelice nastala že cerkev in to župnijska. Sedaj je to romarska cerkev, posvečena Devici Mariji, in je še danes taka kot je bila v začetku, t.j. 1720 leta. Ljudje so čedalje bolj hodili molit in se priporočat Mariji v svojih stiskah in težavah.

Župljani so ob proglasitvi dogme o brezmadežnem spočetju darovali cerkvi

Marijin kip, ki je še danes v svetišču.

V prejšnjem stoletju so hoteli zgraditi večjo cerkev in porušiti staro, ker je bila premajhna. Zima je bila pa zelo mila 1. 1879. in reka ni mogla dobro zmrzniti. Župljani so bili v stiski, ker niso mogli prepeljati kamenja za gradnjo z južne strani reke. Kaj ukreniti, da bo šlo delo naprej? Ovire so bile velike, rešitve pa nobene. Treba je bilo prositi božje pomoči. Začeli so moliti rožni venec in duhovnik Désilets je Mariji obljubil, da ne bo dal podreti stare cerkve, kot je bilo v načrtu, pač pa bo ostala taka kot je in posvečena Devici Mariji.

In res, na reki Sv. Lovrenca se je naredil debel led in to kar na hitro. Tako so lahko prepeljali kamenje za gradnjo svetišča preko tega Roženvenskega mostu.

Kmalu je bila cerkev posvečena Devici Mariji in sicer 22. junija 1888. Vedno več ljudi je prihajajo k Mariji na to božjo pot. Pater Frédéric O.F.M. je imel prvo pridi-go in pozneje je bil vodja te romarske božje poti do 1902. In tega leta 22. junija, se je zgodilo nekaj posebnega. Oči Marijinega kipa so se odprle. To so opazile tri osebe; to je pripomoglo k še bolj večjemu češčenju nebeške Gospe.

Pomembnost svetišča je naraščala in za

časa papeža Pija X. je papeški legat kronal Marijin kip. Čez nekaj let je ta kip romal po Kanadi (od 1947 do 1954). Romanje tega kipa se je zaključilo z Marijanskim kongresom in ponovnim kronanjem Marijinega kipa. V imenu papeža Pija XII. je to nalogo opravil njegov legat kardinal Valeri.

Gradnje še ni bilo konec. Od 1955 do 1964 so gradili baziliko, ki ima zelo lepa barvana okna, delo znanega holandskega umetnika Jana Tillemans. Šele 1. 1973 so

dokončali z gradnjo te božje poti.

Sedanji sv. oče Janez Pavel II. je obiskal to božjo pot 10. sept. 1984, ko je bil v Kanadi.

Zelo lepa svečanost je pa bila pred nekaj leti v Rimu v zvezi s to božjo potjo. Ob stoletnici te božje poti je bil prištet med blažene 25. sept. 1988 pater Frédéric, ki je dolga leta prebil na tej Marijini božji poti. Res, lepo darilo za tako požrtvovalno delo pod varstvom nebeške Kraljice.

MePZ F.B. Sedej iz Števerjana na Ceciljanki '91

STANKO JANEŽIČ

Naj zasijo

Naj zasijo
svetlejša obzorja,
naj zapoje
prijaznejše ptice,
naj zacveto
ljubkejše rože,
naj vso zemljo
preplavi pomlad.

Mavrica sprave
naj ovenča in presvetli
našo skupno romarsko pot,
v otrplih srcih naj razbudi
prvinski ogenj
in ustvarjalne kali
zaupanja in dobrosti
in bratske vzajemnosti.

Oglejske litanije Matere božje

Gospod, usmili se.

Kristus, usmili se.

Gospod, usmili se.

Kristus, sliši nas.

Kristus, usliši nas.

Oče, ki si v nebesih, usmili se nas.

Sin, Odrešenik sveta, usmili se nas.

Sveti Duh, Tolažnik, usmili se nas.

Sveta Trojica, en Bog, usmili se nas.

Sveta Marija, Mati Božja, pomagaj nam!

- Mati Luči,

- Mati Kristusova,

- Svetišče Duha,

- Milosti polna,

- Prepolna veselja,

Sveta Marija, Žena večne lepote,

pomagaj nam!

- Žena, odeta s soncem,

- Žena bleščeča,

- Sijoča jutranja zvezda,

- Jasnejša od lune,

- Svetlejša od sonca,

Sveta Marija, začetek modrosti,

pomagaj nam!

- Luč spoznanja,

- Vir krotkosti,

- Zanesljiva pot h Kristusu,

- Nebeška lestvica,

- Rajska vrata,

Sveta Marija, Mati svetosti,

pomagaj nam!

- Mati pravega veselja,

- Mati usmiljenja,

- Naša Gospa,

- Naša zagovornica,

- Naša Mati,

Sveta Marija, Mati zapuščenih,

pomagaj nam!

- Tolažba nesrečnih,

- Zaupanje zatiranih,

- Pomoč grešnikov,

- Zdravje bolnikov,

- Upanje vernih,

Sveta Marija, angelska Gospa,

pomagaj nam!

- Veselje očakov,

- Slutnja prerokov,

- Slava apostolov,

- Srčnost mučencev,

- Čast devic,

Sveta Marija, sijaj blaženih,

pomagaj nam!

- Živa hvalnica Boga,

- Slava krščanskega ljudstva,

Jagnje božje, ki odjemlješ grehe sveta,
odpusti nam, Gospod.

Jagnje božje, ki odjemlješ grehe sveta,
sliši nas, Gospod.

Jagnje božje, ki odjemlješ grehe sveta,
usmili se nas.

OPOMBA: Te litanije oglejske Cerkve, ki jih je sveti oče Janez Pavel II. zmolil pred milostno podobo Svetogorske Kraljice v goriški stolnici, v soboto 2. maja 1992 zvečer, so odkrili v nekem pariškem arhivu. Tu so prvič v slovenščini.

Pisatelj A. Rebula na škofovski sinodi v Rimu

Intervju s profesorjem Alojzom Rebulom sta skupaj pripravila glavni urednik »Družine« dr. Janez Gril in član uredništva »Katoliškega glasa« prof. Tomaž Simčič.

Gospod Rebula, vaša pretekla jesen je bila oznamenovana z Rimom. Konec oktobra 1991 ste bili štiri dni na presinodalnem simpoziju, v decembru pa dva tedna na sinodi evropskih škofov. Gotovo to ni bilo vaše prvo srečanje z večnim mestom...

Sredi petdesetih let je bil Rim združen s tragično epizodo v mojem življenju, pozneje sem hodil v Rim delat izpite za nostrifikacijo svoje ljubljanske diplome, ob jubileju slovenskega krščanstva 1. 1963 sem imel v avditorju v ulici Conciliazione govor, ki ga je potem, ko je bil objavljen, sekretar ZKS Franc Šetinc napadel na zasedanju njenega Centralnega komiteta.

Govor, ki je izšel v Novi reviji?

Ne, v Znamenju, ko ga je še urejal dr. Rode. Nove revije takrat še ni bilo. Nova revija je, rečeno svetopisemsko, a sicer s spoštovanjem do njene vloge, bila še v ledjih Partije. Do nje je manjkalo še 17 let (1980).

Presinodalni simpozij je sklical francoski kardinal Poupard, predsednik papeškega Sveta za kulturo. S kakšnim namenom?

Da bi petdesetorica evropskih intelektualcev, kolikor jih je bilo povabljenih - pretežno iz srednje in vzhodne Evrope - pretresla problematiko v zvezi s »Krščanstvom in kulturo v Evropi« in tako razgrnila pred bližnjo sinodo gradivo za razpravo. Predavanja so s tako rekoč rokohitrsko založniško potezo - prevesti jih je bilo namreč treba iz raznih jezikov - izšla v knjigi pri založbi CSEO in bila dana pravočasno na razpolago sinodi.

Se je tisto gradivo kaj upoštevalo?

Sinoda je potekala v izrazito pastoralnem ključu. To se pravi, da so škofje v

svojih nastopih imeli v vidu predvsem novo evangelizacijo Evrope. To pač ni bilo srečanje lepoumnikov, ampak škofov - pastirjev, čeprav so bili med njimi tudi imenitni intelektualci, kakor na primer kardinala Poupard in Lustiger, teologa Ratzinger in Lehmann, filozof Zycinski matematik kardinal Schwery itd.

Bi nakazali vsebino predavanja?

Dr. Konciliji sem obljubil, da bom predavanje prebral v Cankarjevem domu enkrat v aprilu, menda.

Ste ga napisali v francoščini?

Toliko tega jezika ne znam. Napisal sem ga v italijanščini, v francoščino pa ga je prevedel dr. Rode. Rečeno je bilo namreč, da bosta uradna jezika francoščina in angleščina, potem pa so se v amfiteatrski dvorani slišale tudi nemščina, španščina in seveda italijanščina. In obilno tudi ruščina. Slovanov nas je bila lepa gruča. Celo Hrvat in Srb sta bila, kar je bil dogodek v dogodku.

LAIKI NA SINODI

Sinoda evropskih škofov: beseda o tem.

Grško pomeni sinoda sestanek. Tukaj pa gre za ustanovo, ki jo je priklical k življenju Pavel VI., da bi se okrepila povezanost svetovnega episkopata s Petrovim sedežem. Sinode so lahko normalne, vsaka tri leta, izredne ali posebne. Doslej jih je bilo osem, med njimi na primer sinoda holandskih škofov. Zdaj se pripravljata sinodi za Libanon in za Afriko. Na čelu tajništva je neutrudni, a prav tako priljudni flamski škof Jean Schotte.

Kašno vlogo ste imeli na sinodi laiki?

Nekateri so bili »adiutores«, pomočniki, ki so z zapisovanjem sledili posebnim temam v razpravi. Drugi smo bili »adiutores«, slušatelji, brez obveznosti. Edino, za kar sem bil naprošen, je bil prevod nekaj francoščine v latinščino. Pet nas je nastopilo s predavanjem, in sicer takoj na začetku, dan po odprtju, 29. novembra.

Kdo še poleg vas?

Italijan Rocco Buttiglione, podpredsednik Evropske filozofske akademije. Čeh Radim Palouš, rektor Karlove univerze v Pragi. Rusinja Irina Alberti Ilovajska, urednica pariškega tednika La Pensée Russe, Poljak Stanislaw Grygiel, profesor filozofske antropologije na lateranski univerzi v Rimu.

Se je govorilo v latinščini, jeziku, ki ga imate radi?

Latinščina je bila uradni jezik predsedstva, kjer so na desni strani papeža - ta se je udeleževal zasedanj, če je le mogel - in sekretarja sedeli kardinali Somalo, Glemp in Lustiger, na levi strani pa kardinal Ruini ter oba tajnika sinode, škof Vlk iz Prage ter Lehmann iz Mainza. Sicer pa so škofje nastopili v najrazličnejših jezikih. V latinščini redki. Med njimi mariborski škof Kramberger.

Kako, da se kot bivši profesor klasičnih jezikov niste pridružili latinskemu krožku, potem ko je bilo razpravljanje izčrpano in se je začelo delo po jezikovnih skupinah?

To sem tudi nameraval, dokler mi prijatelj Rode ni rekel, da v latinskem krožku ne smem pričakovati kakšne ciceronske latinščine. Dejansko latinščina

ni več tista gospa, kot je bila nekoč, niti v Cerkvi. Mojega pokojnega profesorja Grošlja, latinista, bi privzdigovalo od ogorčenosti, ko bi slišal latinsko naglašanje kakšnega kardinala v predsedstvu. In tako sem se prijavil za enega od obeh francoskih krožkov, nekaj iz simpatije do velikih francoskih kristjanov, ki so tako pomagali moji veri, nekaj iz simpatije do same francoščine. Krožku je v bližnji dvoranci - Aula linguae gallicae 5 - predsedoval gosposko ljubeznivi bruseljski kardinal Daneels, relator je bil škof iz Lilla, člani pa škofje iz Le Mansa, Strasbourg, Carigrada, Aten, Chura - toliko, da zaslutite mednarodni značaj okolja, v katerem sem se znašel. Pravzaprav je to tudi najmočnejši vtis, ki sem ga odnesel: namreč univerzalnost katolištva. Kakor sem v Vatikanu spoznal, da nisem v Italiji. To je državica z drugačnim stilom...

TRPEČA CERKEV NA SINODI

Kakšen drug vtis?

Krščanska pristnost, ki sem jo zaznal v dvorani. V 14 dneh me ni niti za sekundo obšel občutek, da Cerkvi gre za kategorije tega sveta, najmanj za oblast. Prvo, kar me je pretreslo, je bilo pravzaprav to, kako so se škofje v svojih posegih vsi ta-

Ob 25-letnici lista Dom v Benečiji: (z leve) msgr. Marino Qualizza, prof. Lojze Peterle, dr. Adriano Biasutti in g. Božo Zuanella (foto Mladika)

ko ali drugače sklicevali na Ustanovitelja, na Kristusa Boga-Človeka. Človek bi pričakoval, da bo dvorana odmevala od neznankega dogodka, ki je za nami, od padca komunizma. Si predstavljate, v kakšno vnebovzetje bi šla Partija, ko bi videla konec Cerkve, tako kakor je Cerkev videla njenega? Tako pa se je zrušitev babilonskega stolpa slišala bolj od daleč, in sicer bolj kot vdano pričevanje mučeništva vzhodnih Cerkva. Ta vzvišenost mi je imponirala: pokopavala je pač samo enega od svojih sovražnikov, čeprav je bil ta morda najhujši od vseh dosedanjih v zgodovini. Z eno besedo: v dvorani si zaznaval navzočnost tistega Duha, ki ga je Kristus svoji Cerkvi tudi obljubil. Ko smo odhajali po stopnicah, me je večkrat obšlo, sredi rdeče obšitih talarjev: Tako so odhajali škofje prvih stoletij, čeprav drugače opravljeni, z zasedanj v Niceji, v Efezu, v Carigradu... Po drugi strani pa je bila seveda sinoda široko odprta v zgodovino. Morda bo zanimivo omeniti, da se v sklepnem dokumentu laiki pozivajo k delu za blagor družbe; torej tudi k političnem delu.

Posebno doživetje je moralo biti srečevati škofo v Vzhoda, s katakombami na obrazu in v dušah...

Prvi sinodalec, s katerim sem se zapletel v pomenek v gostišču Tra noi vrh grička Monte del Gallo, je bil Estonec Rein Ūnapun, edini katoliški župnik v tej mali državi, ki je do nedavnega vsako nedeljo prevozil 180 kilometrov, da je od prve maše v Tallinu prišel do druge maše v Dorpatu. Dalje: posebno rad me je nagovoril, odkar je v meni spoznal možnega sobesednika v latinščini, pomožni škof iz Kausana v Litvi Vladas Michelevičius, truden od sejanja evangelija in gnjavač tajne policije, a še ves svetostno mladosten. Ne pozaben pa je bil pomenek z romunskim kardinalom Aleksandrom Todeo ob kavi - ob 10.30 je bil namreč polurni odmor, ko smo se po krožnih marmornih stopnicah spustili v veliko preddverje dvorane Pavla VI. na kavo in oddih, pa še kakšna

knjiga ali tiskovina nas je čakala v naših predalih, poleg časopisov L'Osservatore Romano in L'Avvenire, naloženih v kupih na mizah...

Stasitega osemdesetletnika sem zagledal ob sebi s skodelico v roki, pa sem ga kar nagovoril: »Včeraj ste na televiziji izjavili tole: ko ste v mladosti končali študije v Rimu, da ste prosili Boga, naj bi raje takoj umrli, ko da bi prelomili zvestobo katoliški Cerkvi. Sem prav razumel?« »Prav,« je rekel latinsko. »Resnica!« V Ceausescujevi Romuniji ga je potem čakalo 14 let zapora. Celo mesto pravoslavnega metropolita so mu obljubljali, če bi zapustil rimsko Cerkev: a on je ostajal pri neomajnem ne, kakor njegov junaški sobrat, Ukrajinec Slipyj. »Molil sem za Ceausescuja,« je še rekel. »Ko sem ga na televizijskem ekranu zagledal na tistem zadnjem nastopu, že padajočega s prestola, so mi prišle solze v oči ob misli, kako mož prihaja nepripravljen pred Sodnika...« Trohice revanšizma ni bilo v njem, kakor ga ni bilo v našem Leniču, kljub devetim letom zapora. Ob takšnih srečanjih si imel vtis, ko da si se znašel v drugem, tretjem stoletju in imaš pred sabo kakšnega Atanazija ali Cipriana...

Kakšna je podoba Evrope, ki ste si jo ustvarili ob poslušanju evropskih škofov iz različnih dežel?

Svobodna, bogata in potrošniška Evropa se, kar se tiče duhovne klime, hitro izenačuje z vzhodno Evropo, lačno ne samo njenih dobrin, ampak tudi njenih perversij. V dvorani je bilo razliko med obema Evropama komaj čutiti.

PRIJETNO IN MANJ PRIJETNO NA SIDONI

Kaj vam je bilo na sinodi posebno prijetno?

Recimo sedati k isti prisrčni mizi s tremi drugimi Slovenci na sinodi, z mariborskim škofom dr. Krambergerjem, s teološkim profesorjem Dolencem, ki je bil na sinodi »adiutor«, in sestro Spieler iz

Liechtensteina, generalno tajnico Združenja evropskih redovnih predstojništev (pravkar je izdala debelo nemško knjigo o zgodovini svojega reda). Potem, po zajtrku, ignorirati pulman, ki je bil na razpolago, in se spustiti peš z griča Monte del Gallo, ko se je nekje nižje izbočila v svojem srebrnastem veličastju Michelangelova kupola. Potem hitro prelistati oba časopisa, ki sta bila tam, pričakujoč kaj dobrega za Slovenijo. Potem, v dvorani, na sedežu C 90, mogoče najlepši trenutek dneva: petje latinske Hora tertia - tretje ure - v kombinaciji prelepega glasu uvodnega pevca in veličastne metaforike psalmov... Pa so bili še drugi lepi trenutki, tako na primer, ko sta mi kardinala Poupard in Lustiger poklonila vsak svojo knjigo. Ali ko sva nekoč po kosilu šla z g. Dolencem obiskat tisto gotišče Dell'Anima, v katerem je Slomšek nekaj mesecev pred smrtjo prebil nekaj tednov na svojem edinem obisku Rima, tam za trgom Navona. Ali ko sem stal v francoski narodni cerkvi pred znamenito Caravaggiovo slikarjijo... Ali ko sem miklavževal v Sloveniku...

Vas je kaj tudi razžalostilo?

Časopis, seveda, z novicami o vojni blaznosti na Hrvaškem in o klavnem zadržanju Evrope ob tej tragediji. Pa izjave nekaterih nekatoliških opazovalcev po sinodi, posebej protestantov, potem ko so bili njihovi nastopi izredno ekumensko uglašeni.

Na kartončku, s katerim vas je švicarski gardist spuščal v Vatikan, je pisalo »Jugoslavija«.

Pač diplomacija. A predstavljali smo se kot Slovenci. Ob spoznanju, da Slovenije ni treba več predstavljati: zdaj je Evropi znana. Odveč je poudariti, da je sinoda posebno prisluhnila hrvaški tragediji. V dvorani je spregovoril tudi mladi škof iz Dubrovnika. Uradno glasilo svetega sedeža L'Osservatore Romano je izpostavljalo Hrvaško na prvi strani tudi takrat, ko se je drugim časopisom zdelo vrednejše

ukvarjati se tam z besednimi lahkoumnostmi predsednika Cossiga.

Ste si po svoji navadi zapisovali svoja doživetja?

Ja, od vzdušja na vrtu onkraj sobe do teoloških debat in tudi do kakšnega vica, če se mi je zdel dober.

Na primer?

Nekoč smo pri obedu govorili o počasnosti italijanske pošte. Tedaj je nekdo pripomnil, da je vatikanska pošta hitrejša. Ko sem se drugi dan oglasil pri poštnem okencu v predverju avle Pavla VI., sem vprašal uslužbenca, nadvse ljubeznivega in vražje duhovitega Rimljana: »Je res, da je vaša pošta hitrejša kot italijanska?«

»Propaganda fide,« je rekel s prisrčnim nasmeškom.

Torej je bil na sinodi kakšen veder moment?

Ja, dvorana se je včasih tudi zasmejala, na primer ko je tajnik Schotte kazal izglubljen šop ključev in po latinsko opisoval ključ za ključem - pa še medaljonček s sv. Alojzijem...

DOLORES TERSEGLAV

Zahvala

Hvala, Gospod, da zame bo minilo tiranstvo oblasti in birokratov; tu bo ostalo romanje oblakov in slavčkov petje srca bo ranilo.

Hvala, da zame kmalu bo minilo drzno zaničevanje siromakov; ostalo bo škreblanje polšjih škrtov, ples več in netopirja mehko krilo.

Zlo mine. Škoda le, da pod gomilo ne sliši se lepote, tiho bilo.

Kapucini v Gorici

Kapucinski red je kot novo ustanovo med Frančiškovimi manjšimi brati potrdil papež Klemen VII. leta 1528. Do 1575 je mladi red ostal zgolj v mejah Italije, potem se je začel širiti tudi po drugih deželah. Prvi samostan v deželah tedanje Notranje Avstrije, ki so ji gospodovali nadvojvode Habsburžani v Gradcu, je bil ustanovljen v Gorici, ki je skupaj s Koroško, Štajersko, Kranjsko, Istro in Trstom sestavljala to politično enoto.

Prihod kapucinov v Gorico je v tesni povezavi z njihovo najznačilnejšo dejavnostjo, pridiganjem, ki je v obdobju katoliške potridentske preнове imelo še poseben pomen. Po doslej znanih podatkih je kot prvi kapucin tod deloval p. Rafael d'Arco iz beneške province, ki je leta 1583 v Gorici imel postne pridige. Njegovo odmevno in uspešno delovanje je oglejskemu patriarhu zelo pohvalno predstavil njegov vikar Pavel Bizancij. Za Rafaelom so kot postni in adventni pridigarji prihajali še drugi, dokler ni med Goričani dozorela misel, naj bi se kapucini za stalno naselili v njihovem mestu. Gotovo je pri tem imel precejšnjo vlogo ljubljanski škof Janez Tavčar, ki je kot nekdanji župnik v Gorici (1574) in arhidiakon oglejskega patriarha (1577) dobro poznal tamkajšnje razmere in potrebe.

Na pobudo deželnega namestnika Jožefa Rabatta so stanovi prosili beneške kapucine, da bi se za stalno naselili med njimi, naj bi tako »grofija skozi vse leto imela dobre pridigarje, ne le v adventu in postu«.

Dne 20. oktobra 1591 so položili temeljni kamen za gradnjo samostana, 4. septembra 1596 pa je patriarh Francesco Barbaro posvetil cerkev v čast Mariji vnebovzeti. Za prvega predstojnika tega samostana je bil imenovan p. Hieronim iz Šibenika, ki si je kasneje, leta 1608, veli-

ko prizadeval za ponatis glagolskega misala in brevirja v Benetkah. Goriški samostan je od začetka spadal pod beneško provinco, leta 1609 pa so ga priključili štajerski provinci: v njenih okvirih je ostal do njene ukinitve 1921.

Nadvojvoda Ferdinand je namreč z dovoljenjem za gradnjo samostana postavil pogoj: če se kdaj v prihodnosti kapucini naselijo v deželah Notranje Avstrije, je goriški samostan treba priključiti tej provinci. P. Janez iz Benetk, ki je 1591 kot beneški provincial izposloval dovoljenje s to klavzulo, si je kot predstojnik češko-avstrijsko-štajerskega komisariata (1605-1607) prizadeval, da bi se ta pogoj uresničil, kar se v njegovem času sicer ni zgodilo, ko pa je bil ponovno izvoljen za beneškega provinciala (1607-1610), se je prenosu samostana v štajerski komisariat močno upiral; po posredovanju graškega nuncija Salvaga v Rimu se je moral ukloniti.

V goriškem samostanu se je zvrstilo več provincijskih kapitljev, zborovanj, na katerih so kapucini štajerske province izvolili svoje provincijsko vodstvo, določili predstojnike posameznih samostanov in usklajali smernice za notranje redovno življenje ter zunanjo pastoralno dejavnost. Pravi tak kapitelj je bil v Gorici 1621; sklical in vodil ga je vrhovni predstojnik reda, generalni minister Klemen iz Nota. Leta 1627 so pod vodstvom generalnega ministra Janeza Marije iz Nota v Gorici za provinciala izvolili Fulgencija iz Trsta. Vrhovni predstojnik reda se je spet mudil v Gorici leta 1696; to je bil p. Bernardin iz Arezza.

V tem času je bil gvardijan goriškega samostana naš sloviti pridigar in pisatelj p. Janez Svetokriški. Spremljevalec generalnega ministra p. Filip iz Firenc je v svoja popotna zapažanja napisal, da se v

Gorici, ki šteje okoli 8000 prebivalcev, govori in pridiga slovensko in italijansko, da sta to dva nunska samostana (klarise in uršulinke) ter več moških redovnih hiš: minoriti, frančiškani, jezuiti, usmiljeni bratje in bosonogi karmeličani. Pred kapitljem, na katerem so za provinciala izvolili p. Angelika iz Trsta, so v slovesni procesiji iz kapucinske cerkve po mestu in nazaj ob veliki udeležbi vernikov počastili Najsvetejše, po kapitlju »je bila spet procesija kot prvič, toda tokrat so vsi šli v glavno cerkev, kjer je ob sijajni udeležbi pridigal p. konzultor v zadovoljstvo vseh. Potem so spet dvignili Najsvetejše in ga na enak način prenesli v našo cerkev.«

Tudi leta 1718 je kapitlju v Gorici predsedoval generalni minister reda, p. Mihael iz Dubrovnika. Sicer pa so bili provincijski kapitlji v Gorici še leta 1746, 1839 in 1842. V dolgi vrsti provincialov štajerske kapucinske province najdemo tudi nekaj goriških rojakov: p. Bazilij iz Gorice 1629-1632, p. Jožef iz Gorice 1752-1755 in 1763-1766, p. Frančišek Anton iz Gorice 1769-1772, p. Ciprijan iz Gorice 1823-1829 in p. Janez Krstnik iz Gorice 1835-1839.

Dejavnost goriškega kapucinskega samostana kratko in jedrnatno predstavlja poročilo vrhovnemu vodstvu reda v letu 1726: »Redna opravila našega samostana so naslednja: oznanjevanje božje besede po cerkvah v mestu in zunaj mesta kamorkoli nas povabijo, še posebej v postnem času; spovedovanje vernikov obeh spolov; obiskovanje bolnikov in pomoč umirajočim; občasno spovedovanje sester klaris.«

Pridiganje je vedno predstavljalo najpomembnejšo dejavnost samostana. V domači cerkvi sta to največkrat opravljala »redni« in »praznični« pridigar, poleg tega pa so patri pogosto tudi v mestni župnijski cerkvi delovali kot »redni« pridigarji. Njihovo oznanjevanje je zajelo vse sloje mestnega prebivalstva, od služkinj preko obrtnikov in trgovcev do

plemstva, še drugi pridigarji iz samostana pa so pogosto, predvsem v adventnem in postnem času, za celodnevno čiščenje, za posamezne svetniške godove in druge priložnosti veliko hodili po okoliških župnijah; tako se je področje delovanja kapucinskega samostana raztegnilo na celotno Posočje.

Po provincijskih predpisih so samostansko družino vedno sestavljali slovensko in italijansko govoreči patri, da so lahko ustregli vernikom obeh jezikov. Kako je bil samostan povezan z ljudstvom, izpričuje tudi dejstvo, da so se ob hudi kužni epidemiji 1682 številni patri in bratje prostovoljno posvetili strežbi zapuščenim bolnikom. Dva od njih, Arzenij iz Gorice in Klemen iz Devina, sta tudi sama postala žrtvi strežbe kužnim bolnikom.

Gorica je dala vrsto kapucinov misijonarjev. Omenimo le nekatere! P. Avrelj iz Gorice je skupaj z drugimi sobrati iz štajerske province okoli 20 let deloval kot misijonar v Gruziji. V istem času (proti koncu 18. stol.) je v portugalskih prekomorskih deželah misijonaril p. Kamil iz Gorice. Odličen misijonar novejšega časa je bil p. Serafin Goriški, Janez Madon iz Podlake na Banjški planoti (1829-1918). Njegov življenjepisec je zapisal: »Po zgledu svetniškega škofa Ireneja Friderika Barage in drugih slovenskih misijonarjev je bil oče Serafin Goriški ne le oznanjevalec Kristusove blagovesti med brazilskimi Indijanci, temveč se je trudil tudi za človeški dvig, za kulturo in civilizacijo teh zapostavljenih ljudi.«

V zvezi z dejavnostjo goriškega samostana je prav, če omenimo nekatere patre, ki so v zgodovinskem spominu ostali zapisani kot pisatelji:

P. Janez Svetokriški (1647-1714), v letih 1693-1696 gvardijan v Gorici, kjer je 1714 tudi umrl, je pod naslovom Sveti priročnik izdal pet debelih zvezkov pridig v slovenskem jeziku. Drugi in tretji zvezek sta izšla v času njegovega predstojnikovanja v Gorici.

P. Romuald Lovrenc Marušič (1676-1748) iz Štandreža je leta 1721 v Škofji Loki napisal besedilo slovitega škofijeloškega pasijona, ki je najstarejše ohranjeno dramsko besedilo v slovenščini; njegov originalen zapis hrani kapucinski samostan v Škofji Loki.

P. Frančišek Anton iz Gorice, v letih 1769-1772 provincial štajerske province, odličen lektor bogoslovja, je napisal Priročnik kanonsko-moralne teologije, ki je doživel več izdaj: Rim 1796, Benetke 1812 in Bassano 1838.

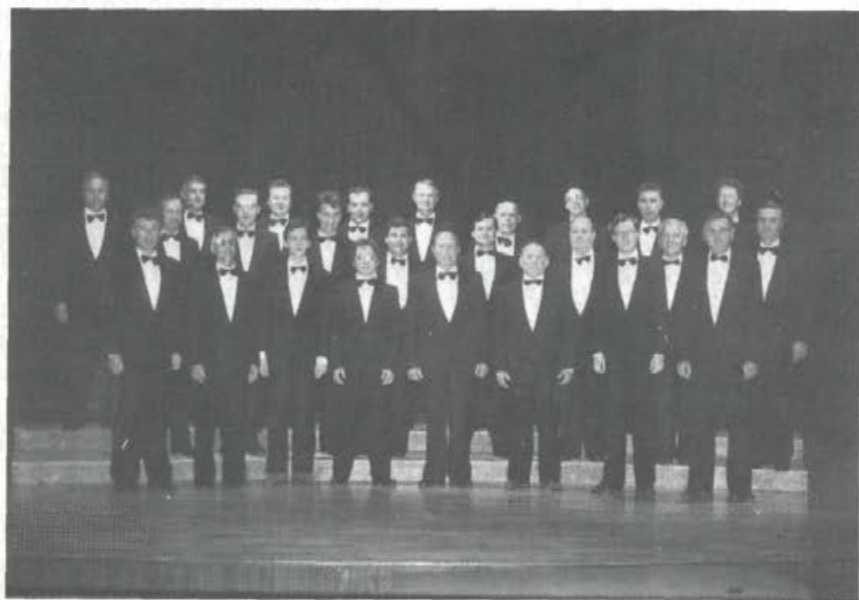
P. Hieronim iz Gorice, znan pridigar in katehet, je svoja pisna dela zbral v knjigo Katehetsko-moralni pogovori, ki je izšla v Dunajskem novem mestu leta 1802.

P. Alojzij Juretič iz Gorice, ki je v kapucinski red vstopil leta 1820, je v rokopisu zapustil več del s področja dogmatične, moralne in pastoralne teologije ter katehetike.

Zgodovina goriškega samostana je bila močno razgibana tudi v začetku našega stoletja. Najvidnejša osebnost samostana v tem času je bil p. Linus Prah, doma iz Rogaške Slatine, ki je deloval v Gorici od 1895 do 1923.

Kot gvardijan je leta 1910 sezidal novo samostansko cerkev, posvečeno Mariji vnebovzeti. Žal je vojna vihra cerkev in samostan hudo prizadela. P. Linus se je spet z vso vnemo lotil dela ter z velikodušno pomočjo vernikov obnovil samostan in cerkev. S prvo svetovno vojno pa so se spremenile tudi politične razmere.

Leta 1923 so samostane v Gorici, Trstu in Vipavskem Križu priključili beneški provinci. V Gorici so se spet naselili beneški kapucini, ki jim pa, vsaj kolikor je mogoče, v dušnem pastirstvu med Slovenci pomagajo tudi slovenski soprobratje.

MePZ Mirko Filej s svojim dirigentom Zdravkom Klanjščkom

Slovenski duhovniki - mučenci

Slovenski publicist Ivo Žajdela je v svoji knjigi *Komunistični zločini na Slovenskem 1. del objavil seznam pobitih slovenskih duhovnikov po ukazu Komunistične Partije Slovenije. Podatke, ki jih je sam izpopolnil, je črpal iz knjige Kri mučencev (izšla leta 1944 in ponatis 1990) ter jih dopolnil s pričevanji ljudi, ki so kakorkoli vedeli o zločinih.*

Duhovniki so bili pobiti iz sovraštva do vere in katoliške Cerkve, zato so pravi mučenci na oltarju slovenske Domovine in Cerkve.

Objavljamo spisek duhovnikov mučencev:

1. **BASTIČ ŠTEFAN**, Horjul. Ubit 18. aprila 1945.
2. **CERKOVNIK FRANC**, župnik v Št. Jerneju na Dol. Ustreljen 20 marca 1946.
3. **CVAR FRANC**, kaplan v Št. Rupertu na Dol. Nasilno odveden, mučen in umorjen skupaj s svojim župnikom Nahtigalom 18. junija 1942. Oba sta morala prej izkopati grob.
4. **DUHOVNIK ALOJZIJ**, kaplan, Preska. Ubit v Zalogu pri Cerkljah na Gorenjskem 4. oktobra 1944.
5. **Dr. EHRlich LAMBERT**, univerzitetni profesor in dušni pastir akademikov. Ustreljen pred Ljudsko kuhinjo v Streliški ulici v Ljubljani, ko se je vračal od maše 26. maja 1942. Njegovo truplo so komunisti po vojni na Žalah izkopali ter ga odpeljali neznano kam.
6. **EPPICH JOŽEF**, župnik v Stari cerkvi. Umorjen 2. junija 1942 v starosti 69 let.
7. **ERKLAVEC p. RAJNER**, križniškega reda, župnik v Semiču. Umorjen 30. avgusta 1944 nad vasjo Brezova reber pri Semiču.
8. **ERZAR STANKO**, (Cerklje na Gorenjskem), kaplan v Ribnici. Komunisti so ga zaprli in 17. junija 1951 neznano kje umorili.
9. **Dr. ERŽEN PETER**, gim. profesor v Kočevju. Umrl v Ljubljani za posledicami ran 5. marca 1944.
10. **FRELIH FRANC**, župni upravitelj v Kokri in domobranski kurat. Vrnjen iz Vetrinja in umorjen junija 1945.
11. **GEOHELI JOŽE**, župni upravitelj v Zaplani. Umorjen 27. julija 1942.
12. **GORIČAN HENRIK**, kaplan. Nemci so ga iz Ljubljane odpeljali v Dachau, odkoder se je vrnil, bil po »osvoboditvi«¹ zaprt, obsojen na smrt, pomiloščen, zaradi česar je umrl za epilepsijo 9. oktobra 1962.
13. **GREBENC p. PLACID**, cistercijan, Stična. Obsojen na »kočevskem procesu«² in po mučenju umorjen v Jelendolu 24. oktobra 1943. Pozneje so ga prekopali in njegovo truplo prenesli na ribniško pokopališče na Hrovači. V grobu je imel okoli vratu še rožni venec.
14. **HALAS DANIJEL**, Velika Polana. Umorjen (Madžari ali komunisti?) in vržen v Muro 16. marca 1945.
15. **HOČEVAR ANTON**, kaplan v Zagorju. Nemci so ga leta 1941 zaprli in izselili. Komunisti so ga strašno mučili in umorili v gozdovih med Šmarjem in Škofljico v noči med 26. in 27. oktobrom 1942.

16. **HREN ANTON**, župnik na Blokah. Umorjen 13. septembra 1943.
17. **HROVAT IVAN**, župni upravitelj v Polomu in domobranski kurat. Vrnjen iz Vetrinja in umorjen junija 1945.
18. **HUTH SREČKO**, katehet v Št. Vidu nad Ljubljano. Nemci so ga pregnali. Med okupacijo je na skrivaj šel na Gorenjsko, kjer so ga komunisti zvalili na Koprivnik v Bohinju pod pretvezo, da je treba prevideti nekega bolnika, nakar so ga zahrbtno umorili 25. oktobra 1943.
19. **JARC ALFONZ**, župni upravitelj v Starem trgu. Po vojni zaprt ter umorjen 10. avgusta 1949, verjetno skupaj z Viljemom Savellijem.
20. **JENKO JANEZ**, kaplan v Žužemberku in domobranski kurat. Bil je zajet na vlaku z domobranskimi ranjenci in umorjen v Kočevju junija 1945.
21. **KANDUČ FRANC**, župnik v Kropi. Nemci so ga pregnali, nakar so ga komunisti ustrelili pri Grahovem blizu Cerknice 26. decembra 1942, ko je šel maševat na podružnico sv. Štefana.
22. **KASTELIC ANTON**, Umrli v zaporu 1949.
23. **KASTELIC VINKO**, kaplan v Št. Jerneju na Dol. Umorjen 1. julija 1942.
24. **KEK FRANC**, kanonik in profesor na gimnaziji v Novem mestu. Umorjen 21. oktobra 1943.
25. **KERČ BORIS**, domobranski kurat. Vrnjen iz Vetrinja in umorjen junija 1945.
26. **KERN FRANC**, kaplan v Hinjah. Umorjen 21. aprila 1944.
27. **KLEMENT p. NORBERT**, križevniškega reda, kaplan v Metliki. Umorjen na Suhoru 29. novembra 1942. Komunisti so ga obesili za noge in mučili. Neki komunist mu je z nožem odprl na vratu žilo in si natočil v kozarec krvi, ki jo je izpil rekoč: »Farška kri daje moč.«
28. **KLOBOVS ANTON**, kaplan v Mozlju in domobranski kurat. Vrnjen iz Vetrinja in umorjen junija 1945.
29. **KOFALT JOŽEF**, begunec pred Nemci, kaplan v Adlešičih. Umorjen v Semiču 15. junija 1942.
30. **KOMLJANEC JANKO**, župnik v Prečni. Nasilno odveden in umorjen pri gradu Hmeljnik 17. junija 1942.
31. **KRAMARIČ FRANC**, kaplan v Starem trgu pri Ložu. Umorjen v svojem stanovanju 2. septembra 1942.
32. **KRAŠNA FRANC**, župni upravitelj v Sorici. Nemci so ga pregnali, komunisti pa ubili 7. januarja 1946 skupaj z dr. Filipom Terčeljem, ko sta se vrčala iz Davče.
33. **KREMŽAR MARIJAN**, misijonaril je v Srbiji med pregnanimi Gorenjci in Štajerci, 9. marca 1943 so ga v Ribarski Banji ubili pripadniki komunistične skupine Pečančevih četnikov.
34. **KRISTAN ALOJZ**, izginil 14. avgusta 1947 na poti na Mune.
35. **Dr. KRIŽAJ PETER**, gim. profesor. Obsojen na smrt in obešen v Ljubljani 20. marca 1946.
36. **KUNSTELJ FRANC**, domobranski kurat. Vrnjen iz Vetrinja, zverinsko mučen in umorjen junija 1945. Ker je dajal domobrancem odvezo, so mu odsekali roki, pa je še s štrcljem dajal odvezo.
37. **LEILER HUBERT**, kurat v bolnici na Golniku. Nemci so ga izselili, komunisti pa ubili na Viču v Ljubljani, 21. marca 1942.
38. **LILIJA MELHIJOR**, salezijanec. Umorjen nekje na Dolenjskem 24. nov. 1944.
39. **MALOVRH FRANC**, kaplan v Moravčah. Nemci so ga izselili, komunisti pa obsodili na »kočevskem procesu« in ustrelili v Mozlju 12. oktobra 1943.

40. **MAVEC JAKOB**, domobranski kurat. Vrnjen iz Vetrinja in umorjen junija 1945.
41. **NAHTIGAL FRANC**, župnik v Št. Rupertu na Dol. Nasilno odveden, mučen in umorjen skupaj s svojim kaplanom Cvarom 18. junija 1942. Sama sta si morala izkopati grob.
42. **NOVAK HENRIK**, kaplan v Hinjah. Grozno mučen in umorjen 13. junija 1942, v Žvirčah. Naredili so »posteljo« iz vej, ga položili nanjo in počasi žgali ves dan.
43. **NOVAK LUDVIK**, salezijanec. Izdali so ga lastni bratje, ko je prišel domov na obisk, umorjen pod Vremščico na Notranjskem 17. novembra 1943.
44. **OBLAK VALENTIN**, zlatomašnik, župnik v Preski pri Medvodah. Komunisti so ga poklicali, češ da je treba prevideti nekega bolnika in ga ustrelili 21. septembra 1951.
45. **OBID ALOJZIJ**, Podsabotin. Umrl 2. januarja 1944.
46. **OMAHNA JAKOB**, župnik v Dragatušu. Hudo mučen in umorjen 7. julija 1942.
47. **PERKAN VIKTOR**, dekan v Ilirski Bistrici. 9. maja 1945 je pokopaval neko faranko na pokopališču v Jelšanah. Ko so krsto spuščali v grob, ga je neki komunist ustrelil v glavo, da je bil takoj mrtev.
48. **PEZDIR FRANC**, župni upravitelj v Št. Vidu pri Cerknici in domobranski kurat. Vrnjen iz Vetrinja in ubit junija 1945.
49. **PIŠČANEC LADO**, kaplan v Cerknem. Skupaj s kaplanom Ludvikom Slugo in 13. farani obtožen, da so Nemcem izdali partijsko šolo, in ustreljen 3. februarja 1944.
50. **PISK ANTON**, Kanal. Umrl 28. oktobra 1944.
51. **POKORN JOŽE**, župni upravitelj na Preloki. Umorjen 15. novembra 1943.
52. **POLDA ANTON**, kaplan in domobranski kurat. Vrnjen iz Vetrinja, hudo mučen in umorjen pri Teharjah junija 1945. Tudi njemu so sekali roki kos za kosom, pa je še s štrcljem blagoslavljal in dajal odvezo.
53. **PRAVHAR JOŽE**, župnik v Loškem Potoku. Komunisti so ga mučili več mesecev in umorili na pokopališču v Črnomlju 10. septembra 1944.

Na Triglavu so ponovno pozidali in blagoslovili cerkvico Matere božje (19. avg. 1991 foto B.R.)

54. **RAZTRESEN JANEZ**, župnik na Suhorju. Umorjen 21. julija 1942.
55. **REMŠKAR IVAN**, kaplan in domobranski kurat. Vrnjen iz Vetrinja in umorjen junija 1945.
56. **SALMIČ p. IVAN**, križevniškega reda, kaplan na Vinici. Divjaško ubit 13. novembra 1943 na hribu Slemine pri Žezlju.
57. **SANCIN PLACID**, Dolina pri Trstu. Ubit 14. septembra 1943.
58. **SAVELLI VILJEM**, duhovnik mariborske škofije, Nemci so ga pregnali, nastavljen je bil za kaplana v Starem trgu ob Kolpi. Komunisti so ga po vojni zaprli ter nato 10. avgusta 1949 ubili, verjetno skupaj z Alfonzom Jarcom.
59. **SLUGA LUDVIK**, kaplan v Cerknem. Skupaj s sokaplanom Piščancem in 13 farani povsem po nedolžnem obsojen, da so Nemcem izdali partijsko šolo ter ubit 3. februarja 1944 v neko brezno JV nad Cerknim.
60. **STRAŠEK JANEZ**, Svetice (Hrvaška), umrl 30. marca 1947.
61. **STRUPI ALOJZIJ**, profesor v škofovih zavodih v Št. Vidu in begunec pred Nemci. Umrl v Naklem 17. avgusta 1945 zaradi posledic mučenja v komunističnem zaporu.
62. **STUPICA JOŽEF**, umrl v zaporu 1947.
63. **ŠINK MATIJA**, kaplan v Fari pri Kostelu in domobranski kurat. Vrnjen iz Vetrinja in umorjen junija 1945 (menda živ zazidan v taborišču v Šentvidu).
64. **ŠINKAR ANTON**, kaplan v Mirni Peči in četniški kurat. Obsojen na »kočevskem procesu« in umorjen v Mozlju 12. oktobra 1943.
65. **ŠOLAR JOŽEF**, kaplan v Sodražici in domobranski kurat. Vrnjen iz Vetrinja in umorjen pri Sorici 7. januarja 1946.
66. **Dr. TERČELJ FILIP**, ubit 7. januarja 1946 skupaj z župnim upraviteljem v Sorici Francetom Krašno, ko sta se vračala iz Davče.
67. **Dr. TOMC FRANC**, kaplan na Jesenicah. Umorjen 27. decembra 1945.
68. **TOMAŽIČ IVAN**, dekan in župnik v Trebnjem, ubit 3. avgusta 1943.
69. **TRČEK RUDOLF**, diakon, Črni vrh nad Idrijo, umrl 1. septembra 1944.

Zorko Harej
na Reviji ZCPZ
v Kulturnem domu
v Trstu 1. dec. 1991
(foto M. Magajna)

70. **TRČEK STANKO**, lazarist in domobranski kurat. Vrnjen iz Vetrinja in umorjen junija 1945.
71. **TURK VIKTOR**, župnik v Begunjah pri Cerknici. Umorjen pri Grčaricah 24. oktobra 1943.
72. **UČAK p. VALERIJAN**, prior križevniškega reda. Umrl v umobolnici na Studencu za posledicami komunističnega mučenja 19. septembra 1949.
73. **VRHNJAK ALOJZ**, Ribnica na Pohorju, umrl v zaporu 5. marca 1950.
74. **ZAVADLAV IZIDOR**, Gorenje Polje, umrl 17. septembra 1946.
75. **Dr. ZDEŠAR ANTON**, lazarist. Ubit v Jastrebarskem na Hrvaškem 18. apr. 1945.
76. **ZELKO ANTON**, salezijanec, Trogir, umrl 19. maja 1942.
77. **ZORMAN VIKTOR**, kaplan v Žužemberku in domobranski kurat. Vrnjen iz Vetrinja in umorjen junija 1945.
78. **ŽUŽEK KAREL**, župnik pri Sv. Vidu nad Cerknico. Umorjen 14. julija 1942.

* * *

Naj posebej poudarim, da so med glavnimi vzroki in povodi za organiziranje **protirevolucije** zverinski umori naslednjih duhovnikov:

- LEILER Hubert, umorjen 21. marca 1942 (Vič).
- Dr. EHRLICH Lambert, umorjen 26. maja 1942 (Ljubljana).
- EPPICH Jožef, umorjen 2. junija 1942 (Stara cerkev v Kočevju).
- NOVAK Henrik, umorjen 13. junija 1942 (Žvirče).
- KOFALT Jože, umorjen 15. junija 1942 (Semič).
- KOMLJANEC Janko, umorjen 17. junija 1942 (Hmeljnik).
- NAHTIGAL Franc, umorjen 18. junija 1942 (Št. Rupert na Dol.).
- CVAR Franc, umorjen 18. junija 1942 (Št. Rupert na Dol.).
- KASTELIC Vinko, umorjen 1. julija 1942 (Št. Jernej na Dol.).
- OMAHNA Jakob, umorjen 7. julija 1942 (Dragatuš).
- ŽUŽEK Karel, umorjen 14. julija 1942 (Št. Vid nad Cerknico).

Blagoslov kruha,
vina in kmečkih
pridelkov na
zahvalno nedeljo
v Štandrežu

Šele po teh umorih se je organizirala 17. julija 1942 prva **vaška straža** v Št. Joštu. V nadaljevanju leta 1942 so komunisti pobili še 5 duhovnikov, in njihova usmrtnost je med ljudmi prav tako strahotno odmevala:

- RAZTRESEN Janez, umorjen 27. julija 1942 (Suhor).
- GEOHELI Jožef, umorjen 27. julija 1942 (Zaplana).
- KRAMARIČ Franc, umorjen 2. septembra 1942 (Stari trg pri Ložu).
- HOČEVAR Anton, umorjen 26. oktobra 1942 (med Škofjico in Šmarjim).
- KANDUČ Franc, umorjen 26. decembra 1942 (Grahovo pri Cerknici).

Enajst duhovnikov torej, umorjenih do 17. julija 1942, ko se je organizirala prva vaška straža v Št. Joštu., prva samoobramba torej pred komunistično revolucijo, ki je začela s pobijanjem golorokih Slovencev že eno leto prej, poleti 1941. Po 17. juliju 1942 in do konca tega leta komunisti povzročijo še 5 umorov duhovnikov, ki so med ljudmi prav tako zelo odmevali. Večina od teh 16 duhovnikov je bila pred usmrtnitvijo mučena na najbolj grozovite načine.

Komunistična revolucija je na Slovenskem pobila čez 70 duhovnikov, po vojni pa vlačila po zaporih še okoli 200 duhovnikov; veliko pa jih je tudi zbežalo v tujino.

Moram poudariti, da ta spisek oseminsedemdesetih ubitih duhovnikov še vedno ni popoln. Na ta spisek bi moral verjetno uvrstiti vsaj še naslednje: **Pogorelec Franc**, bogoslovec, lazarist, povabljen na večerjo ter zaklan na pustni torek 1945 v Sežani; **Černoga Janez**, župni upravitelj v Vidmu, pri koračenju štajersko-koroške meje je bil ustreljen, verjetno 24. junija 1945; **Pečar Franc**, kaplan v Ljutomeru, Nemci so ga preselili na Hrvaško, služboval v Bosiljevu, kjer so ga 13. junija 1945 na cesti ubili, sorodniki so ga pokopali doma v Sv. Martinu pri Vuberku; **Slana Franc**, Nemci so ga preselili na Hrvaško, po vojni je blodil po Prekmurju, pri teh blodnjah ob prekmursko-avstrijski meji ga je obmejna straža 11. maja 1950 ustrelila in neznano kje pokopala.

Poslopje Celjske
Mohorjeve družbe
v Celju

Celjska Mohorjeva v zadnjem letu

Po slovenskem plebiscitu, razglasitvi samostojnosti, priznanju te samostojnosti in sprejemu Slovenije v OZN se je za Mohorjevo družbo veliko spreminilo, obenem pa nič. Kako vendar?

Manevrski prostor se je razširil, svoboda delovanja se povečala, vendar oboje pomeni le možnost boljšega delovanja, nikakor pa ga ne zagotavlja.

Celjska Mohorjeva družba je bila po zadnji vojni šest let (1964 - 1970) brez predsednika, trinajst let (1975 - 1988) pa brez ravnatelja (upravnika), kar samo po sebi govori za to, da je šlo za stanje negotovosti, iskanja in tehtanja. Zdaj je celo upanje, da Družba z denacionalizacijo dobi nazaj nepremičnine v Celju, ki jih ji je najprej brutalno vzel okupator, za njim pa po vojni še enkrat ljudska oblast.

Slomšek, Einspieler in Janežič so 1. 1852 v Celovcu ustanovili **samo Mohorjevo družbo**, danes pa imamo zaradi za slovensko ljudstvo nenormalnih političnih razmer v preteklosti tri Mohorjeve: v Celovcu, Gorici in Celju.

Redne stike imamo že od leta 1983, ko smo se dogovorili za redna letna tripartitna srečanja. Ali bodo prijateljski odnosi zrasli v kaj bolj konkretnega, se bo šele pokazalo.

Kako danes merimo uspešnost delovanja družbe? Po številu naročnikov (članov), po številu izdanih publikacij in po finančnih rezultatih.

Mislím, da se bo Mohorjeva (govorim za celjsko) morala spreobrniti in se resno vprašati, kaj pomeni izdajati **koristne, poučne in poceni knjige**, načelo, ki so ga postavili modri ljudje ob ustanovitvi. Mohorjeva je krščanska založba, katoliška v pristnem pomenu te besede, tj. za vse ljudi, vesoljna. Zato mora oznanjati evangelij, tj. radostno oznanilo: o smislu, vrednotah, lepoti, dobroti, bratstvu. V duhu evangelija mora gledati bolj naprej kot nazaj in izdajati knjige, ki bodo širile obzorje, podirale miselno obnašanje pregraje, gradile mostove in pomagale delati naš svet lepši, ljudi v njem pa srečnejše. Zato ni toliko pomembno, koliko bomo izdajali, ampak kaj bomo izdajali, ne koliko ljudi bo knjige bralo, ampak kaj bodo od njih imeli. Tudi za knjige namreč velja: po njih sadovih jih boste spoznali; in tudi Mohorjeva mora upoštevati, da je bolje prižgati eno samo, četudi samo majceno lučko, kakor pa preklinjati temo.

Janez Jeromen

Važnejši dogodki v življenju MD Celje od junija 1991 do junija 1992

Junjska vojna nas je ujela sredi pripravljanja redne knjižne zbirke in veroučnih učbenikov. Delali smo ves čas, le urednik redne zbirke, ki živi v Komendi, je bil zaradi bojev okrog Brnika nekaj dni odrezan od uredništva v Ljubljani.

Dne 24. septembra 1991, na obletnico smrti škofa Slomška, je bil v Mariboru naš redni občni zbor, na katerem so bila najprej sprejeta nova pravila, nato pa sta bila izvoljena nov odbor in nadzorni odbor Družbe. Z novimi pravili, očiščenimi vsega, kar nam je vsilila državna zakonodaja zadnjih 45 let, bo Mohorjeva v novih okoliščinah še naprej skušala zvesto izpolnjevati svoje poslanstvo: Slovencem ponuditi čimveč poučnih, koristnih in poceni knjig. P. Hieronim Žveglič je bil ponovno izvoljen za predsednika Družbe za naslednja štiri leta.

V začetku novembra sta predsednik Družbe p. H. Žveglič in odbornik prof. Miloš Rybar obiskala Knafljevo ustanovo na Dunaju in dunajskim Slovencem ob tej priliki izročila okrog 150 naših knjig, knjižni dar za njihovo knjižnico.

V novembru 1991 je bil v Cankarjevem domu v Ljubljani Slovenski knjižni sejem, na katerem je bila naša Mohorjeva lepo predstavljena, dosegla pa je tudi izreden uspeh: naša knjiga *NAPREJ ZASTAVA SLAVE*, ki je izšla tik pred slovenskim plebiscitom za samostojnost (pred božičem 1990), je bila med vsemi slovenskimi knjigami proglašena za *NAJLEPŠO SLOVENSKO KNJIGO* zadnjih dveh let! To je priznanje, ki bi ga bila vesela vsaka od velikih slovenskih založb, je pripadlo Mohorjevi družbi iz Celja.

Redna zbirka je izšla sredi novembra in je bila nato predstavljena v raznih krajih po Sloveniji: Ljubljana, Domžale, Mengeš, Komenda, Križevci pri Ljutomeru, Litija, Novo mesto.

Ob 70-letnici rojstva pesnika Franceta Balantiča, 29. novembra 1991, je bila v Kamniku vrsta prireditev, pri katerih je zelo opazno sodelovala tudi naša Mohorjeva: Na predvečer odkritja spomenika smo predstavili v Kamniku tri knjižne novosti: pesnikove poezije *TIHI GLAS PIŠČALI*, študijo dr. Tarasa Kermaunerja o pesniku, njegovem odnosu do Boga in do pesnikov, svojih sodobnikov, *OGENJ, KI PREČIŠČUJE*, in antologijo Franceta Pibernika *JUTRO POZABLJENIH*, v kateri je prvič predstavil Slovencem enaindvajset mladih slovenskih lirikov in prozaistov, ki so bili doslej zamolčani in prepovedani, saj jih vse druži ista grenka usoda, da so bili pobiti med vojno ali takoj po njej. Ime nekaterih literatov je bilo na tej predstavitvi prvič po vojni javno izgovorjeno. Na predstavitev smo povabili vse dosegljive svojece mrtvih literatov in cel večer je izzvenel kot komemoracija.

V decembru je končno izšla in bila predstavljena *ZGODOVINA CERKVE NA SLOVENSKEM*, zelo tehtno kolektivno delo dvajsetih slovenskih znanstvenikov z raznih področij. Rokopis je bil skoraj pripravljen že nekaj let, tako da je bilo treba zaradi hitrih družbenih sprememb v zadnjem hipu še ažurirati določene podatke in trditve. To je prvo delo pri nas, ki v celoti in pod vsemi možnimi vidiki obravnava zgodovino krščanstva na slovenskih tleh.

V januarju 1992 je bila seja Odbora naše Družbe, ki je pregledal njeno poslovanje in delo v preteklem letu. Kljub težkim časom je v letu 1991 izšlo 56 naslovov (redna zbirka, izredne izdaje, ponatisi, veroučni učbeniki). To je v vseh 140 letih mohorske zgodovine absolutni rekord, ki ga verjetno ne bomo kmalu presegli.

Pred slovenskim kulturnim praznikom je bil v dvorani Teološke fakultete v Ljubljani večer poezije iz antologije *JUTRO POZABLJENIH*. Pesmi je recitiral dramski igralec Pavle Ravnohrib, z glasbo J.S. Bacha ga je dopolnjeval čelist Milan Hudnik, ob koncu pa je prof. France Pibernik dodal še lite-

rarni in zgodovinski pogled na 21 doslej pozabljenih mladih pesnikov in pisateljev. Literarni večer je bilo tako uspešen, da smo ga kasneje ponovili še na Ptuju, na Zemonu pri Vipavi, v Radovljici in v Trstu.

V začetku aprila smo skupaj z dr. A. Trstenjakom in dr. J. Ramovšem obiskali na Dunaju prof. dr. Viktorja Frankla, svetovno znanega psihologa in utemeljitelja logoterapije. Dogovorili smo se, da bo Mohorjeva družba Celje izdala izbor njegovih del, ki so izšla že v vseh pomembnejših svetovnih jezikih. Prva knjiga, ponatis avtobiografskega dela *Psiholog v taborišču smrti* z dodatkom *Oris logoterapije*, bo izšla do 14. oktobra 1992, ko bo dr. Frankl prišel predavat v Ljubljano.

V maju so uslužbenci Mohorjeve priredili študijski izlet v Rim. Tam so papežu osebno izročili tudi prevod njegovih pesmi »Pesem o neizčrpanem soncu« in originalno grafiko akademskega slikarja Mateja Metlikoviča, ki je to knjgo opremil in ilustriral.

Sredi maja so na Teološki fakulteti v Ljubljani tudi voditelji vseh treh Mohorjevih družb in pod pokroviteljstvom vseh slovenskih škofov odkrito spregovorili o medsebojnih odnosih v novih družbenih razmerah v Sloveniji. Strinjali smo se, da mora biti za vse tri Mohorjeve glavno vodilo duhovno izročilo naših ustanoviteljev: škofa Slomška in njegovih tovarišev in da ne smemo podleči goli tržnosti. Dogovorili smo se za redna pogostejša srečanja, na katerih bomo sproti razreševali vsa vprašanja, ki bodo nastajala ob našem delu.

Anton Koren

Celovška Mohorjeva danes

Izredno nas veseli sklep zastopnikov vseh treh Mohorjevih družb z dne 8. julija 1992 v Bilčovsu, da vse tri Mohorjeve predstavijo vse tri hiše v svojih Koledarjih. Poleg bolj ali manj amaterskih poskusov zблиževanja in sodelovanja, ki so se vrstili od prvega srečanja l. 1985 v Celovcu in Svečah do srečanja 4. majnika 1992 na slovenski škofovski konferenci v Ljubljani.

Zastopniki-delegati letnih srečanj so se trudili uresničiti v vseslovenskem kulturnem prostoru zamisel, da »Mohorjeva povezuje rojake preko vseh meja«, tako preko geografskih kot tudi političnih zaprek, in da je Mohorjeva že od vsega začetka tudi praktično uresničila idejo vseslovenskega kulturnega prostora, o katerem je v preteklih letih bilo slišati mnogo besed iz raznih ust.

V prvem poročilu za Koledarje Mohorjevih družb bi radi predstavili razvejano dejavnost Mohorjeve v Celovcu.

ZALOŽBA

Mohorjevi založbi je uspelo, da je razvila med slovenskim narodom poseben ljubiteljski odnos do knjige. Naše knjige so do danes pravzaprav simbol slovenske hiše.

Izdajamo tako knjige v slovenščini kakor tudi v nemščini, glasbene kasete, šolske knjige, veroučne knjige ter mesečnik »Družina in dom« in revijo »Celovski Zvon«.

Za založbo je tudi pomembno, da navezuje stike do ostalih avstrijskih založb in da izdaja avstrijske pisatelje v slovenskem prevodu, slovenske pa v nemškem. Posebno nam ležijo pri srcu otroške in mladinske knjige.

Da geslo Mohorjeve družbe »povezovanja preko vseh meja« ni le prazna fraza, dokazuje predvsem knjižni dar, ki je prisoten povsod tam po svetu, kjer Slovenci živijo.

Spremenjene razmere v Sloveniji so nam omogočile odprtje lastnega predstavništva in lastne firme v Ljubljani, ki razveseljivo odmeva pri rojakih v Sloveniji.

Ob 140-letnici Mohorjeve je umetnik Valentin Oman družbi podaril 120 originalnih slik, tako da odslej deluje Ustanova z umetnikovim imenom. Veseli me prav posebno, da sem smel na proslavi dne 28. oktobra 1991 izročiti tedanjemu min. predsedniku Lojzetu Peterletu podporo Sloveniji v višini 9, 75 milijonov šilingov, ki smo jo nabrali v najkrajšem času med rojaki po svetu.

VZGOJA

Vzgojna dejavnost obsega dijaški Modestov dom in študentske domove (Slomškov in Modestov dom ter Korotan na Dunaju), ljudsko šolo ter zavetišče.

V Modestovem domu biva danes skoraj stodvajset dijakinj in dijakov ter nad dvajset študentov. Dom vodi laična ekipa vzgojiteljev, medtem ko so imeli poprej vzgojo fantov na oskrbi nad trideset let salezijanci in skoraj štirideset let pri dekletih šolske sestre. V Slomškovem domu pa biva dvajset študentk.

V počitniških mesecih prirejamo v Modestovem domu jezikovne tečaje.

Študentski dom Korotan na Dunaju nudi sedemdesetim študentom, pretežno koroškim Slovencem, bivališče. Povpraševanje je prav za ta dom ogromno. V prihodnjem letu 1993 ga nameravamo posodobiti in izgraditi.

Od leta 1989 naprej vodi Mohorjeva tudi dvojezično privatno ljudsko šolo s pravico javnosti v Celovcu. Poučuje se v skupno šestih razredih izmenoma en dan v slovenskem in en dan v nemškem jeziku. Za šolsko leto 1992 / 93 je prijavljenih skoraj sto otrok.

Ob ljudski šoli smo ustanovili tudi zavetišče, ki ga obiskuje 35 otrok.

Sedež in stavba
Celovške
Mohorjeve
družbe v Celovcu

V področje gospodarske dejavnosti sodijo:

a) sodobno urejena tiskarna, ki tiska poleg vrste slovenskih časopisov, slovenskih in nemških revij, tudi vse druge tiskovine

b) knjigarna z dvojezičnim knjižnim programom in s pisarniškimi potrebščinami ter

c) 1985 ustanovljena družba Korotan - mednarodna trgovina - s sedeži v Celovcu, v Gorici, v Ljubljani, v Varšavi ter v Pragi in druge udeležbe, na primer v slovenskem zadružništvu in v industrijsko tehnološkem podjetju Kor-eko v Borovljah, v koroški svetovalni družbi v Sloveniji.

Namen širšega razvoja prav gospodarske dejavnosti je bil krepiti neodvisnost in samostojnost Mohorjeve družbe in ustvariti večji protiutež tistim dejavnostim, ki ne donajajo, kakor so to dijaški in študentski domovi ter ljudska šola.

Tako je postala Mohorjeva najbolj razvejana ustanova koroških Slovencev, ki nudi trenutno že nad stoštirideset delovnih mest, kar je brezdvomno tudi pomemben doprinos k gospodarski krepitvi narodne skupnosti.

STREHA ZA SLOVENSKE USTANOVE

Nenazadnje naj poudarim pomen skupne strehe, ki jo nudi Mohorjeva lepemu številu ustanov naše narodne skupnosti na sedežu Mohorjeve v samem središču Celovca, ki je bil izgrajen pred sto leti, in v Slomškovem domu, to so: Dušnopastirski urad, Katoliški delovni urad, Otroški vrtec, Krščanska kulturna zveza, Narodni svet koroških Slovencev, Koroška enotna lista, Klub slovenskih občinskih odbornikov, Slovenski pastoralni center; Naš tednik, Nedelja.

ODBOR GMD

Goriška Mohorjeva družba

Goriška Mohorjeva družba (GMD) se približuje svojemu 70 letnemu delovanju. Razkosanje narodnega telesa na tri oz. na štiri države po prvi svetovni vojni, vedno težji ali celo onemogočen prehod ljudi in kulturnih dobrin, med temi tudi Mohorjevih knjig, čez državno mejo, nasilna asimilacijska politika fašističnih oblasti do 300 tisoč primorskih Slovencev v mejah Italije so znana zgodovinska dejstva. Duhovniki, ki so čutili, da je v tedanjih okoliščinah predvsem njim naložena skrb za slovenski živelj na Primorskem, so videli v Mohorjanskem izročilu dragoceno sredstvo za ohranjanje verskih in kulturnih vrednot kot pomembne sestavine slovenske istovetnosti. Novonastale razmere in potreba, da se nanje pomembno odgovori, so spodbudile zamisel, da se v Gorici ustanovi samostojna MD. To se je s soglasjem in podporo tedanjega goriškega nadškofa dr. Frančiška B. Sedeja zgodilo 20. marca 1924. Sam papež Pij XI. pa je GMD odobril kot cerkveno bratovščino.

Delovanje GMD za časa fašizma ni bilo lahko. A ovire pri izdajanju kalendarja in knjig, pa tudi uradno in poluradno pljenje že izdanih knjig in še nešteto drugih šikan niso primorskih duhovnikov prestrašile. Med značilnimi tedanjimi izdajami velja poudariti pomen raznih pesmaric, kot so bile »Božji spevi«, »Gospodov dan«, »Zdrava Marija«, »Svete pesmice«, »Barčica«.

Za temi izdajami stojijo znana imena, kot Vinko Vodopivec, Lojze Bratuž, Filip Terčelj, Venceslav Belè i.dr.. Primorski človek dobro ve, kaj mu je tedaj pomenila slovenska pesem.

S ponovnim premikom državne meje na Primorskem po drugi svetovni vojni je res ostalo v Italiji sorazmerno drobno število Slovencev, a vendar so ljudje pri GMD menili, da je vredno z delovanjem GMD nadaljevati. K temu so jih nagibale povsem nove razmere, v katerih se je znašel naš živelj in je bilo treba nanje kulturno reagirati, ter ne na zadnje, ponovno onemogočeno sodelovanje z matičnim narodom, tokrat zaradi nenaklonjenosti novega slovenskega režima do drugačnih idejnih zasnov in ustanov.

Sledeč izročilu MD tudi GMD skrbi za vsakoletni knjižni dar, ki ga sestavljajo Koledar in še dve ali tri knjige. Koledar je predvsem nekaj letni zbornik o slovenskem življu v zamejstvu in zdomstvu. Poleg člankov s poljudno znanstveno vsebino je precejšen prostor namenjen važnejšim kulturnim in verskim dogajanjem, zlasti v zamejstvu.

Posebej velja poudariti Primorski Slovenski Biografski Leksikon, katerega snopiči pripadajo letnemu knjižnemu daru GMD od leta 1974 dalje. Do sedaj je bilo izdanih 17 snopičev. Leksikon bi se moral skleniti z 20. snopičem.

Za to pobudo izrednega kulturnega pomena gre zahvala pok. msgr. Rudolfu Klincu in znanemu novogoriškemu knjižničarju Marijanu Breclju. Leta 1981 je uredništvo sprejel univ. prof. Martin Jevnikar. Pri Leksikonu sodeluje z zavzetim in strokovnim prisluhom širok krog razumnikov. Ta publikacija predstavlja ne le slovenskemu, marveč širšemu mednarodnemu kulturnemu obzorju nesluteno veliko število osebnosti, ki so s svojim življenjem in delovanjem oblikovali duhovno in stvarno kulturo Primorske oz. izkazali čast primorskemu prostoru. Na pomen in kakovost te publikacije kaže tudi dejstvo, da se zanj zanimajo svetovne inštitucije in univerze. Ob tem pa velja povedati, da po njem radi segajo in ga prebirajo tudi preprosti ljudje.

Če malo postanemo pri delovanju GMD v zadnjih dveh letih, lahko poveemo, da je ta Družba leta 1991, poleg že omenjenega, izdala tri knjige. Prva je Dorice Makučeve »In gnojili boste nemško zemljo«, druga pa »Legende« pisatelja Franca Bevka. Knjiga »In gnojili boste nemško zemljo« je pretresljivo pričevanje primorskih izgnancev v nemški Rajh, ki ga je Makučeva povzela zlasti iz »Kronike vojnih dogodkov in internacije ljudi iz Komna in Rihemberka v

Stavba, kjer ima svoj sedež
Goriška Mohorjeva družba
v Gorici

letih 1944-1945« nekdanjega komenskega dekana msgr. Viktorja Kosa, ki je s svojimi ljudmi delil izgnanstvo. »Legende« pisatelja Franca Bevka so bile sicer že objavljene pred drugo svetovno vojno v raznih revijah in časopisih, ne pa kot samostojno delo. Izbor legend je pripravil prof. Janez Dolenc.

Knjižnemu daru 1991 se je pridružil Zbornik o znanstvenem simpoziju »Sve-ta Gora 1539-1989« ob 450-letnici te priljubljene primorske božje poti. To je prva knjiga zbirke NAŠE KORENINE, ki bi jo GMD rada polagoma udejanila.

Za leto 1992 je bila v zbirki Naše korenine objavljena pod naslovom »Moja doba in podoba« strokovna študija novogoriškega zgodovinarja dr. Branka Marušiča. S tem delom je omenjeni zgodovinar želel oteti iz zgodovinske po-zabe pomembno osebnost Andreja Marušiča, ki je deloval v preteklem sto-letju na Goriškem kot duhovnik, šolnik in prosvetni delavec.

Knjižnemu daru GMD za leto 1992 pripadata še »Ljudje in zanke« pisa-telja Narteja Velikonje ter »Simon iz Ruta« Jožka Kraglja.

Velikonjevo knjigo je uredila prof. dr. Helga Glušič, ki je napisala tudi strokovno spremno besedo o Velikonjevem pisateljskem delu. S to knjigo je zamolčani pisatelj spet stopil v literarni svet slovenske književnosti.

Povest »Simon iz Ruta« govori o eni izmed petih žrtev, ki so jih pred dobri-mi petdesetimi leti, 15. decembra 1941, po drugem tržaškem procesu ustrelili fašisti. Jožko Kragelj je zbral dokumentarno gradivo o Simonu Kosu in s tem ustvaril pretresljivo povest, ki živo priča o pokončnosti primorskega človeka.

Sklepna beseda. Po tem bežnem prikazu bitja in žitja GMD smemo upati, da si lahko bravec ustvari sodbo o upravičenosti njenega nastanka in tudi o njenem dragocenem deležu pri kulturnem oblikovanju slovenskega človeka, zlasti na Primorskem.

Res je, da mnogo razlogov, ki so botrovali njenemu nastajanju in delo-vanju, ne obstaja več. Z veseljem beležimo tudi dejstvo, da se enotni sloven-ski kulturni prostor, čeprav polagoma, vedno bolj udejanja. A okoliščine, ki zaznamujejo narodno izkustvo zamejskega Slovenca, so večkrat nadvse svoj-ske in usodne in zahtevajo tudi svojski kulturni odgovor. Zato se nam zdi, da ostaja zlitje treh Mohorjevih družb v eno, morda le lepa sanja. Vendar skupni smotri, ogovarjenje končno slovenskega človeka, kjer koli je že, mo-rajó voditi vse »tri sestre« k večjemu sodelovanju, k nekaterim skupnim iz-dajam, končno k boljši in složnejši uporabi duhovnih energij in tvarnih sredstev. Hvala Bogu, prvi koraki v to smer so se že pričeli.

Zbor Rupa-Peč
pod vodstvom Zdravka
Klanjščeka poje na božični
prireditvi v Goriški stolnici
1991

Skupna izjava treh Mohorjevih družb

Predstavniki vseh treh Mohorjevih družb, celovške, goriške in celjske, zbrani v Bilčovsu na Koroškem 8. julija 1992 z namenom, da bi se pogovorili o možnostih medsebojnega sodelovanja v novih družbenih razmerah, ugotavljamo, da imajo vse tri sestrške družbe redne medsebojne stike že skoraj deset let. Menimo, da je treba sodelovanje še poglobiti in stike utrditi, saj je z rojstvom samostojne Slovenije nastal povsem nov položaj. Zato sprejemamo in razglāšamo naslednjo

Izjava

Ob stotridesetletnici smrti škofa Antona Martina Slomška in ob stoštridesetletnici ustanovitve Mohorjeve družbe se hvaležno spominjamo Slomška kot idejnega očeta in soustanovitelja Družbe sv. Mohorja. Iz ljubezni do Boga in naroda je hotel čim učinkoviteje Slovencem utrjevati versko in narodno zavest. Zamislil si je ustanovo, ki bi dosegla z dobro slovensko knjigo sleherno vas in družino na Slovenskem. Misli, ki jih je Slomšek širil kot duhovnik in škof, je narod prevzemal kot dragoceno dediščino in si je kot vodilo osvojil njegovo duhovno izročilo: »Sveta vera bodi vam luč, materina beseda pa ključ do zveličavne narodove omike.« Na tem duhovnem izročilu so številni slovenski rodovi gradili Mohorjevo družbo. Njeno dosledno delovanje v duhu Slomškovega izročila je obrodilo pri izdajanju dobrih slovenskih knjig bogate sadove.

Vse, kar se je dogajalo z Mohorjevo družbo od njene ustanovitve do danes, moramo gledati v luči božje modrosti in previdnosti. Tako je bilo za verski in kulturni razvoj slovenskega naroda zelo pomembno, da se je Mohorjeva uveljavila v Celju še pred spremembo družbenopolitičnih razmer leta 1945. Veliko število rojakov je ostalo po razpadu Avstro - Ogrske pod Italijo; fašizem jim je onemogočil uvoz slovenskih knjig, zato od leta 1924 za domače čtivo na Goriškem in Primorskem skrbi Goriška Mohorjeva. Mohorjeva družba v Celovcu po plebiscitu leta 1920 zaradi izгона izobražencev in utesnjenih razmer vse do leta 1945 ni mogla razviti samostojne založniške dejavnosti, zato so koroški Slovenci prejemali knjige iz Celja.

Vsaka od treh Mohorjevih je torej delovala po svojih močeh na svojem prostoru in bogatila narodovo zakladnico. Velika naloga Mohorjeve je bila in bo povezovanje rojakinj in rojakov preko vseh gospodarskih, kulturnih, zemljepisnih ali političnih mejā. Dejstvo je, da delujejo Mohorjeve samostojno v treh državah.

Razdelitev Mohorjeve družbe na celjsko, celovško in goriško torej ni sad kake notranje razcepljenosti, marveč je to davek, ki smo ga Slovenci morali plačati zaradi spremenjenih političnih razmer po prvi in drugi svetovni vojni. V dejstvu, da se nam je kulturno-politična identiteta razvila drugače v Avstriji, Italiji in Sloveniji, vidimo veliko obogatitev naroda, h katerega pestrosti in mnogoličnosti prispevamo vsi po svojih močeh, zavedajoč se velike odgovornosti za kulturno, versko in nravno dviganje ravni svojih rojakov.

V letu, ko je Slovenija postala samostojna država in se je torej uresničila slovenska narodna ideja, se za vse tri Mohorjeve družbe začelja nova doba. Mohorjeve družbe naj sodelujejo v duhu mohorjanskega poslanstva in zamisli o skupnem slovenskem kulturnem prostoru. Prepričani smo, da danes še ni čas za razmišljanje o eni sami enotni Mohorjevi družbi, kakršna je bila prvih sedemdeset let, narediti pa želimo vse, kar je mogoče, da bi vse tri se stre čutile in kazale sorodstvene vezi, saj rastejo iz istih korenin.

V novih razmerah želimo koristno služiti vsemu slovenskemu ljudstvu v duhu načel, ki so vodila ustanovitelje Slomška, Einspielerja in Janežiča pred stoštiridesetimi leti. Dve nalogi vidimo pred seboj: s svojimi izdajami pomagati Slovincem, da ohranijo ali znova najdejo človeško, narodno in krščansko zavest in samozavest, obenem pa jim pomagati do »nove pismenosti« v času, ko se ljudje množično odvrtaajo od knjige.

Mali slovenski narod in njegove tri Mohorjeve - naj bo to naše bogastvo!

Mohorjeva družba v Celovcu
dr. Pavle Zablatnik
predsednik

Goriška Mohorjeva družba
dr. Oskar Simčič
predsednik

Mohorjeva družba Celje
p. Hieronim Žvegljč
predsednik

Srečanje treh Mohorjevih družb 8. julija 1992 v Bilčovsu na Koroškem

TOMAŽ PAVŠIČ

Bivati kulturno v obnebjju slovenstva

Te dni se po vsem slovenskem svetu, tudi daleč zunaj državnih meja, vse tja do daljne Avstralije, zbirajo Prešernovi rojaki. Pristrčno nas zbližujeta Prešernova poezija in njegova globoka človečanska misel. Prvič pa letos slavimo njegov spomin in tisto, kar je prek njega povezano

z bitjem našega naroda, v popolnoma spremenjenih zgodovinskih in političnih okoliščinah.

Če smo Slovenci skozi številne rodove skoraj stoletje in pol smeli samo upati in hrepenti — za nekatere le kot utopijo vzdrževati pri življenju misel o Zedinje-

ni Sloveniji — seveda pa je bilo treba tudi trpeti, krvaveti in umirati za uresničenje davnega cilja, ki se nam je odmikal in hkrati približeval vse od časov Črtomira in Bogomile do slovenske pomladi in demokratične dozorelosti, se lahko sedaj slednjič oddahnemo ob veseli ugotovitvi, da je dolgotrajno temeljno prizadevanje za narodno državno uveljavitev doseglo svoj zaključek in je izpolnjeno, vsaj v dobri meri tisto, o čemer so v preteklih stoletjih sanjali naši predniki.

Dolga je bila pot do prvega prijateljskega nagovora Slovincem v tiskani besedi, mislim na Trubarjev, v nekem predgovoru pred približno 440 leti: LUBI SLOVENZI! — prek kmečkih puntov, Zoisovega prosvetljskega kroga z Vodnikom, ki je dojel evropsko nujnost in položaj Slovenije, tedaj pač Ilirije, pa do Prešernovega nastopa, ko je kot politično sumljiv videnjsko zahrepenel po svobodnem in prijateljskem sožitju med narodi.

Ganljivo in pretresljivo je, kako naravno je pevec iz Vrbe s poetičnim oblikovanjem domače besede in optimističnim občutjem izrazil misel, ki je v teh časih postala vodilna ideja pravičnejše ureditve in zblíževanja narodov v Evropi in svetu. V tej pesnikovi zamisli je tudi že zajeta sprava za nazaj in sodelovanje za prihodnost. Čeprav tlačeni in zatirani, pravzaprav duhovno nismo bili nikoli zamudniški. Naši najbolji občutjivi duhovi so potemtakem že v Prešernovem času živeli za cilje, ki so nam danes blizu po srcu in po dosegu.

Potrebno pa je bilo, kot rečeno, skoro eno in polstoletnega truda, da smo postali v tem še mladem 1992. letu mednarodno priznana nova država na tem planetu. V tem dolgem obdobju z vojnami, lakoto, revolucijami in izseljevanjem so rodovi pred nami znali vzdržati teže pritiskov, obdržali so se telesno in duhovno, od Porabja do Tera in od Djekš do istrskih bregov so nam ohranili jezik in istovetnost, navkljub sodobni genocidni asimilaciji, ki jo na teh slovenskih etničnih okopih (da

e rečem obdobjih) podpirajo nekatere demokratične evropske države.

V zgodovinskem loku, ki nas loči od Prešerna, so misleci in umetniki oblikovali rast, napredovanje in uveljavljanje slovenskega naroda, od zagnanega Levstika, do z bolečino in radostjo navdahnjenega Cankarja in mehkega, a hkrati upornega lirika Kosovela in dolge vrste drugih.

Ker se je naš narod na svoji dolgi in trnjevi poti do svoje državnosti hranil in utemeljeval v veliki meri tudi iz kulturnih moči, njenih naporov in dosežkov, je zelo naravno, da tisti dan, ko med seboj čutimo Prešernovo duhovno prisotnost, štejemo za velik praznik.

Ob Prešernovih proslavah radi ovrednotimo kulturne dosežke in se ponavadi zamislimo o pomenu, ki ga ima kultura v našem osebnem in narodnem življenju. Vsaka živa kultura je neposredno povezana s človekovim smislom, zato najbrž ni čudno, da vedno znova doživljamo, da se v slovenskem kulturnem prostoru izpostavljajo drže eminentnih kulturnikov in umetnikov, ki poudarjajo vdanost in že v naprej določeno usodo, črnoglednost in samopomilovanje, ki se ob vprašanju smisla dotaknejo »groze zgolj nič«, toda kultura in kulturno dejanje sta po našem nekaj več, saj nosilca - človeka zadene v njegovi osebni resnici in ga zaveže, da stvariteljsko, intenzivno in tudi silovito na umetniški način spregovori o svoji osebni resnici, usodi in smislu s tem, da sprejemamo, da je prava kultura vedno usmerjena v sobivanje in zmeraj drami razpoloženje občestvenosti.

Bivati kulturno v obnebjju slovenske države in slovenstva nasploh, pomeni bivati občestveno, dihati z obema polovicama pljuč. Pomeni omogočati različnost, jo spoštovati, negovati, toda predvsem vztrajati v pristni drži slovenskega človeka. Nepričakovano, sicer pa natančno zrežiran in pripravljen nastop predstavnice Novega kolektivizma (kakšno lepo ime!) na slovesnosti v Cankarjevem domu pa je

Prof. Tomaž Pavšič,
poslanec
v slovenskem
parlamentu, govori
na Prešernovi
proslavi
v Peterlinovi dvorani
10. febr. 1992
(foto Mladika)

pomenil zavestno in nasilno zapiranje poti združevalnim, stvariteljsko svobodnim in avtonomnim silam v slovenskem kulturnem, političnem in duhovnem prostoru, ki jemljejo spravo zares in jim kultura pomeni tudi približevanje človeku v narodni in državni skupnosti. Ta samovšečni in neprimerni izbruh, za katerim stojijo neznani ali znani širši politični kulturni krogi, zahteva jasen in odločen odgovor. Po svoje je pomenljivo in značilno, da je moral prav zamejski človek vsaj za silo ukrotiti ta nekulturni politični izpad, ta »vihar jezne domačije«, ki ne spada drugam kot v to, kar neki drugi slovenski pisatelj iz zamejstva dovolj blago imenuje ljubljanski buržujski štant.

Sedaj, ko je kulturni praznik slovenstva z razglasitvijo in priznanjem samostojne države Slovenije dobil nov pomen, ob spoznanju, da smo presegli zgolj kulturno avtonomijo, in smo bili sposobni urediti državniške — nekoč le sanje, sedaj pa — stvarne razsežnosti, nam je kultura še vedno ali celo bolj potrebna, le način bo sedaj drugačen. Kultura v prostoru slovenskega zamejstva ostaja v svojem izvornem poslanstvu: je kompas, ki usmerja, plemeniti in določa ravnanje

slovenskega človeka, je njegova notranja usmerjevalka, ki ga krepi, da ob bivanju med »tujimi« ljudmi to tujost sprejme, a jo vedno znova vrednoti z izhodišč slovenstva. Zato je tod slovenska kultura povsem upravičeno temeljno obzorje, ki določa slovensko bivanje. Toda nikakor ne gre za zapiranje, pač pa za suvereno zavest tukajšnjih Slovencev.

Govoriti o Prešernu — in o tem, kar nanj vežemo, to pa je naša narodna usoda — tu, sredi Trsta, je zame vsekakor velika čast in sem za vabilo hvaležen, hkrati pa vam moram tudi priznati, da se med vami počutim lepše, kot bi se morda kje v narodnem in državnem središču, pa ne, da ne maram Ljubljane. Kot celinskemu Primorcu so mi vaše skrbi bolj znane in bolj pri srcu, čeprav je treba priznati, da se je ob zadnjih državnih obravnavanjih manjšinskih vprašanj slovenska republika, ko ni podpisala nobene papirje, moško postavila za zamejske Slovence v Italiji in prvič morda ni treba ponavljati Prešernove žalostinke »Kranjc, ti le dobička iščeš, tvojih bratov ni ti mar...« Sicer pa smo si potrebni drug drugega in drug drugemu. Tisti, ki smo v časih svinčenih let prihajali med vas, dobro vemo,

kaj nam je to pomenilo. Veliko ste nam pomagali in tudi vi ste zaslužni za to, kar danes imamo. Tega se morda slovensko osrčje na splošno premalo zaveda, če ne, ne bi ob naštevanju dejanskih pobudnikov in pripravjalcev sprememb slišali le ime ene ali dveh revij, enega ali dveh mišljenjskih in kulturnih krogov. Sredi bele Ljubljane redno pozabljajo naštetih kak Zaliv, Mladiko, kake Kaplje ali Most in prav tako se ne spomnijo Drage ali kaj šele kakih krščanskih društev ali glasil. In vendar je tudi tod zorela osamosvojitvena misel.

Svobodna slovenska država je največje plačilo za trpljenje in zaupanje mnogih idealistov. Kako bi bil danes vesel skromni, pudohovljeni Franc Jeza. A kaj hočemo, tudi Prešernu se je godilo kot nekaterim našim ljudem. Njegova zlahtna beseda je bila utišana, slišali so se drugi gromovniki, ki jih je oblast sama postavila ali jih je vsaj tolerirala. Mimo mnogih so šla priznanja, ko je bil še čas, čeprav so tudi v stiskah stali pokončno. Mislim na vedro in čisto pa simpatično primorsko dušo, kot je bil umetnik Ubald Vrabec, ki nas je pred kratkim zapustil, in mislim tudi na vsem dragega Ivana

Breclja. Te tri osebnosti s tega konca slovenskega sveta so mi drage tudi zato, ker smo prijateljevali, pa še zato, ker so vsak na svoj način, tako kot prvi veliki slovenski zdomec Primož Trubar, okušali, kaj pomeni emigracija, ki je bila in ostaja neprijazna značilnost slovenske usode.

Ob priznanju slovenske države se veselijo večina vseh Slovencev, ne glede na to, da imamo Slovenci tri duše, naj jih naštejemo od drugega konca: zdomsko, zamejsko in matično. Na žalost pa je prav med matičnimi, in morda tudi kje v bližini Trsta več takih, ki se ne zavedajo, ki se še ne zavedajo, kako velik dosežek je mednarodno priznanje samostojnosti, ki smo jo plebiscitarno sprejeli za predlanski Božič.

Zakaj tako? Usrkavanje polstoletnega političnega totalitarizma, ki se je kot črnobilska kuga zajedel v duše in možgansko tkivo ter, da rečem po cankarjansko, prepojil zemljo sto klafter globoko, pač ima svoje posledice. In tako nekateri ne pomislijo, da smo mnogo srečnejši od Kurdov in da se, zahvaljujoč zvestobi prednikov, ki niso zapravili jezika, nismo se zlili z drugimi in utopili in izgubili v prahu zgodovine, kot nekoč mogočen narod Langobardov.

Tržaški škof
Lovrenc Bellomi
na otvoritvi razstave
Silve Bogatez v DSI
7. oktobra 1991
(foto Mladika)

In navsezadnje je bridko res, da večino ključnih vzvodov, kot bi rekli politiki, ki so potrebni za dobro delovanje države, obvladujejo prejšnji ljudje ali miselno prejšnji, ki so se le za silo preoblekli z demokracično varovalno barvo ali pa jim še to ni bilo potrebno, pri tem pa seveda vsi vemo, da nam nista potrebni ne komunistična in ne socialistična prenova, pač pa gotovo moralna in etična prenova! Evropi moramo tudi sami nekaj dati. In če naj v Evropo vstopamo kot Slovenci, je samouničujoče sprejemati in ustvarjati teorije, kako da je treba prenehati z uveljavljanjem naroda kot vrednote.

Če te vrednote ne bomo primerno varovali in z njo živeli, če se bomo pustili kot narod zasramovati in če bomo sprejemali razvrednotenje trajnih vrednot pod videzom napredka, namesto da bi se kot narod razvijali v ravnovesju z načeli enakopravnosti, nam preti narodna in če hočete nacionalna smrt. Tudi razvita nacija lahko temelji samo v narodnih koreninah. Prešeren bi rekel: Kranjec moj, domu zvest ostani!

Vsekakor pa si moramo v Prešernovem duhu vsi prizadevati, da bo ponovno med

namo zaživela tista sloga, ki smo jo tako učinkovito znali izraziti junija in julija lanskega leta. Ostajati moramo še naprej idealisti in se opirati na duhovno in se ne ozirati samo na materialno.

Za prihodnost ne imejmo strahov. Slovenski človek je delaven in ustvarjalen. Prešeren bi bil lahko postal nemški ali ilirsko-hrvaški pesnik, ostal je Slovenec in kot globok duh nam je nakazal naš odnos do krščanstva (krščanski etos še vedno povezuje Slovence z Evropo), določil razmerje do Evrope, katere del smo, in nas intimno zavezal kulturi. Seveda je že zdavnaj postal pesniški mit za šolarje, pa tudi za ves narod, vendar se tega zavedamo in nas to dejstvo ne sili, da bi ga častili po božje, a imamo le vedno rajši tega našega pesnika, tega posvetnega evangelista ljubezni, sprave in sožitja, človeka, ki je bil obložen s težavami in napakami kot mi vsi in nam je vsaj v čem podoben. Naj nas spomin nanj v teh dneh in časih navda z veselim upanjem, da bomo kot profesor Rode tudi mi rekli, da v sebi nosimo veselo zavest slovenstva.

(Govor na Prešernovi proslavi v Peterlinovi dvorani v Trstu, 10. februarja 1992).

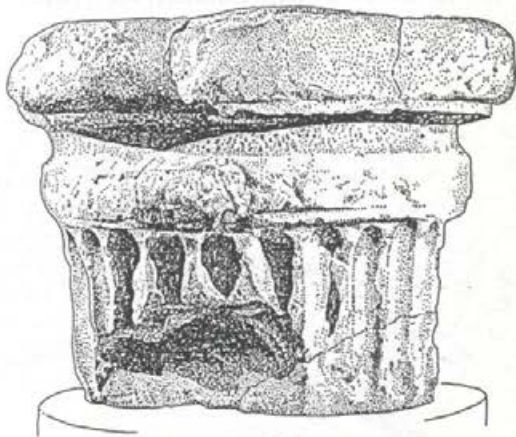
JOŽKO ŠAVLI

Knežji kamen

in vprašanje njegovega izvora

Ob uvedbi novega slovenskega denarja z imenom tolar in podobo knežjega kamna na njem, se je v koroškem tisku vzdignila polemika o tem, čigav je ta simbol, ki se nahaja v Deželnem muzeju v Celovcu od 1905. Pred tem so ga od 1862 imeli v Deželni hiši v istem mestu, poprej pa je stal ob Krnskem gradu, ki se nahaja nasproti Gospe Svete. Na tem kamnu so ustoličevali karantanske in koroške vojvode, zato ga imamo Slovenci za simbol svoje državnosti.

Na Koroškem pa odgovorni zgodovinarski krogi, prav zaradi njegovega karantansko-slovenskega porekla, tega

Knežji kamen

kamna niso ustrezno predstavljali domači javnosti, danes pretežno nemško govoreči, da ne bi spominjali na slovenski politični izvor dežele. Šele ob tem, da se je podoba tega kamna pojavila na novem slovenskem denarju, so »domoljubni« koroški krogi povzdignili glas, dorekali Sloveniji pravico do uporabe te podobe in ustvarili nekakšen idejno politični problem, pred katerim je Ljubljana zaradi »dobrega sosodstva« klonila in napovedala, da na naslednji, dokončni izdaji slovenskega tolarja ne bo več podobe Knežjega kamna.

Vloga tega kamna pri ustoličevanju karantanskih vojvodov je slovenski javnosti poznana. Na njem je sedel svoboden kmet kot zastopnik ljudstva in prepustil novemu vojvodu sedež šele potem, ko mu je ta obljubil, da bo spoštoval svoboščine dežele, potrdil svojo vero v Boga in se zavezal še za spoštovanje nekaterih drugih pravic. Pri tem, nedvoumno, ni šlo zgolj za nek običaj, s katerim naj bi se tuji knez hotel prikupiti karantanskemu ljudstvu, kakor zatrjujejo jugoslovansko usmerjeni zgodovinarji pri nas, temveč za ustavno-pravno dejanje, ki je novemu vladarju omogočilo izvršno oblast.

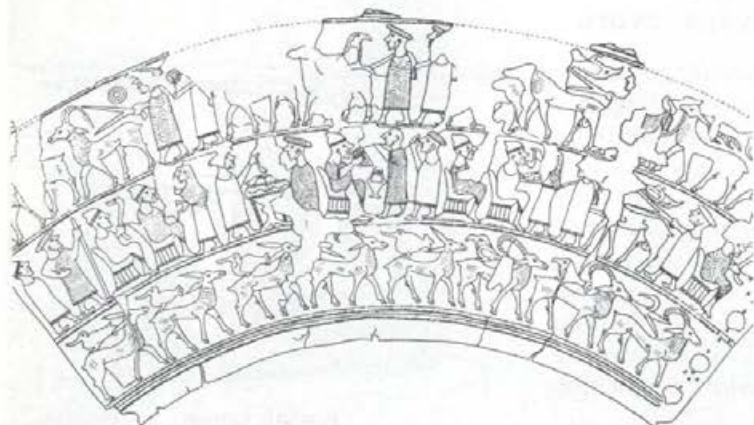
Vprašanje izvora Knežjega kamna naj bi bilo že zdavnaj razčiščeno. Omenjeni kamen naj bi bil kos rimskega stebra jonske oblike, visok 65 cm in v podstavku širok 87 cm, ki da so ga novonaseljeni »Alpski Slovani« (Karantanci) vzeli iz raz-

valin bližnjega rimskega mesta Virunum.

Ko to navedbo nekoliko bolj natančno preverimo, se nam odkrije, da je v resnici bolj prirejena kot utemeljena. Predpostavlja namreč neko naselitev »Slovanov« na območje Koroške oz. Vzhodnih Alp za drugo polovico 6. stol., ki ni dokazana v zgodovinskih virih in je tudi druge okoliščine ne potrjujejo, npr. to, da bi Slovenci po svojem jeziku in kulturi spadali med Južne Slovane. Spadamo namreč med Zahodne Slovane. Pa tudi nerazumljivo je, zakaj naj bi domnevni prišleki iz razvalin starega Viruna vozili kos domnevne rimskega stebra več kilometer daleč na Krnski grad, ko bi lahko na kraju samem ali pa drugod izdelali in potem prinesli lesen prestol. Odkod domnevnim prišlekom, ki naj bi se nahajali še v povsem rodovni ureditvi, ideja o kamnu ali kamnitem sedežu kot simbolu vladarstva. Ideja, ki ji ne najdemo primere pri drugih Slovanih?

Poleg tega pa tudi presoja, da gre pri Knežjem kamnu za del odlomljenega rimskega stebra, ni zanesljiva. Na vsem Koroškem ne najdemo niti enega, v celoti ohranjenega rimskega stebra. Niti v več kosih. Arheologi, ki iz ohranjenih temeljev, dokaj majhnih templjev iz rimskega obdobja izrisavajo rekonstrukcije le-teh, izoblikujejo tudi stebre, vendar le po zgladu splošno znanih rimskih oblik.

V tem pogledu torej niti ni povsem zanesljivo, da je Knežji kamen zares kos

Razvit plašč situle z Magdalenske gore (Dolenjska), ki jo hranijo na Dunaju. V drugem nizu upodobitve: poklonitveni obredi domačim knezom, sedeči na sedežih, ki so v spodnjem delu povsem enaki poznejšemu Knežnjemu kamnu v Karantaciji

rimskega stebra. To spoznanje pa terja, da upoštevamo tudi druge možnosti, predvsem to, da je kamen lahko starejši, z njim pa tudi sam obred ustoličevanja karantanskih vladarjev.

In res, likovni vzor za Knežji kamen najdemo že na situlah iz 6./5. stol. pr. Kr., ki so jih izkopali v grobovih še zlasti na dolenskem območju. Najlepša med njimi je znana situla Vače, shranjena v Narodnem muzeju v Ljubljani. Nekaj pa jih izhaja tudi z Magdalenske gore in iz Novega mesta. Na teh situlah se vrstijo tudi prizori iz življenja takratnih družbenih slojev, med katerimi sta bila vodilna vojaški in plemiški.

V drugem nizu se na več situlah pojavlja različno obredje poklajanja in služenja enemu ali več knezom. In knez sedi na povsem enakem sedežu, kot je Knežji kamen, le da imajo ti sedeži dodano še naslonjalo. Torej naslonjalo, ki ga je bilo povsem mogoče namestiti tudi na Knežji kamen med samim obredom in potem sneti.

Situle pripadajo obdobju, ki ga danes imenujemo **kultura Hallstatt**, arheološki naziv po istoimenskem najdišču v Vzhodnih Alpah. Najdbe s tega območja pričajo,

da je tukaj obstajala tudi državna tvorba, katere imena za starejši čas ne poznamo, nekoliko pred Rimljani pa nam navedbe rimskih piscev navajajo tudi njeno ime, in sicer **kraljestvo Norik**.

V spoznanju, da se ne morejo zopredstavljati pohodu Rimljanov, so se Noričani pridružili njihovemu cesarstvu leta 16 pr. Kr. Že poprej so z njimi imeli prijateljske in trgovske stike, dobavljajoč jim znamenito noriško jeklo za meče, ki se niso krhali in so zagotavljali premoč rimske vojske v bojih s sosednjimi ljudstvi.

Ker so se bili sami pridružili Rimskega cesarstvu, so Noričani ohranili svoje kraljestvo tudi pod rimsko nadoblastjo, in s tem svojo državno in družbeno strukturo oziroma svoje domače pravo (**ius gentium**).

Po nastopu Rimskega cesarstva je noriška družbena struktura, kot vse kaže, ostala še naprej, omejena na južni del prejšnje Rimske province Noricum, na poznejšo provinco **Noricum Mediterraneum** ali Notranji Norik. Severni del, imenovan **Noricum Ripense** t.j. Obrežni Norik, pa so v veliki meri naselili rimski vojaški oddelki, da so varovali mejo proti Donavi.

Notranji Norik
(Noricum
Mediterraneum)
pred zatonom
rimskega cesarstva;
iz te rimske province
je na začetku
srednjega veka,
po vsej verjetnosti
nastala Karantanija

Po propadu Rimskega cesarstva je vladar Herulov, ki so bili osvojili Italijo, prepustil leta 488 Obrežni Norik german-skim ljudstvom, in rimsko prebivalstvo se je od tam izselilo. Na območju Notranjega Norika pa se približno sto let zatem pojavi slovenska **kneževina Karantanija**, ki se je bila lahko le ohranila kot provinca še po propadu Rimskega cesarstva, s svojo družbeno organizacijo in upravno ureditvijo. Ime ima po Karnih (pozneje Karantanci), ki jih na začetku našega letoštetja kot eno od noriških ljudstev omenjajo že rimski pisci, zlasti Plinij.

V postavki o nadaljevanju državno političnega izročila iz Norika v Karantanijo dobijo vsa odkritja, in tudi Knežji kamen, svoj pravi smisel. Zakaj nemogoče je, da bi domnevni prišleki, kar naj bi bili t.i. predniki Slovencev, ki naj bi v 6. stol. naselili Vzhodne Alpe, prešli takorekoč čez noč iz najbolj preproste rodovne

ureditve na raven države, in si pričarali ustavno-pravni obred ustoličevanja svojih vladarjev, ki mu ne najdemo primere v tedanji in poznejši Evropi. Takšen obred ima lahko svoj izvor le v starem državniškem izročilu.

Avstrijski in nemški zgodovinopisci, ki jim je nemško nacionalna ideologija zagotavljala njihov položaj, so storili vse, da so odvrnili v splošnem gledanju na nastanek Karantanije možnost, da bi bila lahko ta kneževina tudi nadaljevanje poprejšnjega Norika. Takšemu stališču so se pridružili tudi panslavistično in jugoslavenarsko usmerjeni slovenski zgodovinarji, katerim so takšne smernice narekovali belgrajski unitaristični krogi.

Ob ponovnem nakazovanju takšne možnosti, ali celo verjetnosti, pa se tudi vprašanje izvora Knežjega kamna postavlja v novi luči.

ONDINA PEČAR

100-letnica katinarske župnije

Koliko imamo Slovenci cerkva skritih v zelenih dolinah, ali pa mogočno postavljene na gričih, od koder s svojimi zvonovi ob zori in mraku, vabijo ljudi k zbransti, razmišljanju in molitvi.

Katinarska cerkev, na žalost, skoraj ni več med zelenjem, kot je bila še pred nedavnim. Priljubljeno vasico je zadnja leta preplaval cement s svojimi ljudskimi gradnjami in veliko bolnišnico, kar je popolnoma spremenilo njen prvotni videz. Prekrile so jo tudi nove gradnje neslovensko govorečih priseljencev tako da so domačini ostali le v starem vaškem jedru na griču.

Na glavni cesti, ki pelje do bolnice, se za dvema košatima lipama skriva cerkev Sv. Trojice. Tu je sedež župnije, ki zajema Lonjer, Katinaro in deloma tudi Po-

dlonjer, Rocol ter Rovte. Sv. maše so v slovenščini in italijanščini; vsako tretjo nedeljo v mesecu, pa je slovenska sv. maša tudi v bližnji bolnišnici.

Župnija Sv. Trojice praznuje letos 100 letnico svojega obstoja. Ustanovljena je bila 3. februarja 1892, kot razberemo iz listin v župnijskem arhivu. Ob tej priliki je župnijska skupnost že v mesecu marcu izdala svoje glasilo »Katinarski zvon«; razna praznovanja pa so se odvijala vse do 18. oktobra-hvaležnice s slovesnim zaključkom. V mesecu marcu nas je obiskal škof Lovrenc Bellomi, v juniju, na sam praznik sv. Trojice, kateri je cerkev posvečena je bilo slovesno bogoslužje z narodnimi nošami ter obujanjem starih običajev, ko so po maši žene in dekleta ponujala vernikom sladke kolače. V popol-

Praznik Sv. Trojice
na Katinari z obnavljanjem
starih običajev
in razdeljevanjem kolačev

danskih urah smo imeli v cerkvi tudi posebno mašo v izvedbi skupine »KRT« iz Stranj. Aprila je bil še koncert Ekumenskega zbora, junija pa romanje v Novo Štifo-Gornji Grad. Na Vrhniko, pa smo se na pokopališču poklonili župniku g. Stržinarju.

Katinarska cerkev je bila zgrajena leta 1783, kot nam kaže letnica vklesana nad glavnim vhodom; Sv. Trojici pa je bila posvečena leta 1801. V letu 1787 je bila ustanovljena katinarska kuracija in sicer tako, da je gročanskemu vikariatu odvzela vas Lonjer, župniji Sv. Anotna del Vrdele in Rocola, župniji Sv. Marije Velike pa naselje Sv. Marije Magdalene. Dotlej je katinarski kurat dolga leta plačeval davke gročanskemu kuratu in župnijama Sv. Antona in Sv. Marije Velike.

Za prvega kurata je bil imenovan frančiškan Konstantin Hraster, bivši gvardijan samostana v Grljanu, katerega je dal zapreti cesar Jožef II. Iz Grljana so na Katinaro prepeljali, poleg lepega barončnega oltarja tudi leseni kip Matere Božje, katerega so leta 1975 neznanzi ukradli iz kapelice na križišču na Katinari.

Patru Hrasterju so sledili še župniki: Seražin, Bogatic (ki je pokopan ob cerkvi) Jelončan, Moliverh in Jirij Jan.

Ker je število vernikov zelo naraslo, so leta 1870 nameravali zgraditi novo cerkev, toda mestne oblasti so načrt odbile in so tako z nabranim denarjem le preslikali cerkev in dozidali nov zvonik, katerega prej ni bilo.

S prihodom na Katinaro g. Kosca, leta 1886, je torej prišlo do ustanovitve nove župnije. Končno je bila torej cerkev oproščena vseh dajatev drugim župnijam. Obenem sta bila dograjena oltar Sv. Jošta in prižnica.

G. Kosec je bil poleg dobrega dušnega pastirja, tudi velik narodnjak, kar priča tudi njegova kandidatura za deželnega poslanca in bil je tudi izvoljen. Umrl je na Katinari v letu 1924, kjer je tudi pokopan.

Pokopališče je bilo prvotno okrog cerkve. Pozneje pa je postalo premajhno in so ga leta 1837 prenesli na katinarski grič, za vasjo.

Po prvi svetovni vojni je sledilo težko obdobje pomankanja in začetek kratenja pravic našim ljudem. Na Katinari je tedaj služboval g. Stržinar, kamor je prišel že leta 1916. S katinarskega zvonika, kot z mnogih drugih, so odstranili 2 zvoná, ker so pač to zahtevale vojne potrebe. Med procesijo, leta 1925 ga je zadela kap. Umaknil se je v rojstno Vrhniko, kjer je leta 1927 tudi umrl.

G. Stržinarju je nasledil g. Hubert Leiler, doma iz Ribnice. Farani so ga slovesno sprejeli pri gostilni Padovan - današnji šoli »Fran Milčinski«. Med njegovim upravljanjem je imela cerkev še vedno en sam zvon, zato so se župljani odločili, da druga dva nabavijo sami in sicer s prostovoljnimi prispevki. Vsaka družina naj bi prispevala v znesku 70 Lir, katerega je bilo mogoče plačati tudi na obroke. Zvonove so vlili v livarni Romeo Lapajne od Sv. Ivana. Enega so posvetili sv. Trojici, drugega pa sv. Florijanu. Za botro je pristopila gospa Ivanka Gradišar, solastnica znane tovarne piva »Dreher«, kar je vzbudilo ne malo negotovanja v družini Čokov iz Lonjerja. Zvonove so dočakali pri vili Revoltelli z velikim številom narodnih noš in deklic v belih oblekah ter godbo na pihala, kot nam pričajo tudi slike. Med vidnimi osebnostmi je bil tudi g. Lapajne z gospo.

Pozneje je italijanska država vrnila vsoto 27.000 Lir in župnik jo je nameraval porazdeliti med družine. Sprejelo jih je le 6, ostale so dodelile denar cerkvi. Tako se

je g. Leiler domenil s slikarjem Tonetom Kraljem, da bi s tem denarjem poslikal cerkev. Leta 1931 so torej zaživele v cerkvi Sv. Trojice na Katinari ene najlepših Kraljevih fresk, v svojih čudovitih barvah, ki upodabljajo križev pot. Pred nekaj leti so bile restavrirane, da bi jih rešili pred zobom časa in danes se nam predstavljajo v vsej svoji lepoti.

Tudi g. Leiler je, kot mnogi naši ljudje in njihovi dušni pastirji, okusil fašistični pritisk in se je moral zato umakniti v Ljubljano, kjer je 10/3/1942 padel kot prvi duhovnik, žrtev revolucije na Slovenskem.

Nasledil mu je g. Anton Piščanec, temperamenten Slovenec, ki je v I. in II. svetovni vojni preстал ujetništvo, zaradi svoje globoke vdanosti veri in svojemu narodu.

Novejši časi so nam naklonili še priljubljenega župnika in pesnika g. Alberta Miklavca, ki je s svojim delom z mladino odigral veliko vlogo v katinarski župniji. Danes nadaljuje njegovo poslanstvo g. Anton Žužek, s katerim imamo čast, da praznujemo to pomembno obletnico.

Tako so katinarski farani pričakali dva nova zvonova leta 1928 pri Lovcu na Rocolu

Cerkveni pevski zbor na Katinari 7. jun. 1926 - učiteljica Tončka Čok iz Lonjerja v drugi vrsti, tretja od leve

Ne moremo zaključiti, ne da bi omenili cerkveno petje, ki je temeljnega pomena pri verskem obredu. V težkih časih tujčevega pritiska, je bila to tudi edina možnost udejstvovanja naših ljudi, saj se je marsikdaj cerkvenemu petju vrinila še narodna, oziroma posvetna pesem. Zbor v katinarski cerkvi je bil pred leti zelo številen, saj se je fara raztezala skoraj do mesta. Pevovodje so navadno vodili petje tudi po vaških društvih. Starejši farani se spominjajo pevovodje Ražma iz Bazovice, učitelja Andreja Čoka iz Lonjerja. Po njegovi odselitvi in smrti v konfinaciji, je prevzel vodstvo Lonjerc Andrej Batič. V dvajsetih letih sta občasno vodili cerkveni zbor tudi učiteljici Tončka in Anica Čok. Seveda, kot vsak zbor, je tudi katinarski cerkveni zbor rasel iz otroškega zbora, za katerega je skrbela učiteljica Irma Čok. Ko so otroci doraščali in pridno vadili, so smeli na »baladur«-kor, s starejšimi pevci in to jim je bilo v veliko čast.

Že dolgih 60 let vodi cerkveni zbor na Katinari organist Just Lavrenčič. Njegovega požrtvovalnega dela smo se spomnili prav letos s skromno, a prisrčno slovesnostjo.

Naš zbor ni več tako številen kot pred

leti, nam pa vsako nedeljo in praznik s svojim petjem daje novega zagona in upanja v nove mlade sile in kot je zapisal g. Žužek v našem glasilu »da bi se v skupnih naporih združili vsi ljudje dobre volje.«

STANKO JANEŽIČ

Vse te lepote

Vse te lepote
polj in gozdov in voda
in dolin in gričev
in skalovitih gora
in sončne bleščave
in skrivnostnih zvezda
in zgodb in pesmi,
vzkrikov veselja in gorja,
in blage tišine
in v srcu brstečega neba -

vse te lepote
bom ponesel s seboj onstran
in jih položil v žarišče
večnih božjih soban,
vsevidlj bodo sijale
in zvonile slovenski Poldan.

Mesto Martina Bavčerja v zgodovinopisju njegove dobe

Priložnost za razpravljanje o Martinu Bavčerju predstavlja izid prvega zvezka Knjižnice Slovenskega bibliofilskega društva, Zgodovina Norika in Furlanije omenjenega avtorja (Ljubljana 1991).

Kdo je bil Martin Bavčer? — Znan je datum njegovega rojstva — 11. november 1595, kot rojstni kraj pa se navajajo (Škofja?) Loka, Selo, Cesta pod Vipavskim Križem, Solkan. V jezuitski red je stopil 1616 v Ljubljani, noviciat je dovršil v Brnu na Češkem, kjer je dokončal filozofske študije ter dosegel doktorat filozofije. Bavčer je 11 let poučeval na goriški jezuitski gimnaziji.

Leta 1626 je bral novo mašo.

Leta 1634 je bil krajši čas rektor kolegija na Reki, nato je bil profesor moralne teologije v Ljubljani. Kasneje je poučeval v Gradcu in upravljal tamkajšnji kolegij Ferdinandeum. S krajšimi presledki je nato živel v Gorici. Tam je 1668 tudi umrl. Podatki o Bavčerjevem življenju v Slovenskem biografskem leksikonu (1. Ljubljana 1925, 28), Primorskem slovenskem biografskem leksikonu (2, Gorica 1975, 50—51) in Jelinčičevem uvodu v obravnavani knjigi (13—14) niso povsem skladni. Bavčerjevo življenje in delo pa bi bilo nedvomno vredno sistematične in podrobne raziskave.

Humanistični zgodovinar Martin Bavčer je pisal v latinščini. Prevajalec Zgodovine Norika in Furlanije Valentin Zdravko Jelinčič je skušal izluščiti iz njegovega dela namige o njegovi slovenski osveščenosti. Pri tem je ugotovil, da Bavčer ni bil Slovec v našem smislu narodnosti, da je bil poliglot, da ni nikdar pisal nemško, da ni maral Italijanov in Rimljanov. Dejstvo, da se šteje za Germana, pojasnjuje Jelinčič z vzporednico, da so se tudi naši predniki — podložniki Avstrije — šteli za Avstrijce. To naj bi bil — po Jelinčičevem prepričanju — »brez dvoma odraz Bavčerjeve slovenske misli«. Svoj uvod (17) pa Jelinčič zaključuje z mislijo, da ni mogoče prezreti dejstva, da je Bavčerjevo delo prvo delo te vrste, ki ga je zapisal »slovenski pisec«. Tudi založnikov uvodnik omenja »prvega slovenskega zgodovinarja« Bavčerja (18).

Če danes nekoga označimo kot slovenskega zgodovinarja, to lahko pomeni — da je zgodovinar, ki se čuti po pripadnosti Slovenca,
— da je zgodovinar, ki se ukvarja z zgodovino slovenske etične skupnosti,
— lahko pa drži zanj oboje: je zgodovinar, ki je po narodnostni pripadnosti Slovenec in se ukvarja s slovensko zgodovino.

Prva trditev za Bavčerja ne drži, kar je nedvomno pravilno ugotovil že Jelinčič. Zavesti o posebni slovenski etični skupnosti in lastni pripadnosti k njej, bi pri Bavčerju zaman iskali. Tudi druga trditev, da je namen Bavčerjevega dela obravnavati slovensko zgodovino oz. zgodovino, osredotočeno na slovenski prostor, v besedilu nima opore. »Eo ipso« torej, odpade tudi tretja možnost.

Prizadevanja dokazati Bavčerju slovensko zavest so izrazito pogojena z našim sodobnim dojemanjem in pojmovanjem narodnosti in predstavljajo vnašanje miselnosti v tedanji čas. Tu naj povzamem misel Primoža Simoni-

Martin Bavčer

tija, avtorja izvrstne knjige *Humanizem na Slovenskem in slovenski humanisti do srede XVI. stoletja* (Ljubljana 1979), ki je ob neki priložnosti dejal, da ni bistven jezik, v katerem je nekdo pisal in tudi ni odločujoča njegova zavest o pripadnosti narodnostni skupnosti. Zrasli smo iz kulturne dediščine vsakogar, ki je ustvarjal in pisal v našem prostoru.

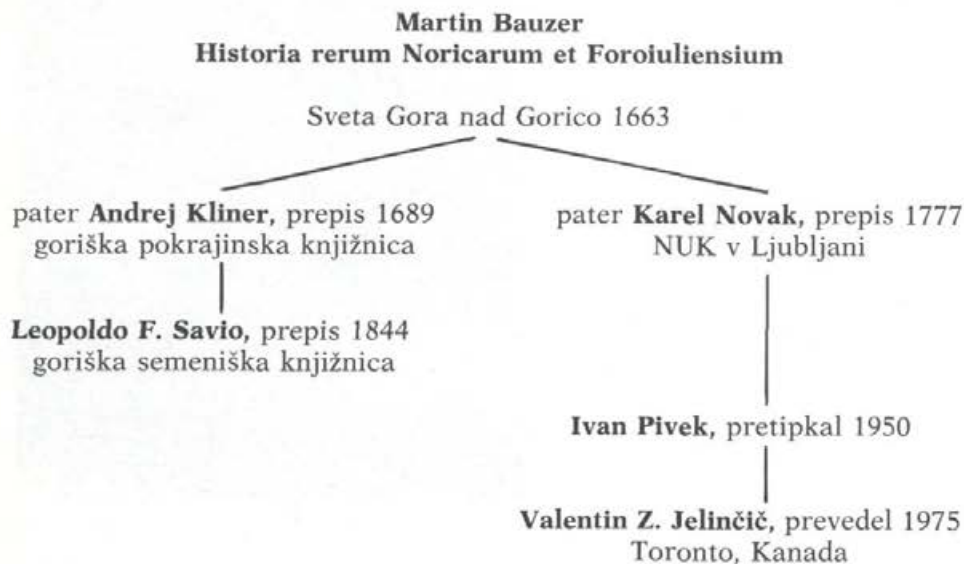
Sama bi Bavčerja označila kot latinskega pisatelja in zgodovinarja, katerega ime je nedvomno slovensko. Pridružila bi se realni opredelitvi pokojnega akademika Frana Zwitterja, ki je Bavčerja v zgodovini narodov Jugoslavije (2, Ljubljana 1959, 781) označil kot **prvega zgodovinarja slovenskega rodu** — dodala bi pa, da je bil Bavčer globoko privržen svoji rodni Goriški, kar je razvidno iz njegovega pisanja.

Nikdar tiskani rokopisni izvirnik Bavčerjevega pglavitnega dela »*Historia rerum Noricarum et Foroiuliensium*« je nosil letnico 1663. Če povzamem podatke iz omenjene monografije, je tradicija našega poznavanja tega dela kar zapletena: izvirnik je še v istem stoletju, 1689, prepisal pater Andrej Kliner iz Gorice. Ta prepis se hrani v goriški pokrajinski knjižnici. Izvirni rokopis je ponovno vzbudil pozornost dosti kasneje, 1773 ob razpustu goriškega jezuitskega kolegija. V arhivu kolegija ga je našel grof Rudolf Coronini. Patru Karlu Novaku je dovolil, da je (1777) rokopis ponovno prepisal. Ta rokopis se je hranil na Sveti Gori, pa na Kostanjevici pri Gorici, zdaj pa je v hrambi rokopisnega oddelka Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani. Od 1777 se je sled za izvirnikom izgubila. Po Klinerjevem prepisu

iz 1689 je bil 1844 opravljen še tretji prepis, napravil ga je Leopoldo F. Savio. Ta prepis je v knjižnici glavnega goriškega semenišča.

Prevajalec Bavčerjeve zgodovine, Valentin Zdravko Jelinčič je vzel za osnovo tipkopis prof. Ivana Pivka, ki je bil 1950 izgotovljen po Novakovem prepisu. Jelinčič je prevod dokončal 1975 v Torontu v Kanadi (Zgodbe Norika in Furlanije).

TRADICIJA PREPISOV BAVČERJEVEGA DELA

Primerjava prepisov med seboj in obravnava zapisanih ali namerno vnešenih razlik v njih bi se morala osredotočiti na celovitost besedila, menim pa, da bi bilo zaslediti ev. odstopanja predvsem pri toponimih in osebnih imenih ter vzdevkih. Taka študija bi zahtevala dosti časa, saj bi jo bilo treba pripraviti ob minucioznem vzporejanju vseh ohranjenih prepisov ter prevoda. Priporočljivo bi bilo, če bi se našel kdo, ki bi se bil pripravil takega dela sistematično lotiti.

Sama sem se srečala z Bavčerjem pred skoraj 20 leti, ko sem pripravljala raziskavo o pogledu humanističnih zgodovinarjev na Karantanijo in Karantance, ki naj bi v najširšem smislu pomenila paralelo sodobnima pojmom Slovenija in Slovenci (Karantanija v očeh zgodovinarjev od konca 15. do 18. stoletja, *Zgodovinski časopis* 31, Ljubljana 1977, 287–328).

Ob tem delu sem prišla do spoznanja, da se po svojem pojmovanju, ki žarči tudi iz njegove Zgodovine Norika in Furlanije, Bavčerjeva miselnost in pisanje lepo vklapljata v miselnost in dela njegovih predhodnikov, sodobnikov, in naslednikov.

Če pritegnemo v pretres zgodovinarje (v glavnem od srede 16. in iz 17. stoletja), ki so v svojih delih zajeli tudi preteklost slovenskega prostora, bi med njimi lahko razločevali med avtorji, ki zagovarjajo vsenemško pojmovanje preteklosti tega prostora na eni strani in med tistimi, ki nekritično slavijo slovanstvo na drugi.

Nosilci nemške koncepcije so bodisi izenačevali Slované z Germani ali pa jih prikazovali kot eno ljudstvo z dvema jezikoma. Poznali so obseg prostora, kjer se je uporabljal slovanski jezik, do katerega niso bili sovražni. Ti avtorji pa vendar opevajo slavo nemštva, katerega izvor izvajajo iz svetopisemskega Jafeta. V svojih delih obravnavajo zgodovino posameznih dežel, iztrganih iz celote slovenskega prostora, katerega skupnega imenovalca — slovenskega ljudstva, ki tu živi — se ne zadevajo.

Izrazita tovrstna avtorja, ki pa sta dele slovenskega prostora zajela v okviru pisanja bavarske zgodovine, sta bila Johannes Aventinus in Wolfgang Lazius. Vpliv drugega, Lazija, na Bavčerja ni bil zanemarljiv. Deloma je bil ta vpliv posreden, prek dela *Annales Carinthiae*, ki je po običajih tedanjega zgodovinopisja — ki se jim tudi Bavčer ni izognil — slonelo na izsledkih predhodnikov. *Annales Carinthiae* je 1612 pod svojim imenom objavil Hieronymus Megiser. Dejansko je šlo pri njih za rokopis, ki ga je sestavil Michael Gothard Christalnick, Megiser pa ga je našel v njegovi zapuščini in ga »posvojil«. Spis zagovarja germanski izvor slovanskega prebivalstva avstrijskih dežel. Tako sklepanje omogočajo trditve, da so Korošci »*Teutsch und Windisch under einander*« (Nemci in Slovenci pomešani med seboj), v vsakem času so bili in ostali Nemci. Wendi in Windi naj bi izvirali od Jafeta in bili »*Teutschen*«. Korošci in Nemci naj bi se na Koroškem tako močno združili in med seboj pomešali, da je iz obojih nastalo eno samo ljudstvo.

1681 — torej že po rojstni letnici Bavčerjevega rokopisa, so izšli *Annales Carnioliae* Janeza Ludvika Schönlebn. Nadaljujejo Christalnick — Megiserjevo linijo nemške in deželne koncepcije, ki jo avtor sicer kritizira, ker je pač opevala Koroško, on sam pa je častil Kranjsko. Tudi po njegovem mnenju so bili stari Karni Germani, ker so bili galskega rodu, Galci ali Kelti pa naj bi bili po svojem svetopisemskem poreklu Germani. Po izvoru šteje h Germanom tudi Slované, čeprav ugotavlja, da se po jeziku običajih in navadah od Germanov razlikujejo. Čeprav poudarja razliko med Korošci in Kranjci,

Openska Hranilnica in posojilnica je odprla svoj novi sedež v Trstu 21. sept. 1991 (foto M. Magajna)

ugotavlja tudi nekatere njihove skupne poteze: oboji so premešani iz Slovanov in Germanov, oz. »Germani sub duplici idiomate« (Germani dveh govornih načinov). Pač pa Schönleben pomeni kvaliteten preskok od prehodnikov (tudi od Bavčerja) v vrsti kronoloških in vsebinskih opredelitev: prav je določil čas naselitve Slovanov v drugi polovici 6. stol., opredelil vlogo Obrov, upor pod Samom, čas vlade Boruta, pravilno je razlagal vir o spreobrnitvi Bavarcev in Karantancev (*Conversio Bagoariorum et Carantanorum*) glede klientelne odvisnosti Karantancev od Bavarcev in nato posredno od Frankov pred sredo 8. stol., če omenimo le nekaj dejstev.

Po svojem širokem pristopu je Slava vojvodine Kranjske (1689) Janeza Weicharda Valvasorja delo, ki nima primere v tistem času v nobeni od naših dežel, saj ne zajema le zgodovine, ampak tudi topografijo, prirodopis, zlasti pa opis vsakdanjega življenja. V zgodovinskem pogledu pa se to delo močno naslanja na Schönlebna, ki naj bi bil po prvotni zamisli tudi avtor zgodovinskih poglavij, vendar ga je prehitela smrt. Erasmus Francisci, ki je nato prevzel to nalogo, v bistvu ne prerašča Schönlebnovih zgodovinskih spoznanj.

V to skupino se smiselno in po doseženih spoznanjih vklaplja tudi Bavčerjevo delo. Bavčer je v njem posegel v čas od vesoljnega potopa do smrti cesarja Ferdinanda 1657. Delo je pisal med leti 1657 in 1663 ter v njem segel praktično do svojega »včeraj«. Razdeljeno je v 10 oddelkov — knjig (»liber«) s kratkimi poglavji, ki povzemajo legende, cerkveno in svetno zgodovino. Svetna zgodovina obsega podatke iz obče zgodovine, v veliki meri opisuje zgodovino sosednjih dežel (ne le Koroške, Kranjske in Štajerske, ampak tudi Dalmacije in Panonije). Kolikor dejansko posega v ves slovenski prostor to stori — ne iz širše slovenske zavesti, ampak zaradi širšega zgodovinskega okvira Norika in Furlanije, katerih preteklost popisuje.

Bavčerjevo poznavanje zgodovinskih dejstev je širše od Christalnick — Megiserjevega in ožje od Schönlebnevega. Bavčer sicer ostreje od ostalih zastopnikov germanske teorije razlikuje med slovenskim in nemškim ljudstvom. Precej se naslanja na Christalnick — Megiserjevo delo in dokaj zvesto sledi njegovim poglavjem. Kot je značilno za deželne zgodovinopisce, tudi on želi povzdigniti svojo deželo — domačo Goriško s tem, da poudarja vlogo in pomen goriških grofov, ki imajo čast koroških palatinskih grofov. Ta naziv skuša potisniti čim dlje nazaj v preteklost. Piše, da je že 452 Atila dal koroškemu palatinu področje, kjer je ta zgradil goriški grad, po katerem so goriški grofje prevzeli svoj naziv. Prvotni prebivalci vzhodnoalpskega področja so bili po avtorjevem prepričanju stari Karni, keltski ali galski rod, ki izvira od prednika Gomerusa Galla iz Babilonije. Na kasnejše germansko poreklo prebivalcev Norika namiguje njegova teza o genealogiji osvajalcev tega področja. Herkules Alemanus ali Germanicus naj bi 2605 prišel iz Egipta v Hispanijo, od tod pa v Germanijo. Imel naj bi sinova Tusca in Norica. Drugi naj bi pokoril »Carnorum seu Carinthorum« (termina avtorju očitno pomenita isto) »ditionem« ter postal prvi kralj Karnov in Noričanov. Naziv Carentani uporablja Bavčer že za čas 247 ab u.c. (506 pr. n. št.), češ da ima Brennus, kralj Karnov in Noričanov v vojski Galle in Carentane. Vmesni veznik »in« kaže, da Carentani niso galskega rodu, pa tudi ne isto kot Karni, saj so ti po Bavčerjevem mnenju, galskega porekla. Vende omenja Bavčer 169 po našem št., šteje pa jih k Germanom: »Marcomani, Vendi, Quadi, aliique Germanici populi...« To trditev kasneje spremeni, ko omenja vojaško zvezo Theoda, sina

bojskega kralja z »Vendi seu« (ali) »Slavi« (ok. 500). Naštevata tudi, kod vse naj bi se razprostiralo njihovo kraljestvo. Področje med Donavo, Anizo in Salzo naj bi Rimljanom iztrgal Theodo Bavarski ob pomoči Vendov in Hunov. Bavčer to osvojitve postavlja v dvajseta leta 6. stol. Theodovi uspehi naj bi povzročili umik Rimljanov iz Norika in Panonije. V Panonijo naj bi nato prišli Huni in Avari, mediteranski Norik in pokrajine »ki se razprostirajo od Donave vzdolž Adiče s severnim, goratim delom Koroške« pa naj bi ostale Bavarcem (severni del mediteranskega Norika) in Vendom (ostalo). Pri tem naj bi nastala jezikovna sprememba »utraque natione suum idioma suae ditioni inferente, Bavari Theutonicum et Vendi Slavicum« (ker je vsako ljudstvo prineslo v svojo deželo svoj govor, Bavarci nemškega in Vendi slovanskega). Boji med Slovani in Bavarci sredi 6. stol. imajo po Bavčerjevem mnenju verski vzrok. Pisec trdi, da so se po prihodu Langobardov v Italijo 567 Slovani ustavili v delu Furlanije. Tja naj bi verjetno prišli kot langobardski zavezniki v njihovi vojski. Tasilo, Frankom podložni kralj Bavarske in »dux« Koroške, naj bi 598 pokoril Vende ali Slovane, prebivalce Mišenske, Češke in Koroške. Kot Megiser je tudi Bavčer menil, da so se 628 koroški Slovani naveličali bavarskega (in ne avarskega) jarma in si zato sklenili izbrati lastnega »dux« »de suo populo«. Privilegij koroških knezov, da v cesarskih kurijah uporabljajo slovanski jezik, je po Bavčerjevem mnenju posledica sodstva v slovanskem jeziku za časa Sama. Tudi Bavčer prevzema napake prejšnjih avtorjev, ki postavljajo Boruta za neposrednega Samovega naslednika (dejansko pa je med njima stoletje časovne razlike), ter vztraja pri slovanski podrejenosti Bavarcem (Boruta naj bi postavil Tasilo), čeprav so mu znani podatki iz Pavla Diakona (o Varnefridovem iskanju pomoči pri Slovanih), ki dokazujejo slovensko samostojnost v obdobju od Sama do nastopa Boruta. Po Megiserju je tudi prevzeta razvrstitev vladarjev, ki slede Hotimiru (Valdungo, Tasilov sin Theodo in nato Frank Inguon). Pri Ingu — za katerega je sodobna historiografija nesporno ugotovila, da je bil salzbur-

Umetnica Bogomila Doljak iz Nabrežine na razstavi pirhov v župnijski dvorani (foto B. Breclj)

ški duhovnik — omenja tudi vojvodsko čast in po A. S. Piccolominiju opis ustoličenja, pri čemer Bavčer točno povzema Piccolominijevo trditev »sunt enim Carinthe Slavi« (Korošci so namreč Slovani). Ljudevit Posavski je po avtorjevem mnenju združil v svojih rokah Panonijo in Koroško, za njim Balderik Furlanijo in Koroško, (legendarni) B. Domitianus pa naj bi k temu pridružil še Moravsko. Nadalje opisuje ločevanja in združevanja dežel na področju Norika in Furlanije pod različnimi vladarji. Čim bolj se v obravnavani snovi bliža svojemu času, tem bolj postaja Bavčerjevo pisanje zanesljivejše. Precej prostora posveča turškim vpadom, kmečkim uporom, luteranstvu in zmagovitemu pohodu protireformacije.

PANGERMANSKA KONCEPCIJA

Johannes Aventinus

Annalium Boiorum libri VII, 1554

Chronica, 1566

Wolfgang Lazius

De gentium aliquot migrationibus, sedibus fixis, reliquiis
linguarumque initiis et immutatibus dialectis libri XII, 1600

Michael Gothard Christalnick

(Hieronymus Megiser)

Annales Carinthiae, 1612

Martin Bauzer

Historia rerum Noricanum et Foroiuliensium, 1663

Joannes Ludovicus Schönleben

Carniolia antiqua et nova, 1681

Johann Weichard Valvasor

(Erasmus Francisci)

Die Ehre des Herzogthums Krain, 1689

Na kratko se pomudimo še pri panslovanski oz. slovanski avtohtonistični koncepciji, katere nosilci se pojavljajo približno v istem času kot pravkar omenjena skupina avtorjev. Zmernejša struja med njimi je ostala v okviru ljubiteljstva vsega slovanskega oz. se je zadovoljila z naštevanjem, kje vse živijo Slovani. V tej skupini, kamor bi mogli prištevati tudi naše protestante, se je le Mavro Orbini posvetil zgodovini našega prostora. Slovani so mu bili vsi in pavsod. Njihovo svetopisemsko poreklo je izvajal od Jafeta. Po njegovem prepričanju so bili Slovani ne le Venedi, Slau, Anti, ampak tudi Suedi, Finni, Prussi, Vandali, Goti, Ostrogoti, Visigoti, Gepidi, Marcomanni, Quadi, Auari itd. Čeprav je poznal velik del virov za naše področje, jih ni znal kritično ovrednotiti. Njegovo delo vsebuje dosti nedoslednosti in napačnih interpretacij.

PANSLOVANSKA KONCEPIJA

Vinko Pribojević

De origine successibusque Slavorum, 1532

Sigismund Herberstein

Rerum Moscovitarum commentarii, 1549

Jurij Dalmatin

Biblia, tu je vse svetu pismu stariga inu noviga testamenta, 1584

Adam Bohorič

Arcticae horulae, 1584

Mavro Orbini

Il Regno de gli Slavi, 1601

Znanstveno-kritično zgodovinopisje je stopilo na oder šele v 18. stoletju z avtorjem Markom Hanžičem in Antonom Tomažem Linhartom. Prvi — tudi jezuit kot Bavčer — je svoje raziskave v veliki meri posvetil deželi Koroški. Zato bi ga pravzaprav po njegovih subjektivnih namenih morali uvrstiti med zastopnike deželnega zgodovinopisja, ki so pri svojih raziskavah ostajali znotraj okvirov posameznih historičnih, teritorialnih deželnih tvorb in niso preučevali celote slovenskega prostora. Avtor pa je prekoračil koroški okvir, ker je kot poglavitni vir uporabil spis o pokristjanjevanju Bavarcev in Karantancev, ki ga je znal temeljito znanstveno-kritično ovrednotiti in iz njega (in drugih virov) izluščiti vrsto novih spoznanj. Objektivno pa je (nenamerno) povzel iz spisa o spreobrnitvi Bavarcev in Karantancev tudi uporabo pojmov Karantanija in Karantanci v smislu sodobnih Slovenija in Slovenci.

Zavestno in načrtno pa je zgodovino slovenskega ljudstva postavil nad teritorialno-deželski okvir šele Anton Tomaž Linhart in s tem konceptualno presegel predhodnike vključno s Hanžičem.

ZNANSTVENO-KRITIČNA KONCEPIJA

Marko Hanžič

Germaniae Sacrae I, 1727

Germaniae Sacrae II, 1729

Analecta seu collectanea pro historia Carinthiae concinnada
I, 1782; I, II, 1793

Anton Tomaž Linhart

Versuch einer Geschichte von Krain

und der übrigen suedlichen Slaven Oesterreichs I, 1788

Versuch einer Geschichte von Krain

und den übrigen Ländern der suedlichen Slaven Oesterreichs
II, 1791

Se beseda o tem, kako naj bi bile pripravljene objave, kakršna je Martin Baucer, Zgodovina Norika in Furlanije (Ljubljana 1991)). Knjiga kot je ta, je sicer nedvomno prijetno in zanimivo branje. Taka objava je hvalevredna, vendar pa tako nekomentirano delo pusti bralca preveč »plavati«. Celo zgodovinar, ki ni povsem doma v obravnavanem obdobju, ne bo znal v njem ločiti zrna od plev. Bavčerjevo delo ni le lahkotna literatura, ampak je dragocen dokument, ki predstavlja poznavanje zgodovine v času, ko je nastajalo. Za sodobnega zahtevnega bralca pa bi priporočala, da se tovrstne objave opremi s kritičnim aparatom opomb ali modernim zgodovinskim komentarjem, ki bo bralca postavil na trdna tla. Zgled take znanstveno-kritične objave je po mojem prepričanju prevod Linhartove zgodovine, ki je 1981 izšla pri Slovenski matici (Anton Tomaž Linhart, Poskus zgodovine Kranjske in ostalih dežel južnih Slovanov Avstrije, Ljubljana 1981).

JOŽKO ŠAVLI

Viteški red sv. Jurija

Aprila 1987 je papež Janez Pavel II. imenoval kardinala Sirija v Napolju za svojega osebnega zastopnika pri Svetem Konstantinskem viteškem redu sv. Jurija (Sacro Militare Ordine Costantiniano di San Giorgio), ki ima svoj glavni stan v tem mestu, in mu načeljuje princ Ferdinand Bourbon vojvoda Castro. To je bilo prvo imenovanje te vrste, odkar je papež Pij XI. leta 1922 odpravil mesto kardinala varuha pri tem redu. Red je sicer še imel kardinale zaščitnike, vendar ne več papeškega zastopnika, s posebnim imenovanjem Svete stolice.

Vseh redov, ki nosijo ime po sv. Juriju, je na svetu petnajst. Omenjeni red je najstarejši med njimi, saj ga je ustanovil že krščanski rimski cesar Konstantin Veliki leta 312. Svoje ime ima po mučenu Juriju (Georg), mladeniču iz plemenite rodbine v Kapadociji (Mala Azija). Jurij je bil vstopil v rimsko vojsko pod cesarjem Dioklecijanom, in ko je ta začel preganjati kristjane, mu je očital krutost. Zato je doživel mučeniško smrt leta 303.

Cesar Konstantin Veliki je imel svojo prestolnico v Bizancu, po njem imenovanem Konstantinopol, ki se nahaja na pra-

Vaticano, 19 aprile 1987

Altezza Reale,

rispondendo ai Suoi devoti desideri abbiamo deciso la designazione dell'Eminentissimo Cardinale Giuseppe Siri, quale Nostro Personale Rappresentante presso il Sacro Militare Ordine Costantiniano di San Giorgio; tale avvenimento corona lo straordinario impegno per la Cultura Cattolica assunto dall'Ordine con fede, coraggio e intelligenza.

A Lei A.R. alla Sua Famiglia e ai Membri dell'Ordine benedizioni propiziatorie e voti augurali.

Joannes Paulus P. II.

S.A.R.
Principe Ferdinando M. di Borbone
Duca di Castro
Gran Maestro del S.M.O.C. di San Giorgio

Pismo Janeza Pavla II. in imenovanje kardinala Siri-ja za svojega zastopnika pri tem redu

Viteški red sv. Jurija v Millstattu na miniaturni nekega molitvenika okoli 1493 (Britanski muzej); pred sv. Jurijem so tedanji vladarji Evrope, cesar Friderik III., Maksimiljan kot rimski kralj, kralji Francije, Anglije in Španije ter vojvoda Burgundije

gu Male Azije. Tamkajšnjim kristjanom je moralo biti zadnje preganjanje kristjanov ter mučeniška smrt mnogih od njih še prav dobro v spominu. Med temi še posebej smrt uglednega Jurija. Le tako si lahko razložimo ustanovitev posebnega vladarjevega reda v njegov spomin. Mučenec Jurij je postal tudi zavetnik Bizanca, cesarskega mesta.

Toda njegova upodobitev nikakor ni mučeniška, saj nam odraža zmagoslavje krščanstva. Svetnik je upodobljen kot vojščak, ki s svojo sulico prebada zmaja (hu-

diča). Njegova zastava — bela z rdečim križem — je bila sestavni del cesarske, pozneje pa tudi križarskih vojska. Bizantinski cesar Komnen je leta 1190 omenjeni red sv. Jurija prenovil. Po propadu Bizanca mu je bila na čelu rodbina Farnese, vojvod v Parmi, zatem pa rodbina Bourbon, ki so bili vladarji Kraljestva dveh Sicilij. — Drugi red z Jurjevim imenom je leta 1201 ustanovil Peter II., kralj Aragonije, in leta 1399 ga je protipapež Bendikt pridružil redu Montesa.

Tretji red tega imena pa je ustanovil

kralj in cesar Rudolf I. Hasburg leta 1273. Vladarji iz hiše Habsburg so bili potem tudi njegovi veliki mojstri. Toda red ni dosegel posebnega razcveta.

Ko je bil že v zatonu je cesar Friderik III. med svojim bivanjem v Rimu dosegel pri papežu Pavlu II., da je priznal nov **Viteški red sv. Jurija**, katerega je bil sam ustanovil leto poprej 1468.

Cesar je novemu redu namenil za glavni stan starodavni kloster benediktincev v Millstattu na Koroškem, in prav tako dosegel pri papežu, da je kloster, ki ga je bil ustanovil okoli 1070 še koroški in bavarski palatin Aribo, razpustil ter njegovo premoženje namenil novemu redu sv. Jurija na Koroškem. V ta red so postopoma vstopili tudi avstrijski jurijevi vitezi, saj je bil koroški jurijevski red dejansko nadaljevanje avstrijskega.

Po zgledu španskih viteških redov, ki so se v več stoletjih izredno izkazali v bojih proti islamskim Mavrom, naj bi se tudi vitezi tega koroškega reda bojevali proti Turkom, ki so pomenili veliko nevarnost ne le za karantanske in avstrijske dežele, temveč za celoten Zahod. Neposreden zgled je bil novi ustanovi tudi Kristusov viteški red v mestu Tomar na Portugalskem, ustanovljen 1318, ki je prav v tistem obdobju, to je, v poznem 15. stoletju in na začetku naslednjega, doživeljal svoj razcvet.

Ustanovitelj reda, cesar Friderik III., je jurjevcem namenil precejšnje posesti, in prav tako tudi njegov sin in naslednik, cesar Maksimilijan I. Vendar so se časi nekdanje srednjeveške askeze že iztekali, in odziva ni bilo tolikšnega, kot bi ga bilo želeti.

Cesar si je kot ustanovitelj reda obdržal naslov «veliki mojster - zaščitnik», voditelj reda pa je nosil naslov «veliki mojster - namestnik». Vendar je delo in službo velikega mojstra opravljal dejansko le slednji.

Prvi veliki mojster - namestnik je bil Jo-

hann Siebenhirter, ki ga je leta 1469 umestil škof Mihael iz Pičena kot papeški legat. Da bi pritegnil čimveč vitezov v red, je ta veliki mojster dobil pooblastilo, naj člane sprejema tudi brez zaobljube uboštva, zdržnosti in podrejenosti, pod pogojem da prispevajo denar in druga sredstva, zlasti konje, za boj proti Turkom. Takšnim članom je določil nov naslov, in sicer **kronani vitezi sv. Jurija**, in tudi ustrezen znak z znamenjem krone. Na njegovo prošnjo je cesar Maksimilijan I. leta 1493 potrdil tudi posebno Bratovščino viteškega reda sv. Jurija na Koroškem, ki je bila pridružena redu.

Veliki mojster Siebenhirter je dobro utrdil Millstatt, tako da je kraj lahko vzdržal vdor Turkov leta 1471. Bil je velik vojščak in organizator. Umrl je leta 1508. Sledil mu je Johann Geumann in temu Gerog Prantner. Oba sta bila veliki osebnosti in sposobna vojščaka. Njuni vitezi so se, četudi maloštevilni, hrabro borili proti Turkom in se v bojih odlikovali, in tudi pomagali ljudem, ki so bili prizadeti po turških napadih. Geumann je umrl leta 1533, Prantner pa leta 1541. Po njem je šel red v propad. Prenehal je kot bojevniški red, kot duhovna bratovščina pa je ostal še naprej. Zadnji vitez jurijevec je umrl leta 1579, čast velikega mojstra — namestnika so ohranili do 1597. Zatem je veljal le še naslov velikega mojstra reda, ki ga je nosil vsakokratni vladar iz hiše Habsburg, do leta 1922.

Čast velikega mojstra — namestnika reda sv. Jurija na Koroškem so nosili ljudje, ki so pomembni tudi za slovensko zgodovino, zato navajamo njihova imena, ki so gledano s tega vidika, komaj komu poznana:

1. Johann Siebenhirter (1469 - 1508)
2. Johann Geumann (1508 - 1533)
3. Wolfgang Prantner (1533 - 1542)
4. Christopher Khevenhüller (1542 - 1545), upravitelj
5. Bernard Khevenhüller (1545 - 1560)

6. Gaspar Schwinghammer (1560 - 1563)
7. Ulrich Scherfenberg (1563 - 1568)
8. Urban Sagenstetter (1568 - 1573) škof na Krki.
9. Janez Cobenzl (1573 - 1594), s Proseka
10. Janez Tavčar (1594 - 1597), škof v Ljubljani

Pomembno vlogo sta imela v slovenskem zgodovinskem dogajanju še zlasti zadnja dva izmed velikih mojstrov - namestnikov tega reda.

Janez Cobenzl »baron s Proseka«, kakor je sam dodajal pristavek k svojemu podpisu, je izhajal iz stare plemiške rodbine na koroškem, ki je v omenjena v virih že v 13. stol. Bil je tajnik pri nadvojvodu Maksimilijanu, in zatem vodja dvorne pisarne pri nadvojvodu Karlu, vladarju karantanskih dežel (Notranja Avstrija). Imel je tudi druge pomembne službe. Podeljena mu je bila trdnjava na Proseku, pomembna za obrambo Trsta in njegovega pristanišča. postal je tudi deželni glavar Kranjske.

Janez Tavčar pa je imel še zlasti pomembno vlogo v protireformaciji, potem ko je postal škof v Ljubljani. Bil je izredno izobražen, saj si je na Dunaju pridobil študijski naslov »magister artium liberalium« (magister svobodnih umetnosti). Po naročilu nadvojvoda Karla je vneto vršil vizitacije po slovenskih deželah, in odlično pripomogel, da se je prebivalstvo vračalo v katoliško vero. Nadvojvoda Karel ga je poklical tudi na svoj dvor v Gradec, kjer je bil njegov tajni svetnik in namestnik.

Leta 1598 je nadvojvoda Ferdinand, še preden je postal cesar, kot veliki mojster Viteškega reda sv. Jurija izročil Millstatt jezuitom, in papež je to potem tudi potrdil. Jezuiti so bili vneti pospeševalci protireformacije. Pospeševali pa so tudi češčenje ljudskih svetnikov, še zlasti karantanskega ljudskega svetnika sv. Domicijana. Toda leta 1773 je bil jezuitski red

ukinjen, in cerkev v Millstattu je postala redna fara. Jezuitsko imetje je bilo razdeljeno na mnoge strani. Knjižna dela so bila prenesena v Celovec, Gradec in na Dunaj. Tudi češčenje sv. Domicijana, ki je pod jezuiti postal zavetnik cele Koroške, je upadlo, in njegov grob v samostanski cerkvi je obiskovalo le krajevno prebivalstvo. Vse do danes.

Habsburški vladarji so, kot omenjeno, še naprej ohranjali naslov velikih mojstrov tega reda, ki je obstajal kot duhovna ali verska skupina. Zadnji med njimi na cesarskem položaju, cesar Karel, je za regenta reda imenoval msgr. Ludwiga Hudala, ki je imel naslov škofa v Eli. Kot odlikovanje je prejel veliki križ pravice reda sv. Jurija (1922). Msgr. Hudal, avstrijski državljani, je bil rektor svetišča Santa Maria dell'Anima in Santa Maria

Nagrobnik sv. Domicijana (1429) po starem izročilu prvega krščanskega kneza Karantanije v nekdanji samostanski cerkvi v Millstattu (Koroška)

Vitez sv. Jurija

Teutonica v Rimu. Položaj regenta je obdržal do 1944, ostal pa je še tudi potem član velikega sveta reda, vse do svoje smrti leta 1963.

Naslov in čast velikega mojstra tega reda je po smrti cesarja Karla leta 1922 podedoval njegov sin in naslednik, nadvojvoda Oton. Vendar pa službe ni sam vršil, temveč so jo njegovi poverjeniki. Leta 1951 je njegov tajnik tudi uradno sporočil, da daje soglasje k temu, da dolžnosti na tem mestu opravlja general grof Sebastjan Visconti Prasca, ki je bil v ta namen izvoljen od članov.

Leta 1961 se je nadvojvoda Oton v Pöckingju na Bavarskem, kjer prebiva, odpovedal svojim pravicam in naslovom v

Avstriji, v smislu avstrjskega zakona o habsburški hiši, ki je bil izdan že leta 1919. Njegovo odpoved je s posebnim sklepom vzelo na znanje avstrijsko vrhovno sodišče leta 1963. S tem so nadvojvoda Oton in njegova družina postali državljani Nemčije, članice Evropske skupnosti.

Od tedaj se omenjeni podpisuje samo kot dr. Oton Habsburg, brez vsakršnih naslovov, in je bil lahko kot nemški državljani izvoljen v evropski parlament. Naslov velikega mojstra - zaščitnika reda sv. Jurija (na Koroškem) pa je prešel na njegovega sorodnika po imenu Franc Jožef Karel Habsburg-Bourbon, ki je državljani Španije.

LITERATURA:

- Pelliccioni di Poli: L'Ordine Sovrano Militare Ospedaliero di San Giorgio in Carinzia, Rim 1981
- Prochazka: Österreichisches Ordensbuch, Bd. I und IV, München 1974, 1979
- Barber: The Order of St. George of Austria and the Order of St. George of Carinthia, The Augustan XXI/1, Torrance (Calif.), 1981

DOLORES TERSEGLAV

Večerna žalost

Ogenj v peči že pojema,
usta so postala nema.

Zarja za goro ugaša,
kdo po tebi še povpraša?

Nebes vedno bolj temni,
v mrak zalajali so psi.

Žalost plazi se kot tat,
daleč ni do tvojih vrat.

Tiho dihaj, tiše, tiše,
zunaj mesec vzorce riše.

Morebiti jo zamoti,
da zaide kje popoti.

Ob 30 - letnici obnovitve zvonika v Sv. Križu pri Trstu

Letos je trideset let, odkar smo obnovili naš zvonik. Zato in ker me je že marsikdo prosil, naj mu povem kaj o naših zvonovih in zvoniku, sem napisal te vrstice.

Da bi mogel točneje odgovoriti na vprašanje, sem šel listat po župnijski kroniki, ki jo je začel pisati šele msgr. Andrej Furlan leta 1906, ko je postal župnik v tej župniji. V njej sem našel veliko podatkov.

Prvi veliki zvon je vtilo podjetje Somossa leta 1798. 29. 9. 1916 pa so vzeli tega in oba mala zvonova podružne cerkve sv. Roka v vojne namene.

Šest let pozneje, leta 1922, sta obe cerkvi dobili svoje zvonove nazaj. Vtilo jih je podjetje Broilli iz Vidma. Stroške je poravnala italijanska vlada. Zvonovi župnijske cerkve so prispeli po železnici na nabrežinsko postajo. Ponje so šli trije posestniki: Josip Košuta, Matija Košuta in Karel Košuta s Kristjanom Košuta in sicer s tremi vozovi, vsak z vprego dveh volov. Za temi zvonovi pa sta kmalu prispela še dva manjša zvonova sv. Roka.

Posvečenje vseh petih zvonov, ki je bilo prvotno določeno za tretjo adventno nedeljo, je bilo zaradi velike fašistične manifestacije v Nabrežini, preneseno na torek 19. dec. 1922. Na ta dan je viselo pred cerkvijo med štirimi drevesi z dobro utrjenega tramovja vseh pet zvonov. Ovitni so bili z okraski, ki so jih dali narediti botri. Kmalu po kosilu je bila vsa vas pred cerkvijo. Ob dveh popoldne se je pripeljal z avtomobilom, ki so ga naročili župljani, tržaški škof Angel Bartolomasi v spremstvu generalnega vikarja Ivana Slavca. Sprejeli so ju pred župniščem duhovniki, z župnikom Furlanom na čelu, ki je škofa v imenu vseh najprej pozdravil, botri in botre v slikovitih narodnih nošah, strežniki in domači fašisti s svojo novo

črno zastavo. Izpred župnišča je sprevod potem krenil proti zvonovom in v cerkev, kjer je imel Matija Škabar, katehet v Trstu in pevovodja v Sv. Križu, primeren in lep nagovor. Nato je kljub pršenju in rosenju sledilo posvečenje zvonov pred cerkvijo. Še prej pa je imel škof kratek nagovor v italijanskem jeziku. Po posvečenju je škof prvi pozvonil z velikim zvonom. Za njim pa je pozvonil vsak boter in vsaka botra z zvonom, pri katerem je bil za botra. Zatem je sledil pravi koncert, pritrkovanje vseh petih zvonov, med katerim so šli vsi udeleženci za škofom in duhovniki v cerkev. Tam so zapeli zahavalno pesem, nakar je škof podelil blagoslov z Najsvetejšim. Ker je bilo znano, da je škof premeščen iz Trsta v Pinerolo, se je župnik Furlan v imenu vseh župljanov od njega poslovil in se mu zahvalil za opravljeno delo v tržaški škofiji. Po tako slovesnem posvečenju je sledila seveda v župnišču zakuska za škofa, duhovnike, botre in druge povabljenе goste.

Zvonovi župne cerkve so bili posvečeni na čast svetnikom: veliki zvon sv. Križu in sv. Justu, srednji Materi božji in sv. Jožefu, mali pa sv. Petru in Pavlu. Večji zvon cerkve sv. Roka je bil posvečen Kraljici miru in sv. Florijanu, manjši pa sv. Roku in sv. Primožu.

Botri pri zvonovih župne cerkve so bili: pri velikem zvonu Franc Košuta (Devanar) in Katarina Tence, pri srednjem Ivan Tretjak in Ivana Sedmak, pri malem pa Lovrenc Sedmak in Justina Gustinčič.

Botri pri zvonovih podružne cerkve sv. Roka pa so bili: pri večjem Leopold Vuk in Lucija Stefančič, pri malem pa Josip Sedmak in Ana Antonija Verginella.

Mala zvonova cerkve sv. Roka so kmalu dvignili in postavili na mesto. Za božične praznike sta že pela iz svojih lin.

Zvonovi župne cerkve pa so še dolgo čakali pred cerkvijo, ker se je vlada dolgo pogajala z zvonarjem Broilijem glede cene njihove namestitve. Šele 10. oktobra 1923 so jih dvignili in postavili na njihovo mesto. Slovesno so začeli zvoniti v soboto 13. oktobra ob treh popoldne za posvečenje novega tržaškega škofa dr. Alojzija Fogarja, ki se je izvršilo naslednji dan v Gorici.

Nekaj dni prej je počil veliki zvon župne cerkve, ko je še visel na tramovju. Zato je moral zopet v livarno. Po prelitju je bil posvečen v Vidmu. V Sv. Križu ga je pripeljal kriški trgovec Josip Gustinčič skupaj s cerkovnikom Ivanom Škabarjem. Zvon je peljal tja in nazaj en sam konj. Le v Štivanu so vpregli še enega konja zaradi bolj strme poti do Sv. Križa. Od Vidma do Sv. Križa so vozili štirinajst ur.

29. 11. 1923 je počil tudi srednji zvon. Župnik Andrej Furlan si je na vso moč

prizadeval, da bi vlada poskrbela za prelitje zvona, vendar brez uspeha. Zato je sklenil, da bo župnija sama poskrbela za prelitje ali za nakup novega zvona. Naprosil je cerkvene starešine, da so začeli zbirati denarne prispevke po vasi. Kmalu so zbrali potrebno vsoto. V sredo po veliki noči 1927 je šel domači trgovec Dominik Tence s kamijonom v Videm po zvon. Z njim sta se peljala tudi župnik Andrej Furlan in katehet Matija Škabar. Toda ko so se vračali domov, je kamijon na nekem ovinku pri Pradamanu, verjetno zaradi prevelike hitrosti, zgrmel v jarek. K sreči so ostali vsi trije živi in zdravi. Tudi zvon se ni nič poškodoval, ker se je zvrnil na mehko zemljo. Kamijon se je precej poškodoval. Zato niso mogli naprej. Prenočili so v župnišču v Pradamano. Naslednji dan sta se oba duhovnika vrnila domov z vlakom. Trgovec Tence pa se je vrnil domov šele v soboto 23. aprila. Na praznik Najdenja sv. Križa so vsi trije zvonovi zopet prepevali slavo Bogu.

6. 1. 1928. je počil še mali zvon. Prelet je bil v Vidmu. Blagoslovljen pa je bil doma v ponedeljek 10. septembra istega leta ob navzočnosti tržaškega župana dr. Pitacca, ki je nakazal iz mestne blagajne 2.000 lir za prelitje zvona. To je dosegel domači učitelj in zaupnik fašistske stranke Eno Ermani. Po končanem blagoslovu sta obe godbi, stara in nova, od rikreatorija dolgo igrali pred župniščem.

Septembra 1942 so v naših krajih začeli pobirati zvonove v vojne namene. V naši vasi so jih vzeli v soboto 10. oktobra in sicer velikega iz župne cerkve in ona mala iz cerkve sv. Roka, v skupni teži 1.485 kg, to je polovico teže vseh zvonov.

22. 8. 1948. je pravkar prenovljena cerkev sv. Roka dobila nazaj svoja dva zvonova. V nedeljo 12. septembra je bila v njej slovesna sv. maša. Daroval jo je domači župnik ob asistenci dr. Lojzeta Škerla in Matije Škabarja. Po sv. maši je sledil blagoslov zvonov. Čez nekaj dni so oba

Zvonarji vlečejo mali zvon v obnovljeni zvonik 1963

Svetokriški zvonovi na tleh
pred cerkvijo
med obnovitvijo vrhnjega
dela zvonika 1963

zvonova dvignili in postavili na njuni mesti.

Prve dni decembra 1952 so vrnili tudi župni cerkvi veliki zvon, seveda ne prav tistega, ki so ga pred desetimi leti vzeli. Blagoslovil ga je kanonik Ivan Kramarič v nedeljo 14. decembra. Posvetili so ga Jezusu na križu in Kraljici miru. Sredi januarja je že začel zvoniti.

Zadnje dni februarja 1961 sta dva občinska inženirja opazila veliko razpoko v samem vrhu zvonika. Občina je takoj prepovedala zvonjenje. Od takrat naprej do novembra 1963 smo zvonili samo z zvonovoma cerkve sv. Roka. Po ponovnih župnikovih prošnjah in po posredovanju škofije se je tržaška občina vendarle odločila za obnovitev gornjega dela zvonika. Delo je dobila tvrdka Pocecco iz Trsta. Z deli so začeli zadnje dni julija 1963. Najprej so postavili železno ogrodje do vrha zvonika. Potem so začeli rušiti vrh zvonika do ure in ga na novo zidali. Še sedaj vidim, kako je padalo kamenje in omet skozi gosti prah na zeleni kostanj in na tla. Sredi novembra je bil vrhnji del zvonika v glavnem že dograjen. Manjkalo je

samo še železno ogrodje za zvonove. Čim pa so ga postavili, so dvignili zvonove, jih pritrdili in so začeli spet zvoniti v božjo slavo in v veselje vseh župljanov. Meseca marca naslednjega leta so se delavci podjetja Pocecco zopet vrnili na delo. Najprej so zvonik ometali in pobelili. Potem pa so v njem obnovili železno ograjo. Ob koncu meseca maja, prav pred slovesnim zaključkom šmarnične pobožnosti, je nadškofov namestnik msgr. Alojzij Salvadori ob navzočnosti openskega dekana msgr. Natala Silvanija, petih duhovnikov, tržaškega župana dr. Maria Franzila, občinskega svetovalca dr. Teofila Simčiča in lepega števila župljanov, blagoslovil obnovljeni zvonik.

Naš dobri in sedaj že pokojni cerkovnik Angel Švab je začel bolehati in skoraj ni imel več kdo zvonit in zato smo leta 1968 s prispevki župljanov in drugih dobrih ljudi zvonove elektrificirali. Z delom smo še sedaj zadovoljni, saj nismo imeli z zvonovi večjih težav. Verjetno tudi zato ne, ker pridejo od časa do časa zvonarji, pregledajo zvonove, nadomestijo kake obrabljene dele, namažejo verige in popravijo še kake malenkosti.

Nekajkrat se nam je zgodilo, da smo prav za božične praznike ostali brez električnega toka in seveda brez zvonjenja. Zato smo si nabavili majhen zvon in ga namestili v zvonik. Na tega, ki ni elektrificiran, zvonimo, kadar zmanjka električni tok.

Sedaj zgledajo naši zvonovi v zvoniku takole: Če gledam proti jugu, je na desni zahodni strani srednji zvon; v sredi veliki zvon, na levi vzhodni strani mali zvon; v kotu pod njim pa je najmanjši, rezervni zvon.

Srednji zvon je vlilo podjetje Broili iz Vidma. Kdo je vlil veliki zvon, ni znano. Najmanjši zvon pa je vlilo podjetje Clocchiatti iz Vidma.

Srednji zvon ima 1.020 kg in glas es. Na sebi nosi poleg letnice 1927, napisa:

Per Mariam et Joseph ad Jesum (Po Mariji in Jožefu k Jezusu).

Jubilemus Deo salutari nostro (Slavimo Boga našega Zveličarja).

Veliki zvon ima 1.045 kg in glas des. Poleg letnice 1952 ima eni strani napise: *Laudo Deum verum* (Hvalim pravega Boga)

Plebem congreo (Sklicujem ljudstvo)

Congreog clerum (Zbiram duhovščino)

Defunctos ploro (Objokujem mrtve)

Pestem fugo (Odbijam kugo)

Festa decoro (Slavim praznike)

na drugi strani pa:

Ad aeriam turrim Italiae cultu reversa urbe exitiosi belli me furor eripuit (Ko se je mesto rešilo strašne vojne, ki me je iztrgala od božjega češčenja, so me zopet dvignili na visoki stolp Italije)

Caelesti rumiri sonoro concertu cotidie piam laudem tribuo (Z glasnim zvonjenjem dvigam vsak dan hvalo Bogu)

Ad preces fundendas congreog fideles (Zbiram vernike k skupni molitvi)

De errantibus supernae misericordiae sum nuntia (Oznanjam grešnikom božje usmiljenje).

Anxiis territisque mortalibus adsidue invoco pacem (Vztrajno prosim mir za smrtnike, ki živijo v tesnobi in strahu).

Mali zvon ima 740 kg in glas f. Nima posebnega napisa, razen letnice 1928.

Najmanjši, rezervni zvon ima 60 kg, glas as in slovenski napis: *Sv. Križ pri Trstu 1983*.

Podobno kot po drugih župnijah, zvonijo zvonovi tudi pri nas. Zjutraj zvoni sveto jutro, opoldne poldne, zvečer pa zdravamarijo. Potem zvoni ob krstu, ob poroki, ob smrti in pogrebu, pa tudi vsak dan za sv. mašo. Bolj slovesno zvoni ob nedeljah in praznikih.

Neki desetletni deček me je pred leti vprašal v šoli, zakaj zvoni zjutraj, opoldne in zvečer; če zvoni zjutraj zato, da vstanemo, opoldne zato, da gremo h kosilu in zvečer zato, da gremo k večerji in k počitku. Ko sem mu razložil, da nas jutranje, opoldansko in večerno zvonjenje vabi k molitvi, se je začudil. Iz tega sem spoznal, da v njegovi družini ne molijo skupaj. In koliko je takih družin, ki so pozabile na molitev in na Boga. Nič več ga ne častijo, kakor da niso njegove stvari, se mu nič več ne zahvaljujejo za tako številne in velike dobrote, ki jih vsak dan uživajo in ga nič več ne prosijo, ne zase ne za druge, kakor da ga več ne potrebujejo in ga ne bodo potrebovali. Kljub zvonjenju, po katerem nas Bog kliče in vabi k sebi, so mnogi gluhi za njegov klic in za njegovo vabilo. Zato skušajmo vsaj mi, ki beremo te vrstice, še naprej moliti ob zvonjenju, sami ali pa še boljše skupaj z drugimi, kakor so delali naši verni predniki.

Zahajajmo radi tudi v cerkev k božji službi, zlasti ob nedeljah in praznikih. Pri njej je Bog še posebej navzoč med nami in nam še posebej govori. Poleg tega pa nas tudi krepi za nadaljnje krščansko življenje, ki ni lahko v današnjem tako zmaterializiranim in versko brezbriznem svetu. Zvonovi so božji klicarji. Po njih nas sam Bog kliče in vabi k sebi. Zato bomo jim poslušni.

Begunsko taborišče v Bruck an der Leitha (1915 - 1918)

V jeseni leta 1972 sem prišel v Doberdob, kjer sem se počasi vživljal v čisto novo okolje in spoznaval nove ljudi. Rad sem prisluhnil starejšim vdovam (takrat jih je bilo še precej živih), ki so mi večkrat pripovedovale o prvi svetovni vojni in o grenkih letih, ki so jih številni Doberdobci preživeli v begunskem taborišču pri mestu Bruck an der Leitha (Most na reki Litvi) na Nižjem Avstrijskem. Posebej se spominjam zdaj že pokojne Pepe Žužič vd. Ferfolja (p.d. Bedrejeve), ki mi je z bolečino pripovedovala, kako sta ji tam v kratkem času umrla kar dva otročička.

Poiskal sem na zemljevidu kraj Bruck an der Leitha. Mesto leži ob imenovani reki Leitha vzhodno od Dunaja, od katerega je oddaljeno 35 km. Do ogrske meje pa je približno 25 km in prav toliko tudi do slovaške meje.

Mnogi se še spominjajo, kako je pokojni g. Jože Jurak za »Katoliški glas« več let zaporedoma organiziral romanja — izlete po vsej Evropi. Poleti 1985 sem se z njim udeležil izleta v Avstrijo in na Madžarsko. Pri vračanju v Avstrijo je bilo predvideno, da nas bo pot vodila iz Budimpešte na Dunaj prav skozi Bruck. Takoj sem naredil načrt, da bi se tam ustavil vsaj za eno uro, toliko da bi mogel kaj poizvedeti o taborišču in pokopališču ter ju obiskati, če je od njih še kaj ostalo. Žal pa smo imeli na mejnem prehodu smolo, ker se je vse skupaj preveč zavleklo, tako da smo dospeli v Bruck, ko je bila že tema, poleg tega pa se je prav tedaj nad mestom razdivjala nevihta, zato smo nadaljevali pot proti Dunaju, z mojimi načrti pa ni bilo več nič.

Letos junija 1992 sem spet potoval s prijatelji na Dunaj in potem še dalje prav v Bruck an der Leitha. Tam smo prespali

in ostali še naslednji dan. Ker je bila nedelja smo se udeležili sv. maše in tokrat sem trdno upal, da se bodo moji načrti uresničili. Pri tej glavni nedeljski maši so na mojo prošnjo oznanili, da bi se rad po maši pogovoril s katero starejšo osebo, ki bi mi znala kaj povedati o tem begunskem taborišču iz prve svetovne vojne kakor tudi o pokopališču. Po maši sem res govoril z nekaterimi starejšimi osebami, pa mi ni nihče vedel ničesar povedati (to je razumljivo, danes bi morale biti te osebe stare okrog 100 let, takih pa ni bilo). Čez nekaj časa pa mi le prinese starejša gospa knjigo, ki je pred nekaj leti izšla v Brucku: Christelbauer - Stadlmayer: Geschichte der Stadt Bruck / Leitha (Zgodovina mesta Bruck/Leitha).

V tej knjigi nosi 6. poglavje naslov: Begunsko taborišče.

V tem poglavju sem našel nekaj zanimivih podatkov, ki sem jih iskal. To kratko poglavje je zdaj tu v slovenskem prevodu, mogoče je prav, če ga prebere kakšen rojak, ki je bil tedaj v tem taborišču, ali pa vsaj kdo od svojcev.

Naj bo v blag spomin vsem tem našim beguncem — trpinom, posebej še tistim, ki so tam umrli in zdaj počivajo v tuji zemlji.

BEGUNSKO TABORIŠČE (I)

Pred vojno (1914-1918 o.p.) je štelo mesto (Bruck/Leitha o.p.) komaj šest tisoč prebivalcev, ki jim je življenje potekalo mirno in zasanjano ob kmečkih in obrtniških opravilih. Vojni čas, ki je povzročil tolikšne spremembe v mestih in na deželi, je vtisnil tudi našemu mestecu ob Leithi popolnoma novo, skoraj velemestno in večnarodno podobo. Saj se je število njegovih prebivalcev na mah

Slika iz taborišča Bruck
an der Leitha (Most na Litvi)

petkratno pomnožilo, ljudje, ki so vanj prišli iz vseh mogočih dežel, jim je bilo mestece do zdaj popolnoma nepoznano in tuje; ruski in italijanski ujetniki, češki brambovci vpoklicani na vojno usposabljanje, ogrski trgovci, begunci iz soške doline, ljudje, ki so s svojimi različnimi jeziki in nošami spremenili naše mesto v pravi Babilon (---)

Proti severu, zahodu in jugu, kamor se orna zemlja prosto in neovirano razteza, so nastala skoraj čez noč kakor po ameriškem čarobnem vzorcu popolnoma nova, v sebi trdno sklenjena naselja. Ne glede na velika, na novo postavljena taborišča za ruske in italijanske vojne ujetnike, dalje ne glede na številne barake nove vojaške bolnišnice, vzbuja našo pozornost novo begunsko taborišče zgrajeno ob cesti Höflein, kjer so našli zavetje slovenski begunci do januarja 1919.

Nasproti opekarni, kjer so postavili pristavo s 70 kravami, se razteza novo naselje, narejeno po načrtih Nižje avstrijskega

namestništva in, ki je nekakšen vojni otrok mesta Bruck.

Nova naselbina je kakor mesto zase, obsega 16 hektarjev površine in je v njem 100 novih zgradb, ob teh jih je 50 (2) zidanih. Vse stanovanjske zgradbe so nudile streho 8.000 osebam.

V eni zgradbi je 20 sob, vsaka soba meri 25 m² in služi za eno družino s petimi ali šestimi člani. Druga za drugo se vrstijo vrste hiš, ki jih ločujejo široke ulice; na sredi izstopa mogočna stebričasta stavba in nad njo stolp: cerkev, ki je lahko sprejela vase istočasno 800 vernikov. V ostalih zgradbah so nameščene delavnice, nadalje bolnišnica, hiralnica, sirotišnica, elektrarna z dvema parnimima strojema po 60 in 90 KS in štirimi dinamo stroji, ki so dajali luč in pogonsko silo za razsvetljavo kakor tudi za obrtne namene, končno dve glavni kuhinji, vsaka s 18-timi kotli, ki drži vsak 200 litrov; razen tega je še posebna kuhinja za male otroke in več po sebnih kuhinj za uradnike in duhovnike.

V zadnjem času so dodali še kopalnico in pralnico. Po vsem taborišču so vgrajene odtočne cevi. Taborišče ima tudi čistilno napravo. Premore tudi lastni vodovod, izvir se nahaja v Leithagebirge (v gričih nad Leitho) pri Sommerein-u in nudi naselju odlično studenčnico. Gradbeni stroški za ta vodovod so znašali 1.000.000 kron.

Smotrno opremljene delavnice služijo izključno za pospeševanje obrti. Tu so delavnice za ključavničarje, kovače, kleparje, mizarje, steklarje, čevljarje in krojače, je tudi delavnica za pletenje košar; lesna žaga z rezalnimi stroji in stružnicami, ki jih poganja elektrika in bistveno olajšuje delo.

Moderno opremljena bolnišnica lahko sprejme 120 bolnikov. Prosto na polju zunaj taborišča se nahaja lopa z ležalniki za bolne na pljučih. Oba zavoda nadzorujejo in zanju skrbijo sestre redovnice. Med 5.000 begunci je bilo čez 1.000 otrok. V šestrazredni osnovni šoli z osmimi oddelki so bili otroci obeh spolov deležni rednega domovinskega pouka v slovenskem jeziku pod vodstvom dvanajstih učnih

moči. S šolo je bilo povezano otroško varstvo z nadzorstvom, ki so zanj skrbele štiri učne moči. Tukaj so našli otroci po pouku odgovarjajočo postrežbo in nadzorstvo.

Mladinsko skrbstvo je obsegalo tudi otroke po končani šoli v starosti od 14. do 16. leta.

Žene in dekleta so lahko nadaljevale svojo izobrazbo na ženski obrtni šoli, ki je imela dobro vodstvo. Posebni tečajji so skrbeli za pouk v čipkarstvu. Ukaželjna dekleta, ki so se hotela izobraziti v gospodinjstvu, so bila deležna natančnega pouka v stavbi deklinške šole v Brucku. Obrtna nadaljevalna šola je skrbelo za temeljito izobrazbo v različnih obrtih.

Za javni red in varnost je skrbelo 50 stražnikov. Šest redovnic je dnevno pregledovalo zavetišča zato, da je bilo mogoče hitro zdraviti vsako bolezen, sestre so tudi dajale razna potrebna navodila in sprejemale druge želje.

Ob stari Herinburški poti, približno 1 km zunaj opekarne, so leta 1917 zgradili posebno pokopališče za begunce.

Doberdobski begunci leta 1918 pri sv. maši v Ronkah, kjer so po povratku, bivali v barakah

V vsem taborišču se je srečno izvajalo načelo samoohranitve, lastne uprave in gospodinjstva. Več kot 800 beguncev je v tukajšnjih tovarnah našlo zaposlitev za plačilo.

Vodstvo taborišča, ki je bilo podrejeno Namestništvu, je bilo nazadnje v rokah okrajnega komisarja Dr. Karla Engelharta. Poleti 1919 leta je taborišče vzelo pod streho dunajske otroke, ki so bili potrebni oddiha. Konec oktobra istega leta je neko gradbeno podjetje začasno prevzelo v upravo dele taborišča, da bi v njih naselilo dela zmožne vojne invalide. Junija 1920 je to podjetje kupilo vso naselbino za ceno 1.900.000 k. Tudi občina je bila voljna pridobiti si taborišče, pa je morala »ta kratko« potegniti. V prihodnosti

naj bi iz tega novega mesta nastalo mesto z vrtovi.

Še dolgo po drugi svetovni vojni je stal na robu neke njive spominski križ v spomin in čast tukaj umrlih slovenskih beguncev. V napisu je bilo imenovanih »več kot 300 mrtvih«.

Križ, ki je bil sicer od rje načet in potreben obnove, pa je izginil in nič več ne spominja na mrtve, ki so tukaj v tuji zemlji, našli svoj poslednji kraj počitka.

1) *Povzeto po orisu Emila Hofmana. Izšlo v Deutsches Volksblatt dne 1. marca 1918.*

2) *Velik del lesenih zgradb je bil prodan in odpeljan že spomladi 1920.*

KARLO MUČIČ

Več ko stoletno slovensko pastirstvo v Laškem

Že v obdobju gradišč, ki jih je bilo nič koliko na večina vrhov naravne meje med Krasom in Laško nižino (od Zagraja do Štivana), so bili ti kraji stalno naseljeni z ljudstvi, ki so živeli zlasti od ovčereje in so tu dobili najprimernejši kraj za to »proizvodno panogo«. Poleg možnosti obrambe, tu so bili tudi dobri pašniki z veliko zdravnih trav in kjer ni zastajala voda (močvirje). Dragocena voda pa je bila na pretek v nižini, kjer je bilo polno izvirkov in celo Soča. Od morja pa so verjetno pridobili sol.

Za časa Rimljanov so takratni pastirji z lahkoto tudi prodajali meso, mleko in volno, ker sta bili v bližini važni prometnici (Postumia in Gemina) ter velemesto Oglej. Dokaz za to dobimo že v spisih Marciala, ki je omenil ovce z dobro volno v okolici »Statio Fonte Timavi« (Štivan). Seveda je tukajšnji človek služil svoj kruh tudi z ribarstvom in kmetijstvom.

Ob propadu rimskega cesarstva in zaradi vedno novih selitev ali napadov ljud-

stev z Vzhoda je več stoletij življenje bilo negotovo in revno. Šele pod oblastjo Benetk v XV. stoletju se je ta panoga spet razvila tako, da so imeli pastirji proti koncu tistega stoletja že primeren kraj v pristanišču Tržiča, kjer so zbirali živali in jih po morju pošiljali v Benetke.

SLOVENSKI PASTIRJI

V tem času so prišli tudi prvi slovenski pivški pastirji. Ti so bili prisiljeni zapustiti tržaško okolico, kjer so začeli zgraditi doline in razne površine z zidovi. Te meje so seveda ovirale prosto pašo in ker so ovčarji ugotovili, da so »Furlani« (za njih in za vse Tržačane je tu bila in je že Furlanija) boljši od Istranov, zato so v zimskem času v velikem številu prihajali na Laško. Sčasom pa to je bilo preveč tudi za tukajšnje revno prebivalstvo, ki je v začetku leta 1740 v Sredipolju vstalo in prisililo posestnike (beneško oblast), ki so imeli dodatni zimski zaslužek od zemeljskih površin, da jih ne sprejemajo več.

Ta dogodek je verjetno najstarejši, ki ga poznamo o tukajšnji zimski paši čred.

Pastirji so prihajali iz vasi okoli Postojnskih vrat, skozi le te je peljala že v antični dobi cesta od morja v notranjost celine, podobna a verjetno važnejša je bila cesta »ambre« (jantar?), ki je na Laško vodila od karnijskih Alp.

Omeniti je treba še, da so se ovce in koze večkrat pasle na krajih (npr. Vremšičica), kjer so Benečani posekali drva za ladjevje in torej, kjer so bili gozdovi; vse, kar je ostalo je bilo popaseno, tako da ni rastlo drugo kot trava.

Tudi v Laškem se je zgodilo nekaj podobnega tako, da je zimska paša prenehala, zaradi omenjenega dogodka in ker so leta 1785 Benetke in avstrijsko cesarstvo uredili dokončno mejo na goriškem Krasu.

DEVETNAJSTO STOLETJE

Po Napoleonovi dobi, ko je v XIX. stoletju Tržiško prišlo pod Avstrijo, so se spet v naših krajih pojavile črede iz pivškega območja (deželno sodišče Prem).

Najstarejši podatki, ki jih hrani arhiv občine Tržič, se začenjajo leta 1896. Tu so shranjena vsa obvestila o dražbi za pašo na občinskem pašniku, ki je segal od Selc do kraja Robac pod Mandrijami in vrh Golaš (Gouc). Pastirji so prihajali predvsem iz okolice Postojne (Adelsberg) preko Kobjeglave, Komna in Brestovice.

Prvo dobljeno dražbo sta (11.7.1896) dobila Jožef Žužek, sin pokojnega Franca (Suhorje št. 18 - G. Košana), ki je imel 500 ovac in je plačal 500 goldinarjev ter šestindvajsetletni Franc Simončič, sin pokojnega Matija iz Knežaka, ki je imel 350 ovac in je plačal 1,1 goldinarjev za vsaki rep.

Občinski zapis o dražbi, ki se je potem redno ponavljala leto za letom, pravi, da se zimska paša začne 15. novembra in konča 31. maja; plačilo pa se opravi v dveh obrokih in sicer 1. decembra in 1. aprila. Poleg tega poudarja, da morajo tuje ovce šteti največ 300 ali 380 glav, le z

dogovorom in primernem plačilom, se da število ovac večati. Na tak način se je omejilo število tujih ovac, istočasno pa pove, da prepovedi ne veljalo za ovce domačinov.

Pri naslednji občinski dražbi 21.7.1897 dobi samo Franc Simončič dovoljenje tržiške občine za pašo, s pogojem, da plača 300 goldinarjev za celo čredo. Takrat sta izpadla Jožef Žužek in Janez Gherzina iz Knežaka (10. oktobra 1898).

Iz občinske listine št. 1272 (10. okt. 1898) pa je razvidno, da uspe Francu Simončiču dobiti dražbo celo za tri leta s tem, da je bila zakupnina določena na 230 goldinarjev letno za vso čredo (300 ovac). Izpadli pa so bili Janez Gherzina, Jakob Žužek, sin pokojnega Franca iz Suhorja št. 18 in Janez Samsa iz Stare Sušice št. 12.

S 1. januarjem leta 1900 se je uvedla kronska veljava in tako je 1 godinar (fiorin) veljal tedaj 2 kroni. Leta 1901 pa dobi dražbo Jakob Žurk iz Suhorja št. 3, ki je imel 195 ovac (180 belih in 15 črnih). Dražbe niso dobili Žužek (sovaščan), Simončič Franc in Gherzina Janez (iz Knežaka), Samsa Janez (Stara Sušica št. 12 v ital. je napisano Starasizza) in Raza Anton (Rodik št. 46).

Novembra leta 1902 sta na občinskem pašniku pasla Žužek Jakob (G. Kosana) in Jože Srebot, sin pokojnega Blaža in pokojne Marice iz Neverke št. 10. (Dolenja Košana). Prvi, ki je imel 90 ovac (77 belih in 13 črnih) je za vsako glavo plačal 1,62 kron; drugi, ki je imel 75 ovac je pa za vsaki rep plačal 1,8 kron.

Leta 1903 sta dobila dražbo Žužek Jakob, ki je imel 90 ovac ter Žužek Jožef, ki jih je imel 100. Oba sta bila iz vasi Suhorje in sta plačala 1,64 kron za glavo. K njima se v mesecu maju pridruži Samsa Franc z očetom Matijem. Ta dva iz Stare Sušice sta plačala 100 kron za 200 ovac.

Naslednjo zimo zasledimo na občinskih gmajnah čredo 196 ovac Jakoba Žužeka in čredo 100 ovac Jakoba Žurka. Ni pa do-

bil dražbe Raza Anton, sin pokojnega Jožefa iz Rodika.

V letih 1905-6 dobi dražbo spet Franc Simončič, ki se je preselil v Razdrto. Zgubili dražbo pa so: brata Jožef in Jakob Žužek in Jakob Žurk (Suhorje), Janez Gherzina (Knežak), Janez Samsa (Stara Sušica št. 12), Anton Raza (Rodik), Anton Rublič (Pregarje št. 19 pošta Podgrad - Castelnuovo), Jurij Segulin in Jurij Jurisevič, sin pokojnega Lovrenca (Jelovice - Materija), Jožef Srebot, (Neverske št. 10 okraj Postojna), Ivan Fratnik (Col št. 3, okraj Vipava).

Leta 1907 je dobil dražbo Franc Samsa (Volče št. 11 - Košana), ki je imel 250 ovac (230 belih in 20 črnih). Izgubili so dražbo: Karlo Dekleva, sin pokojnega Jakoba (Selc pri Pivki), Anton Penko iz Gradca (Pivka), Anton in Janez Gerzina (Knežak), Ivan Penko ter Janez Vodopivec iz Petelinja (Pivka), Franc Valjančič (Sembije št. 17, Knežak), Jožef Ivančič ter Anton Bubnič (Knežak), Janez Vouk iz Bač, Jožef in Jakob Žužek (Suhorje), Franc Simončič (Razdrto), Jakob Žurk (Suhorje), Ivan Samsa (Stara Sušica), Anton Raza (Rodik), Anton Rublič (Pregarje št. 19 - Podgrad), Jožef Srebot (Neverka št. 10), Jurij Jurisevič ter Jurij Segulin (Jelovice), Ivan Fratnik (Col).

Za leto 1908 dobi občinski pašnik Jurij Segulin, sin pokojnega Jožefa iz Jelovice (Materija), ki je imel 303 ovac (236 belih in 67 črnih), za katere je plačal 1,64 kron na glavo.

Zanimivi so podatki, ki so v občinskem arhivu za 1. 1909, ko dobi dražbo Anton Čendak, sin pokojnega Antona iz Jelovice št. 40, ki je ponudil 2,2 kron za vsako od 220 ovac, ki so sestavljale njegovo čredo. Niso pa dobili: Žužek Jožef in Jakob ter Žurk Jakob (Suhorje); Fratnik Ivan (Vipava); Dekleva Karlo (Selce); Penko Anton (Gradec); Penko Janez in sedemdesetletni Vodopivec Janez (Petelinje); Samsa Ivan (Stara Sušica); Raza Anton (Rodik); Rublič Anton (Pregarje); Srebot Jožef (Neverska); Jurisevič Jurij, Segulin Jurij in Delfer Anton (Jelovice); Gerzina Janez in Anton (Ilirska Bistrica); Valjančič Franc, Vouk Ivan, Ivančič Jožef in Bubnič Anton (Knežak); Samsa Franc, sin pokojnega Matije (Volče-Košana).

V 1. 1910 dobita dražbo Čendak Anton in Segulin Jurij iz Jelovic, ki sta plačala 2,21 kron za vsako glavo (skupno 300 ovac).

Za naslednja leta ni več podatkov. Vsekakor se da ugotoviti, da je občina Tržič od pašništva dobila 1. 1913 600 kron in je bilo predvidenih 500 kron za 1. 1914.

Z rastave slik v Ronkah - delo domačih slovenskih umetnikov: spregovorili so predsednik društva »Jadro« inž. Karlo Mučič, Davorin Devetak in Jurij Paljk

Oče in sin (Žele) pri vsakoletnem striženju ovac

Verjetno ni bilo več ovac, ker se je pojavila kuga in druge bolezni za kar so morali živali poklati.

PO PRVI SVETOVNI VOJNI

Med obema vojnama zasledimo na Laškem brata Edvarda in Poldeta Simončič z Razdrtega. Polde, ki se je izpopolnil tudi na jugu Italije, je pasel 1. 1944 na območju med Ronkami in Štivanom veliko čredo, ki je štela okoli šesto glav.

Ti ovčarji so stanovali zlasti v Selcu (Cave di Selz), v opuščeni tovarni opeke, ki je danes ni več. Tu so imeli primeren hlev.

V okolici so istočasno pasle še druge slovenske ovčarske družine, ki so se nato tu dokončno naselile, ker je bilo na Tržiškem velike možnosti za delo, ki je bilo povezano z ladjedelnico.

Med tiste, ki so pustile ovčerejo, bi navedel druž. Bizjak (Gašparin) iz Selc, ki

je na Laško prihajala iz Košane, in se je tu končno naselila 1. 1935. Drugi družini sta Samsa (Ježič) iz Polača (Sredipolje) in Poropat (Čiči) iz Romjana. Prva je prišla iz Volč pri Košani in je tu stalna že od 1. 1920, druga pa je prihajala iz Lanišča (Buzet) in ki se je dokončno naselila na Laškem okrog. 1. 1930.

Tisti družini pa, ki nista še opustili to »panogo«, sta se tu naselili po drugi svetovni vojni. Ena je družina Rovan (Seftiči), ki stanuje v Sredipolju in ima še čredo s skoro osemdesetimi glavami in ki se je preselila iz Bač pri Pivki. Druga pa je družina Žele (Požarjevi), ki ima največjo čredo z skoro 220 ovac in 20 koz in je še edina, ki vodi na zimsko pašo med goriškim Krasom in Sella Chianzutan v Karniji. Tudi ta družina prihaja iz Bač pri Pivki in živi v Romjanu. Pri obeh družinah lahko še naročimo dober in pristni sir vrste Nanos, volno in jagnet za Veliko noč.

LJUDSKA PASTIRSKA PESEM (zapisana v Doberdolu leta 1968)

Sonce ljubó,
kaj greš že za goró?
Pri nas ostani,
ne hod' za goró!

Ko skriješ se nam ti,
pousod se nam mrači,
pride noč temna,
odide radost 'sa.

Malo še postoj,
mi bomo ti nocoj
zapeli pesmico,
ij pesmico sladko.

Sonce ljubó,
kaj greš že za goró?
Pri nas ostani,
ne hod' za goró!

Ob stoletnici slovenskega Alojzijevišča

V šolskem letu 1891-92 je bilo ustanovljeno v Gorici slovensko Alojzijevišče. Ustanovili so ga slovenski duhovniki goriške nadškofije, da bi pomagali revnim nadarjenim fantom Primorske v mestne srednje šole v Gorici. Do takrat so prihajali v Gorico le sinovi premožnejših trgovcev in gostilničarjev, ubogi pa niso tega zmogli. Duhovnike je bolelo, da so se nadarjeni fantje izgubljali, ko je vendar narod potreboval duhovnikov in laikov, ki mu bodo vodniki. Ti duhovniki so bili predniki tolikih duhovnikov, ki so približno pol stoletja pozneje bili preganjani kot izdajalci slovenskega naroda, potem ko so toliko pretrpeli zaradi preganjanja političnih oblasti na vsem Primorskem.

Stoletna zgodovina Alojzijevišča je bila zelo viharna. Po začetnih težavah si je ustvarilo lasten dom v tedanji ulici Soškega mosta (danes Don Bosco) in je življenje teklo kar lepo, dokler ni prihrumela vojna, ki je ljudi raztepla na vse strani, poslopja pa porušila. Po vojni je Alojzijevišče zopet oživel, poslopje je bilo s po-

močjo vojne škode in pomočjo naših ljudi obnovljeno tako, da je 1923 zopet lahko sprejelo prve gojence po vojni.

Ker je bil ta slovenski zavod novi oblasti trn v peti, je leta 1930 imenovala vladnega komisarja, ki je slabo gospodaril tako, da so zavodsko stavbo prodali vojaški državnim oblastem in zavod ukinili.

Ko so bili v Gorici po drugi svetovni vojni zavezniki, so ti dali dovoljenje, da so zopet odprli Alojzijevišče, a le v nekaj prostorih, ker ostalo je bilo zasedno po zaveznikih in delno po beguncih. Ko so zavezniki odšli, je zahteval lastnik poslopja »Intendenza di Finanza« visoko najemnino, ki je bila po mnogih prošnjah znižana po zaslugi goriškega prefekta. Vse poti, da bi krivično odvzeto poslopje Alojzijevišču vrnil, so bile zaman, češ da je kupno prodajna pogodba bila veljavno sklenjena.

Po 2. svetovni vojni ni nihče skrbel za poslopje, ki je stalno propadalo in postajalo že nevarno za bivališče. Zavodov od-

Nekdanje poslopje Alojzijevišča, ki ga sedaj ni več, ker so ga porušili

bor je iskal razne rešitve in se končno odločil, da priredi bivšo vilo dr. Andreja Pavlice blizu zavoda Sv. Družine v zavodsko poslopje z dovoljenjem provincialnega vodstva šolskih sester, čigar lastnina je.

Načrte je naredil arh. Riavis, obnovitvena dela pa je izvršilo podjetje Zdravka Klanjščka. Tako se je Zavod Alojzijevišče preselil 1. januarja 1978 v nov dom in zapustil prejšnjega.

ANTON PRINČIČ

Spomini na Alojzijevišče

Ko sem bil v malem semenišču, so mi nekateri sošolci pripovedovali, kako so se pripravljali na sprejemni izpit za gimnazijo v Alojzijevišču (»Convitto Aloisiano« v ulici Don Bosco).

Nekega dne smo opazili, da so vozili miže in stolice in te so se pojavile v obednici in še drugod v semenišču. Pravili so, da so likvidirali slovenski zavod »Aloisiano«, bivše Alojzijevišče. Takrat se nismo dosti zanimali za to tisti, ki nismo bili tam v pripravnici za sprejemni izpit. Ka po smo pozneje imeli za profesorja Jožkota Bratuža, so pravili, da je bil on za ravnatelja v Alojzijevišču, in smo ugibali, kako je bil ta vzorni profesor in vzgojitelj tudi dober ravnatelj. Navduševal nas je za grščino, ki jo je on učil. Prinesel nam je Sveto pismo, pisano v grškem jeziku. Tako nas je spodbujal za učenje grščine. S tem jezikom bomo lahko brali Sveto pismo nove zaveze... Nekaj nalog je vzel kar iz evangelija ali iz pisem sv. Pavla.

V Alojzijevišču so torej delovali več desetletij požrtvovalni, resni in pristni vzgojitelji kot J. Bratuž, učiteljica Makučeva...

ZAROTA ZOPER ALOJZIJEVIŠČE

Zavod je lepo uspeval in vršil važno vzgojno poslanstvo za slovensko mladino. Ni bilo nikoli dolgog, revnejši so dobivali pomoč... Vse to ni bilo vseh fašistom v mestu. Sklenili so ta zavod zatreti. Dali so ga v roke neizkušenim ljudem, Slovincem sovražnim. Kmalu je zavod zašel v dolgove. Niso našli druge rešitve kakor

prodajo zavoda državi po smešni ceni. Po vojni so bili tam garibaldinci ... Ko so Zavezniki sprejeli upravo Gorice in Trsta, so duhovniki v Gorici šli na Zavezniško upravo, da bi Alojzijevišče dobili nazaj v slovenske roke, da bi nadaljevalo vzgojno poslanstvo kot ga je prej vršilo. Zavezniki so zavod popravili in izročili duhovnikom v roke. Prvi povojni ravnatelj je bil č. g. Ivan Kretič. Vpisalo se je lepo število gojencev iz cele dežele. V zavodu je bil tudi otroški vrtec. Iz zavoda so dijaki hodili v slovenske šole. Vse je bilo prav, dokler so ostali Zavezniki v Gorici. Ko pa so slednji Gorico zapustili, je bil zavod spet v nevarnosti. Italijanske oblasti so zahtevale zavod nazaj. Pravno je bil državna last. Likvidacija Alojzijevišča pod fašistično vlado je bila zvijačna in krivična za Slovence, a legalno izpeljana: zavod je bil prodan, da so se izplačali dolgovi, ki so ga bremenili; likvidacija oblečena v legalno obleko. Nekdo je rekel: »Stari Latinci bi rekli temu dejanju: LATROCINIUM LEGALE! Legalna kraja. Slovincem je bila storjena velika krivica...«

Finančni stražniki so potrebovali vojašnice in so sklenili zasesti Alojzijevišče. Ker pa je bilo šolsko leto že v teku, niso mogli vreči gojencev na cesto. Radi tega so počakali konec šolskega leta. V začetku novega šolskega leta 1948 / 49 so se spet pojavili, da bodo zasedli vsaj polovico zavoda, kjer so stanovali profesorji in kjer je bil otroški vrtec. »Bilo je oktobra 1949, ko so bili gojenci in profesorji v šo-

li, doma je ostal le prefekt. Tedanji ravnatelj je bil g. I. Eržen, ki je bil tudi katehet na slovenskih šolah. Ko so se spet pojavili najvišji predstavniki finančne straže z listinami za delno zasedbo zavoda, je prefekt takoj odšel na škofijo in to namero sporočil škofu K. Margottiju. Ta se je zelo začudil in povedal, da je pred kratkim govoril z De Gasperijem v Rimu in mu je le-ta zagotovil, da bo zadeva Alojzijevišča rešena tako, da se povrne Slovincem v roke. Pojasnil mu je, da je bila likvidacija zavoda legalna, a krivična, da katoliški Slovenci na Goriškem nimajo več svojega zavoda in da v njem študirajo tudi slovenski semeniščniki iz Trsta in Istre. Zavezniki so pravilno rešili in Italija mora v tem smislu iskati rešitev. Nato je vzel list in napisal telegram za De Gasperija, naj reši zavod, kakor so to že storili Zavezniki in kakor mu je bil obljubil. Izročil mi je list in naročil, naj ga takoj nesem na pošto. Storil sem tako.

Vsi smo bili prepričani, da bodo imela nadškofova prizadevanja pri novi italijanski vladi in zlasti pri resnem državniku Alcideju De Gasperiju pozitiven vpliv v prid goriških Slovincem z vrnitvijo zavoda. Toda v Gorici je bilo ozračje za Slovence neugodno, celo sovražno zaradi

dogodkov, ki so se izvršili v Gorici v tistih žalostnih dneh po vojni, ko so celo nadškofa odpeljali in nato izgnali iz Gorice, veliko meščanov pa odpeljali v neznano in se niso več vrnil! Vse Slovence so nas imeli za sokrive teh tragičnih dejanj. Sovražili so vse Slovence!

ALOJZIJEVIŠČE »GNEZDO KAČ«

Kampanjo proti Slovincem so širili zlasti tedniki kakor »Lunedì« in »Giovedì«, ki so v Gorici v povojnih letih širili laži in mržnjo proti Slovincem. Tarča teh izpadov je bilo posebno Alojzijevišče. Neka dne se je vrnil iz šole profesor Rafko Premrl in vrgel na mizo časnik »Lunedì«, ki je pisal: »A Gorizia, in via Don Bosco 3, c'è l'Alojzijevišče. Là vive un covò di serpenti piú velenosi per l'italianità di Gorizia. Questo covò va sterminato quanto prima per il bene di Gorizia... « Tako in podobno so pisali ti časniki in širili sovraštvo do Slovincem. V takem ozračju ni moglo priti glede Alojzijevišča do drugačne rešitve. Vsi so bili okuženi s takšnim mišljenjem do Slovincem, celo cerkveni krogi... De Gasperi je Goriškim predstavnikom res dal ukaz, naj rešijo zadevo Alojzijevišča, kakor so ga že bili rešili

»S pesmijo skozi cerkveno leto« je na zahvalno nedeljo v nabrežinski cerkvi sodeloval tudi zbor Rupa-Peč pod vodstvom Z. Klanjščka (foto B. Brecej)

Zavezniki, toda ostalo je mišljenje prejšnjega režima. (Nekdo jih je imenoval: camicie nere lavate!). Tudi na notranji steni zavoda se je še videl napis: Credere, Obbedire, Combattere (il Duce).

FINANCA ZASEDE ZAVOD

Zato se je kmalu pojavil oficir z ukazom, da mora zasesti vsaj del zavoda za stanovanje in za garaže vozil. Tako so zasedli vzhodni del zavoda, kjer je bil vrtec in stanovanja. Pravniki so začeli iskati rešitev, a so vsi prišli do zaključka: likvidacija zavoda je bila krivična, a zakonita! Niti posredovanje samega papeža Janeza XXIII. ni nič zaleгло. Zavod je postal državna last in zato so stanovalci plačevali najemnino, če so hoteli ostati v njem.

V zavodu ni bilo več pravega navdušenja, zavod je le še živel nekaj let, dokler ni prenehal. Med tem so preuredili stanovanje Pavlice pri Zavodu sv. Družine in tam je zavod za silo, kakor je bilo mogoče, nadaljeval svoje vzgojno poslanstvo za katoliške slovenske dijake. Večinoma pa so se dijaki obrnili do Dijaškega doma na Svetogorski ulici. Prva leta po vojni so dijaki iz Alojzijevišča imeli precejšen vpliv v šoli in so operekali, če je bilo kaj neresnično podano pri zgodovini ali pri filozofiji: »Kaj pravijo ti iz Alojzijevišča?« Na kraju, kjer je bilo Alojzijevišče, je sedaj bujna rašča plevela. O zavodu ni več nič ostalo. Vendar so iz njega izšli škofje, pisatelji, duhovniki, možje vzgojeni za vero in narod. Ob stoletnici je prav, da se o tem govori in obujajo spomini.

ANDREJ BRATUŽ

Med Karlom Velikim in Mohamedom

(Evropa od Severnega morja do Sredozemlja)

Znani belgijski zgodovinar Henri Pirenne je avtor knjige, ki nosi v naslovu ime ni zgoraj omenjenih osebnosti, verskega preroka ter ustanovitelja islama in frankovskega srednjeveškega vladarja. Oba sta zanj simbola dveh dob, pravzaprav dveh svetov. Prvi predstavlja krščansko Evropo, v kateri se javljajo novi narodi in kulture. Drugi pa predstavlja Vzhod v najširšem smislu, pa tudi vso, zlasti sredozemsko kulturo in miselnost tako v kulturnem kot v geopolitičnem smislu.

Vse to lahko mirno prenesemo na naš čas, ko se politična Evropa deli v močno in razvito severno zahodno sfero in v manj razvito, a plodno južno območje, kar se kaže tudi v socialnem in ekonomskem smislu. Prva je močno industrijsko razvita z bogatim življenjskim standardom, druga pa bolj kmetijsko in

pomorsko obeleženo področje, ki ne more v vsem tekmovati s severnejšimi partnerji. Anglija, Francija, Nemčija med prvimi; Španija, Portugalska, Grčija med drugimi. Italija je nekje vmes, saj je npr. Milan bliže severnemu delu, Neapelj in Palermo pa drugemu. Države Beneluksa so sicer cvetoče in bogate, ne sodijo pa med vodilne, čeprav poleg Francije, je v Belgiji in Luksemburgu pravzaprav politično središče evropskih ustanov.

V tem širšem okviru bi zgornja primerjava belgijskega zgodovinarja lahko veljala tudi za razmerja med današnjimi narodnostnimi skupnostmi znotraj držav Evropske gospodarske skupnosti (EGS). Če pogledamo n.pr. Irce, Škote ali Flamce ob Severnem morju pa spet Korzičane, Sardince ali Katalonce v Sredozemlju, lahko ugotovimo in zabeležimo podoben

dualizem. Vse to se kaže seveda tudi v manjšinskem svetu Evrope. In prav v različnih mednarodnih organizacijah se vsi skupno borijo za večjo enakopravnost z večinskimi narodi in državnimi birokracijami. Sem spadamo tudi zamejski Slovenci v Italiji, ki sodelujemo preko svoje politične stranke na evropski ravni s svojimi manjšinskimi partnerji.

Vsako leto je več zanimivih srečanj in zborovanj, ki utrjujejo odnose in sodelovanje med evropskimi manjšinami. Tako naj tu na kratko opišem štiri pomembna srečanja te vrste. Prvo v zgodnji jeseni v mestu Ostende v Belgiji z izrazito politično vsebino. Drugi dve pa malo kasneje na Sardiniji, najprej v Sassariju, nato teden kasneje v Cagliariju. Obe bolj študijske narave z okroglimi mizami in predavanji. In prav tu takoj vidimo prej omenjeni lok od Severnega morja do Sredozemlja, kar kaže na pester mozaik evropskih narodnostnih skupnosti in na kulturni pluralizem. Poleg teh naštetih srečanj naj še omenim novoletne študijske dneve o narodnih manjšinah v Italiji, ki jih je na Salzburškem priredila Zveza nemških študentov z Dunaja.

Belgijsko srečanje leta 1991 je bilo v lepem in bogatem pristaniškem mestu Ostende, ki ga med drugim krasi mogoč-

na gotska katedrala ob obalah Severnega morja. Od tu je manj kot uro vožnje s trajektom do britanske obale. In prav na peščeni obali, na katero so že v hladnem vetru butali valovi, se je v razkošnem liberty hotelu odvijalo zasedanje ALE (Svobodne evropske zveze), ki združuje manjšinske in avtonomistične stranke zahodne Evrope. Med ostalimi so bili prisotni kot gostje tudi zastopniki kosovskih Albancev in Slovakov. Vsaka skupina je poročala o svojih problemih. Slovenski predstavnik je v svojem nastopu prikazal boj za zaščitni zakon Slovencev v Italiji, obenem pa tudi ponovno postavil zahtevo po priznanju Slovenije s strani EGS. In to prav nekaj mesecev po znani junjski vojni v Sloveniji. Prišlo je tudi do zanimive debate.

Na seji so sodelovali številni evropski poslanci sodelujočih manjšinskih strank. Lani v pozni pomladi pa je bilo ponovno zasedanje manjšinske zveze v Bruslju, na katerem je bila tudi debata o narodnostnih problemih v Evropi. Septembra je bila odprta razstava ob štiridesetletnici evropskega parlamenta. Na njej so bili med drugimi razstavljeni vsi znaki strank, ki so v njem prisotne. Tako tudi Slovenska skupnost z lipovo vejico, ki sodeluje na listi Federalizem.

V Doberdobo je Kmečko obrtna hranilnica odprla svoj večji in sodobnejši sedež (16. maja 1922)

Malo kasneje in sicer meseca oktobra 1991 sta bili na vrsti dve študijski srečanja na Sardiniji. Tu pa za razliko od že hladne flamske jeseni še v vročem sredozemskem soncu in mirnem mediteranskem valovanju blizu južnih palm in kaktusov. Prvo je organiziral študijski krožek C. Bellieni v mestu Sassari in je imel za temo kulturni pluralizem Evrope na pragu tretjega tisočletja. Tu so sodelovali v glavnem javni in kulturni delavci, docenti z raznih univerz v Italiji in inozemstvu ter strokovnjaki z jezikovno-literarnega področja. Posebno zanimiva je bila okrogla miza, na kateri so nastopali politični predstavniki strank iz Doline Aosta, Južnega Tirola, Sardincev in Slovencev. Na kratko so orisali položaj svojih manjšin, zaustavili pa so se tudi ob širšem pomenu narodnostnega problema v Evropi danes. Predstavniki SSk je posebej orisal povojni boj slovenske manjšine za doseg zaščitnega zakona, specifično pa še prikazal boj za pravične občinske statute slovenskih občin (saj je prav v tem času bila zadeva kar se da aktualna). Zasedanju je sledila številna in pozorna publika, prišli so tudi dijaki raznih višjih srednjih šol.

Teden kasneje pa je bil v sardinskem glavnem mestu Cagliari dvodnevni posvet o podobni temi, namreč o Evropi, federalizmu in narodnostnih skupnostih. Simpozij je tu imel bolj politično, čeprav študijsko naravo. Priredila pa ga je manjšinska lista Federalizem, ki je s tem hotela prodreti tudi na ta način — in ne samo s skupnimi volilnimi nastopi — v širšo javnost. Tu so nastopili štirje predavatelji o splošnih vprašanjih evropske gradnje, načelih federalizma in avtonomij. Predstavniki strank Federalizma pa so predsedovali posameznim zasedanjem in orisali še stališča istih do problemov, ki so bili tema tega zborovanja. Tudi tu je slovenski predstavnik uvedel v popoldnasko zasedanje drugega dne in pri tem nanizal nekaj načelnih misli in stališč o narodu in o nacionalizmu slovenskega fi-

lozofa Vebra. Sodelovali so tudi nekateri evropski poslanci od Flamske do Sredozemlja, udeleženi pa so bili tudi Katalonci iz Barcelone.

V mrzlem zimskem okolju zasnežene Salzburške pa se je nekaj dni po novem letu 1992 odvijal seminar o narodnih skupnostih oz. manjšinah v Italiji. V prijaznem jezerskem središču Attersee so na povabilo Zveze nemških študentov govorili nekateri manjšinski predstavniki iz Italije. Tako so nastopili okcitanski, furlanski, južnotiroški in slovenski predstavniki.

Ti so prikazali v izčrpnih izvajanjih probleme svojih narodnostnih skupnosti, njih glavne težave in perspektive za bodočnost. Slovenska manjšinska problematika je vzbudila veliko zanimanja, kar se je nato izkazalo v dolgi in poglobljeni debati. Poleg študentov so bili prisotni tudi razni gostje, kot ministrski funkcionar z Dunaja.

Vsa ta srečanja in zborovanja so nedvomno bila zelo koristna in plodna. Predstavljajo namreč bogat in dragocen prispevek k medsebojnemu poznavanju različnih narodov in kultur, prav tako pa tudi h gradnji nove evropske družbe. Kar zadeva posebej nas Slovence, je gotovo vsak podoben posvet ali mednarodno zborovanje kar se da primeren forum za seznanjanje javnosti z našo problematiko. Posebej sedaj, ko je tudi država Slovenija dosegla mednarodno priznanje.

* * *

Naš pesnik Srečko Kosovel večkrat piše in razmišlja o Evropi. Nekje napoveduje smrt Evrope, ko slikovito, a obenem grozljivo kot v viziji gleda njen razsul. Prav tako pa drugje poje o novi Evropi. In če pravi najprej, da »Evropa je spala« oziroma »Evropa spi«, pa se tudi spominja »Nove Evrope z Novim človekom«.

Glejmo zato tudi mi danes novi Evropi naproti — Evropi narodov in dežel, ki bo znala pravično in enakopravno urejevati odnose med vsemi svojimi narodi in ljudmi.

Prelomne parlamentarne volitve v Italiji

Italija je v vsem povojnem obdobju živel v posebnih političnih razmerah, zaradi katerih se niso mogli ustvariti pogoji za konkretno uveljavitev alternativnih demokratičnih vladnih koalicij. Usodno je bilo v tem pogledu leto 1948, ko sta si na prvih povojnih demokratičnih volitvah stala nasproti dva jasno opredeljena bloka: socialkomunistični (skupen nastop KPI in PSI) in blok demokratičnih strank s Krščansko demokracijo na čelu. Šlo je za to, kdo prevzame oblast, zato je bil boj trd in neizpros. Večina volivcev je v veliko olajšanje vsega zahodnega sveta le potrdila zaupanje v komaj vzpostavljeno

demokracijo zahodnega tipa. Med strankami se je močno uveljavila Krščanska demokracija kot idejna naslednica Don Sturzove Ljudske stranke, nastale po prvi svetovni vojni in delujoče do odprave večstrankarskega sistema po fašističnem režimu. Pomembno vlogo je pri tem odigrala tudi katoliška Cerkev z očitno podporo KD kot ideološko jasno opredeljeni stranki po smernicah cerkvenega nauka na področju javnih zadev.

Vse nadaljnje volitve v Italiji so bile nato desetletja preizkus moči med demokratičnim in levičarskim blokom, v okviru katerega je vodilno vlogo prevzela KPI.

Stranka	Poslanska zbornica		Senat	
	Sedeži		Sedeži	
	1992	1987	1992	1987
Krščanska demokracija	206	234	107	125
Socialisti	92	94	49	36
Demokratična stranka levice	107	} KPI 177	64	101
Stranka komunistične prenove	35		20	
Severna liga	55	1	25	1
Neofašisti	34	35	16	16
Republikanci	27	21	10	8
Liberalci	17	11	4	3
Socialni demokrati	16	17	3	5
Zeleni	16	13	4	1
Mreža	12	—	3	—
Lista Pannella	7	—	0	—
Južni Tiroinci	3	3	3	2
Union Valdôtaine	1	1	1	1
Federalizem	1	2	1	1
Druge lige (štiri)	1	0	5	0
	630		315	

Opomba: Leta 1987 so nastopile še nekatere stranke, ki tokrat niso bile prisotne (Radikalci, Proletarska demokracija).

Zaradi takšne politične globalne naravnosti strank in volilcev je bil manevrski prostor italijanskega političnega sistema povsem omejen, ker ni dopuščal normalne demokratične sprostitev volilcev, kakršna se je uveljavila v drugih zahodnoevropskih državah. Pozitiven razvoj je nekako doživela Italijanska socialistična stranka, potem ko se je odklopila od KPI in se pridružila koaliciji vladnih strank, vendar je njena volilna teža ostala v mejah italijanskega političnega ravnovesja.

VOLILNI PREMIKI V LETU 1992

Z novimi časi so se tudi v Italiji pojavile odločne zahteve po institucionalnih spremembah glavnih državnih organov. Najboljši polemičen glasnik teh zahtev je bil (bivši) predsednik republike Francesco Cossiga. Zaradi tega je prišlo do predčasnega razpusta parlamenta in razpisa novih volitev, ki so bile 5. in 6. aprila

1992. Vladne stranke, vključno socialisti, so si od velikih političnih pretresov v državah vzhodnega tabora z realsocialističnim režimom obetale veliko, zlasti še ob dejstvu, da se je KPI razklala na dva dela. Razumljivo je bilo, da je vladalo veliko zanimanje, kako se bodo volivci odzvali na vse omenjene spremembe. Običajni skeptiki so dvomili, da se bo na tveh volitvah kaj bistvenega spremenilo. Verjetno bi se ta njihova predvidevanja tudi uresničila, če ne bi prav v času pred volitvami prišli na dan znani dogodki v zvezi s podkupninami v severni Italiji in zlasti v Lombardiji. V to afero so se znašle vpletene vse največje vsedrjavne stranke, tako vladne kot tudi opozicijska KPI. To je bil dogodek, ki je močno vznemiril poprečnega italijanskega volivca in volilni izidi so to razkačenost volivcev potrdili. Prvič po vojni se je namreč zgodilo, da je velik del volilnega zbora odre-

Novi sedež Skupnosti Družina »Opčine« ob Božjem polju na Proseku. V tej skupnosti že od 1975 deluje skupina prostovoljcev za pomoč handikapiranih pri njihovi integraciji v čim bolj normalno, samoupravno, sočloveku koristno, aktivno in neosamljeno življenje.

kel zaupanje tradicionalnim strankam in se množično pridružil protestniškemu gibanju okoli Severne lige. Slednja je namreč požela nedvoumen uspeh po vsej državi, saj je zbrala nad 8% glasov in izvolila 80 parlamentarcev (55 poslancev in 25 senatorjev).

Na volilne izide lanskih parlamentarnih volitev v Italiji je gotovo vplivalo več okoliščin. Poleg političnih sprememb v vzhodni Evropi in na Balkanu in omenjenih notranjih škandalov v zvezi s podkupninami, moramo omeniti še eno dejstvo, ki je po našem mnenju posredno vplivalo na ravnanje volivcev. Če so v preteklosti zaradi tako imenovanih višjih razlogov v glavnem sledili smernicam svojih strank, pa so se tokrat italijanski volivci prvič čutili sproščene in nevezane na svoje tradicionalne politične izbire.

NASTOP LISTE MANJŠIN FEDERALIZEM

Na teh parlamentarnih volitvah je nastopila s svojim zankom po vsem državnem ozemlju lista »FEDERALIZEM«, ki je povezovala večino avtonomističnih gibanj in manjšin, ki so pod tem nazivom nastopile na predlanskih evropskih volitvah. K tej volilni koaliciji se je pridružila tudi stranka Slovenske skupnosti v Furlaniji-Juljski krajini, kar se je vidno odražalo tudi v kombiniranem volilnem znaku. Za to listo se je vodstvo stranke odločilo, ker ni imelo druge boljše izbire. Ta lista je uspešno izvolila enega senatorja in enega poslanca (oba na Sardiniji, kjer je lista prejela največ glasov). Svoje parlamentarce je samostojno izvolila tudi francoska manjšina v Dolini Aoste in seveda nemška manjšina v bencenski pokrajini.

ALOJZ TUL

Upravne volitve na Tržaškem

Dva meseca po parlamentarnih volitvah so bile na Tržaškem predčasne volitve za obnovitev občinskega sveta v Trstu in pokrajinskega sveta. Redni mandat bi se namreč iztekel spomladi 1993. Obe omenjeni tržaški krajevni upravi sta zašli v krizo zaradi velikih razprtij med strankami, ki se niso mogle sporazumeti glede glasovanja proračuna.

Tako je prefekturni komisar razpisal nove volitve, ki so bile 6. in 7. junija 1992. Volilna kampanja je potekala pod mučnim vtisom izidov aprilskih parlamentarnih volitev, ki so se, kot znano, klavrno iztekle za glavne vsedržavne stranke tudi na Tržaškem. Če k temu dodamo še specifične krajevne politične razmere, ki jih označujeta gospodarsko propadanje in zapiranje pred novo politično stvarnostjo v neposrednem zaledju z nastankom novih samostojni držav Slovenije in Hrvaške in tu živečo slo-

vensko manjšino, si vsakdo lahko predstavljaja, kaj »novega« lahko prinesejo volitve. Pri tem naj omenimo, da so tržaški nacionalistični krogi že izračunali, da bo slovenska manjšina vsekakor močno znižala število svojih izvoljenih predstavnikov bodisi zaradi razkola v komunističnih vrstah bodisi zaradi osipa glasov Slovenske skupnosti na osnovi izidov aprilskih parlamentarnih volitev, na katerih je ta edina slovenska stranka nastopila v okviru liste Federalizem in prejela 3900 glasov.

Tako so komunisti nastopili razklani na Stranko komunistične preнове in Demokratično stranko levice oziroma Demokratične zveze za Evropo in so zato bile možnosti izvolitve slovenskih kandidatov na obeh listah manjše kot v preteklosti. Res je tudi, da ne bi stranka Slovenske skupnosti z glasovi, ki jih je prejela na parlamentarnih volitvah (3900 glasov), mogla z gotovostjo izvoliti

svojeja občinskega svetovalca v Trstu in pokrajinskega svetovalca. V podobnem položaju je bila ta stranka že nekdanj v preteklosti, a je na naslednjih krajevnih volitvah vedno nazaj pridobila svoje tradicionalne volivce (ki na parlamentarnih volitvah nekoliko razpršijo svoje glasove). Da bi se njena volilna in s tem politična moč vsaj ohranila oziroma okrepila, je svojo listo odprla novim somišljenikom, ki se prepoznajo v njenem narodnoobrambnem programu. Tako je na listi za tržaški občinski svet kot neodvisen kandidiral prof. Samo Pahor, ki ga poznamo kot vztrajnega borca za uveljavitev manjšinskih pravic. Njegova kandidatura je nedvomno pomenila na teh volitvah neko novost in izziv obenem v tradicionalnem manjšinskem političnem življenju. Pa tudi drugače so bile liste SSK (za tržaški občinski svet, za tržaški pokrajinski svet in za 12 rajonskih sosvetov tržaške občine) pluralistično sestavljene in so tako nudile volivcem določene izbire.

VOLILNI IZIDI IN NAPREDOVANJE SSK

Za večino italijanskih vladnih strank in tudi za nekatere opozicijske stranke so tržaške

upravne volitve pomenile precejšen poraz, uspeh pa so poželi predvsem protestniška Severna liga, Lista za Trst in neofašistična stranka MSI, kakor je podrobneje razvidno iz priloženih preglednic.

Volilni izidi so vsekakor potrdili, da je manjšinska stranka (Slovenska skupnost) vedno najbolj gotovo jamstvo, da Slovenci lahko nastopamo in se uveljavljamo kot politični subjekt. Prvič po več desetletjih lahko rečemo, da so se volitve zanjo nadvse vzpodbudno iztekle. Napredovala je tako v absolutnem številu prejetih glasov kot v odstotkih, v primerjavi seveda z zadnjimi tovrstnimi volitvami iz leta 1988. Brez težav je ponovno izvolila občinskega svetovalca v Trstu v osebi prof. Sama Pahorja ter pokrajinskega svetovalca v osebi prof. Ivana Peterlina.

V tržaški občinski svet so bili poleg predstavnika SSK izvoljeni še slovenski kandidati na listi Komunistične preнове (Sergio Canciani in Bruna Zorzini Spetič) na listi Demokratične zveze za Evropo oz. DSL (Anamarija Kalc), v pokrajinski svet pa so poleg Ivana Peterlina bili izvoljeni še slovenski kandidati, na listi Komunistične preнове Stojan Spetič, na Listi demokratične

Izid volitev za tržaški občinski svet

STRANKE	OBČINA 1992			OBČINA 1988		ZBORNICA 1992	
	Glasovi	Odst.	Mesta	Glasovi	Odst.	Glasovi	Odst.
KD	32.192	21,0	12	44.243	27,3	37.867	22,0
PSI ⁽¹⁾	13.770	9,0	5	23.245	14,4	36.171	21,0
DEMOKRATIČNA ZVEZA ⁽²⁾	11.136	7,3	4	24.501	15,1	19.883	11,5
SSk ⁽³⁾	4.490	2,9	1	3.561	2,2	2.561	1,5
MSI	19.887	13,0	7	15.123	9,3	22.083	12,8
PRI	4.367	2,8	1	4.290	2,7	8.399	4,9
SEVERNA LIGA	14.725	9,6	5	—	—	13.724	8,0
PSDI	1.548	1,0	—	2.892	1,8	1.967	1,1
PLI	5.390	3,5	2	4.284	2,6	6.198	3,6
SKP	9.666	6,3	3	—	—	10.785	6,3
ZELENA LISTA	5.319	3,5	1	5.482	3,4	6.280	3,6
ZELENI FEDERALISTI ⁽⁴⁾	1.126	0,7	—	5.109	3,2	1.744	1,0
LPT	25.717	16,8	9	23.163	14,3	—	—
LEGA GIULIANA ⁽⁵⁾	1.244	0,8	—	2.216	1,4	—	—
ZVEZA UPOKOJENCEV	2.684	1,8	—	—	—	—	—

(1) Zbornica 1992: Zavezništvo. (2) Občina 1988: KPI. (3) Zbornica 1992: Lista Federalizem. (4) Občina 1988: Zelena marjetica. (5) Občina 1988: Independentist.

Izid volitev za pokrajinski svet

STRANKE	POKRAJINA 1992			POKRAJINA 1988			ZBORNICA 1992	
	Glasovi	Odst.	Mesta	Glasovi	Odst.	Mesta	Glasovi	Odst.
KD	31.003	18,1	5	45.572	25,3	6	41.847	21,4
DEMOKRATIČNA ZVEZA (1)	14.149	8,3	2	32.948	15,3	5	24.393	12,5
PSI (2)	13.529	7,9	2	24.033	13,3	3	39.270	20,1
SEVERNA LIGA	19.045	11,1	3	—	—	—	15.615	8,0
LPT	23.557	13,7	3	22.667	12,7	3	—	—
PSDI	1.409	0,8	—	3.215	1,8	—	2.256	1,2
SSk (3)	6.167	3,6	1	5.851	3,2	1	3.903	2,0
PLI	5.609	3,3	1	4.554	2,5	1	6.728	3,4
PRI	4.974	2,9	1	4.315	2,4	1	9.200	4,7
MSI	24.316	14,2	3	15.021	10,0	2	23.869	12,2
SKP	13.891	8,1	2	—	—	—	14.062	7,2
ZELENA LISTA	7.384	4,3	1	6.024	3,3	1	7.084	3,6
ZELENI FEDERALISTI (4)	1.697	1,0	—	6.588	3,7	1	1.978	1,0
FURLANSKO GIBANJE	207	0,1	—	216	0,1	—	—	—
LEGA GIULIANA (5)	1.798	1,0	—	2.451	0,1	—	—	—
ZVEZA UPOKOJENCEV	2.744	1,6	—	—	—	—	—	—

(1) Pokrajina 1988: KPI. (2) Zbornica 1992: zavezništvo z LpT. (3) Zbornica 1992: Lista Federalizem. (4) Pokrajina 1988: Zelena marjetica. (5) Pokrajina 1988: Independentisti.

lige za Evropo (DSL) Nives Košuta in na listi Severne lige Eva Gruden iz Nabrežine.

Na listi italijanske socialistične stranke ni bil izvoljen noben slovenski kandidat v občinski in pokrajinski svet. Kljub zelo močni volilni kampanji glavni slovenski kandidat Edi Bukavec ni uspel, kar pomeni da se zaupanje slovenskih volivcev v PSI od volitev do volitev krči, in to

zaradi znanih stališč te stranke na tržaškem do slovenske problematike.

13. avgusta je tržaški občinski svet izvolil nov odbor, ki mu načeljuje župan Staffieri, predstavnik Liste za Trst. Nova uprava, ki jo podpirajo stranke KD, liste za Trst in PSI, je bila izvoljena na osnovi programa, ki ga označuje zaprtost do slovenske manjšine kot do sosednje Slovenije in Hrvaške.

MAGDA ŠTURMAN

Oljkarstvo v Bregu pri Trstu

in deželni načrt E.R.S.A.

ZGODOVINSKI PREGLED OLJKARSTVA PRI NAS

V preteklosti je bilo oljkarstvo pri nas pomembna panoga, ki je dajala dobre dohodke. Ta dejavnost se je na Tržaškem in v Istri razširila pred 400 leti.

Ob koncu prejšnjega stoletja je skoraj vsaka vas imela svojo oljarno, ki jo domačini imenujemo »torklja«.

Sorte, ki so jih v preteklosti gojili pri nas, so bile: belica, črnica, drobnica, buga, moškoni, carsone in druge. Dandanes se je od teh ohranila v glavnem belica, če-

prav, posebno po Istri, lahko najdemo še kakšno od zgoraj navedenih sort.

Zelo huda zima leta 1929 je uničila dobršen del dreves. Obenem pa sta vse dražja delovna sila ter splošna gospodarska recesija bili vzrok opuščanja te panoge.

Vedno bolj so prihajale v poštev bolj donosne kulture, kot na primer vinska trta ali zelenjave. Nove kulture so tako izpodrinile oljko. Po drugi strani je cenejše italijansko oljčno olje razvrednotilo istrsko in tržaško oljkarstvo. Treba je tudi omeniti, da so po letu 1929 ljudje začeli opuščati kmetijstvo, ker so dobili boljši zaslužek v drugih gospodarskih sektorjih.

V desetletju od 1950 do 1960 so morali redki pridelovalci oljk zaradi pomanjkanja torklje voziti oljke v Bassano del Grappa na predelavo. Stroški so se povečali in posledica temu je bilo še večje opuščan-

je oljčnih nasadov. Stvari so se začele spreminjati po letu 1976, ko so v Boljuncu obnovili torkljo. Nekaj let kasneje pa so v prostorih Kmetijske zadruge pri Domju odprli novo sodobno oljarno, ki redno deluje.

Od oljkarske preteklosti so v nekaterih vaseh v okolici Trsta ostale stare torklje ali vsaj mlinski kamni. To v glavnem velja za dolinsko občino. Te prostore so navadno preuredili v nekakšne muzeje.

A. BIOLOGIJA IN FIZIOLOGIJA OLJKE

Botanično ime oljke je *OLEA EUROPEA SATIVA*. **Koreninski sistem** je pri oljki močan, širok, toda plitek. Izpod koreninskega vratu se zelo razvijejo površinske korenine. To daje rastlini visoko stopnjo regeneracijske sposobnosti, kar izkoriščamo pri razmnoževanju, npr. po pozebah. Zelo pomembne so pri oljki hiperplazije. To so debeljše tvorbe, tik pod površjem, iz katerih lahko zrastejo poganjki. Tudi hiperplazije lahko uporabljamo pri razmnoževanju, vendar je postopek kompliciran in zato drag. Obenem tega materiala ni dovolj za razmnoževalne namene. Če razmnožujemo oljko s semenom, dobimo navadno globlje korenine. Vendar ta način razmnoževanja opuščajo, ker vzklije le majhen ostanek semen in cepljenke rabijo več let, da stopijo v polno rodnost. Dandanes prevladuje način razmnoževanja s podtaknjenci.

Nad koreninskim vratom je panj, iz nje ga radi zrastejo manjši poganjki. Pri starejših drevesih, večkrat opazimo, da jim je deblo v sredini strohnelo, okrog pa se je zaraslo več manjših poganjkov, iz katerih vzgojimo novo deblo.

Oljka je zimzelena rastlina. **Listi** so suličasti in podolgovati. Po dveh ali treh letih odpadejo in nadomestijo jih novi listi. Posebnost oljčnega lista je v tem, da je trd in majhen, kar daje oljki veliko odpornost proti suši. Obenem so na spodnji strani lista dlačice, ki uravnajo odpiranje listnih rež, oz. izparevanje vode.

Oljčne veje Istrske belice

Cvetovi so dvospolni. Majhni, beli cvetovi so združeni v socvetje in se nahajajo na lanskem lesu. V naših krajih cveti oljka prve dni junija. Oljka je samoplodna rastlina, vendar prisotnost različnih vrst na istem področju daje večje jamstvo pri oplojevanju. Oljka je vetrocvetna rastlina. Zaradi tega tvori veliko količino cvetnega prahu. Od vseh cvetov se le 6 do 8% oplodi in zraste v plod. Lepo vreme pripomore k boljši oploditvi.

Plodovi dozoriijo v dobi od 150 do 180 dni po oploditvi. Po starem se je pobiranje oljk pri nas začelo po Sv. Katarini, to je po 25. novembru. Danes priporočajo čimprejšnje obiranje, to se pravi na začetku novembra ali celo konec oktobra. Napačno je mišljenje, da čim dlje je oljka na drevesu, tem več je olja. Odstotek olja se sicer res poveča, toda le navidezno, in to zaradi tega, ker se količina vode v plodu zmanjša. V resnici pa je količina olja vedno ista. Zgodnje obiranje pa je priporočljivo, ker se zmanjša odstotek kislin v olju.

Oljka se prilagodi tudi slabšim tlem. Njene korenine zelo dobro izkoristijo vsak drobec prsti. Vsekakor pa skušamo saditi oljko v peščeno-ilovnata tla, s primerno vlažnostjo in z ne previsoko podtalnico. Dobro je, da gnojimo vsaka 3/4

leta s hlevskim gnojem. Glede umetnih gnojil damo fosfor in kalij jeseni, dušik pa spomladi. Koreninski sistem je najgostejši pod koncem krošnje in malo čez.

Oljka navadno ne potrebuje namakanja, če pa traja suša več časa, je namakanje priporočljivo. Zelo učinkovito je kapilarno namakanje.

VZGOJNE OBLIKE

Pri oljki poznamo zelo različne vzgojne oblike. V naših krajih je najbolj razširjena kotlasta oblika. Slednja zahteva veliko prostora, zato ni primerna za mlade, intenzivne nasade. V teh primerih je bolje, da se odločimo npr. za vretenasto vzgojo (monokono). Na ta način so razdalje med posameznimi drevesi manjše, kar ugodno vpliva tudi na rodnost oljke. Pri manjših razdaljah to ni mogoče. Vretenasta vzgoja je primerna za strojno obiranje plodov. Pri taki vzgoji lahko sadimo do 500 dreves na hektar. Pri nas je zelo razširjena tudi prosta oblika. Pri slednji je ročno obiranje lažje.

Oljka zahteva veliko svetlobe, zato moramo to upoštevati pri izbiri kraja nasada. Krošnjo moramo redčiti, posebno v notranjosti, da ima dovolj zraka in svetlobe.

Nova »torklja«
v Kmetijski zadrugi
pri Domju
(foto Saša Ota)

VPLIV PODNEBJA

Zemljepisno se oljkarstvo deli na 3 pasove. Naše območje sodi v tretji, najhladnejši pas. Sploh so Istra, Furlanija-Juljska krajina in območje vse do Gardskega jezera najskrajnejše meje za uspevanje oljke. Hladno podnebje daje našemu olju poseben okus. Nasplošno je oljka občutljiva na mraz, zato moramo pri izbiri sorte v naših krajih upoštevati predvsem odpornost proti mrazu. Nekatere sorte prenesejo do -15 stopinj C, vendar le za kratek čas. V začetni dobi vegetacije pa temperatura ne sme pasti pod -3 stopinj C.

Najvidnejše posledice ozebe so na deblu: skorja popoka in v slabših primerih odpade.

Statistika dokazuje, da se zime s posebno nizkimi temperaturami ponavljajo vsakih 20/30 let in takrat povzročijo na oljkah veliko poškodb. Naj naštejemo nekaj zadnjih: 1880, 1914, 1929, 1956 in 1985.

Znana je pozeba iz leta 1929, ki je uničila dobršen del oljčnih dreves. Mnogi pa se gotovo spominjamo hude pozebe leta 1985, ko je italijansko oljkarstvo doživelo precej škode, nas pa je mraz prizadel

v manjši meri, ker je bilo le malo mladih nasadov.

Zaradi nevarnosti mrzlih zim je pri nas gojenje oljk omejeno le na obalni pas, do največ 200 m nadmorske višine.

NAČRT USTANOVE E.R.S.A. ZA VALORIZACIJO OLJKARSTVA V NAŠI DEŽELI

V bližnji preteklosti je bila v Furlaniji-Juljski krajini oljka raširjena po vseh gričevnatih vinorodnih področjih.

Tu se je oljka dobro prilagodila milemu podnebju. Kot smo že omenili, teče po naših krajih severna meja, kjer lahko uspeva oljka.

To območje je z gospodarskega vidika marginalno. Zato so ljudje zapuščali te kraje, da bi našli boljše delovno mesto drugod. Periodične klimatske nevšečnosti in pridelovanje donosnejših kultur je pripomoglo k opuščanju oljkarstva. Tako se je gojenje oljke v naši deželi ohranilo le na južni strani Trsta, in sicer v dolinski ter miljski občini. Drugod so to dejavnost popolnoma opustili.

Pred dobrimi desetimi leti se je na omenjenem območju spet povečalo zanimanje za oljkarstvo. V tržaški pokrajini

Nasad mladih oljk
na Čelu nad
Boljuncem
(foto Saša Ota)

se je površina oljčnih nasadov začela večati. Ministrstvo za kmetijstvo je oblikovalo državni načrt za pospeševanje oljkarstva. V smislu priporočil Evropske gospodarske skupnosti je tudi naša dežela sprejela nekaj ukrepov za ovrednotenje sredozemskih kultur (D.Z. 27.11.1981, št. 79).

Sprejetje deželnega zakona leta 1981 je omogočilo izboljšanje oljkarstva v naši deželi in obenem odprtje nove, moderne oljarne pri Domju. Deželna ustanova za razvoj kmetijstva ERSA pa se je odločila za ponovno posaditev te sredozemske rastline v tistih krajih, kjer je bila nekoč. Tudi zadnji deželni zakon z dne 17.7.1992, št. 20, ki spreminja in dopolnjuje vrsto deželnih zakonov s področja kmetijstva, potrjuje s 53. členom že omenjeni deželni zakon za razvoj sredozemskih kultur in za leto 1993 dodeluje 400 milijonov lir za razvoj tega sektorja.

Deželna ustanova za razvoj kmetijstva ERSA je pripravila načrt, ki naj bi urejal širjenje in izboljšanje oljkarstva na celotnem deželnem področju, ki je primerno za to sadje.

ERSA je pripravila več posegov, ki naj bi jih izpeljali v dobi desetih let, se pravi

v dobi, ki je potrebna, da z določeno gotovostjo lahko ugotovimo smotrnost in primernost gojenja oljk.

Glavni cilji deželnih intervencij so:

1. **Iskanje biotipov avtohtonih sort**, in sicer sort, ki so se pri nas udomačile, zelo pomembna je tudi ohranitev starih rastlin in starega genetskega materiala.

2. **Zasajanje raziskovalnih oljčnih nasadov**. Na tem področju so raziskave že v teku. Nasadi naj bi bili nameščeni po vsej deželi, v različnih pedoklimatskih področjih. Obsegali naj bi od 1 do 2 ha, nekaj naj bi bilo tudi precej manjših nasadov. Skupno naj bi nadzorovali 15 ha površine. Glavni namen teh nasadov je ugotovitev sort, ki še najbolj ustrezajo našim krajem, ugotovitev najustreznejše gostote nasada, način obrezovanja in še druge vidike smotrnega gojenja oljk. Pri izbiri sorte strokovna služba ustanove ERSA upošteva odpornost proti mrazu in boleznim, njeno donosnost in pa ohranjanje značilnosti, ki so za to okolje tipične. Pri nas so doslej v glavnem gojili domačo sorto **istrsko belico**. Slednja je dovolj odporna proti mrazu, njena donosnost je zelo dobra. Je samoplodna sorta, vendar bolje rodi, če ji poskrbimo

Obrezovanje oljkovega nasada pod Prebenegom (foto Saša Ota)

navzkrižno opraševanje. Ta sorta daje olje odlične kakovosti, slabo pa prenaša strojno obiranje.

ERSA je zadnja leta začela uvajati druge italijanske sorte. Naj omenim sorto **leccino**, ki je v Italiji zelo razširjena. Odporna je proti mrazu in tudi proizvodnja je dobra. Je zelo odporna in trpežna. Sorta **pendolino** je dobra opraševalka, vendar kakovost njenega olja ni najboljša. Naj omenim še sorti **moraiolo**, **frantoio** in druge. Potrebna pa bo večletna raziskava, da bodo te sorte potrjene v naših krajih.

V eksperimentalnih nasadih je predvidena gostota 6x5 in 6x6, oziroma 300 dreves na ha. Poskušajo uvajati tudi gostoto 6x3, z namenom, da bi po desetih letih izruli vsako drugo drevo. Na ta način naj bi bil pridelek v prvem desetletju večji. V teh poskusnih nasadih uvajajo stožčasto obliko vzgoje, ker se ta oblika najbolje prilagodi mehanizaciji.

3. Strokovna služba. ERSA daje na razpolago strokovnjaka, ki je v stiku z deželnim Observatorijem za bolezni rastlin, da svetuje glede najprimernejšega časa za škropljenje. V načrtu so predvidene tudi druge strokovne službe, npr. za gnojenje, zalivanje in podobno. ERSA nadalje predvideva občasna srečanja s strokovnjaki, kar se tiče uvajanja novosti v tem sektorju.

4. Raziskave olja. Ustanova ERSA naj bi tudi skrbela za analize kakovosti olja in njegove stabilnosti. Pri tem morajo upoštevati čas obiranja oljk, značilnosti zemlje in klime ter vplive teh dejavnikov na kvaliteto olja. Za te raziskave ERSA sodeluje z Inštitutom za živilsko tehnologijo agronomske fakultete v Vidmu. Pri analizah upoštevajo tudi odstotek nenasičenih maščobnih kislin, višji je odstotek, bolj je olje prebavljivo.

5. Zbiranje in razširjenje podatkov. Strokovnjaki predvidevajo, da bo potrebno 10-letno obdobje do leta 1998, ko bo mogoče z gotovostjo trditi, ali ima oljkarstvo v naši deželi prihodnost.

Nekaj besed o škodljivcih

OLJČNA MUHA

(*Dacus oleae*)

Oljčna muha je najhujša škodljivka oljke. Je nekoliko manjša od navadne hišne muhe. Pri samici se zadek končna z leglom, s katerim polaga jajčeca.

Muha prezimi kot buba od 5 od 7 cm pod zemljo. Jajčeca začne odlagati na še male plodove, in to lahko že julija. Pik muhe prepoznamo tako, da opazimo majhen črn madež v obliki trikotnika, pod katerim se nahaja jajčece. Nekaj dni kasneje se iz jajčeca razvije ličinka, ki se hrani z mesom in zvrta prave rove v plodovih. Po 10 dneh se ličinka zabubi in po nadaljnjih desetih dnevih se buba spremeni v odraslo muho. S tem sklence ciklus ene generacije, ki traja približno 1 mesec. Muha lahko ob ugodnih razmerah ciklus še dvakrat ponovi. Pri drugi in tretji generaciji je škoda večja kot prvi prvi.

V toplejših krajih oljčna muha doseže do 7 generacij letno. Vsaka samica lahko zaleže do 300 jajčec, po eno na vsak plod. (Leta 1990 smo opazili več pikov na istem plodu, kar pomeni, da je bil napad zelo hud).

Vse bolj se uveljavlja **Integrirano varstvo** oljk. Gre za natančno spremljanje vegetativnih in agrotehniških pojavov, kar pomaga, da določimo pravi trenutek za škropljenje. S tem prihranimo na škroplilih in ne okužimo okolja s prevelikimi količinami insekticida. V ta namen uporabljamo feromonske vabe (seksualne vabe), ki privlačijo moško zalego. Feromoni so namreč snovi, s katerimi samice privlačijo samce. Ko na teh muholovkah opazimo 10 do 15 muh, moramo prešteti popikane oljke. Če je bilo napadenih že 10 odstotkov plodov, je to pravi čas za škropljenje. Zadnji 2 leti nadzoruje muho po vsej tržaški pokrajini Observatorij za rastlinske bolezni v Trstu. To delo opravlja strokovna služba s pomočjo feromonskih vab, ki so enakomerno porazdeljenje po teritoriju.

Poleg škropil na osnovi dimetoata (na primer ROGOR), uporabljamo vabe na osnovi hidroliziranih beljakovin (na primer BUMINAL), v katere raztopimo insekticid, ki mora biti močan (na primer DECIS ali LEBAYCID). S tem preparatom škropimo zid ali deblo in se tako izognemo direktnemu škropljenju sadja.

Naj omenim še **Oljčnega molja** (*Prays oleae*), ki je drugi najhujši škodljivec oljke, čeprav je treba dejansko škodo v naših krajih še preveriti z raziskavo. Tale metuljček srebrno-sive barve ima letno 3 generacije. Prva je filofagna: ličinke živijo na škodo listja skozi vso zimo. Druga generacija je antofagna. Ličinke žrejo cvetove, ker pa se itak le majhen odstotek cvetov razvije v plodove, ta generacija ni posebno škodljiva. Tretja generacija je karpofagna. Ličinke, ki se izležejo iz jaj-

čeca, zvrtajo luknjo ob peclju in se hranijo s pečko malega sadeža, dokler ta ne odpade. Ta generacija je torej res nevarna. Škropljenje proti oljčnemu molju je torej priporočljivo le v začetku julija. Tudi za molja obstajajo feromonseke vabe, katere so na Tržaškem enakomerno porazdeljene, čeprav ne tako goste kot za oljčno muho.

OLJČNI MEDIČ ALI ŠČITASTA UŠ (*Saissetia oleae*)

Ta škodljivec se pojavi zaradi napačnega vzdrževanja oljčnega nasada. Samice so črne in polkrožne oblike, na hrbtu lahko opazimo značilno znamenje v obliki črke H. Oljčni medič srka limfo in obenem izpusti toksične snovi v rastlino. Na vejah pusti sladke iztrebke - medeno roso, kar privablja oljčno sajavost

Prizadevni člani PD Kolonkovec so ob stoletnici ustanovitve svojega društva zasadili lipo zvestobe do slovenskega naroda in oljko miru za sožitje obeh narodov, ki skupno živijo. Predsednik Kmečke zveze Lojze Debelis in predsednik PD Kolonkovec Josip Stančič pri saditvi

Pomladna poslanica

Povej mi, Jošti,
so se krastače že zbudile,
trobentice že zatrobile:
»Trara, traru, pomlad je tu!«?

So divje race odletele,
tje kjer noči so bele?
Si slišal v ribniku reglanje
in videl žabje svatovanje?

Ponoči rusalke bodo pele
in rajale na loki vile bele.
Škrat na piščalko bo igral,
palček na boben ropotal.

A ko ugasne luna bleda,
na jaso srnica bo pridrobila
in v grmu ptičica se oglasila:
»Tju, tju, tju, tju, pomlad je tu!«

V tvojem srčku bo veselje
in želje, želje, želje:
da mamica bi čisto ozdravela,
bratec in sestrica bila vesela.

Vsi trije pridno se učite,
mamo in babico razveselite.
Zdaj vsem pozdrav in pika.
Vaša stara teta Mika.

(*Capnodium elaeophilum*). Drevo se splošno ošibi. Kapar ima letno eno generacijo. V primeru napada, je priporočljivo škropljenje z mineralnimi olji in pa odstranjevanje napadenih vej.

OLJČNA KOZAVOST

(*Cycloconium oleaginum*)

To je glivična bolezen, ki napada predvsem starejša drevesa. Na zgornji strani lista opazimo najprej majhne črne ali sive madeže. S časom se madeži povečajo v obliko obroča z rumeno, rdečo ali zeleno sredino, ki spominja na pavje oko. List počasi porumeni in odpade, kar zmanjša pridelek in v skrajnem primeru rastlina odmre. Napad je največji spomladi in jeseni, zato bomo oljke v teh obdobjih škropili z bakrenimi pripravki.

KONEC

Ponovno odkritje zdrave mediteranske diete je povečalo zanimanje potrošnikov za oljčno olje. Slednje namreč vsebuje veliko nasičenih maščobnih kislin, ki se manj pokvarijo pri segrevanju, kot pa kisline semenskih olj. Obenem to olje zmanjšuje holesterol v krvi. Naj še poudarim, da je deviško oljčno olje edina rastlinska maščoba, ki je pridelana naravno, brez kemičnih topil.

84-letna Franka Bradač je ob saditvi lipe zvestobe še enkrat z lopato zasipala razkopano grudo na svoji nekdanji njivi, ki jo je pred leti darovala za gradnjo župnijske cerkve sv. Marije Magdalene z željo, da bi Slovenci tudi tu ohranili svoj delež

Oljkarstvo je sicer v naših krajih navadno omenjeno na majhen nasad za domačo rabo. Vendar so pogoji taki, da narašča zanimanje za proizvodnjo olja za trg. Oljčno olje iz tržaške pokrajine je izredne kakovosti in lahko tekmuje z olji drugih znanih oljgarskih področij Italije. Povpraševanje narašča, kar daje upati, da bo

ta panoga v prihodnjih desetletjih postopoma pripomogla k ponovnemu obdelovanju sedaj večkrat zapuščenih pašnov.

To pa pomeni tudi ovrednotenje naravnega okolja in kulturne tradicije naših krajev. Stare torklje pa naj postanejo spomenik vztrajnemu delu naših ljudi.

Ob vsaditvi lipe zvestobe na Kolonkovcu je domači cerkveni in društveni pevski zbor, ki ga vodi Dalka Šturman Vecchiet, zapel nekaj priložnostnih pesmi

EGIDIJA VRŠAJ

Republika Slovenija gospodarski partner Evrope⁽¹⁾

Razvojnja strategija

V letu 1992 se je gospodarska kriza v Sloveniji nadaljevala, vendar pa so se pokazali tudi prvi znaki obnove, zlasti v sektorjih gradbeništva, prevoza in turizma; narašča število privatnih in mešanih podjetij. Trgovinska in plačilna bilanca sta bili sredi leta aktivni.

»Smo edina država srednje-vzhodne Evrope - pravijo v vladnih krogih - ki ima aktivni saldo v plačilni bilanci.« Devizne rezerve, ki so lani znašale samo 100 milijonov dolarjev, so bile julija 1992 ocenjene na 800 milijonov dolarjev.

Slovenska vlada je skozi leto 1992 vodila restriktivno monetarno politiko za

pobijanje inflacije in po drugi strani je skušala spodbujati izvoz z politiko fleksibilnega tečaja tolarja. Vendarle sredi leta tako Drnovškovi kot prej Peterletovi vladi ni uspelo v skupščini prodreti z odobritvijo temeljnega zakona za vstop v tržno gospodarstvo, to je zakona o privatizaciji družbenih podjetij.

Pot Slovenije v tržno gospodarstvo - poleg boja proti inflaciji in poleg stimulacije izvoza - obsega:

1) Poglavje »Republika Slovenija - gospodarski partner Evrope« je vzeto iz letošnje knjige dr. Egidija Vršaja »Republika Slovenija med Evropo in Balkanom«.

- saniranje bank in uravnovešenost državnega proračuna;
- razvoj tržišča kapitala, specializirane proizvodnje in servisov z visoko dodatno vrednostjo; razvoj bančnega in zavarovalnega sektorja ter infrastrukture prevozov in komunikacij.

Prestrukturiranje gospodarstva utegne imeti še nekaj časa negativne posledice za zaposlitev ter za socialne konflikte. Zaradi tega predlagajo »socialni pakt« med vlado, Gospodarsko zbornico Slovenije ter sindikati.

PROIZVODNJA

Slovenija je del razvitega sveta; leta 1990 je kosmata družbena proizvodnja (BDP) znašala 12,4 milijarde dolarjev ali 6.200 dolarjev na prebivalca, kar je dvakrat toliko kot jugoslovansko povprečje.

Najvažnejša gospodarska sektorja sta:

- manufakturna industrija in rudniki s 30,8% kosmatega družbenega proizvoda;
- finančni, zavarovalni in drugi poslovni servisi s 14,8% kosmatega proizvoda.

Naravna bogastva Slovenije pa so omejena razen gozdov, ki pokrivajo 46% narodnega teritorja.

Formiranje kosmatega proizvoda v letu 1990 (v %) je bilo naslednje:

- poljedelstvo, gozdovi in ribištvo	4,7
- manufakturna industrija in rudniki	30,8
- elektrika, plin in vode	2,6
- gradbeništvo	4,3
- trgovina, hoteli in restavracije	13,2
- prevozi, skladiščenje in komunikacije	6,5
- finančni, zavarovalni in drugi poslovni servisi	14,8
- socialni servisi	3,0
- vladni in neprofitni servisi	11,7
- druge postavke (carine, posredni davki)	8,4
Skupaj	100,0

Razne tradicionalne industrije Slovenije imajo bogato in dolgo zgodovino preko sto let, zlasti: industrija železa, pohištvo, papir, obutev, športni predmeti, tekstil.

V novejši zgodovini so se pridružile tradicionalni proizvodnji in izvozu nove industrije, kot na primer: elektronika, gospodinjski stroji, vozila in prevozna oprema.

Razni industrijski sektorji izdelujejo proizvode z visoko dodatno vrednostjo; kosmatemu družbenemu proizvodu dajejo največji prispevek naslednji sektorji:

- električna in elektronska industrija;
- predelava kovin;
- tekstil;
- vozila;
- orodni stroji;
- kemija in farmacevtika;
- živila;
- predelava lesa.

Narašča važnost zasebnega sektorja. Marca 1992 je bilo registriranih 26.629 podjetij, od katerih jih je bilo 2.684 družbenih, 22.677 zasebnih, toda malega obsega, ter 1.268 zadrug in mešanih podjetij. Večina zasebnih in mešanih podjetij je imelo pravno obliko družb z omejeno odgovornostjo.

ZUNANJA TRGOVINA

Leta 1991 je slovenska proizvodnja prodala 60% blaga na domačem tržišču, 17% je izvozila v druge Republike bivše Jugoslavije ter 23% na Zahod (Evropska skupnost, EFTA) in na Vzhod.

Izvoz je leta 1991 znašal 3,9 milijarde dolarjev ter uvoz, 4,1 milijarde dolarjev. Tradicionalni trgovinski partnerji Slovenije so: Nemčija, Italija, Francija, bivša Sovjetska zveza, Avstrija in ZDA.

Devizni donos turizma dosega 20% izvoznih valut; leta 1990 je znašal 750 milijonov dolarjev; tujih turistov je bilo 2,7 milijona in prenočitev 8,5 milijona.

Evropska skupnost je najvažnejši gospodarski partner Republike Slovenije. 64% slovenskega izvoza gre v Evropsko skupnost; od koder po drugi strani prihaja 60% slovenskega uvoza.

V letu 1992 je trgovina med Slovenijo-Evropsko skupnostjo še vedno temeljila na starem sporazumu o kooperaciji Jugoslavija - EGS iz leta 1980; sporazum je preferenčnega značaja s svobodnim dostopom na tržišče Skupnosti; dejansko za vse proizvode iz jekla.

V pripravi je nov sporazum o kooperaciji, kateremu naj bi sledila asociacija ali pridružitve Slovenije k Evropski skupnosti. Na članstvo pa bo treba še čakati ter bo odvisno od razvoja tržnega gospodarstva in demokracije v Sloveniji.

Drugi najvažnejši trgovinski partner Slovenije je EFTA, to je Evropska cona za svobodno trgovino. Slovenija uvaža iz teh držav 13% vsega uvoza ter izvažava v te dežele 8,6% celotnega izvoza.

20. maja 1992 sta Slovenija in EFTA podpisali Izjavo o kooperaciji; slediti bi morala ustanovitev Cone za svobodno trgovino Slovenija-EFTA.

Zunanja trgovina Slovenije je bila v

zadnjih letih naslednja (v milijonih dolarjev):

Leto	Eksport	Import	Saldo
1986	2.454	2.603	— 149
1987	2.762	2.725	+ 37
1988	3.278	2.913	+ 365
1989	3.382	3.201	+ 181
1990	4.118	4.727	— 609
1991	3.858	4.136	— 278

Slovenija skuša ohraniti gospodarske stike z drugimi Republikami bivše Jugoslavije, kljub vojni v Bosni in na Hrvaškem.

Lani se je slovenski izvoz na jugoslovansko tržišče zmanjšal za 7.5%, to je od 24.8 % celote v letu 1990 na 17.3% v letu 1991, in uvoz je upadel za 6.5% ali od 21.6% v letu 1990 na 15.1 % v letu 1991. Slovenija ima na jugoslovanskem tržišču presežek 32.2%.

Čeprav Slovenija želi ostati posredovalec z Balkanom in z Vzhodom, naraščajo njena prizadevanja za večjo navzočnost na zahodnih tržiščih ter za vključitev v procese gospodarske integracije Evropske skupnosti.

Že pomladi leta 1990 je slovenska vlada v tako imenovani »Beli knjigi« za

Prvi socialni dan v Trstu (Marijin dom pri Sv. Ivanu) 15. marca 1992: sodelujejo Peter Močnik, Marko Vuk in Tomaž Simčič (foto Mladika).

vključitev v evropsko gospodarsko integracijo postavila načelo, da je treba vse nove zakone Republike Slovenije izdelati po normah in standardih Evropske skupnosti.

TUJE INVESTICIJE

Republika Slovenija želi pospešiti prestrukturiranje svojega gospodarstva in oblikovati tržno gospodarstvo. Pospešenje - za dohititev Zahoda seveda - pa je ista beseda kot »perestrojka«, katero je hotel Gorbačev že od leta 1985.

Za ta namen pa akumulacija slovenskega gospodarstva ne zadošča ter so potrebni tuji kapitali tako finančni kot tehnološki z modernimi razvojnimi projekti.

Nova zakonodaja po letu 1989 bolj priteguje tuje kapitale in tuji investitorji se zanimajo zlasti za tele sektorje:

- turizem;
- proizvodnja pijač;
- kemična, električna in elektronska industrija.

V zadnjih dveh letih je bilo v Sloveniji registriranih 790 pogodb za tuja vlaganja s celotno vsoto 430 milijonov dolarjev.

Pospešenje je bilo opaziti v obdobju november 1991 - januar 1992 z 225 novimi pogodbami in s 45 prilogami k že obstoječim pogodbam za vsoto 80 milijonov dolarjev.

Prednosti za tuje vlagatelje v Sloveniji so naslednje:

- sproščena zakonodaja za investicije;
- stimulativen davčni sistem;
- priprava primerne zakonodaje o privatizaciji;
- geostrateški položaj Slovenije v središču Evrope z važnimi tranzitnimi potmi;
- infrastrukturne olajšave;
- industrijska tradicija Slovenije in nizka cena dela;
- učinkoviti trgovinski odnosi slovenskih podjetij z važnimi družbami številnih držav, na primer:
Renault, Siemens, IVECO, Semprit, AEG-Telefunken, Hoechst, Bayer, Black and Decker, Reemtsma.

STANKO ZORKO

Msgr. Jože Jamnik

Življenje se mu je izteklo v Duhovniškem domu v Ljubljani v četrtek 14. novembra 1991. Dan prej ga je še obiskal tržaški škof Lovrenc Bellomi, ki ga je sicer večkrat obiskal v času njegovega bivanja v Duhovniškem domu. Zadnje slovo je bilo v soboto, 16. novembra popoldne v njegovem rojstnem kraju — Mirni peči.

Msgr. Jože se je rodil v kmečki družini 14. januarja 1909. Oče je bil Franc, mati pa Ivana Muren. V družini je bilo več otrok. Osnovno šolo je obiskoval v Mirni peči, gimnazijo v Novem mestu v letih 1921-1929. Odločil se je za bogoslovje. Predavanja je poslušal na teološki fakul-

teti v Ljubljani. V duhovnika je bil posvečen 2. julija 1933, torej že ob koncu četrtega letnika bogoslovja. V bogoslovju je ostal še eno leto in ker je bil duhovnik, je hodil ob nedeljah pomagat po raznih župnijah.

Naslednje leto 15. avgusta je bil že v Kranju kaplan in voditelj Dijaškega doma. Leta 1937 je bil prestavljen za kaplana pri Sv. Jakobu v Ljubljani. Službovanje v tem kraju mu je ostalo v prijetnem spominu. Od leta 1939 do 1945 je bil samo katehet na dekliški meščanski šoli in na gimnaziji v Ljubljani. Ob koncu vojne se je umaknil na Koroško in

Jože Jamnik (prvi na desni z škofom J. Jenkom in msgr. J. Prešernom)

je bil potem po raznih taboriščih v severni Italiji do septembra 1945.

V Trstu so se obnavljale slovenske šole. Prišel je v Trst in našel takoj zaposlitev. Bil je katehet na raznih osnovnih šolah, na industrijski strokovni šoli v Rojanu in kar 20 let na Trgovskem zavodu Žiga Zois. Ravno poučevanje na zadnji šoli je bilo zelo zahtevno, a si je znal pridobiti simpatijo pri dijakinjah in dijakih ter učnem osebju.

V dobrem spominu ga imajo še vedno slovenski verniki pri Sv. Vincencu. Med njimi je bil od l. 1948 do 1954. Potem mu je škof Santin zaupal vodstvo dijaškega zavoda Marijanišče na Opčinah. Za zavod je skrbel pet let, dokler ga niso leta 1960 sprejeli Salezijanci. Za nekaj mesecev se je nastanil pri meni v Rojanu in čakal na dušnopastirsko zaposlitev. Prišla je kmalu. Župnik v Borštu g. Malalan je zapustil župnijo in škof je ponudil upravo g. Jamniku. Rad je sprejel. Službo je nastopil l. decembra 1960.

V Borštu je bil skrben dušni pastir. Imel je velik dar za stik z ljudmi. Na pridige se je dobro pripravil in so bile vse napisane. Rad je bil sam v vsem urejen. Posrečilo se mu je postaviti nove orgle in nov krstilnik. Ljubil je mladino, zato je

poskrbel za nov župnijski dom z dvoranci. To je Krekov dom. Zadnja leta je cerkev dobila nov omet, cerkveni stolp pa uro.

Ves čas od leta 1945 do nastavitve v Borštu je Jože Jamnik vodil skupine dijaške mladine in tudi skupine mladih delavk.

V krogu župnijske skupnosti in prijateljev je leta 1983 slavil zlato mašo. Kmalu potem so se začele oglašati razne slabosti in končno je spoznal, da ne more več ostati na župniji. Prostor je dobil v Duhovniškem domu v Ljubljani, kjer je bil deležen dobre oskrbe. Za v Domu prisotne oslabele duhovnike je skoraj vsako jutro vodil somaševanje, in pripravil duhovno misel. Hvaležni so mu bili.

Jože Jamnik je 40 let svojega duhovniškega življenja preživel v tržaški škofiji in ji posvetil vse svoje zmožnosti. Ob pogrebu v Mirni peči pa nas je bilo prisotnih iz Trsta samo pet ljudi: dva duhovnika in trije laiki. Opravičuje nas prepozno ob-

JOŽE ALEKSIJ MARKUŽA

Tvoje rojstvo

Iz duše globin
prijaja pozdrav
in spev Tvojemu rojstvu.

Luč spoznanja,
verigo ljubezni, miru
in odrešenja tisočim
prinesel si v dar.
Tisočim revnim
in bednim v duši
si mir zaželjeni
za vedno podaril.

Ti, znamenje
svobode in pravice,
poraza in zmage,
pričakovano od vekov,
sama si večnost,
brez začetka in konca,
alfa in omega,
Ljubezen neskončna.

vestilo o njegovi smrti in uri pogreba, zlasti pa izreden naliv z burjo, ki ni dopuščal potovanja. Pogreb ob somaševanju približno 20 duhovnikov je vodil ljubljanski

pomožni škof Jožef Kvas. Sledilo je več poslovnih govorov. V imenu slovenskih vernikov in duhovnikov za delo med nami sem se mu jaz zahvalil.

L. BUDAL

Franki Ferletič v slovo

*Bela svetloba lije počasi
lahno, lažno
iz tvoje večnosti v moj hudi čas.
(T. Pavček)*

»November je s svojim otožnim, sivomegljenim, počasnim umiranjem, s svojo uvelo, pusto roko, s svojim vlažnobledim, razoranim licem že prerasel v simbol minevanja, propadanja, smrti. Košate bele krizanteme, ki se bohotijo vsepovsod pred našimi očmi, živahno migetajoči plamenčki nad mehkim vročim voskom, mrzla in gladka drseča se belina nagrobnega kamna so zgovorni videz minljivosti, lepote, ljubezni in življenja. In vendar je tudi sedaj misel na lepoto, pa čeprav minljivo, blagodejna. Občutek ljubezni,

tudi če trenutne, topel in vabljev. In življenje je lepo tudi takrat, ko se bliža svojemu koncu. Sledi, ki so jih zarisale izkušnje, nihče ne izbriše...«

Tako je razmišljala v eni svojih radijskih oddaj Franka Ferletič - za vse, ki smo jo poznali, le naša Franka.

In glej, prav njej je v mesecu minevanja, 9. novembra 1991, bela smrtna roka sredi široke življenjske poti, sredi mladostne zagnanosti za vedno zaustavila korak. Srca vseh, ki so Franko cenili, so otopela in se skrita v lupini bolečine nemočna upirala nesprejemljivi resnici: »In le je bilo mogoče. In le je res.«

S Franko je utihnil človek z neprecenljivim bogastvom, človek z velikim srcem. Ugasnila je topla, mehka luč njenih temnih oči, izvirajoča iz neusahljive ljubeznivosti; utihnila je njena opogumljajoča iskrena beseda; zamrl je blag smehljaj njenih ustnic. Do tistega usodnega večera se je njena duša razkrivala v hipnem pogledu, v tiho izgovorjeni besedi, v pozornem poslušanju sobesednika. Njene topline je bilo dovolj za vse. Za nebogljenega otročka, željnega zabave in blagovžornih izštevnic. Za zbeganega najstnika v spopadu s prvimi preizkušnjami življenja. Za mladega človeka, pričakujočega prijateljskega nasveta. Za zdelanega starca, v premagovanju starostnih nadlog, potrebne razumevanja in tolažilnih spodbud. Za vse je bilo dovolj ljubezni in pozornosti. Vsem, znanim in komaj znanim, je odpirala vso krasoto svoje duše. Nikogar ni sodila, še najmanj obsojala.

Franka Ferletič

In kolikor bolj se Frankina podoba odmika v daljavo, toliko večja postaja. Njena komaj 39-letna življenjska izkušnja je pustila za seboj globoke, neizbrisljive sledi. Hitri življenjski tok jo je po osnovni šoli v rojstnem Doberdobu vodil v Gorico na srednjo šolo, nato na klasični licej; in že je stala pred uspešno maturantko naslednja postaja: univerza v Trstu. Študij materinščine, in predvsem leposlovne ustvarjalnosti jo je povsem prevzel, hkrati se je v njej razraslo zanimanje za gledališče, tako da je leta 1978 doktorirala z diplomskim delom o vlogi Slovenskega stalnega gledališča v Italiji. Srečna študijska doba se je tako iztekla in naslednja postaja je bila za Franko zaposlitev v naši gledališki hiši v Trstu. Med študijem je nekaj let tudi poučevala. Zvok, beseda, ritem, melodija so Franko prevzemali in postala je urednica govornih sporedov na tržaškem radiu. Med številnimi oddajami pa je bila tista *Na goriškem valu* prav »njena«, tista, kateri se je posvečala celo desetletje z vso resnostjo, natančnostjo, sposobnostjo in si jo načrtovala čedalje boljše.

Kljub obremenjujočim poklicnim dolžnostim si je ustvarila družino, tako da je ob Ninku, Andreju, Mateji in Ivani, kot žena in mati, potešila svoje koprnenje po lepem in dobrem, kar je večkrat pogrešala

za njeno mehko dušo v pretesnem okviru sveta.

Od otroštva dalje pa je nosila v sebi še eno ljubezen, ljubezen do svoje kraške, od sonca in burje izžete rodine. Gmajne in hrasti, brini in ruj so bili del njene biti; in ob vonju domače prsti in ob pesmi mrzle burje se je krepila njena močna kraška narava. Klic domače zemlje je bil v njej vseskozi tako silen, da se je po nekajletni odsotnosti vrnila v svoj Doberdob. In prav v svoji vasi je podarila veliko svojih moči in sposobnosti: kot prosvetna delavka v domačih društvih, kot voditeljica skavtske skupine, kot avtorica in režiserka številnih otroških in mladinskih igrice ter proslav. V obsežni raziskavi časopisja je poiskala preteklost doberdobskega človeka, lepote tega delčka kraškega sveta pa je razkrila v lepljenki, *Naša mala pravljica* in v televizijskem dokumentarcu *Oj Doberdob*.

Ob vseh teh in drugih dejavnostih pa je nenehno iskala svoj pravi cilj: »Čim globlje stopaš vase, tem bolj negotovi postajajo odgovori na tvoja najintimnejša vprašanja. Kot prozorna kapljica, ki ji neusmiljeno drsenje po gladki obli ne dovoli trenutka postanka, se v divjem ritmu vrtiš v svojem svetu, v svetu svojih otrok, v svetu svojih službenih obveznosti, v sve-

Oder 90: Prizor iz igre
»Vesela zgodba o žalostni
princesinji«

tu površnih spoznanj in odnosov, v plazu nepotrebnih dušečih besed, v strahotni brezmejnosti neizraznih, na smrt obsojenih čustev.

Kdo sem? Čemu sem? Kje je moje mesto? Kakšna je moja naloga?»

Velika in zahtevna je bila njena naloga, in vendar jo je znala zgledno opraviti, bodisi kot žena, mati, hči, sestra bodisi kot prijateljica in kulturna delavka.

Takšna je bila naša Franka in takšna bo vedno živila v nas.

M.J.

Prerano slovo od g. Albina Germeka

V noči od petka na soboto (od 3. na 4. jan. 1992) je ponoči za vedno zaspal župnik g. Albin Germek na Kontovelu. Več let je bolehal na srcu, ki je končno odpovedalo. G. Germek se je rodil v Tomaju leta 1925. V duhovnika je bil posvečen leta 1948. Služboval je na raznih krajih. Bil je župnijski pomočnik na Opčinah, potem

več let župnik v Ricmanjih, še daljši čas župnik v Dolini in zadnja leta župnik na Kontovelu.

Pogrebne svečanosti so bile v sredo 8. januarja, ob 14. uri v cerkvi na Kontovelu.

Zbralo se je tržaško zlasti slovensko cerkveno občestvo, pa tudi prijatelji in znanci z Goriške, Tomaja, Sežane in od drugod.

Od njega so se poslovili v župni cerkvi na Kontovelu, kjer je nazadnje duše pasesel, in ga položili na kontovelsko božjo njivo. Somaševanje je vodil g. škof Lovrenc Bellomi, pogrebni obred pa je opravil sedanji dolinski župnik Rafael Slejko, ki mu je med mašo tudi spregovoril, kot je pokojni sam želel.

Kratko je orisal njegovo življenjsko pot. Rojen v Tomaju dne 2.8. 1925, je bil posvečen v mašnika v Trstu 27.6.1948. Gimnazijske in bogoslovne študije je opravil v Gorici oz. med vojno v Vidmu. Duhovniška služba ga je vodila po večjem številu slovenskih župnij na Tržaškem (Opčine, Ricmanje, Mačkolje, Barkovlje), največ časa pa se je ustavil kot župnik v Dolini in nazadnje na Kontovelu.

»Če so mu bila ostala službena mesta prilika vidne kreativnosti, mu je bil Kontovel eremitorij modrovanja, »je dejal govornik.« Tu ob njegovih razmišljanjih je človek lahko vstopil v zanimiv svet duhovništva, slovenstva, v svet bridkih in veselih spoznanj, v svet pokončnosti, v svet vzornih katehetov, v svet radijske posta-

Albin Germek

je Vera in naš čas, ki jo je vodil devet let, dokler mu zdravje ni začelo nagajati... Vstopil si v svet osebne tragike in osebne sreče, v svet skrivnosti in zamaknjeno- sti, v svet molitve in predvsem v svet neomajnega zaupanja v Boga.«

»Ko je duhovnik poln vsega tega, je lahko miren in lahko dobi dovoljenje za odhod, kot bi s Tagorejem mogli imenovati Albinovo smrt.«

Odšel je namreč tiho, tiho, ko mu je v spanju odpovedalo srce.

Po maši se je od pokojnega gospoda Albina poslovil še njegov rojak Tomajc Žarko Škerl.

Dan je bil žalosten, ker je morje in vso kraško planoto pokrivala megla, tako da

se je tudi narava odela v sivo žalost.

Iz cerkve se je razvil sprevod na domače pokopališče, ki je na vrhu griča kot vas Kontovel. Dolg je bil sprevod duhovnikov in vernega ljudstva. Na pokopališču so se pokojnega g. župnika spomnili še laiki, zastopnik dolinskega vernega občestva in zastopnik Kontovelcev. Zahvalila sta se pokojnemu župniku za njegovo dušnopastirsko delo, posebej za njegovo skrb za mladino. Posebno v Dolini, ko je bil še zdrav, je svoje moči posvetil mladini. Oglasil se je še moški zbor, ki je odpel dve žalostinki, nakar so udeleženci, po stari slovenski navadi, vrgli kepo prsti v njegov grob z molitvijo: Bog ti bodi bogat plačnik za vse, kar si dobrega storil, dragi g. Albin.

BOGOMIR ŠPACAPAN

Ivan Breclju v spomin

Vse nas je pretresla vest, da je v petek, 24. januarja 1992, v Devinu nenadno preminil naš dobri znanec, prijatelj Ivan Breclj. Tako nepričakovano je planila med ljudi ta novica, da skoro nismo mogli tega verjeti. Res, da zadnje čase ni bil najbolj trdnega zdravja, vendar smo ga videvali vedrega in prijaznega na vseh naših prireditvah. V šali je pravil: »Sedaj sem upokojen, zdaj utegnem.«

Pokojni se rodil pred 68 leti v Žapužah pri Ajdovščini. Po osnovni šoli je nekaj let študiral v Malem semenišču v Gorici. Prišla je vojna in homatije po njej. S toliko drugimi se je preselil v Argentino in si tam ustvaril družino s Pinico Legiša, ki je šla za njim v to daljno deželo. Kot vsi drugi tedanji emigranti se je oprijel raznih del: v začetku se je izučil za zidarja, nazadnje je delal v nekem fotografskem podjetju. Z ženo Pinico sta imela pet otrok, tri fante in dve deklici. Tudi lep domek sta si postavila v bližini Buenos Airesa.

Ivan Breclj

Pa je tudi v njiju dozorelo domotožje in v prvih šestdesetih letih se je družina vrnila v Devin. Imel je konkretne gospodarske načrte, a tragična smrt sestre Cvetke, ki je prav tiste dni utonila s sinom v Soči, mu je vse to prekrižala. Spet je prijel za zidarsko žlico in se s pridnostjo, vestnostjo in poštenostjo dokopal do

uglednega stavbnega podjetja. Vendar ni zidal samo za druge; tudi za svojo družino je sezidal udobno domovanje v Devinu.

Ni ostal le pri ročnem delu. Bil je v prvi vrsti Slovenec in se takoj pridružil Slovenski skupnosti; znal je pritegniti k političnemu delu vrsto požrtvovalnih oseb in žel odlične uspehe v devinsko-nabrežinski občini. Ker so otroci medtem dorasli in doštudirali, je aktivno delovanje modro prepustil njim, jim stal ob strani s svojo izkušnostjo, da so se mogli uveljaviti na raznih poljih. Naj omenimo samo Martina, ki se je posvetil časnikarstvu in je postal podžupan v občini Devin-Nabrežina.

Vendar mu ni bilo dano, da bi dolgo časa užival trdo zasluženi pokoj. Ko je šel v petek, 24. januarja, s sosedom »čistit« gmajno na hrib Grmado, ga je obšla slabost in mu ni bilo več pomoči.

Njegov pogreb v torek, 28. januarja, se je razvil v vsesplošno ljudsko priznanje zaslužnemu možu. Take množice Devin zlepa ni videl. Maševal je njegov bratranec Bogomil Breclj, župnik v Nabrežini, ob asistenci številnih sobratov. Domači

dušni pastir g. Giannini se je toplo od nje ga poslovil v zares lepi slovenščini. Moški zbor Fantje izpod Grmade mu je pel med mašo in za slovo na pokopališču. Tam sta se od njega poslovila Antek Terčon v imenu Slovenske skupnosti in Gregor Pertot za zbor Fantje izpod Grmade.

* * *

Dragi Ivan! Tiho si odšel od nas, skoraj po prstih. Pustil si pa za sabo globoke sledove, katerih ne bo nihče mogel zabrisati, kaj šele nanje pozabiti. Udejstvoval si se na zadnjih (ali bolje prvih) okopih našega narodnega telesa. Včasih je bilo težko v tej neenaki borbi. V največjo radost pa so ti bile zadnje spremembe in razvoj v matični domovini. Bila sva enakih pogledov na našo stvarnost, res prava prijatelja. Tvoje odsotnosti ne bom čutil samo jaz, marveč vsa naša zamejska skupnost. Bil si mož dejanj in si se vedno veselil pozitivnih napredkov, uspehov; znal pa si tudi pokončno kljubovati težavam in si vedno imel pogled zazrt v našo boljšo prihodnost. Takega se te bodo spominjali naši ljudje, katere si tako ljubil in se zanje žrtvoval.

ZORKO HAREJ

Prof. Ubaldu Vrabcu v spomin

29. januarja 1992 smo se v cerkvi in na pokopališču v Rodiku poslovili od Ubalda Vrabca, skladatelja in zborovodje, markantne osebnosti v slovenskem javnem življenju, občutljivega spremljevalca kulturnega in političnega dogajanja, premočrtnega Slovenca in doslednega zagovornika slovenstva, svobode in demokracije.

Kot umetnik je globoko in prizadeto doživljal usodo Primorskih Slovencev v času genocidne politike fašistične Italije ter politične in duhovne zmede poveljnih let. Vrabec je postal glasbenik, toda lahko bi bil postal pisatelj ali slikar. Že v osnovni

šoli je vzorno pisal in risal. Klic po glasbi je bil močnejši, vendar je publicistiki ostal po malem zvest vse življenje.

Že v Buenos Airesu, kamor ga je 1929 odnesel selitveni val z drugimi Slovenci, je ustanovil humoristični list Čuk na palci (po podobnem glasilu v Gorici) in vanj pisal. S pisanjem je nadaljeval po vojni v Trstu. Pisal je poročila in ocene o koncertih in kulturnih prireditvah, v dobi kominforma satirične članke v Primorski dnevnik, v petdesetih letih s prijateljema Ivanom Šavlijem in Tonetom Penkom humoristični in satirični list Prvi april, v šestdesetih in sedemdesetih letih satirično

rubriko v narečju Mihec in Jakec, najprej v Primorski dnevnik in nato v Novi list. Satiro na naše politične razmere v zamejstvu je objavljial sredi sedemdesetih let v lističu Sveder.

Za celovit prikaz njegove osebnosti je potrebno vedeti, da je bil tri mandatne dobe predsednik Slovenske prosvetne zveze, nato referent za zборе. Tudi za politiko se je vedno zanimal. 1967 se je pridružil Slovenski levici, ki je bila za samostojno slovensko politiko proti vključevanju Slovencev v vsedrjavne italijanske stranke. Na drugih volitvah v deželi Furlaniji Julijski krajini je Slov. levica nastopila v koaliciji s Slovensko skupnostjo. Vrabec je bil drugi na kandidadni list. Živo se je angažiral, uveljavil kot govornik na shodih in na volitvah dobil veliko preferenčnih glasov.

Toda širša publika pozna Vrabca predvsem kot glasbenika, skladatelja in zborovodjo. Glasbo je študiral najprej v šoli Glasbene matice, kjer se je učil violine, teoretskih predmetov, solopetja in klavirja pri A. Ivančiču, V. Šoncu in V. Mirku, potem na konservatoriju Verdi pri učenem in zahtevnem Leviju, pri katerem je dobro preštudiral kompozicijsko tehniko.

Svoje znanje je začel uresničevati v Mariboru, kamor je prišel po dveh letih izseljenstva v Argentini.

Napisal je nekaj skladb s slovensko in socialno tematiko, kakor Mi kujemo, Za kruhom, Naša zemlja, Kralj Matjaž, značilni za vso njegovo skladateljsko dejavnost. Vrabec je predvsem zborovski skladatelj, kar je razumljivo za človeka, ki se je vse življenje ukvarjal z zbori. Napisal je veliko zborovskih skladb za vse zasedbe in številne priredbe, med katerimi so nekatere pravi biseri, kot na pr. Bilečanka, Bratci veseli, Polka je ukazana, Grenka smrt.

Manj je njegovih instrumentalnih kompozicij, simfoničnih, komornih, kantat. A tudi tu se je izkazal za izbornega skladatelja, ki je dobil nagrade: dve na medna-

Ubald Vrabec

rodnem natečaju nagrada mesta Trst, kjer se stekajo simfonična dela z celega sveta. Zadnje delo izpred nekaj let je opera Tolminski punt, ali izraz njegovega vedno nekoliko upornega razpoloženja in verjetno ob spominu na mater Tolminko.

Vrabec je pisal tudi cerkveno glasbo, nekaj malega že pred vojno na latinsko in cerkvenoslovansko besedilo, ko je bil vodja zbora v pravoslavni cerkvi v Trstu, a tovrstna njegova dejavnost se razmahne po zadnjem koncilu, ki je uvedel v cerkev narodne jezike. Zložil je več maž, nekaj posameznih skladb, nekatere se pogosto izvajajo: med katerimi sta znani Bila je noč in kantata Božični sijaj za mešani, otroški zbor in kvartet pihal. Vrabec je tudi harmoniziral ali priredil 47 nabožnih ljudskih napevov iz vsega slovenskega prostora različnih časov in narečij, ki imajo zato tudi dokumentarno vrednost.

Zanimiv je njegov pogled na umetnost komponiranja, ki predpostavlja dobro poznanje kompozicijske tehnike, akordov, modulacij, izpeljave melodij. Kom-

poniranje je zanj naporno in trdo delo. Zmotno je mišljenje tistih, ki menijo, da umetniki ustvarjajo pod navdihom, kakor da bi duh iz onstranstva vodil njihovo roko in jim narekoval nesmrtnne melodije. Navdihov je mnogo, važno je navdih urediti, mu dati pravo obliko, razsežnost in ga prepojit z ganjenostjo. Njegove skladbe so resnično do kraja premišljene in dodelane.

Starejši poznajo Vrabčeve zborovodske vrline. Pevovodja je postal po naravnem razvoju. Najprej je bil pevec v raznih zborih in nato začel polagoma dirigirati, najprej v Trstu, potem dve leti v Argentini, deset let v Mariboru in po letu 1941 spet na Tržaškem, zlasti po vojni, ko je v vrenju slovenskega navdušenja kar mrgolelo zborov. Vrabec je za krajši ali daljši čas učil kar sedem zborov. Globljo sled je pustil Tržaški komorni (zbor), ki se je leta 1960 za tekmovanje deželnih pevskih zborov v Vidmu preimenoval v zbor Jacobus

Gallus. Zbor je zaslovel po izvrstnih nastopih in stilnih koncertih. Večkrat je bil nagrajen, že na omenjenem zborovskem tekmovanju, na republiških tekmovanjih v Mariboru in mednarodnih tekmovanjih C.A. Seghizzi v Gorici. Vrabec je bil nadarjen in pripravljen interpret glasbenih del, z obsežnim glasbenim znanjem, komunikativen in duhovit pevovodja, da so pevci radi prihajali na vaje, tudi vsak dan, kot se je dogajalo prva leta po vojni.

Zdaj ga ni več. Njegovo stanovanje v Bazovici, kjer je preživel zadnja leta, je prazno. Ne bomo ga več obiskali in ne srečevali. Manjkala nam bo njegova bistra misel, duhovita beseda; manjkala glasbena avtoriteta, na katero se v potrebi lahko obrneš, luč, ki je sijala v naša pevstva prizadevanja.

Profesorja Ubalda Vrabca ni več, ostala bo njegova glasba, delo izbranega umetnika in skladatelja.

R.P.

Alojz Kocjančič duhovnik in pesnik Istre

Življenje in delo Alojza Kocjančiča, tega krepkega moža z močnim basom, prijaznim pogledom in otroško nežnim srcem označujejo štiri temeljne značilnosti: bil je duhovnik z vsem žarom, pokončen mož, zaljubljenec v rodno Istro in mojster slovenske besede.

Rodil se je 20. maja 1913 v trdnjavsko zavarovanem kamnitem Kubedu v Slovenski Istri. Kamorkoli je šel, povsod ga je spremljala podoba rojstnega kraja. Hrepenel je po njem, ko so je vračal domov iz malega semenišča v Gorici, kjer je preživel svoja dijaška leta od 1925 - 1933. Tam je tudi maturiral in nadaljeval bogoslovne študije ter bil 29. junija 1937 posvečen v duhovnika.

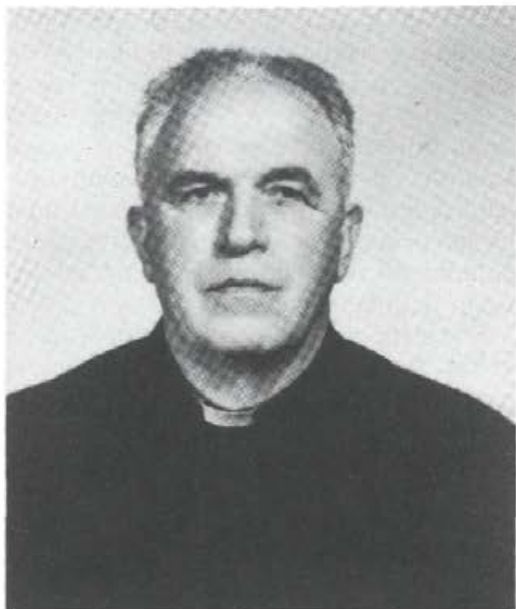
Vsa svoja duhovniška leta je preživel v domači Istri in na njenem kraškem robu. Takoj po novi maši je bil najprej eno leto kaplan v Buzetu v Hrvaški Istri, nato pa 25 let (1938 - 1963) župnijski upravitelj v Koštaboni, od koder je 9 let soupravljal župnijo Pomjan in 16 let Šmarje pri Kopru. Od tam je odšel v Klanec pri Kozini (na Malem Krasu, kakor je pravil), kjer je bil župnik drugih 25 let (1963 - 1988), tam je ostal v pokoju in do svoje smrti 19. novembra 1991.

V pesmi Sobratu je izpovedal svojo vero v duhovništvo: »Vem, da je Bog darov ti mnog dal, a jaz bom le duhovnika iskal.« V duhovništvu je videl možnost oznanjati Kristusovo odrešujočo besedo in

razglašati moč njegove ljubezni. Iz tega gledanja je črpal tisto silno energijo, ki jo je s svojim mogočnim, a toplim glasom prelival v srca vernikov istrskih župnij, da so mu radi prisluhnili in se ga še danes spominjajo kot dobrega duhovnika, resničnega pastirja svoje črede, ki jim je reševal vasi pred požigom Nemcev (Koštabono in Pomjan). Kuzmovo, vsakoletni praznik sv. Kozma in Damjana v Koštaboni, je bil pravo ljudsko slavlje, ki ga je še povzdignil gospod Kocjančič z oznanjanjem božje besede.

Bil je pokončem mož v viharnih časih fašizma in v divjih letih borbenega komunizma po koncu vojne. Večkrat so mu eni in drugi grozili s pestmi in koli: prvi zaradi njegove narodne zavesti in zavzetosti za domačo zemljo in besedo, drugim pa ni bila po volji njegova neomajna ljubezen do Cerkve in zvestoba njenemu oznanilu. Nikoli ni obsojal idejnih nasprotnikov, k vsakemu je odpuščajoče pristopil, ko so se časi spremenili.

Ljubezen do rodne Istre je izpovedal v

Alojz Kocjančič

ALOJZ KOCJANČIČ

Istra - mati

O Istra, draga zemlja rodna moja,
za tužno — kot v posmeh — so te krstili
s prezirom so stoletja te pojili,
nihče ljubezni dal ti ni napoja.

Nihče ni v tebi kdaj iskal heroja,
te pevcev pesem še doslej ni pela,
pozabljena za svet so tvoja dela,
ti tujec je zavrl polet razvoja.

Jaz, tvoj otrok, deležen tvoje »hvale«
in svest prenekatero si krivice,
obraz tvoj, mati, bom odkrival pravi.

Ljudi opeval bom, vode in skale
z ljubeznijo do tebe, do resnice,
da se ti ranjeno srce pozdravi.

svojih Šavrinskih pesmih, v Brumbolah, v kratki prozi. Nosil jo je v srcu, ko se je za to skopo zemljo boril, da bi na njej preživela slovenska beseda. Poetična ljubezen ga je vezala na domačo hišo, ki jo je izgubil v otroški dobi in se je vedno vračala v njegovo življenje kot hrepenenje po lastnem domu v Kubeđu. S svojim pogledom je objemal to ljubljeno Istro še ob svojem zadnjem »velikem« dnevu, ko je ob proslavi 500-letnice hrastoveljskih fresk v juniju 1990 navdušeno recitiral nekaj svojih pesmi pred večtisočglavo množico.

Bil je mojster slovenske besede: božje in pesniške. Leta 1962 je izdal pesniško zbirko Šavrinske pesmi, leta 1988 pa Brumbole. Zadnje mesece in tedne svoje ga življenja je radostno pričakoval izid svoje kratke proze. Knjige ni dočakal. V pesmih se prepletajo njegovi mladostni boji in sanje, iskanja, ljubezen do istrske zemlje in njenih ljudi. V verzih zaživjo duhovniki ob raznih jubilejih, strunjanska Mati božja in papež Janez Dobri, preprosti ljudje ob godovih, njegova pesem je tolažba v stiski in trpljenju.

Slovo od gospoda Kocjančiča (tako so mu najraje rekli) je bilo v sredo 20. novembra 1991 v Klancu pri Kozini. Pri sve-ti maši so se od njega poslovili upokojeni koprski škof dr. Janez Jenko, domači župnik Lojze Kržišnik in zastopnik župljanov. Zadnje počivališče je našel v svoji dragi kubejski zemlji. Tam so se od njega poslovili dekan dekanije Dekani mag. Cvetko Valič in zastopniki istrskega kulturnega življenja. Na obeh krajih se je pogreba udeležilo nad 60 duhovnikov in lepo število vernikov. Tiho zbranost, molitev in petje je simbolično blagoslavljalobilo obilno deževje: Gospodar življenja je obilno zalival semena, ki jih je sejal pokojnik v svoji dolgi duhovniški službi, da bodo obrodila primeren sad za večnost.

ALOJZ KOCJANČIČ

Strunjanski Materi

Samotna, milostna strunjanska Mati, čolnarjev drznih up se v te upira, ko varno pot njih brod zaman izbira in brezna jamejo ob njem zijati.

Mladosti tvoje razdivjana sila se spet, o brat, je s tabo poigrala, zdrobila jambor, jadro razcefrala — in čoln brez vesla si in brez krmila?

Vendar naj satan zmage ne slavi: krmilo božja naj ti bo postava, naj veslo dobrih del čoln uravnava.

Za jambor naj bo križ, a v jadro belo Brezmadežne podobo vtiki! Veselo do večnostnih bregov pogled upri!

tp

Marici Šček v spomin

Z molitvijo, mašno daritvijo in petjem smo 19. febr. 1992 v Lokavcu pri Ajdovščini spremili k večnemu počitku Marico Šček, vd. Kompara. Bila je izredna žena — ne zato, ker je dočakala 100 let, 7 mesecev in 7 dni, marveč, ker je življenje mo-

dro preživela. Izhajala je iz ugledne družine Ščekovih z Gradišča pri Vipavi. Oče je bil železničar, zato se je družina selila v Trst in Gorico. Starši so osem otrok vzgojili v topli ljubezni do Boga in do zatiranega slovenskega naroda pod Italijo. Tako je sin Virgil Šček postal duhovnik, da bi čimveč storil za svoj narod. Res se je vse življenje boril za božje in narodne pravice kot duhovnik, kot narodni posla-

Za 100-letnico rojstva Marice Šček, ji g. Ciril Florjančič iz Nabrežine čestita v imenu verske skupnosti

nec goriških Slovencev v rimskem parlamentu, kot publicist in kulturni delavec. Njegova sestra Breda Šček je z glasbenim ustvarjanjem služila svojemu narodu.

V istem duhu je zrasla in delovala tudi rajna Marica Šček. Po osnovni in srednji šoli v Trstu in Gorici je postala uradnica na glavni pošti v Trstu. Zaradi vestnosti in natančnosti pri delu so jo predstojniki pošiljali kot nadzornico po vseh poštah na Primorskem. Po 12 letih službe se je poročila s sodnikom Francem Komparom. Zaradi fašističnega preganjanja sta se zakonca umaknila v Celje, Vransko in Trebnje. Po moževi upokojitvi sta se naselila v Lokavcu pri Ajdovščini. Po moževi smrti je Marica ostala sama. Tu je preživela 34 let. Združevala je bistrost duha, odkritosrčnost in prijaznost v plemenit, klen značaj. Vse njeno mišljenje, govorjenje in življenje je ožarjala globoka vera in vdanost Bogu. Budno je spremljala življenje v domači župnji in po svetu. Srčno se je veselila javnega priznanja, ki ga je bil deležen njen brat Virgil s poimenovanjem osnovne šole v

Nabrežini po njem in študijskih srečanj ob njegovi stoletnici v Komnu in Avberju. Zadnji vesel dogodek je doživela 10. avgusta 1991, ko je obhajala svojo stoletnico rojstva z mašo s svoji sobi v krogu številnih prijateljev. Medtem pa so s starostjo prišle hude preskušnje. Opešal ji je vid, da ni mogla več brati Družine, ne iti v cerkev. Pa ni tarnala. Kot svetopišemska močna žena je vdano prenašala vse tegobe. Edino uteho je našla v molitvi in mesečnem obhajilu. Tako se je tesno približala trpečemu in vstajenskem Kristusu in mu izročila svojo utrujeno dušo in telo.

Na zadnji poti v cerkev in na pokopališče jo je spremila množica domačih in daljnih prijateljev. Somaševalo je pet duhovnikov. V slovo sta rajni gospe Marici spregovorila dr. Tone Požar in domači župnik g. Janez Filipič. Ob grobu se je v imenu goriških prijateljev poslovila Marija Ferletič. Hvaležni smo Bogu, da smo imeli v svoji sredi odlično ženo, ki nam je dajala zgled zdrave vernosti, poštenja in zvestobe!

Božični koncert 1991 v nabrežinski cerkvi: sodeluje »Obala« iz Kopra

V spomin g. Mirku Škarabotu in g. Stanislavu Vrtovcu

Z druge strani meje je prišla vest o smrti dveh primorskih duhovnikov, župnika v Levpi Mirka Škarabota (10. febr. 1992) in upokojenega župnika in dekana v Dornberku Stanislava Vrtovca (22. feb. 1992). Pri omenjenih dušnih pastirjih gre za duhovnike, ki so sicer bili že v letih, a so do nedavnega po svojih močeh požrtvovalno vršili svoje poslanstvo, zato za njima nastaja praznina. Kakor drugod po Evropi prihaja namreč do upada številnih duhovniških kandidatov, ki bi v primernem času nadomestili starejše moči, zato se srečujemo s številnimi ne zasedenimi župnijami.

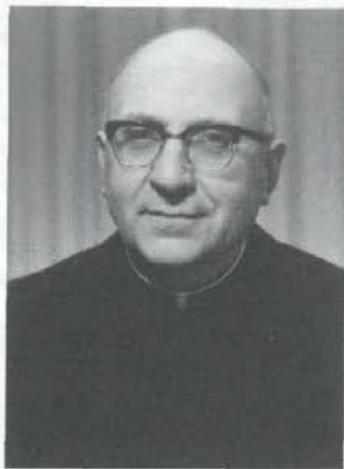
Mirko Škarabot

Pok. Mirko Škarabot je bil doma iz Sempetra pri Gorici, kjer se je rodil leta 1921, gimnazijo in teološke študije pa je opravil v Gorici in bil tu posvečen leta 1944. Večino svoje duhovniške službe je preživel v Levpi, odkoder je soupravljal tudi nekatere bližnje župnije, dalj časa Kal nad Kanalom in Avče. Kot duhovnik

se je odlikoval po vestnosti in natančnosti, izkazoval pa je tudi gospodarski čut, saj je uresničil obnovo več cerkva, med katerimi je še posebej pomembna poznogotska cerkev v Nadavču. V Levpi je po lastnih načrtih zgradil novo župnišče.

Njegovo delo v teh krajih je bilo plodno, saj je za seboj zapustil živo versko občestvo, ki je sedaj ostalo brez stalnega duhovnika. Pokopan je bil 12. februarja v Levpi, pogrebni obred pa je vodil upokojeni koprski škof msgr. Janez Jenko.

V javnosti je močno odmevala tudi smrt nekdanjega župnika in dekana v Dornberku Stanislava Vrtovca. Doma je bil iz Velikih Žabelj, kjer se je rodil leta 1912, gimnazijo je pričel obiskovati pri jezuitih v Travniku v Bosni, dokončal pa jo je v Gorici. V tem mestu je tudi študiral bogoslovje in bil posvečen leta 1935. Prva duhovniška služba ga je zanesla v Prvačino in na Gradišče, bil je nato kaplan v Tolminu, potem pa je postal župnik v Podbrdu. Iz te vasi je soupravljal vikariat

Stanislav Vrtovec

Obloke, več let pa tudi Sorico in Davčo v ljubljanski škofiji. Leta 1949 je prišel za župnika v Prvačino, 1953 pa je bil imenovan za župnika in dekana v Dornberku, kar je ostal do upokojitve pred nekaj leti, ko je službo predal mlajšemu nasledniku. V prvih letih izhajanja verskega lista Družina je bil v veliko oporo dr. Mihaelu Torošu kot njen zvesti sodelavec in odgovorni urednik. V širši javnosti je bil znan tudi kot voditelj ljudskih misijonov, saj je bil po drugi svetovni vojni eden prvih duhovnikov, ki jih je v Sloveniji začel ponovno uvajati. V Dornberku in bližnjih Zaloščah, kjer ja bil soupravitelj,

pa so ga cenili kot gorečega dušnega pastirja, ki je versko življenje v teh krajih znal vzdrževati na višini, zlasti še z osebnim zgledom in navdušujočimi pridigami. Njegovo uspešno duhovno poslanstvo se izkazuje v številnih duhovniških in redovniških poklicih, ki jih je po vojni znal vzbuditi pri mladih v tej vasi.

Kako je bil pok. Stanislav Vrtovec priljubljen in spoštovan, je pokazal veličasten pogreb v nedeljo, 23. februarja 1992. Vodil ga je koprski škof msgr. Metod Pirih, od njega pa so se poleg številnih govornikov poslovili tudi domači mešani in moški pevski zbor.

Pogled na lepo izdelane jaslice v župnijski cerkvi na Bazovici (1991)

Slovo od prof. Dragotina Butkoviča

V nedeljo, 1. marca 1992, zjutraj in popoldne je v Gorici odjeknila žalostna vest, da je preminil duhovnik prof. Dragotin Butkovič. Iznenadeni in pretreseni so bili številni prijatelji in znanci na Goriškem, Tržaškem in v Sloveniji, povsod, kjer so ga poznali in spoštovali.

Prof. Drago Butkovič se je rodil v Sovodnjah ob Soči 10. okt. 1920, ker je obiskoval tudi osnovno šolo. Srednjo šolo je opravil v Malem semenišču v Gorici, teologijo pa na Gregorijanski univerzi v Rimu, kjer je živel kot gost v Franconskem zavodu. Svojo prvo novo mašo je imel 1944 v Rimu, ko so Angloamerikanci zavzeli mesto. Zaradi vojnih razmer ni bilo na novi maši nikogar od domačih. Zato je novo mašo ponovil doma šele 1945 po svoji vrnitvi iz Rima. Kot novomašnik je bil imenovan za kaplana pri župniku Alfonzu Berbeču v Šempetru, nato pa od 1953 za nedeljskega kaplana v Štandrežu, od leta 1959 do svoje smrti pa za župnika v

župniji Rupa-Peč. Istočasno je tudi poučeval na goriških srednjih šolah, in sicer kot profesor latinščine in grščine v Malem semenišču (1945-47), zatem pa kot profesor klasičnih jezikov na slovenskem liceju in gimnaziji ter kot katehet na srednji šoli. Za šolske potrebe je priredil Latinsko metriko, Latinsko sintakso ter Slovensko-Latinski slovar.

Poleg profesorskega poklica je tudi vedno sodeloval v dušnepastirstvu, pri srcu mu je bila posebno župnija, za katero se je zanimal prav do zadnjega dne. Imel je čut za lepoto božje hiše, zato je prenovil obe cerkvi, v Rupi in na Peči, tako znotraj kot zunaj ter poskrbel za kip sv. Katarine na Peči in sv. Marka v Rupi.

V sredo, 4. marca 1992, se je rupensko-pečanska fara zadnjič poslovila od svojega župnika, prof. Dragotina Butkoviča. Kot je ob slovesu v cerkvi dejal njih zastopnik Ivo Kovic, je pokojni gospod 32 let vodil njih župnijsko občestvo (od 1959

Prof. Drago Butkovič in prijatelji v Pragi 1991

do 1992). Toda od pokojnika se niso poslovali samo njegovi župljani, temveč se je ob njegovi krsti v štandreški cerkvi zbralo tudi številno goriško slovensko občestvo in zelo številni njegovi sobratje, tako Slovenci kot Italijani, saj je bil njih sošolec in sobrat. Prišli so tudi zastopniki Mohorjeve družbe iz Celovca in Celja. Pogrebno mašo je vodil nadškof ob asistenci goriškega generalnega vikarja msgr. Silvana Cocolina ter koprskega generalnega vikarja msgr. Renata Podberšiča, ki je zastopal škofa Metoda Piriha in prinesel tudi njegovo sožalje.

MED MAŠO JE SPREGOVORIL DR. OSKAR SIMČIČ

Potem ko je orisal njegovo življenjsko pot, je nadaljeval:

»Pokojni Drago je bil izmed številnih tedanjih primorskih fantov, ki so čudovito vezali ljubezen do Boga in do svojega ljudstva, kateremu je bila usodna ura biti ali ne biti. Na pot duhovniške službe niso šli iz nekih nacionalističnih, oziroma nacionalistično osvajalnih ali drugih manj čistih nagibov, kakor so jim nekateri oporekali, marveč iz neke notranje nuje, ki ji pravimo zvestoba, zvestoba do Boga, zvestoba in želja, da ljudstvo, iz katerega črpaš svoje korenine, po božji volji živi in se njegov glas sliši v zboru vseh drugih glasov in jezikov.

Pokojni Drago je živo občutil tako težkočo in perspektivno družbeno, politično neobetavnost te poti kakor tudi vzišenost in lepoto tega poklica in se je zanj zato odločil.

Slovensko zgodovinopisje ni do sedaj primerno ovrednotilo velike vloge primorskih duhovnikov med obema vojnoma in njihovih vzgibov v službi slovenskega ljudstva tostran Alp, ki mu je bila usodna ura, in hudo mi je pri srcu, ko čutim in slutim, da mladi rod gleda na tisto obdobje kot na neko davno prazgodovino, ki nima današnji stvarnosti kaj povedati.

Hvala ti, Drago, za lepo besedo. V svo-

jem življenju si bil oznanjevalec besede kot duhovnik in kot profesor vzgojitelj... Dragovo »srce« je bilo duhovniško srce in njegova beseda je sporočala njegovo dušo, ki je bila ubrano prevzeta z resnico, dobroto in lepoto. Njegov čut za lepo, zlasti lepo slovensko besedo, me je vedno prevzemal...«

G. Simčič je zaključil:

»Komu danes zvoni? Njemu, a tudi nam, ki smo bili deležni njegovih darov. Nosili ga bomo v prisrčnem spominu, priklicali bomo njegov obraz, ko bomo zasledili njegovo ime v njegovih čudovitih priredbah in prevodih...«

Ko so ugibali, kje pripraviti pogreb, v domači cerkvi ali v Štandrežu, in so se odločili za Štandrež, je bila to posrečena odločitev: v Rupi ali na Peči bi niti duhovniki s škofom ne mogli v cerkev, veličastna štandreška cerkev pa je lahko vse sprejela in se je moglo somaševanje brez zastojev vršiti. Bila je sicer pepelnična sreda, toda to ni oviralo sobratov, da so v tako velikem številu prihiteli v Štandrež, morda jih je bilo preko sto.

Poleg duhovščine so se pogrebne maše udeležile tudi številne civilne osebnosti, med njimi minister Dular; pogrešali smo le kakega vidnega zastopnika sovodenjske občine. Dragotin je bil vendar iz Sovodenj in je bil župnik v sovodenjski občini ter poleg tega viden kulturni delavec in profesor tudi raznim sovodenjskim možem.

Pokojni Drago Butkovič je ljubil petje in glasbo ter sam igral na klavir. Dovršeno petje rupensko-pečanskega zbora, ki so ga pomnožili še drugi pevci, je gotovo bilo zasluženo priznanje pokojniku tudi za njegovo ljubezen do lepe pesmi. Posebno pa moramo omeniti otroški zbor, ki mu je ob začetku maše prvi zapel. Bilo je res ganljivo.

Po končani maši so se od pokojnika poslovili Ivo Kovic v imenu župnije, prof. Marija Češčut v imenu Sovodenj in Goriške Mohorjeve družbe.

Prof. Marija Češčut je dejala:

»Dragi g. profesor!

V imenu Vaših sovodenjskih rojakov in

imenu Goriške Mohorjve družbe Vam izražam globoko hvaležnost za vse delo, ki ste ga posvetili svojim ljudem, pravzaprav nam vsem, ki smo bili in smo deležni Vašega plemenitega poslanstva.

Verjeli ste v pomembno vlogo kulture in šolstva kot dveh najzlahtnejših dejavnosti za ohranitev in osveščanje slovenskega naroda, še posebej na tem primorskem koščku slovenske domovine. Vedno in povsod ste širili prepričanje v odrešilno moč znanja in izobrazbe, knjige. Bili ste učitelj, čigar delo je in bodi posvečeno ljudem, kot je sadež drevesa namenjen tistim, ki ga odtrgajo, in ne drevesu samemu. Kot takega se Vas hvaležno spominjajo cele generacije študentov, ki ste jim posvetili najdragocenejše trenutke svojega bogatega ustvarjalnega življenja.

Odlikovalo Vas je neutrudno, vztrajno, poglobljeno delo, ki ne sledi hipnim, učinkovitim rezultatom, ampak gradi počasi in neutrudno. To dokazuje — med drugim — Vaš izčrpno izdelan Slovensko-latinski slovar, ki je našim dijakom v dragoceno pomoč, kot tudi Vaš odličen prevod Riposatijske Zgodovine latinske književnosti.

Leta 1986 ste prevzeli vodstvo Goriške Mohorjve družbe in prav tej — za nas Primorske Slovence tako važni kulturni ustanovi, ste zadnja leta posvetili vse svoje bogato znanje in moči. Za GMD ste prevedli knjigo papeža Lucianija Spoštovani, prevod, ki — kot vsi ostali — kaže Vašo izredno skrb za pravilen in pristen jezik.

Predvsem po Vaši zaslugi se je uresničila zamisel, da knjižni dar GMD obogatimo z zbirko Naše korenine, ki naj bi ovrednotila manj znana dela zaslužnih mož naše preteklosti. Prepričani ste bili, da je poslanstvo Goriške Mohorjve predvsem uresničevanje tiste kulture, ki prebujajo v narodu zavest, da so njegove korenine močne in globoko v zemlji in zgodovini, kulture, ki verjame v svojo moč in pomen v borbi za narodovo osveščanje, predvsem pa kulture, ki verjame, da je boj za resnično oplemeniteno podobo sloven-

skega jezika prva naloga naših trenutnih in bodočih snovanj.

Vsi tisti, ki nam je bilo dano, da smo Vas поблиže poznali in Vašo osebnost in delo doživljali v najbolj neposrednem pomenu te besede, Vam izražamo svojo globoko hvaležnost, svoje občudovanje, svoje priznanje in svoj dolg za vse tisto, kar ste nas storili in kar ste nam tudi trajno zapustili.«

V cerkvi se je poslovil še msgr. Jožef Žorž v imenu duhovščine.

Po končanih obredih v cerkvi je sprevod s krsto krenil na rupensko pokopališče. Tu je obrede opravil msgr. Oskar Simčič. Še zadnje molitve in zadnja pesem in množica se je tiho razšla.

Dragi prijatelj, pri Bogu uživaj plačilo za svoje bogato in vsestransko delo za svoje ljudstvo in za Kristusa.

Slika Toneta Kralja - Sv. Trojica v katinarski župnijski cerkvi

Tudi msgr. Jože Prešeren se je poslovil

V petek, 13. marca 1992, je v triinosemdesetem letu starosti umrl msgr. dr. Jože Prešeren, duhovnik in verski organizator. Doma je bil z Dolenjskega, po drugi vojni pa se je za stalno naselil v Trstu, kjer je vtisnil neizbrisen pečat slovenskemu verskemu, vzgojnemu in kulturnemu delovanju, posebno med mladimi.

Nad 40 let je bil dušni pastir pri Novem sv. Antonu. Ob tem je poučeval v slovenskih šolah, ustanavljal in vodil mladinske organizacije, urejal mladinsko časopisje, bil duhovni vodja Marijine družbe Marije milostljive.

Bil je markantna osebnost, vztrajen in odločen pri izpeljavi svojih pobud, velikodušen in radodaren, neutrujen delavec. Vse svoje delo je zastavil v luči prvenstva najvišjih vrednot, predvsem Boga, kateremu je podrejal vse ostalo.

Zadnja leta je močno opešal in opustil aktivno delovanje, toda do zadnjega se je zanimal za versko rast slovenskega krščanskega občestva, posebno skavtske organizacije, katero delo je vedno spremljal.

Pred dobrim mesecem je bil za daljši čas na zdravljenju v katinarski bolnici. Potem ko se je vrnil domov, se mu je stanje znova močno poslabšalo. Po enem tednu bolnice je 13. marca zvečer odšel h Gospodu.

Pogreb msgr. dr. Jožeta Prešerna je padel ravno na njegov godovni dan, na 19. marca. Rajni je najprej ležal v kapeli tržaške bolnišnice, kjer je stala tudi častna straža tržaških skavtov in skavtinj. Nato so krsto prenesli v cerkev Novega sv. Antona, ki se je napolnila. Tudi tam je bila častna straža skavtov, pel pa je zbor Novega sv. Antona, pomnožen s pevci iz Rodika, Divače in od drugod, pod vodstvom Edija Raceta.

Somaševalo je kakih 40 duhovnikov iz tržaške, goriške in koprške škofije, tudi italijan-

ske narodnosti. Obred sta vodila tržaški škof msgr. Lorenzo Bellomi, ki je izrekel tudi zahvalne besede, in upokojeni koprski škof, rajnikov prijatelj in sošolec dr. Janez Jenko. Med somaševalci sta bila tudi škofov vikar za Slovence dr. Lojze Škerl in generalni vikar dr. Pier Giorgio Ragazzoni.

V pridigi se je dr. Prešerna spomnil njegov naslednik pri Sv. Antonu in v vodstvu Marijine družbe g. Marij Gerdol. Dejal je: »Zavedam se, da je nemogoče zajeti v nekaj stavkov skoraj pol stoletja tako razvejane dejavnosti, ki je segala na več področij: od zbiranja dijakov, izobražencev, učiteljc in otrok na sestankih do organiziranja poletnih kolonij in letovanj, od ustanovitve slovenskih tržaških skavtinj do ustanavljanja skupnosti krščanskega življenja; od urejanja Pastirčka do pisanja v Naš vestnik in Katoliški glas pa do izdajanja knjig vzgojne in verske vsebine, od nakupa enonadstropne hiše za mladinske dejavnosti do zgraditve nove in sodobne štiri-

Jože Prešeren

nadstropne stavbe Marijinega doma z dvorano, kapelo, prostori za sestanke, čitalnico in sobami za ostarele družbenice.

Poleg tega manj vidna, a še važnejša, skrb za notranje duhovno življenje in rast Marijine družbe z nedeljskimi srečanji, letnimi duhovnimi vajami, prireditvami, romanji, izleti. In ne nazadnje skrb za to evharistično skupnost, ki se redno ob nedeljah shaja v tej naši župni cerkvi Novega sv. Antona.

Naj omenim še katehetsko službo na raznih slovenskih šolah do leta 1974. Še in še bi lahko naštevali.

Človek se upravičeno vprašuje: Od kod je črpal toliko moči? Kako je vse to zmogel? Gnala ga je ljubezen do človeka, posebno ljubezen do mladine, ki ji je odkrival smisel življenja in usmerjal na tirnice poštenosti, delavnosti in verskega življenja. Gnala ga je ljubezen, ki jo je krepila živa molitev, globoka vera in trdno zaupanje v božjo previdnost in v Marijino varstvo. Sejal je radodarno v za-vesti, da je Bog tisti, ki daje rast.

Zato se tudi v trenutkih uspeha ni prevzel in v neuspehih ni obupoval, ampak je imel pogum vedno znova začeti. Bog ga je opogumljal, da je vztrajal na okopih tudi v težavah. Samo Bog ve, koliko je bilo truda in skritega trpljenja na tako dolgi delovni poti. A nikoli ni klonil. Odlikovali sta ga jasnost idej in premočrtnost v izvajanju.

Delal je, dokler je mogel. Ko je opešal, je pomnožil molitev, da bi tako še naprej izprosil za vse potrebne božji blagoslov. Za vse to in za vse tisto, kar je skrito našim očem in je znano le Bogu, bi se mu danes radi iz srca zahvalili.«

Ob koncu obreda pa je prednica Marijine družbe Pepca Vodopivec, ki je do zadnjega tudi gospodinjala rajnemu duhovniku spregovorila:

»Dragi gospod Prešeren!

Želim Vam tu izreči: hvala lepa! Bog plačaj za Vaš trud za Marijino družbo, za Marijin dom! Presegal je vse Vaše moči in skrb. Reči moram, da ste Vi vodili Marijino družbo, Vas pa je vodila Marija. Bili ste ji neizmerno vdani, Ona je po Vas delala čudeže.

Hvala Vam za vse! Do sebe ste bili trdi. Za Vašo osebo je bilo vse dobro in odveč. Za Marijino in božjo čast nikoli dosti.

Hvala Bogu za Vaš duhovniški poklic, ki se je razbohotil v tako vsestransko misijonsko delo! Prosim Vas: ne zapustite nas! Prosite pri Mariji in Jezusu za tržaške vernike, da bodo vztrajali in potem uživali večno srečo v nebesih z Vami!«

Besede zahvale in slovesa so izrekli še načelnica tržaškega dela Slovenske zamejske skavtske organizacije dr. Vera Tuta Ban, predsednik zbora Novi sv. Anton Albert Štrajn, načelnik goriškega dela SZSO Mauro Leban, predsednica Sveta slovenskih organizacij Marija Ferletič in deželni tajnik SSK Ivo Jevnikar.

Zadnje molitve pri krsti je opravil škof dr. Janez Jenko. Posebno pozornost so izkazali bivšemu duhovnemu vodji skavti, ki so prinesli krsto v cerkev, stali ob krsti med pogrebnim obredom v cerkvi in ob koncu nesli krsto iz cerkve na pogrebni voz.

Ganljivo je bilo tudi slovo na trgu pred cerkvijo, kjer je moški zbor zapel ob krsti pesmi Slovenec sem in Iz stolpa sem.

Pogreb je bil popoldne v rajnikovi rojstni Smolenji vasi pri Novem mestu. Tudi tam se je zbrala velika množica in častna straža ljubljanskih skavtov. Somaševanje 15 duhovnikov je vodil ljubljanski pomožni škof msgr. Jožef Kvas. Pel je domači zbor, preden so krsto položili v družinski grob le nekaj metrov od vhoda v cerkev na griču, pa so se poslovili od rajnega v imenu sobratov tržaški škofov vikar dr. Lojze Škerl, v imenu učencev in prijateljev Ivo Jevnikar, pater Marko Jeršin pa iz osebne hvaležnosti, ker mu je dr. Prešeren omogočil šolanje in pot v duhovništvo.

Na pogrebu v Smolenji vasi je med drugim dejal Ivo Jevnikar:

»Vse življenje se boš grel ob ognju svoje mladosti, je zapisal nekdo. In ta ogenj je zanj zgorel tu, nato v gimnaziji v Novem mestu in takratnih dijaških organizacijah, v bogoslovju, zlasti pa v štiričlanskem vodstvu »mladcev«, na škofiji, kjer je bil tajnik škofa Rožmana.

Vojni čas je hotel izkoristiti za študij, in res je 1. maja 1941 odšel v Rim, kjer je leta 1944 doktoriral na Gregoriani iz cerkvenega prava. Vmes je nekajkrat prišel domov kot odposlanec med ljubljansko škofijo in Vatikanom, junija 1945 pa je prvi prinesel ministru Kreku v Rim traagično vest o vračanju iz Vetrinja v smrt.

Septembra 1945 se začena njegovo tržaško obdobje. Od začetka je bil kaplan za Slovence v izpostavljeni središčni župniji Novega sv. Antona, kar je ostal več kot 40 let do upokojitve, ob tem pa je bil nekaj let tudi kaplan pri Sv. Jakobu in župnijski upravitelj v Trebčah. Dolga leta je bil katehet in profesor verouka. S sobratom Jožetom Jamnikom in Ivanom Vrečarjem je začel z verskimi sestanki za

dijake, dijakinje, otroke, izobražence in učiteljice...

Vedno je bil povezan s svojo rojstno škofijo, s slovensko zemljo. Leta 1968 se je na primer s skupino nekaj nas mladih prvič po vojni ponovno povzpел na ljubljani Triglav. Izpolnila se mu je tudi želja, da obiše rojake v Argentini.

Zdaj se vrača v rojstni kraj. Spremlja ga naša hvaležnost. V Trstu je bilo res ganljivo slovo v največji tržaški cerkvi Novega sv. Antona.

Sam je odklanjal časti in bo najbolj zadovoljen, če bomo počastili njegov spomin z nadaljevanjem njegovega dela, z uresničevanjem tistega, kar je bilo v njegovem pričevanju bistvenega.«

M.M.

Prezgodaj nas je zapustil dr. Franc Mljač

V noči od 9. na 10. julij 1992, je po daljši bolezni v katarinski bolnišnici v Trstu za vedno zaspal javni in politični delavec dr. Franc Mljač. Od ustanovitve Dežele leta 1964 je bil zaposlen pri tiskovnem uradu deželne uprave Furlanije Julijske krajine. Že od dijaških let je bil aktiven v tržaškem kulturnem in političnem življenju.

Rodil se je 21. maja 1937 v Lokvi pri Bazovici. V Trstu je obiskoval slovenske šole in maturiral na klasični gimnaziji, nato pa na tržaški univerzi diplomiral z nalogo o slovenskem geografu Anton Meliku na fakulteti za politične vede.

Franc Mljač je v dijaških letih deloval v Slovenski dijaški zvezi, nato pa je bil v številnem krogu mladih, ki so se zbirali okrog prof. Jožeta Peterlina, med ustanovitelji Slovenskega kulturnega kluba, kjer je razvil največ svojih sposobnosti in se odločil za pot javnega delovanja. Bil je med ustanovitelji notranjega glasila Slo-

venska misel, revije Mladika in Društva slovenskih izobražencev ter študijskih dni Draga, na katerih je leta 1968 tudi predaval. S prirojenim političnim talentom se je zelo zgodaj vključil v politično

Franc Mljač

delo: bil je med ustanovitelji slovenske liste Adria na tržaški univerzi, dolgo let je bil nato politični tajnik Slovenskega ljudskega gibanja, ene od treh skupin, ki je sodelovala pri ustanovitvi Slovenske skupnosti. Bil je več let član izvršnega odbora te stranke, za katero je organiziral številne volilne kampanije. Bil je prvi predstavnik SSK v svetoivanskem rajonskem svetu. Leta 1970 je vložil slovensko listo (SLG) na občinskih volitvah v Ukvah v Kanalski dolini, kar je bil doslej edini poskus samostojnega slovenskega nastopa na občinskih volitvah v Kanalski dolini.

Dr. Mrljač je imel izrazit političen talent, imel je dober spomin in širok razgled. Zato tudi pri političnem delu ni bil ozek in je kljub svoji trdni ideološki izbiri vso politično dejavnost skušal nesebično uskladiti s splošnimi vseslovenskimi interesi.

Žal mu je bolezen preprečila, da bi se zadnja leta aktivneje politično angažiral, vendar je dogajanje vedno budno in prizadeto spremljal. Bil je tudi med tistimi redkimi sanjači, ki so že v petdesetih letih sanjali o slovenski državi in je za to idejo tudi delal.

Ker se zadnja leta zaradi bolezn ni mogel posvetiti aktivnemu političnemu delu, je vso skrb posvetil notranjemu delu pri Slovenski prosveti, kjer je bil neuklonljiv optimist. Za vsako novo pobudo je bil takoj vnet in na razpolago. Tako je sprejel tudi predsedstvo zadruga Slovenski dom, ki upravlja osrednji sedež slovenskih organizacij v Donizettjevi ulici, in je to odgovornost ohranil do svoje smrti. Koliko dobrega je opravil na tem mestu, bo ostalo skrito, kakor ne bo nikoli nihče izvedel za njegovo osebno dobroto in gostoljubnost, razen tistih redkih srečnih prijateljev, ki smo to okusili.

MARTIN JEVNIKAR

Umrl je pisatelj Pavle Zidar

Dne 13. avgusta 1992 je nepričakovano umrl v ljubljanski bolnišnici pisatelj Pavle Zidar. Njegov odhod pomeni hudo izgubo za slovensko pripovedništvo, saj se je Zidar povzpел v sam vrh leposlovnega ustvarjanja, bil zelo delaven in pred meseci je izšlo njegovo zadnje delo **Spokorno romanje** pri Založbi Mihelač.

Zidar se je rodil 6. januarja 1932 na Slovenskem Javorniku pri Jesenicah kot Zdravko Slamnik, Zidar je torej psevdonim. Šolal se je na Koroški Beli, na Jesenicah in v Ljubljani, kjer je 1953 maturiral na učiteljskišči. Kot učitelj je služboval v več krajih na Dolenjskem, na koncu v Piranu, že 1965 pa je dosegel položaj svobodnega književnega ustvarjalca in se z družino naselil v Luciji pri Portorožu.

Najprej je začel s pesmijo in 1960 izdal pesniško zbirko **Kaplje ognjene**, s katero se je uvrstil med pomembne mlade pesnike. Središče liričnega izpovedovanja je huda bolečina in muka, izvor imata v medvojnem doživetju, ki se mu povrača tudi v proznih delih. Izredne pa so njegove jezikovne primere, izpeljane iz narave, ki je počlovečena in prepojena z avtorjevimi duhovnimi občutji. Ta jezik je ohranil v mnogih pripovednih delih in ga še stopnjeval.

Po prvi zbirki se je v celoti predal prozi in vsako leto izdal po dve ali tri knjige, kolikor je bilo potrebno za preživljanje. Tematika je pogosto avtobiografska (**S konji in sam; Barakarji; Dim, ki diši po sestri Juli**; idr.). V njegovih delih zaživi življenje na Dolenjskem, Gorenjskem in

Primorskem, njegovi junaki so kmetje, delavci in izobraženci, ki se borijo s seboj, oblastjo in okolico za prostor za soncu ali za golo preživetje. Nazorno in pogumno je prikazal kmečko življenje po vojni na Dolenjskem (**Sveti Pavel**, 1965 in več izdaj, **Oče naš**, 1967 in ponatisi).

Borba za zemljo ob nasilni kolektivizaciji je pretresljiva, prav tako zgodba domačega domobranca, ki ga vsa soseska skriva pred novo oblastjo, a je seveda poražena.

Drugi krog Zidarjevega pripovedništva zajema žensko in spolnost, dva elementa, ki sta kot življenje (spolnost) in smrt v stalnem cikličnem kroženju in se podrejata večnim zakonom narave. Nagonska spolnost, ki je navzoča v številnih Zidarjevih delih, je po avtorjevem mnenju negativna človeška sila, nekak družbeni »tumor«, vendar pa jo prikazuje od vseh strani, češ da bralci tako želijo. Osrednji deli s to tematiko sta romana **Marija Magdalena** in njegov drugi del **Tumor**, veliko tega je tudi v **Romeo in Julija**, **Blažen med ženami**, **Stanja**, **Nova stanja** in drugod.

Mati pri Zidarju ni Cankarjeva svetnica, ampak zelo zemeljska, kakor dokazuje roman **Sveta Barbara**.

Naslednji motiv je zemlja ali domovina. S tem vprašanjem se je spoprijel zgodaj, in sicer v potopisu **Karantanija**, 1966. Opisuje in razčlenjuje koroške razmere v povojni dobi, borbo za enakopravnost in narodnostno strpnost, kar pa se ne premakne na bolje, ker so prisotne tudi politične razmere in ideološka razdelitev sveta. Pozneje se je še večkrat vrnil k zemlji in jo podajal s pravo ljubeznijo in veliko umetniško močjo.

Ker je bil Zidar nekaj časa učitelj, je naravno, da je učiteljskemu stanu posvetil vrsto novel in romanov, posebno številne so učiteljice. Učitejskega stanu ni posebno cenil, ker so bili po vojni pogosto pomočniki nove oblasti, zato preganjalci kmečkega življa. Pisatelj je prišel do spoznanja, da ne mara oblast nobenega žarišča razsvetljevanja, če ni ideološko

Pavle Zidar

pobarvano. O učiteljih se je Zidar izpovedal v ostri, pikri, uničujoči ironiji, ki je mestoma ne najdemo enake v slovenskem slovstvu. Najznačilnejša tovrstna romana sta **Učiteljice** in **Jakobove sanje**.

Zidar pa se je znal poglobiti tudi v versko tematiko, kar dokazuje **Jesus v času: potovanje po Palestini**, Mohorjeva družba 1984, in **Medžugorska legenda**, prav tam 1988.

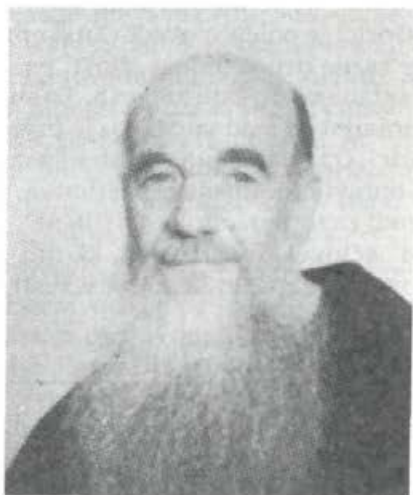
Napisal je tudi več del za mladino: **Pišem knjigo**, **Kukavičji Mihec**, **Glavne osebe na potepu**, **Mulci** in **Moja družina**.

Vseh Zidarjevih del na tem mestu ni mogoče naštet, saj je izdal nad 60 knjig, romanov, povesti in novel, sodeloval pa je v vseh slovenskih revijah. Pri natečaju literarnih nagrad tržaške Mladike je tekmoval od začetka, 1973, in dobil sedem nagrad za novele in eno za pesmi, kar je izreden uspeh. Za svoje delo je prejel številne nagrade in tudi najvišje slovensko priznanje: Prešernovo nagrado leta 1987. V utemeljitvi je med drugim zapisano: »Nosil in vodil ga je tok žive pripovedi in tako je lahko ostal zvest življenju, ki je pljusvalo v njem in okrog njega.«

Zadnje slovo od p. Alfonza Valiča

V petek, 28. avgusta 1992, smo se v kapucinski cerkvi v Gorici poslovili od dragega p. Alfonza. Tako smo ga namreč poznali. Pogrebno somaševanje je vodil provincial beneške kapucinske province ob soudeležbi številnih sobratov pok. patra s tostran in onstran meje ter številnih duhovnikov: bilo nas je nad 20. Med mašo so peli italijanske liturgične pesmi, toda tudi dve slovenski. To je bilo premalo, saj je bilo cerkvi več slovenskih kot italijanskih vernikov; z avtobusom so se pripeljali tudi njegovi rojaki iz Sv. Križa na Vipavskem. Od pokojnika se je med mašo poslovil p. Vincenc, gvardian v Gorici, pa škofov vikar dr. O. Simčič, ki se je zahvalil patru tudi v imenu g. nadškofa za vse dobro, ki ga je opravil v spovednici in tudi drugje; v imenu slovenskih vernikov pa se je poslovil msgr. Fr. Močnik. Saj moramo biti hvaležni pokojnemu patru predvsem Slovenci, ko pa je bil na razpolago v spovednici zlasti slovenskim vernikom, saj pri kapucinih ni bilo drugega slovenskega spovednika. Poleg tega je p. Alfonz precej let skrbel tudi za večerno mašo za slovenske vernike pri kapucinih. Šele ko so se pred leti kapucini odpovedali župniji, je skrb za to mašo prešla na slovensko duhovnijo v Gorici.

P. Alfonz je bil doma iz Plač, vasice, ki spada pod župnijo Sv. Križ. Bil je peti med 13 otroci. Kot deček je zahajal h kapucinom v Križu, stregel pri maši in tako vzljubil mašo in kapucinski red. Zato se je kar z veseljem prijavil v samostanu z namenom, da postane kapucin. Rojen leta 1914 je ob vstopu v samostan doživel veliko spremembo: slovenski patri so morali prepustiti samostan italijanskim sobratom beneške province. Takšna je bila takrat fašistična politika; da bi lažje raznarodili slovensko ljudstvo, so pritiskali na redovne predstojnike, naj zamenjajo slovenske redovnike z italijan-

p. Alfonz Valič

skimi. To se je takrat zgodilo ne samo v Križu, temveč tudi na Sv. Gori, v Gorici, na Mirenskem Gradu in še kje.

Malega dečka Alfonza so poslali študirat v Bassano del Grappa in v druge samostane v beneški provinci. V mašnika je bil posvečen v Benetkah 18. decembra 1938.

S tem se začne drugi del njegovega življenja. Novo mašo je imel v Križu in kmalu prišel v Gorico. Tu je bil med vojno do leta 1946, ko so ga premestili v Trst, od tam na Reko in končno v Koper. Ko je tedanja komunistična oblast poddržavila samostan v Koprju leta 1949, se je vrnil v Gorico in nato odšel v Trst (leta 1952). Toda v Trstu so mu začeli delati težave, ker je bil Slovenec, in je moral to mesto zapustiti. Začel je romati iz samostana v samostan (Rovigo, Lendinara, Padova, Benetke, Villa Franca), pa se je teh romanj naveličal in želel si vrnitve v domače kraje. Vložil je prošnjo, da bi prestopil v slovensko provinco. Toda prav tedaj so se nanj spomnili v Trstu: škof Anton Santin je zaprosil, naj pride v Trst za spoved-

nika. To se je zgodilo leta 1969. Deset let je ostal v Trstu, bil tudi za kaplana pri Sv. Vincenciju in za veroučitelja. Po desetih letih se je vrnil v Gorico in tu ostal, dokler ga Bog ni poklical k sebi.

V Gorici je poleg spovedovanja opravljal še razne druge naloge, zlasti pa službo kaplana v goriških zaporih. To službo je opravljal že med vojno, ko je prvič bil v Gorici. O tem mestu je dejal: »Tu ne gre le za opravljanje dušnega pastirstva, temveč tudi za toliko in toliko različnih, rekli bi »človeških uslug«, ki jih kot duhovnik v zaporih lahko in v vesti moraš nuditi.«

Tudi p. Vincenc je ob pogrebni maši posebej poudaril to dejavnost pokojnega pater. Gre za dejavnost, ki je očem ljudi prikrita in vedo zanjo le zaporniki. Ob pogrebu so zaporniki prosili, da bi smeli prisostvovati patrovemu pogrebu, toda zaradi predpisov to ni bilo mogoče, prišla sta le dva zastopnika.

Dragi pater! Začasno čakaš na goriškem pokopališču, da te prepeljejo na kriško pokopališče, kot si ti želel. Tam boš med svojimi dragimi čakal večnega vstajenja, ko boš slišal Kristusa: Bil sem v ječi in ste me prišli obiskat, zato prejmite zasluženi venec!

A.L.

Zdravnik dr. Ivo Komjanc

26. avgusta 1991 je v Malcesinah umrl zaradi neozdravljive bolezni dr. Ivo Komjanc. Rodil se je v Števerjanu na Močvirju 19. septembra 1924. Družina je bila že tedaj premožna in omogočila večini svojih otrok višješolsko izobrazbo. Pokojni Ivo se je po maturi na gimnaziji v Malem semenišču v Gorici vpisal na medicinsko fakulteto v Padovi, kjer je diplomiral leta 1953. Po specializaciji v ortopediji v Firencah je obstal v Malcesinah, kjer je Rdeči križ ustanovil edini italijanski inštitut za poliomeleitične. Bil je najprej asistent, nato pa pomočnik prof. Marege, doma iz Gorice. Ob preosnovi zdravstva je postal zdravstveni ravnatelj na oddelku »A« v Malcesinah.

Na svoj dom in na Goriško je ostal vedno navezan. Pri bratu Marjanu, ki je bil župnik v Sovodnjah, ga je vedno čakal seznam bolnikov iz domačih krajev, katerim je vedno rad svetoval in celo zdravil za en »Bog lonaj« ali pa »Dajte kaj za cerkev«.

Leta 1955 se je poročil z Mirijam Brumat, ki mu je rodila sina in dve hčerki. Vsi trije so diplomirali na univerzi. Prebrana smrt v prometni nesreči hčerke Bet-

ty ga je močno prizadela in mu pustila hude posledice na srcu.

Dr. Ivo Komjanc s sestro Marijo in bratom Marjanom duhovnikom

Pogreb je bil 28. avgusta 1991 v Malcesinah ob prisotnosti Števerjancev in Goričanov ter nešteto svojih pacientov, ki so »čudežno ozdravili«.

Da bi bolje poudarili vestnost in sposobnost dr. Iva Komjanca, objavljamo v naslednjih odstavkih pričevanja pacientov pokojnega zdravnika, ki vidno dokazujejo vso njegovo požrtvovalnost.

LEP DOKAZ HVALEŽNOSTI

(Časopisu L'Arena iz Verone)

Spoštovani gospod urednik!

Piše Vam skupina pacientov iz bivše bolnišnice Rdečega križa. Prosim Vas, da objavite to pismo, ki ga je dr. Komjancu napisalo dekle, zlasti še, ker se popolnoma strinjamo z njegovo vsebino.

S tem bi želeli seznaniti javnost, kako cenimo dr. Komjanca, ki bo šel v prihodnjih mesecih v pokoj, potem ko je svoje življenje posvetil vsem nam. Že vnaprej se Vam zahvaljujemo. (Sledijo številni podpisi).

Spoštovani gospod doktor!

Že več časa sem Vam želela pisati in končno sem se odločila. Poznam Vas že iz otroških let, od takrat, ko sem se zdravila v ortopedski bolnišnici v Malcesine. Ko se v spominu vračam v ta leta, mi je najbolj živo pred očmi Vaša takratna bližina: spominjam se Vaše tihe prisotnosti in nežne. Skušali ste mi omogočiti normalno življenje; s kirurškimi posegi in z zdravljenjem ste mi pomagali, da bi lahko čimbolj samostojno hodila. Vedno sem bila navezana na Vas, ker ste bili tako dober z mano in z vsemi mojimi sotrpini. Vedno sem se čudila, kako je mogoče, da se tako pomembna osebnost zavzema za nas tudi v malenkostih kot na primer dovoljenje za nedeljski izhod ali podaljšanje večernega urnika televizije, da bi si lahko ogledale zaključni del festivala lahke glasbe (kljub nasprotnim odločbam sestre).

Mislím, da sem v svojem življenju mi-

lijonkrat spregovorila o Vas, ker ste tako močno posegli v moje otroštvo in mladost in ker sem Vam tako hvaležna, da lahko živim skoraj normalno življenje.

Nekega dne sem vprašala, če se zavedate, kaj ste pomenili meni in vsem ostalim, ki ste jim pomagali. Mislím, da so Vam mnoge osebe, ki ste jih čudežno ozdravili, že izkazale hvaležnost, ne vem pa, če ste bili deležni tudi tihega priznanja od nekoga, ki ste mu, tako kakor meni, stali ob strani skoraj vse življenje.

Večkrat se nam zdi marsikaj samo po sebi umevno, na primer to, da zdravnik zdravi in ozdravlja, ker je pač to njegov poklic. Pomislila pa sem, da bi lahko tudi dober zdravnik kot ste Vi usmeril svoje strokovno znanje tja, kjer bi lahko obogatel. Vi pa ste tiho in skromno posvetili svoje življenje ubogim osebám, ki jih je prizadela neozdravljiva bolezen. Rada Vas imam. Konec koncev dolgujem Vam to, da morem živeti skoraj popolnoma samostojno življenje. Samo Vam se moram zahvaliti, če lahko hodim, delam, sama skrbim za dom, hodim na sprehod, se vozim z avtobusom.

Ne povem Vam, kdo sem, ker to ni pomembno. Takih, kakršna sem jaz, nas je na stotine in vsi bi Vam lahko povedali isto. Če pa bi le kdaj, morda v najhujših težavah, pomislili, da v življenju niste dovolj storili, vedite, da ste naredili nekaj neizmerno velikega številnim ljudem. Vaša spretnost in velikodušnost sta jim omogočili življenje, ki ga sicer ne bi mogli zaživeti.

*Vdana in hvaležna
poliomelitična bolnica*

GOVOR DR. IVA KOMJANCA NA SPREJEMU V RIVA DEL GARDA 11-11-1989

Zahvaljujem se vsem prisotnim in predstavnikom oblasti, ki ste se udeležili tega srečanja. Pripravili so ga poliomeilitiki ob mojem odhodu v pokoj.

Zahvaljujem se predsednici in upravnemu svetu Zdravstvene enote za častni naslov »Zaslužni primarij«, ki ste mi ga podelili kot priznanje za moje delo.

Posebna zahvala naj gre pacientki (do sedaj še anonimni) za poslano pismo. Prejel sem ga v najbolj žalostnem trenutku svojega življenja in prav v njem sem zopet našel zaupanje in moč, da sem nadaljeval svoje delo.

To je zame nepopisen trenutek, v katerem se hrupno pojavljajo in grmadijo spomini, misli, čustva, objokovanja, vznemirjenost.

Razlog tega srečanja je moja upokojitev, ker sem dosegel za pokoj predpisano starost. To je izkušnja, ki me globoko moti in vznemirja: ta cilj nalaga obračun, odpira vprašanja, vedno bolj čutim, da se bliža ura, ko bo treba zapustiti to življenje, ki je v primeri z večnostjo nad vse kratko.

To dejstvo me vznemirja, v kolikor je neobhodno potrebno, da se presodim, kaj sem storil dobrega ali slabega bližnjemu v pričakovanju božje sodbe in plačila v onostranstvu.

Mislím, da ne zasluží m vseh teh priznanj, saj sem vršil samo svojo dolžnost kot zdravnik. Vse, kar je bilo narejeno za vas v Zdravstvenem centru v Malcesinah, ni delo ene same osebe (to je: mene), marveč mnogih sodelavcev, velikih in malih, ki so vse svoje življenje posvetili bolnikom, da bi jim vrnili veselje pa tudi zaupanje vase in življenje.

Prav je, da zahvalo in priznanje, ki ste ga danes podelili meni, izkažemo v prvi vrsti glavnemu stvaritelju prof. Tarciziju Maregi, vsem sodelavcem, bolniškemu osebju na oddelkih in na fizioterapiji, pa tudi upraviteljem, saj brez njihovega sodelovanja ne bi mogli doseči toliko odličnih uspehov.

Spomniti se moramo tudi tehnikov v Rizzolijevih delavnicah, ki so vedno spretno sodelovali. Dolžni smo izkazati priznanje Italijanskemu Rdečemu križu, ki je

center ustanovil in vsem tistim, ki so in bodo omogočili delovanje in razvoj tega centra za poliomelitike, ki je edini v Italiji. Zahvala naj gre najprej senatorju G.B. Melottu in odborniku za zdravstvo dr. Antonu Bogoniju.

Prav je, da se na poseben način spomnimo moje žene, ki je v vseh teh letih sama nosila breme skrbi za našo družino.

Ne smemo pozabiti dela pokojnih dr. Donatella Bartera, dr. Sebastijana Pasqua iz Bisceglie, dr. Petra Murarija, sestre Karle in drugih oseb, ki jih ni več med nami.

Ko se vsem iz srca zahvaljujem, se obračam s posebno prošnjo do vas poliomelitikov. V prihodnjih letih bodo mnogi izmed vas vedno bolj potrebovali kvalificirano nego zdravnikov fizioterapevtov, zato vas prosim, da z združenimi močmi v meddeželnem merilu uresničite cilje, ki smo si jih zastavili na kongresu leta 1980 in sodelujete pri teh načrtih z novimi pacienti-paraplegiki. Spomnil bi vas, da gre za obveznosti, ki ste jih slovesno sprejeli v Malcesinah pred tolikimi predstavniki oblasti, ki so bili prisotni na kongresu. Med temi je bil senator G.B. Melotto.

Po mojem skromnem mnenju morate doseči pri pristojnih deželnih in krajevnih oblasteh Krajevne zdravstvene enote, ki so tu zastopane, da se bodo zavzele, da se Center obnovi po modernih kriterijih bolniškega gradbeništva. Upoštevajo naj tudi specifične potrebe paraplegikov po zdravstveni oskrbi. Žal bodo ti bolniki vedno bolj številni.

Poudarjam, da se bo ta center lahko najbolje razvijal samo če bosta ti dve vrsti pacientov združeni na meddeželnem merilu. Ta enotnost in možnost nadaljnega sodelovanja z vsemi političnimi in zdravstvenimi oblastmi bo zame, in mislim da tudi za vse moje bivše sodelavce, najlepše darilo, ki mi ga morete dati.

Ponovno se vam iz srca zahvaljujem in voščim vse najboljše vam in svojim naslednikom.

Še en Čedermac je omahnil - msgr. Angel Cracina

Ob koncu petdesetih let, datuma se točno ne spominjam, me je po novem letu prosil pok. inž. Boris Sancin, da bi ga spremljal k nekaterim duhovnikom v Slovenski Benečiji. Začela sva v Šent Lenartu pri g. Angelu Cracini ter se nato odpeljala do g. Maria Lavrenčiča v Štoblank in svoj obisk zaključila pri g. Valentinu (Zdravku) Birtiču v Dreki. Od teh treh je živ še g. Birtič, g. Lavrenčič je namreč že prej umrl, v nedeljo, 20. sept. 1992, pa je padel pod težo let in bolezni še msgr. Angel Cracina, kanonik v Čedadu.

A. Cracina je imel za očeta pristnega slovenskega Benečana, za mater pa pristno Furlanko. To se mu je poznalo v življenju, znal je biti pristen in zaveden Slovenec, pa tudi pristen Furlan. V šoli se je učil le italijansko, tako v osnovni šoli (Cameglio) kot v videmskem semenišču in bogoslovju. Kot mašnika (1933) so ga poslali v Karnijo in Gemono, leta 1937 je prišel v Gorenji Barnas v Benečijo, a že čez dve leti je prevzel vodstvo župnije Št. Lenart (1939). Tu je ostal do leta 1966, ko je odšel za župnika v Buio na Furlanskem. Ko se je čutil onemoglega, je pustil župnijo in prevzel kanonikat v Čedadu (1982). Tu je umrl in bil pokopan v čedajski stolnici v torek, 22. sept. 1992.

Zakaj sem inž. Sancina peljal najprej k župniku v Št. Lenart? Ker je bil g. Cracina za pravice beneških ljudi najbolj borbena. Ko je prišel v Gorenji Barnas in še bolj ko je prišel v Št. Lenart, je spoznal, da mora nuditi dušno oskrbo vernikom v njihovem jeziku ter spoštovati njih verske tradicije. Zato je pridigal in učil v slovenskem jeziku ter sploh občeval z ljudmi v njih jeziku. S tem se je zameril »italianissimom« in prišel z njimi navzkriž. To se je dogajalo posebno po zadnji svetov-

Angel Cracina

ni vojni, ko so ti tipi vse slovenske beneške duhovnike proglasili za »filotitine« in »komuniste«. In sicer zato, ker so bili Slovenci. »Dom« objavlja v nadaljevanjih sliko razmer iz tedanjih let v Benečiji. V poročilih je videti, kako si ti »italianissimi« kot polvojaška organizacija Gladio uganjali teror po Benečiji in strahovali tudi duhovnike. Njih klevetam so se pridružili tudi časopisi »Il Tricolore« ter »Vedetta del Natisone«. Tarča teh napadov je bil predvsem župnik Cracina. Ta se je pritožil na prefekta Candolinija v Vidmu, na tedanjega predsednika vlade Parrija ter zunanjega ministra De Gasperi (bilo je leto 1945). Gonja je za kratek čas potihnila, pa se znova začela leta 1950 in naslednja, češ da so Cracina in drugi slovenski duhovniki titovci ter izdajalci (Messaggero Veneto, Corriere della Sera). Cracina je vložil tožbo zaradi obrekovanja, toda umaknil jo je na prigovarjanje nadškofa Nogare.

A so se čez kratek čas oglasili drugi časopisi (Friuli Liberale in tudi Arena di Pola). To pot Cracina ni popustil. Vložil je tožbo in zmagal.

Takšen je bil Angel Cracina, za resnico in pravico je šel tudi pred sodišče.

Toda vse te zdrahe so bile le obrobne in njegovega dela za ljudstvo niso ustavile. Prenavljal je cerkve v svoji veliki župniji, skrbel za nove duhovnike, šest jih je pripeljal do oltarja iz svoje župnije. Zbiral in objavljajal je stare verske navade med beneškimi Slovenci. Objavil je kakih deset publikacij s tega področja. Ko je zbiral material za take publikacije, je na Stari Gori odkril »Starogorski spomenik«, nastarejši zapis molitve Očenaš in Zdrava Marija v Benečiji.

Ko je prišel za župnika v Buio, ga je zamikalo, da bi poglobil svoje teološke študije. Vpisal se je na univerzo in leta 1974 dosegel doktorat na Lateranski univerzi v Rimu s tezo »Slovenci v Nadiških dolinah. Vernost in pastoralni problemi«. Zbral je vse važnejše, kar je že prej napisal.

Spoštoval je vse jezike. Zato so se ob pogrebu slišala berila v slovenščini, furlanščini, italijanščini, petje pa v latinščini. Skleniti smemo: Pravični bo živel na veke.

MARTIN JEVNIKAR

ZAPUSTILI SO NAS

Skladatelj in glasbeni zgodovinar Vilko Ukmar

V Ljubljani je 24. okt. 1991 umrl Vilko Ukmar, znani skladatelj in glasbeni zgodovinar, doma iz Postojne, kjer se je rodil 10. febr. 1905. Gimnazijo je dovršil v Skofovih zavodih v Št. Vidu nad Ljubljano, pravo in kompozicijo v Ljubljani. Sledilo je izpopolnjevanje na Novem dunajskem konservatoriju in na tamkajšnji Akademiji za glasbo in gledališko umetnost (1931-32), zatem na Glasbeni akademiji v Zagrebu (1932-34). Med 1932-39 je bil glasbeni kritik dnevnika Slovec v Ljubljani, med 1934-43 je bil prof. glasbene zgodovine na ljubljanskem Glasbenem konservatoriju, od 1939-45 je bil direktor Opere, po vojni je bil prof. glasbene zgodovine in kompozicije na Akademiji za glasbo, dolga leta je honorarno predaval tudi na Filozofski fakulteti ljubljanske univerze.

Njegov obširni glasbeni opus obega orkestralne, komorne, solistično-instru-

Vilko Ukmar

mentalne skladbe, samospeve in vokalne skladbe za mešane, moške in mladinske zборе. Med orkestralnimi skladbami so

znamenite tri simfonije: **Prva** (1957), **Dru-ga** (1964) in **Tretja** (1969). Po Kosovelu je nastala kantata **Integrali** (1972), 1984 je bila krstna predstava **Koncerta za violon-čelo in orkester**. Ustvaril je tudi dva baleta: **Lepa Vida** in **Godec**. Z glasbo je opremil dramske uprizoritve domačih in tujih del.

Veliko je raziskoval slovensko glasbe-no ustvarjanje in sad tega dela so knjige: **Pogled na zgodovinski razvoj glasbene umetnosti**, 1937; **Zgodovina glasbe** (z D. Cvetkom in R. Hrovatinom), 1948; **Glasba v preteklih dobah**, 1955; izpopolnjena iz-daja 1972; **Razvoj glasbe in Srečanje z Ju-lijem Betettom**, 1961; **Po lepoti k resnici**, 1972.

Ukmar je začel ustvarjati v duhu poz-ne romantike, končal pa je v ekspresioniz-mu, včasih se poslužuje dodekafonije in atonalnosti. Po ustvarjalnem mišljenju je lirik, v izrazu upošteva duševna razpolo-ženja, pazi na vsebino.

Kot glasbeni zgodovinar se ukvarja s stilnimi in estetskimi vprašanji, napisal je prvi tiskani slovenski glasbeni pregled. Za življenjsko delo je dobil 1985 veliko Prešernovo nagrado.

Gledališki in filmski igralec Danilo Turk-Joco

Danilo Turk-Joco, gledališki, filmski, televizijski igralec in organizator je 24. nov. 1991, umrl v Trstu, kjer se je rodil 26. nov. 1912. Bil je mogočne postave, kot ustvarjen za Martina Krpana, ki ga je večkrat oživil. Doprinesel je slov. osnovno in meščansko šolo pri Sv. Jakobu v Trstu (1927), nato še triletno italijansko indu-strijsko šolo mizarske smeri (1927-30) in delal v očetovi mizarski delavnici. Leta 1930 se je družina pred fašizmom umaknila v Maribor in tu je dve leti obiskoval dramski tečaj, zaposlil pa se je kot mizar na železnici. Kmalu je dobil stik z gledal-liščem in v sezoni 1936/37 je bil stalno an-

gažiran kot inspicient, obiskoval je še do-datno dveletno gledališko šolo, nastopal pa je v manjših vlogah v dramah, operah in operetah. Tako si je do začetka vojne nabral 45 nastopov.

Aprila 1941 je odšel kot prostovoljec v vojsko, Nemci so ga zajeli in izročili Ita-lijanom. Ti so ga naprej zaprli v Trstu, po-tem ga pa poslali služiti italijansko vojsko v Foggio in Barletto. Maja 1943 je zbežal iz vojske in se pridružil partizanom. Bil je v različnih četah, toda Glavni štab NOV in POS ga je imenoval za komandanta gle-dališča. Jan. 1944 je prišel na Primorsko in v Planini nad Cerknim ustanovil prvo igralsko skupino 31. divizije, kmalu nato pa novo skupino pri 30. diviziji. Ko so obe skupini poslali v gledališki tečaj, je orga-niziral tretjo skupino z Veselim triom in kvartetom Žabe. Z njo je odšel junija 1944 na tri in pol mesečno turnejo po vsej Pri-morski, v Beneško Slovenijo, Rezijo, se povzpel na Kanin in Triglav, prehodil

Danilo Turk-Joco

1300 km in imel 61 nastopov. Po vrnitvi je organiziral igralsko skupino IX. korpusa, vodil januarja 1945 v Cerknem prezdavo stare ital. vojašnice v gledališko dvorano, priredil v njej Prešernovo proslavo s 1500 gledalci, nato še nekaj iger po vsej Primorski. Zadnjič so nastopili v kinu Nazionale v Trstu, 7. jun. 1945, pa se je skupina razšla.

V Trstu je bil Turk v jeseni 1945 med organizatorji Slov. narodnega gledališča (danes Stalno slov. gled.), od 1946-52 je bil načelnik odseka za ljudsko prosveto in kulturo pri PNOO za Slov. Primorje in Trst, podpredsednik Slov. hrv. prosvetne zveze v Trstu, funkcionar pri športni zvezi Ucef in 4 leta organizator prvomajskih telovadnih nastopov na mestnem stadionu in Stadionu Prvi maj. Bil je tudi član Agitpropa pri CK KP Trsta. Ko so se po vojne razmere nekoliko pomirile, je postal Turk spet poklicni igralec in organizator pri SSG, od 1952 do upokojitve 1972 in še naprej. Odigral je okrog 75 srednjih in tudi velikih vlog. S tržaškim ital. Stalnim gledališčem je imel 1978 101 nastop v Morvathovih Zgodbah iz dunajskega gozda po vsej Italiji in na Dunaju v Burgtheatru. L. 1980 je imel okr. 60 nastopov v Mojem življenju Itala Sveva po Italiji in Švici. Tega leta je nastopal tudi v opereti Čardaška kneginja na operetnem festivalu v Trstu.

Izmed Turkovih vlog lahko omenimo samo nekatere: Obrščak v Jurčičevem Desetem bratu, Kalandar v Cankarjevih Hlapcih, Martin Krpan za proslavo 35-letnice svojega gledališkega delovanja (1970), Tajnik papeža Celestina V. v Silonovih Prigodah ubogega kristjana idr. Manjše karakterne vloge je odigral na Radiu Trst A. Nastopil je v kakih 90 filmih za veliki in mali zaslon. Nastopil je v šestih slovenskih celovečernih filmih in enem italijanskem. Bil je organizacijski in tehnični urednik Gledaliških listov in drugih publikacij, kjer je priobčil več odlomkov - spominov. Malo pred smrtjo

je izšla pri ZTT v Trstu knjiga spominov **Moje stoletje**, kjer je zanimivo opisal svoje življenje do konca vojne.

Založnik dr. Rudolf Trofenik

Dne 7. dec. 1991 je umrl v Münchnu založnik in kulturni delavec Rudolf Trofenik, ki se je rodil 15. aprila 1911 na Studencih pri Mariboru. Po klasični gimnaziji v Mariboru (1930) je 1937 promoviral na ljubljanski univerzi za doktorja prava in kmalu nastopil kot docent za kazensko pravo, ko je bil leto dni Turnerjev štipendist v Parizu. Dne 21. febr. 1946, so ga zaprli in obsodili na vrsto let in zaprt je bil v različnih krajih, nazadnje kot prevajalec na Igu.

Leta 1956 so ga izpustili in izselil se je v München in tu ustanovil svetovno znano založbo, v kateri je izdajal znanstveno literaturo, zlasti slovensko. Nekaj naslo-

Rudolf Trofenik

vov: M. Rupel: **P. Trubar**, 1965; **Brižinski spomeniki**, 1968; L. Krakar, **Goethe in Slovenien**, 1970; reprinti: J. Dalmatin: **Biblia...** 1968 skupaj z Mladin. knjigo; A. Bohorič: **Arcticae horulae**, 1970 z Mladin. knjigo; Trubar: **Cerkovna ordninga**, 1975; F. Prešeren: **Poesie**, traduz. di F. Husu, 1976; J. W. Valvasor: **Die Ehre d. Herzogthums Crain**, I-IV, 1970-74. Ponatisnil je še vrsto slov. knjig, založil več zbornikov kongresov in zborovanj in si pridobil velike zasluge za slovensko in slovansko kulturo in literaturo. Za zasluge ga je SA-ZU imenovala za zunanjega dopisnega člana.

Iva Breščak

Pripovednica in publicistka Iva Breščak

V videmski bolnišnici je 17. dec. 1991 umrla pripovednica in publicistka Iva Breščak, ki se je rodila 18. jun. 1905 v Dobravljah. V družini je bilo 14 otrok in vsi so bili naravno nadarjeni in pridni, da so se v življenju uveljavili. Sestri Tea in Tonca sta bili pesnici in Iva je po njuni smrti izdala njuni zbirki v Gorici pri Katoliškem tiskovnem društvu. Tea je dobila zbirko **Domovina**, Tinca **Narava, moj najlepši svet**. Iva sama je pripravila zbirko novel **Ogenj** in jo je GM 1940 že natisnila, ker pa ni dobila dovoljena za izid, jo je tiskarna prodala za star papir. Tudi brat Stanko je bil pesnik, ni pa prišel do zbirke, ker je bil skoraj vse življenje bolan na pljučih. Brat Miro je bil uradnik pri zavarovalnici v Gorici.

Oče Anton je bil sicer kmet, inteligenčen, veliko je bral, kot vojak je delal pri kartografskem uradu v Pulju, v mladosti je pisal pesmi. Breščakova je po osnovni šoli dokončala še triletno trgovsko šolo v Portogruaru in stanovala pri sestri Tei, ki je živela z možem zdravnikom Abbatistom v tem mestu. Službo je iskala v Gorici, ker je ni mogla dobiti, se je družina preselila v Milan, k njej pa so prišli še brata in sestre. Iva je delala sprva pri uvoznih podjetjih, od 1938 do upokojitve

pa pri bratu Robertu, zobozdravniku. Po upokojitvi se je preselila v Gorico.

Literarno je začela delati leta 1923. Njeni prvi prispevki si izšli v Novem rodu 1923: **Vseh mrtvih dan**, **Napoli**, **Golobi sv. Marka**. Napisala je vrsto novel in črtic, osem jih je pripravila za zbirko **Ogenj**. To so: **Ogenj**, **Mož je bil izmučen**, **Pismo**, **Življenje matere Rozalije**, **Micka se moži**, **Odmev**, **Brajdarjev Miha**, **Dve kristalni vazi**. Po zadnji vojni je ponatisnila te novele v tržaških **Razgledih** in napisala nekaj novih.

Gojila je tudi umetnostno esejistko, opise ženskih ustvarjalk, članke in potopise. Nekaj malega je napisala tudi v italjansčini. Njene novele bi zaslužile ponatis.

Pisatelj Anton Ingolič

Dne 12. marca 1992 je umrl v Ljubljani pisatelj Anton Ingolič, zadnji izmed četvorke socialnih realistov med obema vojnama: **Prežihov Voranc**, **Miško Kranjec**, **Ciril Kosmač** in **Anton Ingolič**. Po gimnaziji v Mariboru je dovršil slavistiko v Ljubljani in bil prof. na Ptuj, v Mariboru in Ljubljani.

Ingolič je začel opisovati svojo ožjo domovino Štajersko. Zanimali so ga predvsem manjši ljudje, ki so se morali trdo boriti za življenje in prostor na soncu. Snov za vsak roman je temeljito preštu-

Anton Ingolič

diral, saj so njegovi ljudje kar naprej delili grajsko in vaško zemljo, se prepirali in tožili, da je moral pisatelj z vsem pravnim znanjem za njimi. Številnim je bil denar edini smisel življenja, zanj so se poročali, lomili zakone, zapuščali nezakonske otroke, ustrašili se niso niti zločinov.

Ingolič plastično opisuje kmete (Lukarji), splavarje, ki so po Dravi vozili les proti Beogradu (**Na splavih**), viničarje, ki so s težavo preživljali številne družine (**Vinski vrh**), z veliko ljubeznijo pa mizarje in obdelovalce lesa, ker je zrasel v mizarški družini (**Matevž Visočnik**). Po vojni je razširil področje svojih romanov in povesti na izseljence: **Kje ste, Lamutovi?**, **Nebo nad domačijo**, **Pri naših v Ameriki** idr.

Napisal je tudi vrsto uspešnih mladinskih knjig, ki so doživele ponatise in prevode v tuje jezike: **Deček z dvema imenom**, **Tajno društvo PGC**, prevedeno v italijanščino, enako **Potopljena galeja**, obe je prevedel Tržačan Francesco Dakskobler. Tudi tretjo Ingoličevo mladinsko povest **Gimnazijka** je prevedel Fr. Dakskobler. Vse tri knjige so izšle pri založbi Edizioni Messaggero v Padovi, ki je knjige tako razkošno opremila, da se slovenske lahko skrijejo.

Literarni zgodovinar Viktor Smolej

Dne 5. aprila 1992 je umrl v Ljubljani Viktor Smolej, literarni zgodovinar, urednik in prevajalec, ki se je rodil 15. sept. 1910. v Prvačini. Oče je bil finančni stražnik, zato se je družina večkrat selila. Gimnazijo je študiral v Škofih zavodih v Št. Vidu nad Ljubljano, le maturiral je v Ljubljani 1929 ter nato nadaljeval na ljubljanski univerzi, kjer je 1933 diplomiral iz južnoslovanskih književnosti. V slovaškem jeziku se je izpopolnjeval na univerzi v Bratislavi (1933-34), pozneje pa se je še večkrat vrnil in se tako naučil slovaščine, da jo je poučeval na ljubljanski univerzi od 1947 do upokojitve 1972, učil pa je tudi po upokojitvi.

Po diplomi je delal v uredništvu Mohorjeve družbe in Mladike v Celju, od 1936-39 je učil v Murski Soboti, nato v Mariboru na gimnaziji in učiteljsišču, dokler ga niso Nemci pregnali v Srbijo. Vrnil se je v Ljubljano in začel sodelovati z OF, zato so ga Italijani zaprli v Trstu (marec - junij 1943), po kapitulaciji je odšel na Dolenjsko k partizanom, kjer je urejal Slovenskega poročevalca in organiziral šole.

Po vojni je bil od 1947 do upokojitve na univerzi, s samostojnimi referati pa je sodeloval na številnih slavističnih zborovanjih. Bil je tajnik in predsednik Slavističnega društva Slovenije, odbornik Slovenske matice, celjske Mohorjeve družbe in Društva književnih prevajalcev Slovenije. Za delo je dobil vrsto odlikovanj in priznanj, več tudi iz Češke in Slovaške, ker je veliko storil za medsebojno zblizanje. Iz slovaščine, češčine in lužiščine je prevedel nad 40 del. Višek predstavlja **Slovaško - slovenski slovar** (Lj. 1976) in **Slovensko - slovaški slovar** (Lj. 1983).

Smolej se je veliko ukvarjal z literarno zgodovino. Sad tega dela je VII. knjiga Zgodovine slovenskega slovstva, ki je izhajala pri Slovenski Matici. Smolej je ob-

delal zadnje obdobje: **Slovstvo v letih vojne, 1941 - 1945**. Delo je bilo delikatno, saj so bili tedaj Slovenci razcepljeni med partizane in njihove somišljenike ter med demokrate, protipartizane. Eni in drugi so imeli ustvarjalce in Smolej se je na dolgo in široko razpisal o slovstvu osvobodilnega boja, krajše in manj naklonjeno pa o slovstvenem delu v Ljubljani. Važno je, da je prikazal ene in druge, moti pa njegov jezik, ki je tedanja politična slovenščina.

Za Knjižnico Mestnega gledališča v Ljubljani je v letih 1961-62 pripravil **Slovenski dramski leksikon** v dveh zvezkih. To je bilo prvo tovrstno delo na Slovenskem in je hitro pošlo, zato se je vodstvo Knjižnice odločilo za novo izdajo. Smolejevo dramatiko je razširilo še na druge gledališke veje in izdalo **Slovenski gledališki leksikon** v treh zvezkih (Lj. 1972).

Smolej ima velike zasluge za Meška in njegovo delo. Obiskal ga je v Selah nad Slovenj Gradcem, kjer je živel z zlomjeno nogo in v zapuščenosti. Smoleju se je zasmilil, začel je pisati o njem, da se je njegov položaj izboljšal, potem je pripravil Meškovo **Izbrano delo** v petih knjigah in ga izdal pri Mohorjevi družbi v Celju. Od Meška je izdal še: **Mladim srcem, VI. zvezek, Njiva, Legende o sv. Frančišku**. Izdal in komentiral je tudi vrsto drugih pisateljev: Mara Musova, Ivan Rob, Matija Valjavec, Ivan Cankar, Janko Kersnik idr.

Viktor Smolej je bil razgledan in zelo delaven kulturni delavec in je pustil za seboj neizbrisne sledove.

Pesnik in prevajalec Rado Bordon

Dne 26. jun. 1992 so pokopali na Žalah v Ljubljani pesnika, prevajalca, publicista in urednika Rada Bordona, ki se je rodil 16. nov. 1915 v Trstu. Njegovi starši so bili od Sv. Antona pri Koprju. Ob nastopu fašizma se je družina preselila v

Slovenijo in Rado je v Ljubljani končal gimnazijo (1935) in pravo (1939). Po vojni je dosegel doktorat pravnih znanosti z disertacijo **Pravna zaščita narodnih manjšin v Italiji**.

V univerzitetnih letih je zašel v levičarske kroge in bil večkrat zaprt, dalj časa pa je živel v Italiji in Franciji. Že 1941 so ga Italijani zaprli in internirali v raznih krajih, ker je sodeloval z OF. Po 8. sept. 1943 je v Italiji ustanovil skupaj z bratom Dušanom XXIV. garibaldinsko brigado «Pio Borri» in bil član njenega štaba. V NOV je vstopil 1944 v Rimu, prišel s prekomorci v Dalmacijo in se udeleževal bojev od Splita do Črnomlja.

Po vojni je bil prvi urednik kulturne rubrike Ljudske pravice, zaposlen v uredništvih raznih založb, časnikar pri Slovenskem poročevalcu, dramaturg pri Triglav filmu, končno univerzitetni prof. ter upravnik in urednik Mohorjeve družbe v Celju. Od dijaških let je objavljajl pesmi, prozo, prevode, eseje, filmske in gledališke kritike in študije. Izdal je tri knjige pesmi: **Večne zanke, Nes(p)odobne pesmi in Sipine**. V pesmih opeva ljubezen, težave sodobnega življenja, spominja se velikih mož. Ljubi sonetno obliko, v

Rado Bordon

basnih pa v primernem jeziku in obliki razgrinja galerijo sodobnih napak.

Prevajal je iz cele vrste slovanskih in romanskih jezikov, predvsem daljša in pomembnejša dela. Janko Moder navaja v Slovenskem leksikonu novejšega preva-

janja, (Koper 1985), 24 samostojnih prevodov, najvažnejši pa so: Puškinov **Evgenij Onjegin** v verzih, Hemingwayev roman **Zbogom orožje** in z Viktorjem Brvarjem Tomizzov roman **Boljše življenje**.

Slovensko-Avstralski kulturni in politični delavec, dr. Jure Kucé je umrl 12. avgusta 1992 med svojim obiskom v Ljubljani. Dočakal je 90 let.

ZORKO HAREJ

Breda Šček - ob stoletnici rojstva

Prav je, da se stoletnice Brede (Friderike) Šček (rojena avgusta 1893) spomnimo tudi na straneh koledarja Goriške Mohorjeve družbe. Gre za nenavadno nadarjeno žensko, učiteljico po poklicu, glasbeno izobraženo, eno izmed redkih skladateljic, na Tržaškem poznano solopevko. Poleg poklicnega dela učiteljice, ki ga je opravljala po maturi na goriškem učiteljskišču 1912 v Števerjanu, v Bukovici in Štandrežu, v Škednju, Dolini, Slivnem in Materadi v Istri, je bila tudi pevovodkinja in organistka.

Nagnjenost k glasbi je podedovala v družini. Že mamin ded je bil izboren pevec, nabiratelj ljudskih napevov in je znal

tudi kaj zložiti. Babica in mati sta znali veliko slovenskih pesmi ter sta radi in lepo peli. Breda je imela čist glas in izreden posluh. Za glasbo se je zanimala zgodaj in starši so jo že 1907 poslali na glasbeno šolo Catolla. Po preselitvi družine iz Trsta v Gorico (1908) je poleg učiteljsišča obiskovala Glasbeno šolo Pevskega in glasbenega društva, kjer sta učila znana glasbenika Josip Michl in Emil Komel. Po vrnitvi v Trst (1916) je študirala klavir in kompozicijo na konservatoriju Tartini ter solopetje na zasebni šoli Tine Bendazzi Garulli. Leta 1924 je na istem konservatoriju pred komisijo, ki ji je načeloval znani skladatelj Antonio

Breda Šček

Smareglia, napravila z odliko izpit za poučevanje zborovskega petja na srednjih šolah.

Leta 1930 je diplomirala iz solopetja na glasbenem liceju Martini v Bologni. Z zborovodstvom in orgljanjem se je ukvarjala že od dijaških let. 15-letna je v Gorici orglala ter učila moški in dekliški zbor na Placuti, moški kvartet v stolnici, zbor učiteljskišnic in mešani zbor v Podgori. V tržaških letih je učila Ciril-Methodov zbor pri Sv. Ivanu v Trstu ter zборе na Proseku, Repentabru, v Šempolaju, Mavhinjah, Plavjah in Ospu. Leta 1930 je bila odpuščena iz službe, ker ni sprejela premestitve v Južno Italijo. Prosila je za potni list za Jugoslavijo in se umaknila v Avber k bratu Virgilu, ki je bil tam župnik. V štirih letih bivanja v tej kraški vasi je učila verouk, razne zборе in veliko komponirala.

Poročila se je s Silvestrom Orlom in se izselila v bližnjo državo. Tam je učila najprej na šoli v Ločah pri Poljčanah, nato do upokojitve 1948 na Viču v Ljubljani. V vsem tem času je vodila tudi pevske zборе in s tem delom nadaljevala tudi kot upokojenka v Ljubljani. V Trstu so jo poznali tudi kot solopevko.

Nastopala je v dvorani Umetniškega krožka, na radiu, v dvorani konservato-

rija Tartini, kjer je izvajala tudi svoje samospeve. Kakor poroča Ivan Grbec v Cerkvenem Glasbeniku (1931, št. 7,8), so ji 1931 tam tudi izvedli Malo suito za godalni orkester, ki jo je zložila malo prej. Njena prva dela, samospevi in klavirske skladbe, segajo v leta 1925/26.

Izdala jih je s psevdonimom Breda, ki je postal ime, pod katerim so jo odtlej poznali. Na tem področju je poleg harmonizacije treh nabožnih pesmi za otroški list Jaselce za leta 1927/28 objavila 19 zbirk s pesmimi za vse cerkveno leto in potrebe sv. maše. Za zbor je izdala še nekaj zbirk priredb slovenskih ljudskih pesmi in posamezne skladbe. Omembe vredno je, da je Ščekova napisala mnogo samospevov, ki jih je izdala v zbirkah ali posamezno, kar je izreden pojav pri nas na Primorskem, kjer so skladatelji pisali za zbor, včasih za instrumente, redkokdaj za soliste. Edina zbirka njenih klavirskih skladb, iz leta 1928 je izšla v Ljubljani (1944) pri založbi Muren z naslovom Zvonovi v praznik.

Za posvetne kompozicije je uporabljala stihe znanih slovenskih pesnikov, kakor so Prešeren, Levstik, Gregorčič, Kajuh, Župančič in drugi, pa tudi italijanskega pesnika Pascolija; Za cerkveno glasbo besedila avtorjev, ki so sodelovali pri pesmaricah Goriške Mohorjeve družbe, Staniča, Malija, Terčelja in drugih, za katere je tudi sama prispevala nekaj svojih kompozicij.

Veliko njenih skladb je ostalo v rokopisu, med katerim velja omeniti kantato Hasanaginica za zbor, sole in orgle. Njena dela so ocenjevali ugledni slovenski glasbeniki: Škerjanc, Premrl, Tomc, Klemenčič, Grbec, Prelovec. Soglašajo, da je njena glasbena govorica samonikla, izvirna, odraža obsežno strokovno in kompozicijsko tehnično znanje in precej izrazito novoromantično usmerjenost. Najbolj razvita prvina v njenem stavku je harmonija, ki seže do meje tonalnega izražanja. Včasih uporablja tudi preprost diatonič-

ni stavek, a včasih pusti svoji domišljiji in svojemu znanju odprto pot, da se prosto razživita. Za njeno umetniško izpoved sta značilni mehka čustvenost s svežo melodijo in prisrčna šegavost.

Samospeve Brede Šček so peli znani pevci in večkrat so bile izvajane tudi njene klavirske skladbe. Tudi njene zборе po-

jejo, a ne toliko, kolikor zaslužijo, morda zaradi nekaterih tehničnih težav, ki jih pri drugih ni. Med njenimi najboljšimi deli so samospeli na Prešernove in Kosovelove verze. Umrla je v bolnišnici v Ljubljani 11. marca 1968. Pokopali so jo v Avberju, kjer počiva tudi njen brat, znani politik in javni delavec Virgil Šček.

MARKO VUK

Spominsko slavlje ob 40-letnici smrti Vinka Vodopivca

Slovenska kulturna javnost, še zlasti na Primorskem, je obhaja lani 40-letnico smrti ljubljenega skladatelja, sicer dolgoletnega župnika v Kromberku pri Gorici Vinka Vodopivca (1878-1952). Tako se je v okviru spominjanj na ta jubilej zvrstilo že več manifestacij, ki so vsaka na svoj način opozorila na lik tega znamenitega Pri-

morca, v katerem se posrečeno združuje poslanstvo duhovnika in umetnika.

Ob tej priložnosti je Goriški muzej kot 19. zvezek svojega znanstvenega zbornika Goriški letnik izdal knjigo, ki v obliki monografije osvetljuje osebnost Vinka Vodopivca. V petek, 18. septembra, pa so v gradu Kromberk, kjer ima sedež ta

Koprski škof msgr. Metod Pirih blagoslavlja kip Vinka Vodopivca

ustanova, odprli zgodovinsko razstavo o skladatelju Vodopivcu. Ob otvoritvi je spregovoril dr. Zorko Harej, znani javni delavec in glasbenik iz Trsta, kulturni spored pa je pripravil tamburaški orkester Bisernica iz Reteč pri Škofji Loki. Vodopivčevo 40-letnico smrti je poudarila tudi Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice, ki je v sodelovanju z Zvezo kulturnih organizacij Slovenije izdala dva zvezka skladateljevih prosvetnih skladb, zbirko moških in ženskih zborov »Moje gosli« in zbirko mešanih zborov »Naša Soča«.

Višek pa je jubilej Vinka Vodopivca doživel v nedeljo, 20. sept. 1992, v Kromberku, kjer je bil na novo urejenem spominskem parku pred cerkvijo odkrit in blagoslovljen kip tega priljubljenega primorskega skladatelja, delo akademskega kiparja Zmaga Posege. Tu je potekala veličastna slovesnost, ki je imela dva dela, cerkvenega in državnega. V prvem delu slavnosti smo prisostvovali maši v spomin Vinka Vodopivca, ki jo je z več drugimi duhovniki daroval koprski škof msgr. Metod Pirih. V nagovoru po evangeliju je kratko osvetlil zgodovinske okoliščine, v katerih je deloval Vinko Vodopivec in ob tem poudaril dejstvo, da je v vseh obdobjih delil usodo zaupanega mu ljudstva, tako v begunstvu med prvo svetovno vojno, za časa fašizma, med drugo svetovno vojno in po njej. Skladno je združeval poklic duhovnika in skladatelja, moč za svoje poslanstvo pa je črpal iz vere. Škof Pirih je v sklepu svojega govora opozoril na pomen Vodopivčeve ustvarjalnosti za verski, moralni in tudi širše narodni dvig primorskega ljudstva. Slovesno mašo je s svojim petjem oplešal združeni zbor cerkvenih pevcev z Goriškega, ki ga je vodil Lojze Kobal in spremljala na orgle Terezija Paljk.

Sledil je državni del proslave, v katerem je v imenu častnega odbora spregovoril novogoriški župan Sergij Pelhan, slavnostni govornik pa je bil član slovenskega predsedstva Ciril Zlobec. V svojih

izvajanjih je poudaril predvsem združevalne prvine Vodopivčeve osebnosti, ki je deloval kot duhovnik, rodoljub in kulturni delavec. Pri ljudeh takega kova so po Zlobčevem mnenju pomembni predvsem plodovi duha, ki presegajo čase oz. vsakokratno dnevno politiko.

V bogatem kulturnem sporedu so sodelovali združeni ženski in združeni mešani zbori pod vodstvom Rozine Konjedic-Hvalič ter Primorski akademski zbor Vinko Vodopivec, ki ga vodi Andrej Misson. Na koncu so še posebej mogočno zazvenele legendarne Vodopivčeve »Žabe«, ki jih je izvajal omenjeni študentski zbor, okrepljen z nekdanjimi člani tega pevskega zbora. Omeniti je potrebno tudi sodelovanje Goriškega pihalnega orkestra, ki je zaigral več koračnic in slovensko himno.

Slavnost v Kromberku je številnim udeležencem približala lik Vinka Vodopivca, ki se je v svojem glasbenem udejstvovanju odlikoval z ljudskostjo, pevnostjo in preprostostjo, te njegove lastnosti pa smo zaznali tudi v ugotovitvah govornikov in poslušanju skladb, tako cerkvenih kot posvetnih. Izkazalo se je, da je spomin na skladatelja in duhovnika Vodopivca še danes živ, saj pomeni njegovo delo nezamenljiv del v narodnem, verskem in moralnem napredku primorskih Slovencev.

Glasba zaznamuje nevidno

Ob 20-letnici delovanja Dekliškega zbora Devin

Meseca maja 1992 je Dekliški zbor Devin slovesno proslavil 20-letnico pevske dejavnosti. Jubilejni Koncert je bil v stari štivanski cerkvi sv. Janeza Krstnika, ki je za tovrstne pobude nadvse primerno okolje. Večer je bil slavnosten tako za pevke in svojega dirigenta kot za občinstvo. Koncert je bil razdeljen na dva dela: prvi je predvideval polifonske skladbe, drugi pa slovenske narodne in umetne pesmi. Priložnostni govor je imela prof. Vera Tuta Ban, ki je med drugim dejala: »Vsako umetniško prizadevanje, ki dosega določeno estetsko višino, izžareva pozitivne vplive v svoje okolje, vendar ima dekliški zbor poleg vsega tega še eno prav posebno vrlino: svoj pozitivni vpliv izžareva tudi v prihodnost, preprosto zaradi

biološke danosti pevskega sestava; kultiviranost petja se prenaša od matere na otroka; zato imajo tudi otroci v Devinu svoj pevski zbor in samo tako se ljubezen do petja preliva na mlajši rod. To je življenje, tisto pravo in radostno življenje, ki ga živimo v prepričanju, da je vsakdo od nas, čeprav drobcen kamenček v družbenem mozaiku, vendarle živa celica, vsaka zase nepogrešljiva v obnebjju človeštva«.

Jubilejni koncert se je zaključil s skupnim nastopom: sestavi zbora so se pridružile pevke, ki so v teku dvajsetih let pele pri zboru. Predstavnica slednjih je obrazložila, da ne gre za bivše pevke, saj se odnos z zborom ni dokončno končal, le prekinil se je zaradi družinskih ali de-

Jubilejni koncert Dekliškega zbora Devin v stari Štivanski cerkvi v Štivanu 31. maja 1992

lovnih obveznosti, ni pa rečeno, da se ne bo lahko nekega dne nadaljeval.

Seveda ni tistega dne manjkalo čestitk in pozdravov številnih gostov, med temi tudi MPZ Fantje izpod Grmade, ki deluje v tesnem stiku z Dekliškim zborom Devin.

Toliko o jubilejnim koncertu. Zdaj pa še nekaj splošnih podatkov o zboru.

Dekliški zbor Devin je nastal januarja leta 1972 na pobudo devinskih deklet, ki so že prej pela pri mladinskem zboru »Kraški slavček« iz Nabrežine. Ljubezen do petja in želja, da se tudi v domači vasi oživi kulturna in zborovska dejavnost, sta bili gonilni sili takrat še maloštevilnih deklet, ki so pod vodstvom Hermana Antoniča začela vaditi najprej na domu njegovega očeta Franca, nato pa v župnijski dvorani.

Začetni sestoj se je postopoma okrepil. K zboru so v teku let pristopila še dekleta iz Jamelj, Sabličev, Štivana, Medjevasi, Cerovelj, Slivnega in Mavhinj. Danes je pri zboru 27 pevk. Zbor je vadil nekaj let tudi v osnovni šoli Josip Jurčič v Devinu in to, dokler si ni skupno z moškim pevskim zborom Fantje izpod Grmade, na lastne stroške uredil sedež v prenovljeni zgradbi sredi Devina, kjer deluje tudi otroški zbor Ladjica ter se sestajajo slovenski skavti, ki delujejo v Devinu. Cilj teh društev je krepitev in oživljanje kulturne dejavnosti, pa tudi utrjevanje medsebojnih človeških odnosov. Zaradi tega si društva prizadevajo, da bi njihov sedež postal čimbolj živo kulturno in prosvetno središče.

Zbor je od ustanovitve do danes stopil pred občinstvo že nad dvestokrat.

Kot tradicionalne nastope zbora štejejo sodelovanje na raznih revijah kot so goriška Cecilijanka, Revija cerkvenih pevskih zborov v Trstu in Primorska poje ter na božičnem koncertu, ki ga zbor prireja skupno z zborom Fantje izpod Grmade in otroškim zborom Ladjica. Med pomembnejšimi nastopi v teku dvajsetih let velja omeniti nastop ob poimenovanju osnovne šole Josip Jurčič v Devinu ter nastop

ob poimenovanju Jadranskega zavoda združenega sveta v Devinu, na katerem je bil prisoten tudi angleški prestolonaslednik Charles ter še nastop pri slovenskih rojakih v Milanu in številna gostovanja na Koroškem. Dekleta so sodelovala tudi na raznih radijskih in televizijskih kulturnih pobudah, kot npr. na televizijski oddaji »Skrinja orehova« v Cankarjevem domu v Ljubljani, na radijskem Martinovanju Radia Koper ter na kontaktni oddaji Radia Trst A »Kamen in morje«. Precej pestro je tudi sodelovanje z društvi iz občinama, ki sta pobrateni z devinsko-nabrežinsko občino, to se pravi z Ilirsko Bistrico in Bujami ter z društvi iz občine Ljubljana-Bežigrad. V zadnjih letih so se tudi poglobili prijateljski odnosi z italijansko skupnostjo iz Pirana in Portoroža.

Kulturno udejstvovanje v domačem kraju ostaja vsekakor med glavnimi cilji delovanja Dekliškega zbora Devin, ne samo s prirejanjem koncertov, ampak tudi z organizacijo, v sodelovanju s Fantje izpod Grmade, raznih razstav, predavanj, sploh vsega, kar lahko popestri in razširi človeška obzorja in prispeva k utrjevanju slovenske zavesti. V zadnjih letih je prišla na dan želja, ali, če hočemo potreba, da naše izkušnje in delovanje delimo tudi z drugimi sorodnimi vokalnimi skupinami. Tako se je rodila zamisel, da bi v Devinu priredili revijo pevskih zborov »Pesem v zalivu«. Zamisel se je tudi konkretno uresničila, saj je bila lanska izvedba že četrta zaporedoma.

Kot pravi prof. Vera Tuta Ban: »Glasba - mogoče še bolj kot druga področja človekovega duha - sega neposredno v srce, zaznamuje nevidno, zaznava neotipljivo, uteleša neoprijemljivo, je najpristenjši izraz čustev, osebnih vzgibov in misli. Podobno in še bolj kot beseda nas povezuje v skupnih sporočilih, nam odpira srce in ustvarja sproščenost«. Dekliški zbor Devin se tega zaveda, saj je prav to, poleg vztrajnosti in ljubezni do petja, ki je omogočilo dvajset let neprekinjenega delovanja.

Slovenski Center za glasbeno vzgojo »Emil Komel« v Gorici

Šolsko leto 1991/92

Glasbeno delo na Centru »E. Komel« se iz leta v leto že od uradne ustanovitve, to je od leta 1988, odvíja z vedno bolj poglobljenim pedagoško ustreznim pristopom. Z veseljem lahko zabeležimo razmah delovanja in zavidljive uspehe na različnih področjih glasbene vzgoje, oziroma glasbene poustvarjalnosti. Še s toliko večjim veseljem, saj prav letos poteka štirideset let tega delovanja.

V upravnem odboru Centra za glasbeno vzgojo »E. Komel« s sedežem v Gorici in z oddelki v Doberdobi, Štandrežu in Števerjanu so to leto bili: prof. Franka Žgavec, dr. Silvan Kerševan, dr. Emil Devetak, Marija Žgavec, župnik Jože Žorž, Lucija Lavrenčič, Franka Padovan, Mirjam Hlede. V nadzornem odboru: dr. Iva Hrovatin, Ljuboslava Šorli Bratuž, Rudi Šuligoj, dr. Lojzka Bratuž, Stanislav Ferfolja. Šolo sta vodila dr. Silvan Kerševan kot ravnatelj ter prof. Franka Žgavec kot predsednik šole.

Število gojencev je bilo to leto primerno visoko. Glasbeni pouk je obiskovalo skupno 128 učencev, od teh 80 v Gorici, 22 v Doberdobi in Jamljah, 12 v Štandrežu ter 14 v Števerjanu. Gojenci so se lahko učili naslednje instrumente: klavir, orgle, violino, violončelo, kljunasto in prečno flavto, klarinet, kitaro, harmoniko ter solopetje.

Glasbeni pouk so dopolnjevali tečaji: do-mi-sol za predšolke otroke, zbornopetje, komorno igranje, glasbena teorija, solfeggio, harmonija in glasbena vzgoja. Na šoli so poučevali naslednji glasbeni pedagogi: Paolo Brumat, Daniela Brussolo, Vladimir Čadež, Suzi Ferfolja, Marta Ferletič, Marco Fantini, Marija Feinig, Peter Filipčič, Anica Furlan, Anita Hlede, Eleo-

Ora Ipavec, Silvan Kerševan, Dušan Kobal, Kamilo Komel, Jurji Križnič, Hilarij Lavrenčič, Lucija Lavrenčič, Valentina Pavo, Vinko Popit, Lojzka Peršič, Helena Plesničar, Dimitrij Rejc, Stojan Ristovski, Marija Šaver, Rudi Šuligoj, Vlasta Vodopivec, Mara Zorzi, Anica Zorn, Tiziana Zavadlav, Franka Žgavec.

Skozi celo šolsko leto so se vrstili glasbeni nastopi mladih izvajalcev, s skrbno izbranim in večinoma temeljito naštudiranim programom. Vseh samostojnih nastopov in gostovanj je bilo skupno 19, posebno kakovostni, mestoma celo koncertantni so bili ob zaključku šolskega leta. Tu bi omenili le večer slovenske ustvarjalnosti »Umetnik sem, samo umetnik«, na katerem je bila v scenski priredbi predstavljena izključno slovenska besedna in glasbena umetnost. Ob solističnih izvajanjih so še posebno v tem letu zaživele raznolike komorne skupine, ki so še dodatno obogatili študijski program izvajalcev.

Učenci Centra »E. Komel« opravljajo tudi izpite na državnem konservatoriju v Trstu, oziroma v Vidmu, in sicer iz različnih predmetov, večinoma z dobrimi, pohvale vrednimi uspehi. V juliju tega leta je šola slavila končni uspeh ene svojih gojenk, doživela je diplomski nastop prve učenke, ki je celoten študij opravila na tej šolj. Iz klavirja je z visoko oceno diplomirala Valentina Pavo.

Center je sprejet v Društvo glasbenih pedagogov Primorske. Že leta prej, kot seveda tudi v tem letu, je redno pripravljala kandidate za področna in republiška tekmovanja, ki jih organizirajo glasbene šole Primorske in Slovenije. Letos je naša šola bila tudi organizator zaključnega

koncerta najboljših mladih izvajalcev Primorske. Na »Večeru z mladimi koncertanti« je prišlo do izraza res kvalitetno in doživeto izvajanje, po koncertu pa prijatelna družabna povezanost študentov in profesorjev s cele Primorske. Sodelovale so namreč šole iz Ajdovščine, Nove Gorice, Kopra, Izole, Pirana, Glasbene matice iz Trsta in Gorice ter seveda gostitelj, šola »E. Komel«.

Med pobudami Centra je bilo v tem šolskem letu tudi tradicionalno srečanje glasbenih šol ob Dnevih primorske kulture na Koroškem, na katerem so naši gojenci sodelovali z več glasbenimi točkami.

V lanskih počitnicah so pedagogi priredili glasbeni tečaj v Žabnicah, ki se ga je udeležilo lepo število gojencev. Naštudirali so program za izdajo glasbene kasete, ki bo predvidemo izšla v decembru '92. Skupina učencev je tečaj doživela navdušeno, kot izredno izkustvo, ki je na svojstven način obogatilo glasbeni študij in njihovo osebnost. Ob široko zasnovanem pedagoškem delu je Center poskrbel tudi za koncertno sezono, in sicer

v sodelovanju z Glasbeno matico iz Gorice.

Repertoar je nudil osem vsebinsko bogatih in glede na zasedbo smotrno izbranih koncertov. Ob domačih glasbenih koncertantih smo imeli v gostih mezzosopranistko Bernardo Fink ter Ensemble pro musica iz Salzburga, da omenimo le koncerta, ki sta zaradi izredno kakovostne izvedbe in sprejema pri občinstvu ostala še prav posebno v najboljšem spominu.

Ob zaključku tega poročila o pedagoškem delu in širšem glasbenem delovanju Centra »E. Komel« je prav, da se z jasnostjo zavemo pomembnosti tega dela. Brez pridržkov namreč priznavamo umetnosti eno prvih mest v zavzemanju prostora v visoko izobraženi civilizaciji, tako težko pa izrazimo priznanje tistim, ki umetnosti pripadajo po pedagoškem oziroma po poustvarjalnem delu. Naša glasbena šola ima brez dvoma izredno velik doprinos pri osmislitvi vrednot, danes žal premnogokrat povsem zmaterializirane zamejskega Slovenca.

Slovenski
maturantje
iz Argentine
na goriškem
gradu
13. avg. 1992

Skavtsko delovanje na Tržaškem 1991/92

V šolskem letu 1991/92 je bilo skavtsko delovanje precej razvejano in raznoliko. Skavtske skupine so delovale skoraj v vseh občinah Tržaške pokrajine, žal pa ni nobene skupine v zgoniški in v miljski občini. Posebno pereč problem predstavlja že skoraj patološko pomanjkanje voditeljev, saj se starejši umikajo, mlajših, ki bi jih nadomestili, pa ni. Da bi vsaj delno napolnili vrzel, je pokrajinsko vodstvo tržaškega dela Slovenske zamejske skavtske organizacije pripravilo med letom več dnevniških srečanj posvečenih pripravi na voditeljsko službo.

Letošnje skavtsko leto se je začelo z občnim zborom, ki predstavlja za Slovensko skavtsko organizacijo važen mejnik. Na tem občnem zboru so prisotni odobrili projekt STEZA '91, ki je namenjen izvidnikom in vodnicam, ter predvideva pet težavnostnih stopenj, preko katerih mladostnik rase in razvija svoje intelektualne in fizične sposobnosti. Vsak izvidnik-vidnica si s pomočjo voditelja že na začetku leta postavi cilje, ki bi jih rad dosegel v tistem delovnem letu. Cilji odgovarjajo starosti in sposobnostim posameznika ter stopnji, v kateri se posameznik trenutno nahaja. Vse njegovo delovanje v vodu in v četi je nato usmerjeno v doseg teh ciljev. Pri uresničitvi ciljev mu seveda pomagajo tudi ostali člani voda in čete. Ob koncu leta je še pred taborom na programu preverjanje osvojenih ciljev. Kdor ciljev ni še dosegel, lahko to opravi še med taborom. Vsi, ki so v letu uresničili postavljene cilje, prestopijo v novo težavnostno stopnjo in dobijo kot dokaz za opravljeno delo novo značko. Kot nadaljevanje tega projekta so prisotni pripravili še program za delovanje novincev roverjev in novink popotnic ter klana. Po novem programu bo noviciat

trajal samo eno leto, temu bo sledilo triletno delovanje v klanu, po katerem se bo sta rover oz. popotnica odločila za nadaljnje delo v organizaciji kot voditelj ali v kaki drugi funkciji ali za odhod iz organizacije. Vsa štiri leta bodo v glavnem posvečena osebni rasti posameznika. Oba programa sta šele na začetku svoje izvedbe in šele čez kako leto bomo lahko sodili, koliko so bili za naše razmere uspešni.

Po občnem zboru so skupine delovale po programu, ki so ga načrtali posamezni voditelji glede na specifične potrebe skupine in kraja, kjer skupina deluje. Še pred zimo so se mnogi podali na kak izlet na Kras in izkoriščali lepe popoldneve za delo v naravi. Prvo bolj množično srečanje je bilo na sporedu 9. novembra, ko so izvidniki in vodnice ter klani sodelovali pri zahvalni maši v cerkvi sv. Justa. Pred tem so se zbrali v kapelici na ul. Risorta, da bi se skupaj spomnili bratov in sester, ki so že pri Gospodu.

Po tem srečanju so mnoge skupine začele pripravljati miklavževanja po vaseh, drugi so izdelovali božične okraske, ki so jih nato prodajali po vaseh, izkupiček pa namenili hrvaškim beguncem. Sicer pa so skavti in skavtinje posvetili precej časa zbiranju pomoči za hrvaške begunce, ki so se zatekli v mladinsko zdravilišče v Ankaranu. Starejši so jih redno obiskovali in se z mladimi gosti igrali, jih učili skavtskih pesmi in plesov ter jim pripovedovali pravljice.

Pred Božičem so lahko vsi skavti in skavtinje sodelovali pri duhovni pripravi na Jezusovo rojstvo. Izvidniki in vodnice, ki so se zbrali 8. decembra v Dolini, so ob tej priliki sodelovali pri češčenju, ki ga prirejajo vsako leto župnije z Brega.

Božične počitnice so v veji izvidnikov in vodnic izkoristili, da so pripravili te-

»Robin Hood«
med tržaškimi
skavti

čaj za vodnike, medtem ko so se novinci in klan 2. čete podali na krajši potovalni tabor po tržaškem ozemlju, na katerega so povabili tudi vrstnike iz Empolija. Tabor je izredno dobro uspel, tako da so med poletnimi počitnicami naši vrnili obisk in se udeležili potovalnega tabora po toskanskih gričih. Naj še omenimo, da se je veliko skavtov in skavtinj udeležilo zimovanja v Srednji vasi pri Bohinju, ki ga je že 11. zapored organiziral g. Tone Bedenčič.

V januarju in februarju se je delo nadaljevalo po vodih in šestericah; med bistvenimi dogodki moramo omeniti veliko orientacijsko igro ob dnevu spomina (22. februarja), ki se je odvijala od Križa do Nabrežine, in pustovanje, ki je bilo 1. marca v župnijski dvorani v Nabrežini. Ne smemo prezreti delovanje posameznih skupin ki je bilo vidno predvsem v vaseh, kjer le-te delujejo.

Pred Veliko nočjo so se skavti in skavtinje spet zbrali, da bi se pripravili na največji krščanski praznik. Novinci roverji in popotnice so se ob tej priliki podali na dvodnevni izlet v Brezovico pri Ljubljani, volčiči in veverice pa so se zbrali na Repentabru in tam preko risbe spoznava-

li Jezusovo trpljenje. Veja izvidnikov in vodnic se je tokrat odločila za pripravo na Veliko noč po posameznih četah, ki so to srečanje pripravile ločeno po župnijah. Vodstvo skavtske organizacije je pripravilo še križev pot za mlade po Repentabru, ki se ga je udeležilo 90 mladih.

V teh mesecih so se skavti in skavtinje aktivno vključili v priprave na obisk Sv. očeta; prizadevali so si predvsem za to, da bi bila slovenščina bolj enakopravno zastopana med papeževim obiskom.

Največji skavtski praznik, to je Jurjevanje, so skavti in skavtinje praznovali 26. aprila pri Mavhinjah. Na ta dan so sprejeli v svoje vrste nad 60 novih članov in članic, ki so se na ta dan pripravljali skozi celo leto. Vreme jim je bilo zelo naklonjeno, tako da so lahko v celoti izvedli program in popoldanske igre, ki so jih pripravili za vsako starostno vejo posebej skrbni voditelji.

Po Jurjevanju so se pričele priprave na poletne taborne. Poleg že omenjenega potovalnega tabora po toskanskih gričih, so se novinci lahko udeležili še potovalnih taborov po Julijcih (načelnica Vera Tuta Ban) in potovalnega tabora na Mangart in k Belopeškim jezerom (načelnik Marijan

Kravos), ki je bil namenjen tržaškim in skupini ljubljanskih novincev. Izvidniki in vodnice so imeli na programu dva tabora, ki sta se odvijala v bližini Bovca in imela del programa skupaj. Oba tabora sta imela neko rdečo nit, ki se je odvijala skozi ves tabor. Tako so eni zaživeli v svetu Indijancev, drugi pa so se magično preselili v Anglijo Robina Hooda in pomagali revnim in zapostavljenim. Tabora izobčencev v kraju Čezsoča (načelnik Mitja Ozbič in načelnica Roberta Sulini) so se udeležili izvidniki in vodnice 1. in 2. čete, ostali pa so sodelovali na taboru Indiana v vasi Kal Koritnici (načelnik Jordan Pisani). Volčiči in vervece so postali morski gusarji in so na svojem škunerju Sa-

matorca, ki ga je vodil preko čeri kapitan Morgan (Tomaž Petaros), pluli od Sežane do Čezsoče in nazaj ter iskali skriti zaklad. Zabave je bilo veliko, saj so voditelji pripravili zanimiv in bogat program.

Prvo srečanje po taborih je, kot je že navada, soupadalo z Marijansko procesijo na Opčinah. Voditelji so ob tej priliki napravili najboljše skupine na taborih ter nakazali bodoči program.

Na žalost so letos odpadla vsa srečanja z goriškimi brati in sestrami, upati pa je, da se bodo v bodoče nadaljevala. Stiki s skavti iz Slovenije so bili zelo razvejani, precej stikov pa so navezali tudi s sorodnimi organizacijami v Italiji in drugod po Evropi.

SPRETNA FAZANKA
in **NADARJENI BOBER**

Delovanje SZSO - SGS v letu 1991/92

V pretekli sezoni je SZSO-SGS zvesto in učinkovito nadaljevala svojo pot po smernicah, ki si jih je zastavila že na občnem zboru leta 1990 na Lokvah. Bade - Powellova metoda v duhu evangelija se je v tem letu zasidrala v vzgojne načrte vsake veje, od volčičev in volkuljic do roverjev in popotnic; postala je rdeča nit, ki povezuje vse tri veje v skupno enoto in ki se po različnih stopnjah zaključi z odhodom, to je z zrelo in samostojno življenjsko izbiro.

V veji volčičev in volkuljic se člani s pomočjo voditeljev trudijo, da osebno napredujejo s spoznavanjem džungle in njenih zakonov. Mladiči, ki pokažejo dobro voljo in zanimanje, postanejo z obljubo 1. maja volčiči ali volkuljice; tisti, ki uspešno nadaljujejo svojo pot, postanejo naslednje leto volčiči skale. Sovodensko krdelo Ankus (15 članov) in goriško krdelo Sambar (20 članov) sta se pogosto udeležili nedeljskega lova, ki je bil tudi

priložnost za srečanje in igro. Stalnica celega leta je bilo prizadevanje za dobra dela. Kdor je opravil med tednom dobro delo, je prinesel na sestanek nekaj moke. Med poletnim taborom na Visokem pri Škofji Loki so volčiči in volkuljice iz nje spekli kruh. V svetu palčkov - taka je bila ambientacija tabora - so volčiči in volkuljice predvsem preko igre spoznavali naravo in drug drugega.

Tudi v veji izvidnikov in vodnic je bil poudarek na posamezniku še zelo prisoten. Pokazal se je predvsem pri osebnih specializacijah v skavtskih spretnostih (pionieristika, topografija, prva pomoč, izražanje, kuhanje...) in pri podvigih, ki so jih večinoma organizirali posamezni vodi. Poudarek na posamezniku se je dopolnjeval z gradnjo skupnosti v vodu, ki je nastajala najpogosteje ob delu; pri tem so se izvidniki in vodnice vzgajali v vztrajnosti, stanovitnosti in iskali svojo vlogo v vodu. Med letom so pripravili miklav-

ževanje, vodniki pa so se udeležili tudi zimovanja. Višek leta pa je bil tabor v Robiču pri Kobaridu, kjer so s pomočjo indijanskega okolja spoznavali življenje v skupnosti.

Tudi najstarejšo vejo, roverje in popotnice je označevalo pestro delovanje. Poleg raznih služb (na Ljudskem radiu, v župniji, bolnišnici, organizaciji sami), je skupina navdušenih pevcev izdala kaseto skavtskih pesmi. Poleti sta noviciat in klan pripravila dva potovalna tabora. Na taboru noviciata po Dolenjski so se skavtske vrednote in dejavnosti prepletale s spoznavanjem dolenjskih vasi in ljudi. Tako so se srečali s psihologinjo Jano Hosto, zvečer pa so večkrat prirejali taborne ognje za celo vas.

Tabor starejših roverjev in popotnic, ki so ga vodila in oblikovala tri temeljna načela roverizma - pot, skupnost in služba, je bil sestavljen iz dveh delov. Po popotivalnem delu po Kamniških Alpah so se roverji in popotnice utaborili v Tolminu in v zbirnem centru za begunce nekaj dni skrbeli za otroke in starše, ki trpijo zaradi vojne v nekdanjih jugoslovanskih republikah. Denar (1 milijon lir), ki so ga

skavti nabrali deloma s prodajo kaset deloma z nabirko v Štandrežu, so namenili beguncem v centru.

Tabor RP pa je bil pomemben še z drugega vidika. Prvič v zgodovini naše organizacije so prejeli odhod štirje roverji in dve popotnici, ki so se na to redno pripravljali v klanu. Odhod je namreč zadnja točka skavtske vzgoje, ko se roverji, ki sprejmejo skavtske vrednote za svoje, odločijo, da bodo usmerili svoje moči v službo drugim ali v konkretnim sodelovanjem v neki drugi vzgojni, kulturni ali prosvetni organizaciji. Pet roverjev se je odločilo za aktivno službo v organizaciji in tako imamo letos pet novih voditeljev.

Najpomembnejši dogodek pretekle (ali pa že nove) sezone predstavlja odprtje skavtskega sedeža v Gorici v soboto 12. in nedeljo 13. sept. 1992.

Skavtski sedež je pomembna pridobitev za skavtsko organizacijo in priča o resnosti in doslednosti zastavljenega dela. V novih prostorih bo delovanje goriških vodov, noviciata, klana in skupnosti voditeljev potekalo v veliko boljših pogojih. Na otvoritveni slovesnosti je veselo vzdušje tabornega ognja še bolj prispevalo k praz-

Odprtje novega skavtskega sedeža v Gorici

ničnosti trenutka. Ob tej priložnosti je vodstvo tudi povabilo znane slovenske osebnosti (že omenjeno Jano Hosto, akademska slikarja L. Čemažarja, patra Žužka duhovnega asistenta italijanske organizacije »Scouts d'Europa«, profesorja T. Simčiča), da bi staršem predavali o vzgoji mladih. Skavtska organizacija si namreč prizadeva, da bi ustvarila dialog s starši. Zaveda se, da se mora skavt-

ska metoda prepletati z družinsko vzgojo. Skavtske vrednote lahko oblikujejo mladega, le če so dejansko vključene v doraščanje mladega sredi družine in družbe.

Septembra, je bil tudi občni zbor, na katerem je Mauro Leban (Močni bober) predal načelnštvo SGS Julijanu Čavdku (Prizadevnemu gamsu). Pot organizacije se tako nadaljuje po začrtanih smernicah, a tudi s stalnim prenavljanjem.

FRANKA ŽGAVEC

Prosvetna dejavnost na Goriškem v sezoni 1991/92

Prosvetno delovanje na Goriškem je tudi v pretekli sezoni bilo sad prostovoljnega in požrtvovalnega dela prizadevnih kulturnih delavcev, katerim je pri srcu vsestranska rast človeka, ohranjanje kulturne dediščine in utrjevanje narodne zavesti. Njim gre zasluga in zahvala za bogato in razvejano dejavnost. Pregled zajema čas od septembra 1991 do 1992. Leto 1991 je potekalo v znamenju dveh velikih obletnic: 200-letnice smrti W.A. Mozarta in 400-letnice smrti J. Petelina Gallusa.

ZSKP je 19. oktobra 1991 v soorganizaciji s travniškim zborov priredila Mozartov koncert v cerkvi sv. Ignacija, na katerem je nastopil MePZ Hrast iz Doberdoba ob spremljavi orkestra Opera giocosa iz Trsta.

Pevska revija Cecilijanka pa je bila posvečena Jakobu Petelinu Gallusu. Odvijala se je 23. in 24. nov. 1991 v polno zasedeni dvorani Katoliškega doma. Nastopilo je 19 zborov, in sicer: 12 z Goriške, 2 s Tržaškega, 1 s Koroškega, 3 iz Slovenije in 1 italijanski zbor, predstavnik združenja USCI. Celotni koncert je bil posnet na videokaseto.

V letu 1991 je potekala tudi 100-letnica rojstva Narteja Velikonje, ki je bil v do-

movini zamolčan celih 45 let. Zveza se je poklonila spominu tega primorskega pisatelja in človeka 4. decembra v dvorani Katoliškega doma. Na večeru so sodelovali recitatorji Odra 90, gojenci Centra E. Komel ter profesorici L. Bratuž in H. Glušič iz Ljubljane.

Že vrsto let je tesno sodelovanje s KKZ iz Celovca. Lani so bili na vrsti Primorski dnevi na Koroškem. Na enotedenski prireditvi smo primorski Slovenci skušali predstaviti prerez svojega kulturnega delovanja. Zveza je sodelovala z nastopom dramske družine iz Štandreža in z goriško skupino Oder 90. V mesecu februarju pa je gostovala v Gorici Koroška lutkovna skupina iz Celovca z igro Juri Muri v Afriki. Nastopila je trikrat: enkrat za odrasle in dvakrat za šolsko mladino. Marca 1992 pa je MePZ iz Podgore zastopal našo Zvezo na reviji Koroška poje v Beljaku. Zveza je sodelovala z ZSKD in Glasbenimi šolami pri pripravi skupne Prešernove proslave, ki je bila v nedeljo, 9. februarja, v dvorani Katoliškega doma. Ob odkritju spominske plošče slovenskim puntarjem na Travniku sta Zvezi skupno priredili tudi spominski večer v Katoliškem domu.

Glasbeni nastop 7. jun. 1992
glasbene šole
»Emil Komel«

Vse več je tudi srečanj in skupnih pobud s kulturnimi organizacijami v Sloveniji. Lani je naša Zveza prvič sodelovala pri pripravi revije Primorska poje in tudi prvič je bila revija gost v dvorani Katoliškega doma, 9. maja 1992. Kot vsa leta tudi v tej sezoni je Zveza skupno s Slovensko prosveto iz Trsta razpisala natečaj Mladi oder.

Večjih stikov z italijanskimi organizacijami ni, razen s pevsko organizacijo USCI.

Za vsestransko kulturno in publicistično delo sta v letošnjem letu prejela odličje z zlatim oz. srebrnim listom ZKO Slovenije dr. Kazimir Humar in pesnica Ljubka Šorli.

V lanskem letu pa smo goriški Sloven-

Podgorska mladina
poje na
Mali Cecilijanki 1991

Prizor iz Nušičeve komedije *Gospa Ministrica* v izvedbi članov dramskega odseka PD Štandrež

ci obeležili s kulturno-prosvetnim delom pomembne obletnice. Poklonili smo se 40-letnici smrti skladatelja Vinka Vodopivca z izdajo njegovih posvetnih pesmi ter z odrsko postavitvijo spevoigre *Srce in denar*. Proslavili smo tudi 30-letnico Katoliškega doma in se poklonili 30-letnici ustanovitelja naše Zveze.

SKPD MIRKO FILEJ

Za goriško društvo je v zadnji sezoni postala značilna tudi dramska dejavnost. Gledališka skupina ODER 90, ki deluje v okviru društva je 27. oktobra '91 postavila na oder Nušičevo komedijo *Dr. Z*. Delom so igralci dvakrat nastopili v Katoliškem domu, nadalje v Nabrežini, v Marijinem domu in pri sv. Ivanu v Trstu, Doberdobo, Grgarju in Štmavru. V mesecu maju pa so odigrali premiero *Svoje-glavček* v Katoliškem domu v Gorici, ponovili pa še na Plešivem, Humu in v Pevmi. Člani odra so sodelovali tudi na spominskem večeru posvečenem Narteju Velikonji, v Cerknem na krščanskem pogrebu zahrbtno pobitih žrtev in na božičnici v Milanu. Za Ljudski radio je skupina posnela zgodbe o Butalcih. Gledališko skupino vodi Franko Žerjal. Tudi lani je skupina dobila priznanje Mladi oder. Po-

leg gledališke dejavnosti je društvo organiziralo dva koncerta v goriški stolnici, večer o Peruju v Katoliškem domu in sodelovalo pri pripravi teoloških predavanj.

MEŠANI ZBOR LOJZE BRATUŽ

Lansko sezono je zbor posvetil svoj trud predvsem študiju Gallusovih skladb ob 400-letnici skladateljeve smrti. Program trinajstih motetov in madrigalov je izvedel v zborovski in komorni zasedbi. Z njim se je predstavil tudi Štandreški publiki v tamkajšnji cerkvi in tako obeležil 40-letnico svojega delovanja.

Okt. '91 se je zbor poklonil žrtvam taborišča v Gonarsu. Sledila je priprava na Cecilijanko in na revijo Primorska poje. Na slednji je zbor prepeval skladbe U. Vrabca in S. Jericija. Zbor je skupaj z drugimi pevci sodeloval tudi pri slovesni sv. maši ob obisku sv. očeta v Gorici. Junija je nastopal na večeru, ki je bil posvečen puntarjem ob odkritju spominske plošče na Travniku. Ob zaključku sezone so se pevci odpravili na enodnevni izlet v Slovenijo.

MOŠKI PEVSKI ZBOR MIRKO FILEJ

V zadnjem letu je sodeloval pri raznih pevskih prireditvah in se udeležil revij

pevskih zborov. V Biljani je sodeloval pri maši vzhodnega obreda in v Štandrežu na Prazniku špargljev. Udeležil se je revije Cecilijanka, dec. '91 pa je pel na božičnem koncertu v goriškem gledališču Verdi, ki ga je organizirala občinska uprava. Januarja je zbor sodeloval pri maši vzhodnega obreda v Ronkah, maja pa pri obisku sv. očeta v Gorici. 14. junija je zbor v sodelovanju z zborom Rupa-Peč pripravil koncert v poklon prof. M. Fileju ob 30-letnici njegove smrti.

LJUDSKI RADIO

Slovenski odsek na Ljudskem radiu je tudi v preteklem letu deloval neprekinjeno.

Pri vsakdanjem delu so se spoprijemali z običajnimi težavami, ki se tičejo predvsem števila sodelavcev in priprave novih oddaj. Sodelavcev, ki znajo voditi oddaje v režiji, je bilo 11; takih, ki pomagajo pri telefonu, v diskoteki in pri stranskem mikrofону, je bilo še pet. Slovenske oddaje so v preteklem letu podaljšali še za pol ure, tako da potekajo zdaj od 19.30 do 22. ure. V tedenskem razporedu oddaj ni bilo velikih sprememb.

V vsem času, ki je ostajal na razpolago

so odpošiljali voščila, pozdrave in glasbo, ki jih poslušalci naročajo po pošti in telefonu.

Sodelavci z veseljem ugotavljajo, da se zanimanje za radijsko postajo v 14 letih obstoja ni zmanjšalo in trdno so odločeni svoje poslanstvo v prid naroda, demokracije in krščanstva še nadaljevati.

PROSVETNO DRUŠTVO PODGORA

Dejavnosti PD Podgora segajo na pevsko in dramsko področje; delujeta namreč mešani in mladinski zbor ter dramska skupina. Mešani zbor vodi Mirko Špacapan, mladinskega pa Sabina Antoni ob pomoči Kristine Kovic in Roberte Godine.

MePZ ima za sabo izredno intenzivno delovno sezono in bogato število nastopov. Gostoval je v Trziču, Pordenonu, Kranju, Mirnu, Medani, Gorici, Plešivem, Šent'Juriju pri Celovcu ter redno nastopal na tradicionalnih revijah in sodeloval na raznih priličnih prireditvah. Oblikoval je tudi božični koncert, ki ga je posvetil Bratuževim skladbam. Bogato sezono je zbor zaključil s sodelovanjem na državnem tekmovanju pevskih zborov v Arezzu, kjer je imel tudi samostojni koncert v kraju Caprese Michelangelo.

Mlade pevke
in pevci iz Krmina
na Mali Cecilijanki
v Gorici 1991

Tudi mladinski zbor je redno deloval in sodeloval na revijah in domačih prireditvah. Dramska skupina sodeluje z recitacijami, nastopila pa je tudi s spevoigro Naceta Hladnika Za prazen nič. Društvo prireja tudi Prešernov dan, Pustovanje in druga srečanja.

PROSVETNO DRUŠTVO ŠTANDREŽ

Tudi lani je društvo imelo pestro delovanje na raznih področjih.

MePZ je pod vodstvom Valentine Pavio in s pomočjo Ticjane Zavadlav sodeloval na revijah Cecilijanka v Katoliškem domu in v Travnški cerkvi, na mestnih božičnicah, na otvoritvenem večeru Teoloških predavanj, na prazniku Frtalje v Rupih, na Primorska poje v Marezigah in na vaškem prazniku Vržot. Največ truda pa je zbor vložil v pripravo na Papežev obisk in sodeloval pri obredu v Ogleju, na Travniku in v stolni cerkvi v Gorici.

Tudi mladinski pevski zbor je pod vodstvom Elvire Chiabai nastopal na revijah Mala Cecilijanka in božičnici. Redno so-

deluje na domačih praznikih in prireditvah.

Dramska dejavnost je bila tudi to sezono bogata bodisi po številu naštudiranih del kot po številu nastopov. Igro Gospod Evstahij z Goriškega je skupina ponovila še na Koroškem, v Solkanu in v Sori pri Ljubljani in v Mavhinjah. Enodejanski Obisk in Dolžnost je dolžnost pa v Rupih, Štandrežu in na gostovanju v Stožicah pri Ljubljani. Novo premiero so člani dramske družine postavili na oder 19. jan. '91 in sicer Nušičevo šalo Gospa Ministrica. Delo, ki ga je režiral Emil Aberšek ob pomoči Janeza Starine so igralci odigrali dvakrat v Štandrežu, pa še v Gorici, Doberdolu, Ricmanjih, Sv. Ivanu v Trstu, Bazovici, Cerovljah, Biljah, Mačkovljah in na 9. srečanju goriških gledaliških skupin.

Ritmična baletna skupina, ki jo vodi prof. Nataša Sirk je tudi letos redno vabila in nastopila na domačem prazniku in v Kulturnem domu v Gorici.

Redno je tudi letos društvo pripravilo Praznik špargljev, organiziralo božični koncert z Big Ben Hit kvartetom in družabne večere za člane.

M.M.

Prosvetna dejavnost na Tržaškem v sezoni 1991-1992

Že ničkolikokrat smo na tem mestu ponovili, da je pregled kulturnega dela v teh člankih nepopoln, ker ne zajema številnih večjih ali manjših prireditev, ki se odvijajo po naših župnijskih domovih in dvoranah. V teh člankih skušamo od leta do leta na kratko zabeležiti vsaj tisto dejavnost, ki se odvija na osrednjem sedežu naših kulturnih organizacij v Peterlinovi dvorani na Donizettijevi ulici. Tu je glavni in osrednji sedež pomembnih kultur-

nih in prosvetnih ustanov, ki so izraz kulturnih potreb katoličanov na Tržaškem. Lastnik prostorov je zadruga Slovenski dom, ki je pred dobrim letom dni tudi s pomočjo in z darovi dobrih ljudi razširila svoje prostore v drugem nadstropju stavbe na številki 3. Tu imajo zdaj sedež: SLOVENSKA PROSVETA, SVET SLOVENSKEGA ORGANIZACIJ, ZVEZA CERKVENIH PEVSKIH ZBOROV, DRUŠTVO SLOVENSKEGA IZOBRAŽENCA,

Odprtje razstave predlanskim umrlé slikarke Bare Remec v DSI. Predstavila je dr. Irene Mislej iz Ljubljane (desno) - (foto Mladika)

MLADIKA, SLOVENSKI KULTURNI KLUB, RADIJSKI ODER, KNJIŽNICA DUŠANA ČERNETA, VINCENCIJEVA KONFERENCA in druge ustanove. Že samo število naštetih organizacij, nas pre-

pričuje, da bo treba misliti na nadaljnjo razširitev, saj že trenutno marsikatera organizacija ne razpolaga niti z eno lastno sobo.

SODELOVANJA

Slovenska Prosveta, ki je glavni nositelj in koordinator pobud na kulturnem področju, je tudi lani vzdrževala tesne stike s sorodnimi organizacijami, tako z Zvezo kulturnih organizacij Slovenije, kakor še predvsem z goriško Zvezo slovenske katoliške prosvete in koroško Krščansko zvezo. Sad sodelovanja s slednjima dvema so bili že tradicionalni Primorski dnevi na Koroškem.

Pomembno je tudi sodelovanje med vsemi tremi krovnimi organizacijami v zamejstvu, ki vsako leto prirejajo skupno Prešernovo proslavo v Trstu, Gorici in Čedadu.

RAZSTAVE

V vsaki sezoni se v Peterlinovi dvorani zvrsti nekaj zanimivih in pomembnih razstav. Za preteklo sezono smo zabeležili sledeče: od 7. do 19. oktobra 1991 je bila v otvoritev sezone zelo obiskana razstava Silve Bogatez z naslovom »Podoba ne-

Boris Pahor - tržaški pisatelj je prejel najvišje priznanje za slovenske umetnike Prešernovo nagrado 1992

vidnega«, na kateri je avtorica prikazala zelo okusno pripravljene usnjene knjižne ovitke. Februarja 1992 je sledila razstava del likovnega natečaja, ki ga je razpisal SKK. V prvi polovici marca je umetnostna zgodovinarka Irene Mislej pripravila v Peterlinovi dvorani izredno zanimivo razstavo slikarke Bare Remec. Ob koncu sezone, sredi maja, pa je DSI skupaj z Goriškim muzejem pripravilo razstavo slikarskih del Vide Slivnikar Belantič.

DRUŠTVO SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV

Najbogatejšo dejavnost razvija v Peterlinovi dvorani Društvo slovenskih izobražencev, ki ima svoje redne tedenske sestanke ob ponedeljkih zvečer od oktobra do junija. Za kroniko bomo našli glavne prireditve pretekle sezone. Poleg že omenjene otvoritvene razstave v oktobru so se zvrstile še naslednje prireditve: Janko Deželak: Slovenija na poti v gospodarsko samostojnost (14.10.1991); Alojzij Kržišnik: Ali ima primorska Cerkev sporočilo za mladino? (21.10.); Jurij Bizjak: Jezikovni problemi prevajalca svetopisemskih tekstov (28.10.); okrogla miza: Istra po uveljavitvi slovenske in hrvaške samostojnosti (Danijel Starman, Zvonko Grahek in drugi - 4.11.); dr. Majda Mazovec: Tajska - predavanje z diapozitivi (11.11.); Božo Rustja: o novi knjigi Alojza Rebule »Na slovenskem poldnevniku« (10.11.); Tomaž Pavšič, Janez Vuk in Roman Kolar: Kriza SDZ - kriza Demosa? (25.11.); dr. Janez Bogotaj: Kulturna dediščina in naš odnos do nje (2.12.); Zora Tavčar: Slovenci za danes - knjigo so predstavili Janez Gril, Drago Klemenčič in Marij Maver (16.12.); France Špelič: božična duhovna misel (23.12.); gost večera: Lojze Peterle, predsednik slovenske vlade (13.1.1992), dr. Janez Gril o tedniku »Družina« ob mesecu katoliškega tiska (20.1.); Milan Gregorič: o manjšinski problematiki v Istri (27.1.); Pavle Merkù in Luigi Paletti: Narodno prebujanje v Re-

ziji in Teru (3.2.); Ljuba Smotlak: Sprehodi po Trstu - knjigo predstavi Vinko Beličič (17. 2.); Jožko Kragelj: ob stoletnici rojstva Filipa Terčelja (24.2.); uvodna beseda v razstavo Bare Remec - dr. Irene Mislej (2.3.); dr. Lojze Škerl in Dušan Jakomin: o pripravah na papežev obisk (9.3.); gost večera Boris Pahor - Prešernov nagrajenec (16.3.); dr. Ludvik Toplak: Privatizacija iz različnih političnih pogledov (23.3.); Tone Peršak, Ivo Jevnikar in Bojan Brezigar: Kako zagotoviti slovenski narodni skupnosti lastno predstavništvo (30.3. v sodelovanju s SSK); predstavitev filma Danijela Jarca »Sejem pripadnosti« (6.4.); Pavle Merkù: Življenje besed in imen (4.5.); otvoritev razstave V. Slivnikar - Belantič in razgovor o papeževem obisku (11.5.); srečanje z uredništvom pedagoške revije EDUCA iz Nove Gorice v sodelovanju s skladom Mitja Čuk (18.5); Martin Jevnikar predstavi zbirko pesmi Stanka Janežiča »Morje« (25.5.); dr. Dimitrij Rupel: Slovenija v svetovnem zboru držav (1.6.); dr. Bogdan Dolenc o verskih sektah (8.6.); Viktor Blažič: Sedanji politični trenutek v Sloveniji (15.6.); Predstavitev knjige Franceta Pibernika »Jutro pozabljenih« - sodelujejo predstavnik založbe CMD Janko Jeromen, avtor France Pibernik, Pavle Ravnohrib - recitator in Milan Hudnik - čelo (22.6.92).

27. ŠTUDIJSKI DNEVI DRAGA 92

Lanski 27. študijski dnevi Draga, ki jih prireja Društvo slovenskih izobražencev, so se odvijali v dneh od 4. do 6. septembra 1992 v velikem šotoru na vrtu Finžgarjevega doma na Opčinah. Udeležba na njih je bila zelo velika in kakovost predavanj na višini. Predavali so: prof. Gorazd Kocijančič (4.9.) na temo »Apofatizem in politika«; prof. Lojze Peterle o »Kristjanovem političnem tveganju« in dr. Janko Prunk o »narodni identiteti in državni osveščenosti« (5.9.); dr. Edvard Kovač o »Slovenskem krščanstvu med tradicijo in prihodnostjo« ter dr. Franc Rode na skle-

pno temo Drage »Da bi nam srca vnel za čast dežele« (6.9.). Sv mašo je z drugimi sobrati daroval v nedeljo zjutraj škofov vikar za Slovence na Tržaškem gospod Franc Vončina.

Ob študijskih dnevih Drage so lani predstavili dve knjigi: antologijo zdomske proze »Pod južnim križem«, ki jo je uredila prof. Zora Tavčar, in leposlovno delo Vinka Ošlaka »Hagar«.

Ob lanski Dragi je izšel tudi zbornik Drage 91 z naslovom »Vizija iz kaosa«, ki prinaša predavanja in debato 26. študijskih dnevov.

2. DRAGA MLADIH

Pred študijskimi dnevi »Draga« so tudi letos pripravili mladinsko srečanje, ki so ga prvo leto poimenovali Tabor mladih, lani pa kar DRAGA MLADIH. Šlo je za srečanje, ki so ga pripravili mladinski odbor Slovenske prosvete, predstavniki MOŠA (Medškofijskega odbora za študente v Ljubljani) in drugih mladinskih organizacij iz Gorice in Koroške. Draga mladih je bila mišljena kot srečanje mladine, na katerem se mladi spoznajo, zabavajo in izobražujejo. Spored je zato sestavljen pestro kot nekak mladinski fe-

stival, ki nudi vsakomur nekaj. Lanki spored Drage mladih je bil naslednji: 2. sept. je dr. Drago Čepar predaval na temo »Trdna družina - močna država«; 3. sept. je bila na sporedu okrogla miza o »Etiki in podjetništvu«, pri kateri sta sodelovala predstavnik slovenskega združenja katoliških podjetnikov SINAKSIS; 4. sept. je bilo na sporedu pričevanje štirih zakonskih parov, ki ga je vodil p. Vital Vider, o življenju v dvoje in o pripravi na zakon.

Ob teh nekoliko resnejših temah so bile tudi lahkotnejše. Tako je prvi večer nastopila gledališka skupina KUD Zadobrova-Ljubljana s premiero komedije »Etienne«, drugi večer pa je nastopil mlad čarovnik in kantavtor. Prireditelj je tudi lani uspela in z njo mislijo nadaljevati.

SLOVENSKI KULTURNI KLUB

Živahno dejavnost je v loku cele sezone razvijal mladinski Slovenski kulturni klub, ki združuje predvsem študirajočo mladino s Tržaškega. Ta organizacija deluje v Trstu že preko 35 let in je zato doživela že več »preporodov«, saj so se v njej zvrstile že številne generacije mladih. Društvo je povezano z drugimi mladinski-

Začetek Drage 92:
(z leve) T. Simčič,
S. Pahor in
G. Kocjančič
(foto Mladika)

mi organizacijami, na Tržaškem pa prireja sobotne sestanke, ki so včasih samo družabni, v večini primerov pa pestra kulturna ponudba. Za kroniko smo zabeležili nekaj teh sestankov:

Sezono so začeli z družabnim večerom (5. oktobra 1991); sprehod po Plečnikovi Ljubljani je vodil dr. Damjam Prelovšek (12.10.); o najnovešem dogajanju v Sloveniji sta govorila krščanska demokrata Bojan Borko in Igor Ferluga (19.10.); občni zbor je bil 26.10.92; filmski večer (9.11.); večer o vojni na Hrvaškem (16.11.); gost večera dr. Viljem Ščuka (14.12.); otroški filmski popoldan (21.12.); prof. Jože Pirjevec o Sovjetski zvezi (11.1.92.); Slovenija-party s častnim gostom: poslanec Tomaž Pavšič (18.1.); film »Moj deda socialistični mrtvak« (25.1.); Trenutek svetlobe - nastop skupine slepih iz Ljubljane (1.2.); Prešernova proslava z razglasom izida literarnega in likovnega natečaja (8.2.); kantavtor Adi Smolar (15.2.); pustni ples (22.2.); pustni večer - film (29.2.); Darko Bradassi: diapozitive o Pekmurju (7.3.); Vlado Šav z multimedialno predstavo (14.3.); Katja Kjuder: Arheološki ostanki prazgodovinskega in rimskega Trsta (21.3.); večer s kvizi (28.3.); izlet v Benetke (4.4.); skupina Šotorovoci in Zvone Štrubelj (11.4.); obisk postojnske šole (24.4.); Breda Susič o Irski (9.5.); srečanje na Repentabru: kako pomagati župniji (16.5.); gost večera dr. Janez Bogataj (23.5.); glasbeni kvartet NOMOS (6.6.); zaključek sezone z družabnostjo (13.6.).

PETI PRIMORSKI DNEVI NA KOROŠKEM

Od 6. do 13. oktobra 1991 so se odvijali na raznih krajih Koroške peti primorski kulturni dnevi, ki so jih pripravili Krščanska kulturna zveza iz Celovca, Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice in Slovenska prosveta iz Trsta. Ta izmenjava je bila že deveta, saj so Korošci gostovali v Italiji že štirikrat. Lani so bili v gosteh na Koroškem mladi glasbeniki glasbene šole v Kanalski dolini in glasbene-

ga centra Emil Komel v Gorici, igralci prosvetnega društva Štandrež z igro Gospod Evstahij z Goriške ter igralci Odra 90 iz Gorice z veselo igro o Žalostni princesi. Vrh kulturnega srečanja na Koroškem pa je predstavljalo gostovanje tržaških zborov (skupaj 150 pevcev in pevk) s koncertom Gallusovo zvočno bogastvo. Ta koncert, ki je bil 12. oktobra v Ljubljani, 10. novembra pa še v Kopru, je v Gallusovem letu predstavljal gotovo izjemen podvig, saj so pri njem sodelovali vsi tržaški mladi zborovodje. Premierski nastop pa so pevci imeli v stolnici sv. Justa.

MLADI ODER

Na Prešernovi proslavi Društva slovenskih izobražencev in Slovenske prosvete so tudi lani podelili priznanja Mladi oder najbolj zaslužnim amaterskim igralskim skupinam in društvom, ki so leta 1991 pripravili kako predstavo, recital ali gledališki večer. Nagrade so kot vsako leto razdelili v tri skupine. V prvi skupini, namenjeni pravim gledališkim amaterskim odrom, so priznanja podelili Dramskemu odseku prosvetnega društva »Štandrež«, amaterski igralski skupini Oder 90 iz Gorice in amaterskemu odru kulturnega društva »Igo Gruden« iz Nabrežine. V drugi skupini so priznanja prejeli: prosvetno društvo »Hrast« iz Doberdoba, PD »F.B. Sedej« iz Števerjana, otroški zbor »Slovenski šopek« iz Mačkovelj, Slovenski kulturni klub, otroški zbor »Kresnice« od Sv. Ivana v Trstu in igralska skupina »Tamara Petaros« z Opčin. Nagrade tretje kategorije pa so prejele šole: Srednja šola »Fran Erjavec« iz Rojana, Srednja šola »Fran Levstik« s Proseka in Kontovela, Srednja šola iz Križa, Osnovna šola »Primož Trubar« z Bazovice in Licej »France Prešeren« iz Trsta.

MLADIKA

Leta 1991 je tržaška družinska in kulturna revija Mladika izhajala že 35. leto. Revija v dolgih letih izhajanja in vztrajan-

ja gotovo izvršuje svoje visoko kulturno in narodno poslanstvo, saj je trenutno ostala edina revija v Italiji, če odmislimo razna mladinska glasila. Revijo je tudi leta 1991 bogatila Merkušjeva študija o Svetnikih v slovenskem imenoslovju, ki izhaja kot priloga že več let. Poleg rednih rubrik naj tu zabeležimo samo nekaj podatkov o dodatnih pobudah, ki revijo bogatijo. V vsaki številki izhaja že celo vrsto let mladinska priloga RAST, ki jo urejujejo in pišejo mladi pisci. Vsako leto Mladika tudi razpisuje literarni in fotografski natečaj za naslovničico. Lani so literarne nagrade prejeli Mara Cerar-Hull, Dolores Terseglav-Štrucelj in Jože Cukale za prozo ter Franjo Frančič, Vladimir Kos in Janez Bregar za poezijo. Lanski literarni natečaj je bil že dvajseti in se ga je udeležilo izredno število udeležencev z okrog 47 prispevki. Pri fotografskem natečaju pa sta bila nagrajena David Pintar in Franc Temelj. V Mladiki občasno izhajajo tudi Novice knjižnice Dušana Černeteta. Zadnje čase je Mladika nekoliko povečala svoj obseg, kar je tudi razveseljivo.

LITERARNA NAGRADA »VSTAJENJE«

Lani so devetindvajsetič podelili literarno nagrado Vstajenje. Prejel jo je Vinko Ošlak za knjigo *Saj ni bilo nikoli drugače*, ki je izšla pri Mohorjevi v Celovcu leta 1991. Nagrado so podelili na kulturnem večeru DSI v ponedeljek, 27. aprila 1992. O knjigi je govoril Alojz Rebula, iz nje pa je bral Livij Valenčič.

SKLAD DUŠANA ČERNETA

Tradicionalno nagrado iz Sklada Dušana Černeteta, ki jo vsako leto podeljujejo osebnosti ali organizaciji, ki deluje v smislu načel, za katera je živel rajni časnikar Dušan Černe, (slovenstvo, krščanstvo, demokracija), so lani podelili društvu »Jadro» iz Ronk. Svečana podelitev je bila na sedežu v Romjanu.

KNJIŽNICA DUŠANA ČERNETA

Knjižnica Dušana Černeteta poseduje danes eno najbogatejših zbirk zdmoskega, posebej še argentinskega slovenskega tiska. O dejavnosti knjižnice poročajo v Novicah, ki občasno izhajajo v Mladiki in jih

Izlet kolonije Slokad 1991
 · notranjost svetišča
 Madonna del Monte
 (Barcis) - z njimi
 zlatomašnik Marijan Živic

pripravljala knjižničar Marjan Pertot. V prejšnjem letu se je knjižnica preselila v nove prostore in je doživela tudi priznanje Ministrstva za kulturo Republike Slovenije. V pripravi ima nadaljnje bibliografske zvezke zdomskega tiska.

ZVEZA CERKVENIH PEVSKIH ZBOROV

ZCPZ, ki združuje cerkvene in tudi nekatere posvetne zборе na Tržaškem, je v pretekli sezoni pripravila svoje običanje in že ustaljene manifestacije. Tako je bila v Kulturnem domu v Trstu tradicionalna revija pevskih zborov (1.12.91). V stolnici sv. Justa je bil 12. januarja 1992 božični koncert, pri katerem sta sodelovala Združeni Tržaški mešani zbor pod vodstvom Janka Bana in vokalna skupina Ave pod vodstvom Andraža Haputmana. Revija pesem mladih je bila tokrat prvič v Kulturnem domu Srečka Kosovele v Sežani. Udeležilo se je 12 zborov, na vrsti pa je bila 29. marca 1992. Poletni pevski teden, katerega se je lani udeležilo 56 pevcev, je bil v Topolšici od 9. do 15. avgusta.

SOCIALNI DAN

V nedeljo, 15. marca 1992, je bil v Marijinem domu pri Sv. Ivanu v Trstu prvi socialni dan, ki ga je pripravilo gibanje Politika in kultura v sodelovanju s kulturnim društvom Studenci in Slovenskimi krščanskimi demokrati z Obale, Krasa in Severne Primorske. Pri razpravah ki so bile zjutraj in popoldne, so sodelovali Tomaž Simčič, Marko Vuk, Riccardo Rutar, Bernard Špacapan, Anton Stres, Ivo Jevnikar, Nace Polajnar ter Breda Susič in Ivo Bevk.

KROŽEK ZA DRUŽBENA VPRAŠANJA »VIRGIL ŠČEK«

Živahno dejavnost predvsem na založniškem področju, je zadnje čase razvil krožek za družbena vprašanja Virgil Šček. Skupaj z DSI pa je ta krožek lani

pripravil vrsto zanimivih zgodovinskih kulturnih večerov v dneh 9., 10. in 11. decembra. Prvi večer je Jožko Kragelj predstavil svojo knjigo Simon iz Ruta - ob petdesetletnici drugega tržaškega procesa; drugi večer sta zgodovinarja Jože Pirjevec in Milica Kacin-Wohinz osvetlila ozadja drugega tržaškega procesa; tretji večer pa so svoja pričevanja o dogodkih izpred petdesetih let podali Vid Vremec, Milan Bolčič, Srečko Colja, Alojz Zidar in Vlastja Simončič.

ŠE NEKAJ DRUGIH PRIREDITEV IN KONCERTOV

V Peterlinovi dvorani je bilo poleg naštetih redne dejavnosti, ko jo prirejajo društva s sedežem na Donizettijevi, še nekaj drugih prireditev, ki jih nismo zabeležili med rednimi kulturnimi večeri.

Tako je bila 10. februarja 1992 osrednja Prešernova proslava, ki jo vsako leto priredita Slovenska prosveta in Društvo slovenskih izobražencev. Tudi lani so to proslavo združili z razglasitvijo izidov literarnega in fotografskega natečaja Mladike. Iz nagrajenih del sta brala Matejka Peterlin in Ivan Buzečan, slavnostni govornik je bil poslanec v slovenski skupščini prof. Tomaž Pavšič, sodeloval pa je še trio harmonik tržaške Glasbene matice.

Izredno doživetje je v Peterlinovi dvorani pomenil koncert dua Tatjana in Nataša Lipovšek, slovenski violinistki in pianistki, ki živita v Londonu.

PETERLINOVA DVORANA

V Peterlinovi dvorani, ki jo upravlja za druga Slovenski dom, se iz leta v leto množi število raznih kulturnih in tudi drugih prireditev. Tako je v lanski sezoni imel več srečanj s psihopedagoškega področja Sklad Mitja Čuk, mesečno je imel katehezo za odrasle g. Jože Špeh, Slovenska skupnost pa je 3., 4. in 5. junija 1992 priredila srečanje z ministrom Janezom Janšo, poslancem Caverijem v

janskem parlamentu in s predsednikom Krščanskih demokratov Lojzetom Peterletom.

RADIJSKI ODER

Radijski oder ima svoj sedež v Donizetti-jevi ulici in odkar je tu zadruga Slovenski dom uredila nekaj prostorov za studio in režijo z možnostjo lastne produkcije, se je tudi ta skupina začela bolj sistematično ukvarjati z nekaterimi projekti, ki jih prodaja za tržaški radio ali pa jih izvede drugje.

VINCENCIJEVA KONFERENCA

Da je kulturno središče na Donizetti-jevi ulici postalo nenadomestljivo, priča tudi nenehen razvoj institucij, ki tu

delujejo. Kljub razširitvi v drugo nadstropje, postaja namreč prostorska stiska iz dneva v dan večja. Tako da bo treba misliti še na nadaljnje možnosti za delovanje. S septembrom 1992 se je v te prostore preselila tudi Vincencijeva konferenca, ki je morala v teku leta izprazniti prejšnji sedež. Njena rešitev je začasna, zato se bo treba potruditi, da bodo lahko res vse organizacije, ki imajo tu sedež, lahko nemoteno delovale. Za te potrebe je poseben odbor sprožil pobudo AKCIJA 10.000, to pomeni 10.000 lir na mesec v sklad za potrebe kulture kristjanov na Tržaškem. Nekaj osebnih odzivov na ta klic je v preteklih letih že bilo, zato je lastnik lahko tvegala nakup stanovanja v drugem nadstropju, kjer ima zdaj sedež Knjižnica Dušana Černeta.

IVAN KOBAL

Zakaj sovražniki?

Prvo poglavje
(Odlomek iz knjige)

Pretrsljivo bobnenje visoko letečih, z bombami preobloženih letal, po 18, 36, 48, včasih tudi po 72 skupaj, je še odmevalo v ušesih mnogih novodošlih priseljencev iz Evrope, ko so gledali pred seboj obljubljeni deželo avstralskih Snežnih gora.

V jasnem dnevu je veter od zahoda prinašal s čistim zrakom čez gorovje kot čarodejni zdravnik nove, razburljive, nadepolne občutke osamljenim možem, ki so se ozirali po neznani deželi in se spraševali, kakšna bo njihova usoda.

Tu ni bilo sledov vojne, ki bi oživljali spomine na prestane grozote. Tu si se neovirano nadihal in se naužil pustega, in vendar vabljivega zraka odprte, proste pokrajine in deviške naravne lepote. Predvsem pa je bilo dano sprejeti brezpo-

gojno ponudbo prijateljstva še nedotaknjene božje zemlje. »Pozabite preteklost!« so po svoje šepetali evkalipti.

Mnogi od teh mož so prihajali izza takojmenovane železne zaves. Nekateri so imeli za seboj hude vojne izkušnje. Poljaki, ki so se bili borili na Monte Cassinu. Lahki, ki so bili zmešetarili čudno zmago iz izgubljene vojske. Slovenci, Slovaki, Čehi, Hrvati, Srbi, Danci, Norvežani, Letonci, Litovci, Estonci, Ukrajinci, Madžari, Rusi, begunci in brezdomci iz vseh krajev. Vsi so bili šli skozi nedopovedljive izkušnje, skozi strašno zgodovinsko sanjo, od katere so ostale na njih neizbrisljive posledice.

Ti ljudje, prisiljeni igralci nezaželene vloge v svetovni vojni, so nosili na sebi žig globokih ran, ki se bo poznal še v bodočih rodovih. Vsi ti ljudje in njihovi sorodniki onkraj oceana so bili že več kot siti

tega bratomornega klanja. Komaj so čakali, da bi lahko začeli normalno življenje, brez zvisti in brez napihnjene premoči, ki je bila razdeljala ves svet.

Do tega je moralo priti. Človeštvo bi ne moglo naprej, ko bi ne imelo upanja v boljšo bodočnost, v mirno življenje, v osvoboditev duha, do katere čuti pravico.

Iz razvalin evropskih mest, iz požganih vasi vzhodne Evrope, iz zasmrajenih taborišč Italije in Avstrije se je rešila pogumna in energična skupina mladih in zdravih ljudi, ki jim je bila dana možnost odpotovati v Avstralijo. Ta dežela jim je bila še neznana, zadnja španska vas v nedotaknjeni prirodi, neizrabljena, negotova in vendar boljša, po vseh poročilih, kot katerakoli druga na tem majajočem se planetu.

Ti so bili povečini samski možje in fantje, pripravljeni prejadrtati ocean, preplavati reko, zorati ledino in posejati seme v zemljo ter se preživeti z divjačino do žetve. Bili so pionirji, sprednja straža korajžnih naseljencev raznih narodnosti, ki so močno čutili in zahtevali pravico preživeti nekje na tem svetu, kjerkoli. Njihova dekleta, zaročenke in žene, so bile povečini ostale doma. Kakor poslanci naj bi šli, videli in poročali nazaj svojim dragim v rodne kraje.

Načrt Snežnih gora, ki so ga bili predlagali daljnovidni strokovnjaki v zgodnji avstralski naseljski zgodovini, se je rodil v zelo primernem času. Inicijativa, širokosrčnost, žilavost in odpornost, vrline, ki so v veliki meri potrebne za tak načrt, so bile vse prisotne v jedru evropskih naseljencev. Glavni vodja načrta Bill Hudson (pozneje odlikovan z naslovom Sir William Hudson) ni bil domačin, ampak je bil prišel iz Nove Zelandije. Njegova razgledanost v to edinstveno razmerje med težaki in obrtniki, ki niso bili doma tukaj, marveč drug drugemu tujci iz Evrope, Amerike in Avstralije, je omogočila zgodovinski čudež združiti in uporabiti ogromno delovno silo za načrt, ki se je v teku petindvajsetih let izkazal kot eden naju-

spešnejših inženirskih načrtov v človeški zgodovini. Ime tega načrta: Snowy Mountains Hydro-Electric Scheme.

Tak načrt izpeljati od začetka do konca ni majhna zadeva in problemi, ki se pojavljajo pri takem delu, so veliki in mnogovrstni.

V Avstraliji je bilo takoj po vojni veliko pomanjkanje delavcev, posebno obrtnikov. Ravnotako je primanjkovalo gradbenega materiala. Prevoz gradbenih sredstev in vsega potrebnega čez strmine, posebno v mokrem vremenu, je bil velik problem.

Iz vlažnih predorov so prevažali kamenje v kamnolome. Tam so ga drobili, da je vse grmelo in sonce je pripekalo podnevi, medtem ko je na jezovih pogosto zmrzovalo in pihalo kakor v Sibiriji. Vsa organizacija je slonela na ramenih moža, ki je bil izbran za vodjo tisočerim delavcem v nešteti poslih. Cilj je bil ukrotiti reke z jezovi, preskrbeti za namakanje rodovitnih polj v dolinah na zahodni, suhi strani Snežnih gora in ustvariti električno energijo za naraščajoče potrebe mlade države Avstralije.

Za dosego tega cilja je bilo treba najprej zediniti veliko število ljudi, ki niso bili vajeni drug drugega, ampak so prihajali iz nasprotujočih si taborov evropske vojne zmešnjave. Te mnogolične značaje je bilo treba prevzgojiti, da so složno delali skupaj kot ena sama delovska armada. Ta naloga je bila za voditelje najbolj zahtevna in delikatna.

Kdo bi bil verjel, da bodo delali skupaj Francoz in Čeh, Avstralec in Lah, Nемец in Poljak, in sprejemali navodila iz skupnega delovnega štaba! Delavci niso znali niti jezika, ampak so govorili neki novi jezik, ki je imel svoje posebnosti za humor in dobro voljo ne samo v prostih urah, marveč, in še posebno, med resnim delom in v najhujši zmešnjavi nenadne tragedije.

»Diss jobbe finissehe. Nudder one, plisse!« se je z veliko težavo naučil izgovori-

ti italijanski mizar, ki se je stalno bal, da premalo naredi in da mu bojo dali odpoved.

Načrt Snežnih gora je dal vsem priložnost pokazati, kaj se da doseči z dobro voljo in kako se zna človek prilagoditi novemu okolju.

Novo okolje na Snežnih gorah je bilo za naše ljudi povsem svojevrstno, včasih tudi zabavno.

* * *

Kako bi se oprhal, na primer, ko si bil gazil po blatu od ranega jutra in se proti večeru spomniš, kako ugodna je kopalnica s toplo vodo, ki si je bil vajen v mestu? Takole narediš: V visokem grmu posekaš štiri primerne količe, jih zasadiš v zemljo na pravokotnik med reko in šotorom ter obesiš okoli njih vrečevino. To je kopalnica. Na sredo postaviš dva močnejša lesena stebriča in trden drog privežeš visoko od enega do drugega. To je obešalnik za prhalno vrečo. Zanetiš ogenj, greš po vodo v reko, jo pogreješ v velikem loncu in jo preliješ v prhalno vrečo. To obesiš na drog, se slečeš - in se oprahaš.

Zapleteno?

Za lenuha, seveda. Za športnika - zabavna telovadba.

Kako praznovati Rudijev 25. rojstni dan?

Za to priložnost zanetiš velik ogenj in pripraviš kup žerjavice za raženj, skočiš po zajce, že očiščene in nasoljene, izkoplješ pivo, shranjeno ob reki, nasadiš zajce na drog, jih spečeš, pokličeš Italijana, da zabrenka na svojo primitivno kitaro ter posedeš Rudija nad skrito luknjo ob ognju, da ta ob prvem pregibu zdrkne vanjo. Ko se izkoplje, mu čestitaš, da je še mlad in mu ponudiš majolko piva ter intoniraš z navzočimi vsem poznano melodijo, «For, this is a jolly good fellow...», kakor je navada v tej deželi.

* * *

To so bili veseli prizori vsakdanjega življenja pionirjev Snežnih gora. A na drugi strani so se dogajale tudi resne, pogosto tragične stvari:

Bilo je pozimi. Gradbeno delo je bilo začasno ustavljeno, razen v predorih, kjer so delali na tri delovne izmene, kakor ponavadi. Ura je enajst ponoči. Sneg do kolen in veter kakor burja v Trstu. V Tumut Pondu je ležal v nezavesti in močno krvavel delavec, ki mu je v predoru kamen padel na glavo. V Cabramurri je dr. Ina Berents pripravljala na porod žensko, ki je bila v tem primeru žena omenjenega ranjenca.

Ko je dr. Ina Berents zvedela za nezgodo v predoru, sta dva buldožerja že orala skozi zamete in snežni plug je za njima odpiral cesto. Hkrati je v Tumut Pondu in Cabramurri zamrgolelo kakor v dveh razdraženih mravljiščih. Dva landroverja sta spremljala rešilni voz in sledila snežnemu plugu navzdol po ovinkih v dolino. Zdravnica je čepela ob trpeči ženski v rešilnem vozu. Možje, s krampom in lopato v roki, so sledili peš, drug drugega podpirali in se nagibali proti vetru.

Ranjenec je kmalu dobil transfuzijo krvi, še prej ko so ga položili v rešilni voz. Vsa gruča se je obrnila spet v hrib, mimo Cabramurre proti Coomi. Bolničar in zdravnica sta skrbela, da se mož in žena ne bi spoznala v rešilnem vozu.

Prispeli so v Cooma Hospital pred dnevom, rodil se je fantek, ranjenca so rešili in vse se je lepo končalo.

V celoti se načrt Snežnih gora lahko pohvali s sorazmerno majhnim številom smrtnih in težkih nesreč. V primerjavi s podobnimi načrti je bilo teh zelo malo. Tudi za to se moramo v veliki meri zahvaliti Sir Williamu Hudsonu, ki je že od začetka dajal podrobna in stroga navodila za varnost delavcev. On je odredil, da so bila vsa S.M.A. vozila opremljena z varnostnimi pasovi, dolgo prej, kot so jih avstralske oblasti predpisale vsem avtomobilom. Učinek je bil jasen: V petindvajsetih letih prevažanja v neštetihih vozilih po najrazličnejših cestah in poteh je samo en voznik podlegel smrti v vozilu S.M.A.!

Iz verskega življenja

Sveti oče Janez Pavel II. med nami (S. Čuk)	29
Pastirski obiski prvega goriškega nadškofa (L.B.)	37
150 let torontske nadškofije v Kanadi (Marija Markeš)	40
Napotnikov simpozij v Rimu (Lojze Škerl)	42
800-letnica župnije Bovec 1192-1992 (Stanko Sivec)	43
Mgr. Jožef Keréc - misijonar na Kitajskem 1921-1952 (T.C.)	48
Marijina božja pot Notre Dame Du Cape (Marija Markeš)	51
Oglejske litanije Matere božje	53

Dogodki - razprave - pričevanja

Pisatelj A. Rebula na škofovski sinodi v Rimu	54
Kapucini v Gorici (Metod Benedikt)	58
Slovenski duhovniki - mučenci (Ivo Žajdela)	61
Celjska Mohorjeva v zadnjem letu (Hieronim Žveglič)	67
Vажnejši dogodki v življenju MD Celje (Janez Jeromen)	67
Celovška Mohorjeva danes (Anton Koren)	69
Goriška Mohorjeva družba (Odbor GMD)	71
Skupna izjava treh Mohorjevih družb	74
Bivati kulturno v obnebjju slovenstva (Tomaž Pavšič)	75
Knežji kamen (Jožko Šavli)	79
100-letnica katinarske župnije (Ondina Pečar)	82
Mesto Martina Bavčerja v zgodovinospisju njegove dobe (Darja Mihelič)	86
Viteški red sv. Jurija (Jožko Šavli)	94
Ob 30-letnici obnovitve zvonika v Sv. Križu pri Trstu (Jože Kunčič)	99
Begunsko taborišče v Bruck an der Leitha (Anton Lazar)	103
Več ko stoletno slovensko pastirstvo v Laškem (Karlo Mučič)	106
Ob stoletnici slovenskega Alojzijevišča	110
Spomini na Alojzijevišče (Anton Prinčič)	111

Dežela Furlanija-Julijska krajina in Evropa

Med Karlom Velikim in Mohamedom (Andrej Bratuž)	113
Prelomne parlamentarne volitve v Italiji (Alojz Tul)	116
Upravne volitve na Tržaškem (Alojz Tul)	118
Oljkarstvo v Bregu pri Trstu (Magda Šturman)	120
Republika Slovenija - gospodarski partner Evrope (Egidija Vršaj)	128

Spominski zapisi in obletnice

Msgr. Jože Jamnik (Stanko Zorko)	131
Franki Ferletič v slovo (L. Budal)	133
Prerano slovo od g. Albina Germeka (M.J.)	135
Ivanu Breclju v spomin (Bogomir Špacapan)	136
Prof. Ubaldu Vrabcu v spomin (Zorko Harej)	137
Alojz Kocjančič - duhovnik in pesnik Istre (R.P.)	139
Marici Šček v spomin (tp)	141
V spomin g. Mirku Škarabotu in g. Stanislavu Vrtovcu (M.V.)	143
Slovo od prof. Dragotina Butkoviča (Kazimir Humar)	145
Tudi msgr. Jože Prešeren se je poslovil (S.Z.)	148
Prezgodaj nas je zapustil dr. Franc Mljač (M.M.)	150
Umrli je pisatelj Pavle Zidar (Martin Jevnikar)	151
Zadnje slovo od p. Alfonza Valiča (K.H.)	153
Zdravnik dr. Ivo Komjanc (A.L.)	154
Še en Čedermac je omahnil - msgr. Angel Cracina (K.H.)	157
Zapustili so nas (Martin Jevnikar)	157
Breda Šček - ob stoletnici rojstva (Zorko Harej)	164
Spominsko slavlje ob 40-letnici smrti Vinka Vodopivca (Marko Vuk)	166

Glasbena dejavnost

Glasba zaznamuje nevidno (K.L.)	168
Slovenski Center za glasbeno vzgojo »Emil Komel« (c.b.)	170

Skavtizem in prosvetno delovanje

Skavtsko delovanje na Tržaškem 1991/92 (Mara Petaros)	172
Delovanje SZSO-SGS v letu 1991/92 (Spretna fazanka in Nadarjeni bober)	174
Prosvetna dejavnost na Goriškem v sezoni 1991/92 (Franka Žgavec)	176
Prosvetna dejavnost na Tržaškem v sezoni 1991/92 (M.M.)	180

Pripovedni spis

Zakaj sovražniki (Ivan Kobal)	187
-------------------------------	-----

Pesmi

Lestvica vrednot (Stanko Janežič)	41
Naj zasio (Stanko Janežič)	52
Zahvala (Dolores Terseglav)	57
Vse te lepote (Stanko Janežič)	85
Večerna žalost (Dolores Terseglav)	98
Ljudska pastirska pesem iz Doberdoba	109
Pomladna poslanica (Dolores Terseglav)	127
Tvoje rojstvo (Jože Aleksij Markuža)	132
Istra - mati (Alojz Kocjančič)	140
Strunjanski Materi (Alojz Kocjančič)	141

KNJIŽNA ZBIRKA ZA LETO 1993

1. **KOLEDAR 1993**
2. **LETO ODMRZNITVE** - Vinko Beličič
3. **ARAVKANIJA** - Andrej Prebil
4. **PRIMORSKI SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON** -18. snopič
5. **ČRNIŠKA KRONIKA** - Alojz Novak
Knjiga iz zbirke »Naše korenine«

Naslov:

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA
Riva Piazzutta, 18
34170 GORICA - GORIZIA
Italia - Italy (Evrope)

21. 11. 1993 Sv. DRUŽINE
GORICA
U.Š. - B.Š. 66

REGISTRIRANO NA SODIŠČU V GORICI DNE 26. AVGUSTA 1968 - ŠTEV. 3080
ODGOVORNI UREDNIK DR. KAZIMIR HUMAR

